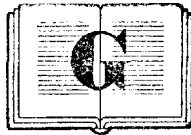

FOERTSCH HERMANN
NÉMET VEZÉRKARI EZREDES

A
HÁBORÚ TUDOMÁNYA

FORDÍTOTTA
LIPCSEI SZARTORI GÉZA
M. KIR. NY. A. TÁBORNOK

ELŐSZÓT ÍRT A MAGYAR KIADÁSHOZ
NEMES SUHAY IMRE
NY. ALTÁBORNAGY

1940.

GERGELY R. KIADÁSA BUDAPEST, V. DOROTTYA-U. 2.

Sajnálattal méltóbbak a hadvezérek, mint ahogyan ezt gondolnánk.

A világ meghallgatásuk nélkül mond bírálatot fölöttük, a sajtó gúnyt űz belőlük és a sok ezer közül, aki átkozza őket, talán egyetlenegy sem képes még a legkisebb csapatrész vezetésére sem.

NAGY FRIGYES

ELŐSZÓ.

Foertsch Hermann ezredes: „Kriegskunst Heute und Morgen“ című könyve kiváló katonai mű, melynek megjelenése annak idején Németországban, de annak határain túl is jogosult feltűnést keltett. Megtaláljuk benne mindazt, amit a mai kor gyermekének a haditudományokról, a háborúról, annak legfontosabb eszközéről, a hadseregről, a taktikáról és stratégiáról tudnia kell. Ma mindenki katona, vagy legalább is adott esetben katonának kell lennie. Erre már a modern hadviselés is készletet tart korszakainkat, mely nem ismer különbséget a front és a mögöttes országrész között.

Mi kis nemzet vagyunk, de országunk Európában a hadak útján fekszik s amint azt 1000 éves történelmünk is bizonyítja, mindig készen kell lennünk, hogy határainkat megvédjük. Hogy hová vezet az út, ha nincs hadseregünk és hiányzik a nép megértése a honvédelmi kérdésekkel szemben, azt 21 évvel ezelőtt legjobban a magunk bőrén tapasztalhattuk. Amit azóta a nemzetvédelem terén a ránk kényszerített békekötés következtében elmulasztottunk, azt pótolnunk kell, s erre minden eszköz felhasználása szükséges. Más nemzetek, különösen régi fegyvertársaink, a németek tevékenységéből sokat tanulhatunk! Nekik hasonló sors jutott osztályrészül, mint nekünk, de saját erejükből sikerült ismét a mélypontról felemelkedniök, úgy, hogy ma hadseregük ismét félelmetes tényező Európában. Hogy azzá válhatott, abban kitűnő könyveiknek, mint Foertsch ezredes művének is nagy része volt. Éppen azért kell örömmel üdvözlönnünk, hogy háborútviselt, tapasztalt katona, lipcsei Szártóry Géza ny. tábornok fordította le azt magyarra, hogy a fiatalabb nemzedék is okulhasson a kiváló német mű tanulságaiból.

nemes Suhay Imre
ny. altábornagy.

TARTALOM,

<i>A háború (alapfogalmak)</i>	7
Hadviselés	9
Katonai hadviselés	14
Hadászat és harcászat	18
Hadászat	21
Harcászat	33
Tér és idő	36
A technika jelentősége	37
A katonai erkölcsök értéke	38
<i>Milyen volt a háború tegnapig?</i>	41
A családok és törzsek harca	42
A lovasok és lovagok harca	43
A Landsknechtek harca	46
A zsoldosok harca	48
A királyok harca	50
A nemzetek harca	55
A népek harca	64
<i>Milyen lesz a jövő háborúja?</i>	87
Haditapasztalatok, béketanulmányok és fantáziák	89
A hátterek	93
A sors háborúi	94
Fegyvernélküli döntés?	97
Légiháború vagy földiháború?	100
Kis vagy nagy hadseregek?	103
A mai fegyverek	107
Gyalogság	108
Tüzérség	116
Páncélos csapatok és páncél elhárítás	120
Felderítő csapatok és lovasság	126
Utászok	130
Híradók	131
<i>A vegyészet fegyverei</i>	134
A vegyészet fegyverei	134
A mesterséges köd	134
A gáz	135

A légi erő a hadsereg keretében.....	136
Segédcsapatok	140
A jövő fegyverei.....	141
A fegyvernemek együttműködése	142
<i>A mai és holnapi harcászat.....</i>	<i>145</i>
Felderítés	147
Biztosítás	149
A menet	151
Támadás	154
Elhárítás	161
Védelem	165
Halogató ellenállás	167
Üldözés és visszavonulás	168
Különleges harcviszonyok	170
<i>Hadászati és hadműveleti kérdések.....</i>	<i>174</i>
A csata képe	176
A hadműveleti terv	181
A felvonulás	184
A háború kezdete	185
Hadászati offenzív hadműveletek	187
Hadászati defenzív hadműveletek	191
<i>A katonatiszt.....</i>	<i>195</i>

A HÁBORÚ

(ALAPFOGALMAK).

Csak a nevek és fogalmak tisztázása után remélhető a dolgok szemlélésében való könnyed továbbhaladás és akkor bizonyosak lehetünk abban, hogy az olvasóval mindig egy álláspontra jutunk.

Clausewitz.

Ahol élet van ott harc is van és minden ilyen harc célja a kiselejtezés. Ami erős, az győzzön, éljen és szaporodjon, ami gyenge az maradjon alul, az pusztuljon és ne térjen vissza többé. Így akarja a természet hatalmas törvénye.

Ez a törvény az ember és a természet képződményeire, a népekre és államokra is vonatkozik.

Minden harc pihenésből és mozgásból áll, magában foglalja az előkészítés idejét és a legnagyobb erőmegfeszítést. Ez a béke és a háborít a népek életében.

Meddő arról vitatkozni, hogy a háború a béke megszakítása-e, avagy a béke a háború megszakítása; mert a béke és a háború a népek életének csak különböző formája. Esztelen arról panaszkodni, hogy még mindig nem sikerült száműzni vagy megszüntetni a népek életéből a háborút.

Balgaság az a hit, hogy elégséges, ha önmagunkat lefegyverezzük, majd a többiek követnek bennünket ezen az úton. Az örök béke csak álmom és még hozzá nem is szép álmom, a háború pedig egyik láncszeme az isteni világrendnek. A legnemesebb erények, amelyek egyébként szunnyadnának bennünk, vagy pedig kihalnának, a háborúban fejlődnek leginkább: a bátorság és a lemondás, a kötelességtudás és az élet kockáztatásával való áldozatkészség. Maradandó haditapasztalat acélozza legjobban a férfi szívét a jövőre. Ki tagadná másrészt, hogy minden háború, még a győzel-

nies is, ne ütne fájdalmas sebeket minden népen? Az ember életét nem pótolhatja semmiféle területgyarapítás, semmi pénz nem éri fel a családok gyászát. Nyers és erőszakos mesterség a háború.

Azonban ki vonhatja ki magát ezen a világon a balszerencse és a kényszerűség alól? Földi életünknek isteni gondviselés szerinti feltétele mindkettő. Mivé fejlődött volna az emberi társadalom, ha nem ejtene gondolkodásba bennünket ez a szigorú rendszer? Nem Wallensteint idézi a mi nagy költőnk, hanem *Max-ot*: „Der Krieg ist schrecklich wie des Himmels Plagen, doch ist er gut, ist ein Geschick wie sie.“ Nem háborús uszító gondolatok ezek, hanem három győzedelmes hadjárat vezérének, Moltke¹ gróf vezértábornagynak szavai. Dolgos és vallásos életének, amely csak későbbi korában jutott dicsőséghez és megbecsüléshez, a felismerései ezek. A vele egy időben élő neves angol John Ruskin, aki mint művész szerette a békét, de felismerte a háború mély erkölcsi értelmét is, az 1865. évben angol hadiiskolások előtt, csak más szavakkal nyilatkozott a háborúról:² „A békének minden tiszta és nemes művészete a háború kemény sziklájának alapján nyugszik. Ezen a földön csak harcos népségnél volt képes fejlődni a nagy művészet. Sem pásztornépek, sem parasztországok nem lehetnek huzamosabb ideig e magas művészetnek hordozói. A kereskedelem ugyan látszólag kapcsolatban áll a szépművészettel, de képtelen azt megteremteni. Egy nép sem éli meg művészetének virágkorát, ha ez nem harctereken gyökeredzik. Ennek az igazságnak felfedezése különösen hatott rám s aggodalommal töltött el, de beláttam, hogy tagadhatatlan valóság.“ „Rövidesen ráeszméltem“ — folytatta Ruskin — „hogy az összes nép csak a háborúban ismerte fel egy tanulságnak helyességét, egy eszme erejét: hogy a háború táplálta, a béke pedig elsorvasztotta őket; hogy a harcból tanultak, a békében csalódtak, szóval, hogy a háború a népek teremtője, a béke pedig pusztulásukat jelenti.“

„A háború minden dolognak atyja“, mondja Heraklit, a

¹ Moltke idézései Moltke gróf vezértábornagy „Ausgewahlte Werke“-ből származnak, kiadó F. v. Schmerfeld, Verlag Reimar Hobbingf, Berlin, 1925. A jelen idézés a 19. oldalon van.

² Fuller „Generale von Morgen“ Verlag Vogenreiter, Potsdam.

görög bölcsész. Úgy hisszük, hogy ezeknek a szavaknak az értelmét ma jobban érezzük mint valaha, mert a Vezért és annak nagy eszméjét a háború szülte nekünk. Befejeződött Németországban a háború értelmének és az örök békének gondolata feletti vita, a hősi és pacifista világnézet közötti harc.

Zavaros álomból ébresztette népünket a szerencsétlenül lefolyt háború utáni méltatlan béke valósága és a nemzeti szocialista cselekedet rövidesen megtaníthatott bennünket arra, hogy csak a gyenge fél a háborútól, az erős már csak azért is biztonságban érzi magát, mert erős. Új értelmet nyert a megerősödött Németország részére a régi római mondás „Si vis pacem, para bellum.“ Parare bellum, háborús eshetőségre készülni nem azt jelenti, hogy háborút akarni. „Aki mélyen beletekintett a háború véraláfutásos szemébe“ — írja von Seeckt³ vezérezredes — „aki jó kilátótoronyból áttekinthette a világháború harctereit, akinek a népek szenvedéseit látni kellett, akinek a haja megőszült a sok elégetett otthon hamvaitól, aki annyi ember élete és halála felett felelősséget viselt, a tapasztalt és tanult katona sokkal jobban fél a háborútól, mint a fantaszta, aki anélkül, hogy ismerné a háborút, békéről beszél.“

Nem minden nemzedék jut abba a helyzetbe, hogy megismerhesse a háborút. Sokan pedig akik ismerik, nem értik meg és nem is fogják megérteni soha. Megérteni a háborúit a szó szoros értelmében adomány és kegy. Megérteni annak keletkezését, létezését és lefolyását, felismerni a jelenségeit, kikutatni az eszközeit, megérezni a kihatását, komoly törekvése legyen minden politikai embernek. Az államférfi és katona részére pedig ez kötelesség.

Hadviselés.

Mi a háború? Nem könnyű erre az egyszerű kérdésre válaszolni. Ha olyan egyszerű volna a felelet, sok háború elmaradt volna, vagy másképp folyt volna le és bizony elég vereséget lehetett volna elkerülni.

³ „Gedanken. eines Soldaten“ Verlag Koehler, Leipzig, 10. oldal.

Számos magyarázatot találunk azonban erre vonatkozólag.

„A háború“ mondja Clausewitz⁴ „Vom Krieg“ című művéről szóló nyilatkozataiban, „semmi egyéb, mint más eszközökkel folytatott állampolitika.“

Művének más helyén nemcsak „politikai aktus“-nak nevezi a háborút, „hanem valóságos politikai műszernek, a politikai érintkezés folytatását, annak más eszközökkel való végrehajtását.“ Von Treitschke Henrik szerint „a háború csak a politikának erőszakos alakja.“ Hasonló értelemben nyilatkozik Moltke: „A háború a népek erőszakos cselekvése, állami célok végrehajtására vagy azoknak fenntartására.

Amikor tehát a háborút, mint a politika eszközét megismertük, világos, hogy nem a katona, a hadvezér, dönt annak viseléséről, hanem az, aki a politika felett őrökdi: az államférfi.

Mint a politikai hatalom eszköze, tisztán ő, vagyis a politikai hatalom dönt a háború felett. így lesz a politikából hadviselés a szó tágabb értelmében, ha ehhez az eszközhöz nyúlunk. A politika viseli a háborút, tűzi ki a háború célját, az intézkedik az egész hadviseléshez szükséges elhatározásokról.

Sok vita folyt már le a politika és a hadviselés közötti viszonyról. Ilyenkor, nemcsak hogy eltértek a tárgytól, de *tág* tere nyílt a cselszövéseknek is. Többnyire a politikai és katonai hadviselés, a politika és a hadászat közötti viszony kérdése merült fel, amire még rátérünk.

Hadviselés alatt értjük az összes cselekvéseket a háborús cél érdekében, a háborúban és a háború által folytatott politikát. Míg azt az eljárást, amellyel minden eszközt ennek végrehajtására felhasználunk, hadvezetésnek nevezzük. A haditerv az a rendszer, amellyel a hadviselés kifejezésre jut. A politika mint hadviselés már békében a háború előkészítésével kezdődik, mint valódi hadviselés folytatódik és a békekötéssel befejeződik, amikor ismét átvedlik békevezetéssé.

⁴ A Clausewitz idézésének a „Vom Krieg“ című művéből származik. Mivel több kiadása van ennek a műnek, a lapoldalra való utalástól eltekintünk.

Szükséges tehát, hogy a háború célja a politikából induljon ki és a politika határozza azt meg. „A bölcs politika“ mondja Moltke, „nem a kívánatos, hanem a szükséges célokat tartja szem előtt.“ Azonban nem minden politika bölcs és a háborús célokat nem tűzik ki mindig a szükség szerint. Léteznek pozitív és negatív háborús célok, a szerint, hogy hódításra törekszünk-e vagy csak a meglévő tulajdonunk megtartására. Indítóokuk lehet területi gyarapodás, vagy politikai uralkodás, de lehet gazdasági és kulturális jelentőségű is. Mindezek fenntartására tisztán védelmi jellegű is lehet a háború. A belpolitikából is fakadhat, a belső hatalom fenntartására vagy belső kérdések levezetésére. Nem mindig erkölcsös a háború céljainak az oka és a felett sem hunyhátnunk szemet, hogy gyakran a hatalom győz és nem mindig az igazság. A történelem tanulságai szerint tartós eredményük csak olyan háborús céloknak volt, amelyek a nép életéhez szükségesek voltak és amelyeket erkölcsileg indokoltnak tartott a saját nép is.

„A háború célja“ mondja Bismarck,⁵ „a béke kiharcolása oly feltételek mellett, amelyek megfelelnek az állam által követett politikának,“ ami a saját akarat kieroszakolását és az ellenség akaratának letörését jelenti. Ez legtöbbször csak harc által lehetséges. Ilyen értelemben Clausewitz a háborút „az erőszak cselekedetének“ nevezi, „hogyan az ellenséget akaratunk teljesítésére kényszerítsük.“ Az erőszak alkalmazására azonban minden akarat és teljes erő szükséges, hogy ellenfelünket legyőzzük és védtelenné tegyük. A döntés elérésére ez a háború tulajdonképeni célja. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az, akire rákényszerítik a háborút, célját abban is láthatja, hogy kerülje a döntést, amíg erejének gyarapodásával, szövetségesek toborzása által, vagy más egyéssel javul a helyzete. Ilyen cél azonban csak ideiglenes lehet, mert a „cél“ kifejezésében az akarást látjuk, a háború pedig a döntést jelenti. „Nem harc az többé, hanem csak szenvedés“ (Clausewitz). Az ellenséget védtelenné tenni annyit jelent, hogy megfosszuk őt harci akaratától és hadi eszközeitől. Ebből következik, hogy mindent le kell küzdeni,

⁵ „Gedanken und Erinnerungen“. A többféle kiadások miatt a lapoldalra való hivatkozást mellőzzük.

ami harci akaratát és hadi eszközeit érinti. Ezalatt nemcsak hadseregét és katonai eszközeit értjük, hanem lelki-, szellemi- és gazdasági erejét is, szóval egész politikai erejét. Mindez bizonyítja, hogy a hadviselés nem tisztán a katonák dolga, hanem a politikai hatalomé, az államférfié is.

Ebből továbbá következik, hogy a hadviselés eszközei nem csupán katonai vonatkozásúak, hanem magukban foglalják a politikai és állami élet minden részét. E szerint a hadviselés módja katonai, szellemi és gazdasági jellegű lehet. Ezt a tanulságot nem a világháború tapasztalataiból és tüneteiből merítették, ez a tanulság olyan régi, mint az eszközök maguk, amelyeket mindig alkalmaztak. Jóllehet azonban, hogy régen szellemi és gazdasági hadieszközök nem játszották azt a nagy szerepet, mint a világháborúban és a régi háborúk lefolyására nem volt olyan nagy kihatásuk, mint 1915/16 óta. Jelentőségük különböző időkben másféle volt, de hagyjuk későbbre a jövődő hadviselésre való fontosságuk mérlegelését.

A hadviselés eszközeinek megfelel a hadviselés formája, így tehát katonai-, szellemi- és gazdasági hadviselésről beszélünk. Szellemi hadviselés alatt az összes diplomáciai és propaganda eszközöket értjük. Ezek a formák ritkán fognak egyenként szerepelni, rendszerint összeköttetésben lesznek egymással, de egyenkénti alkalmazásukról is találunk példákat. Napóleon kontinentális zárlata Anglia ellen és legújában az abesszin háború alkalmával a Népszövetség szankciói Olaszország ellen, tisztán gazdasági hadviselésnek tekinthetők. Behatóbb megfigyelésnél a szellemi hadviseléssel való kapcsolat itt is észlelhető, ami az általános vélemény befolyásolását (sajtó, rádió és politikai magatartás) illeti.

Ezzel kapcsolatban végre szóba kerülnek még a háború egyéb fajtái, melyek sok tekintetben csak történelmi szemlélődések. A kabinettháború fajtája ma ugyanolyan túlhaladott esemény, mint a régi lovagok és városok háborúi és bizony a két állam közötti háború is. Már régen a múlté az az idő, amikor még uralkodóházak viseltek háborút családi hatalmuk gyarapítására vagy örökösödési vitáik elintézésére. A nemzeti államok időszaka már csak a népek közötti háborút idézheti elő, mert csak a népek akaratában található még a háborúhoz szükséges készség. Adott esetben persze még

mindig kérdéses, hogy ezt a készséget az egész nép tanúsítja-e és hogy a nép politikai vezetése megfelel-e az egész nép akaratának. A gyarmati háborúk, amelyek az államok közötti háborúk újabb fajtáinak nevezhetők, szintén népháborúk, mert az ilyen háborúhoz szükséges akarat a nép életszükségletéből ered. Vallásháborúk ma már el sem képzelhetők többé, hacsak az új világnézetek háborúit nem számítjuk ehhez a fajtához. Ezek rendszerint polgárháborúként jelennek meg, de az elmúlt spanyol háború tanulsága mutatja, hogy az ilyen háború nemcsak egyetlenegy nép harca.

Mint a háború különös formáját, amely mellé- és alárendelt lehet a háborúk összes többi fajtáinak, felsoroljuk még a koalíciós háborút. További fejtegetéseink során megállapítjuk majd, hogy a jövő háborúk valószínűleg csakis koalíciós (szövetséges) háborúk lesznek.

Ha a háború a politika egyik eszköze, csak más alakban folytatott politika és e szerint a hadviselést is politikai ügynek tekintjük, szükséges, hogy a hadvezetés a politikailag felelős államférfitől induljon ki, illetve a politikailag felelős hatalomtól. A politika ma azonban annyira messzeelágazó és terjedelmes terület, hogy annak vezetése többnyire túlhaladja egyetlenegy ember erejét. Így a hadvezetés sem maradhat többé úgymint előbb, egy ember kezében, hanem azt is több felelős férfira kell bízni.

A hadviselés formái és fajai szerint különböző lesz a hadvezetés is, vagyis arányban lesz a háborús célhoz mérten igénybe vett eszközökkel. Caesar és Nagy Sándor, Nagy Frigyes és Napóleon mind az egy személyben egyesített hadviselést képviselték. Nekik is voltak tanácsadók, de a háború összes eseményei feletti áttekintés, a mindenkor szükséges elhatározások lehetősége, még részletekben is, az ő feladatuk volt. Ők mindenekelőtt államférfiak és hadvezérek voltak egy személyben. Ez a jelenség már csak a múlté. De ki vonja kétségbe azt, hogy nem tűnhetik fel még ma is egy államférfi-hadvezér avagy hadvezér-államférfi? Mennél jobban összpontosul a politikai hatalom ismét egy ember kezében, annál nagyobb lesz erre a politikai eshetőség. Általában azonban mégis az lesz a szabály, hogy az összvezetés és az egyes hadieszközök irányítása több kézben nyugszik majd.

A katonai-, szellemi- és gazdasági hadviselés vezetése le-

gyen tehát alárendelve az összvezetésnek. De csak alá- és fölérendelésről legyen itt szó és nem különválasztásról.

Katonai hadviselés.

A katonai eszközök alkalmazása a katonai hadviselés dolga. A katonának, a hadvezérnek a feladata ez. Hadsereg-vezetés volt ez addig, amíg ezek az eszközök tisztán a szárazföldi háború viselését szolgálták. Hadászat volt ennek a művészetnek és tudománynak a neve, amely meghatározott fogalom volt. Amióta azonban a katonai hadieszközök gyarapodtak, ez a fogalom is bővült; földi-, tengeri- és légihadászatról beszélünk ma már és e mellett Clausewitznak a következő magyarázatára gondolunk: „Hadászat az ütközetnek a háború céljára való felhasználása“. Fogadjuk el ezt a további fejtegetéseinkhez. Clausewitz felfogása szerint azonban szükséges, hogy ma már mint a hadászat magasabb fokát ismerjük el a katonai hadviselést. E tudomány uralása a hadművészet,⁶ az általános hadviselés uralása pedig az államvezetés művészete. A „hadművészet“ mindazt foglalja magában, ami a katonai hadviselésre vonatkozik, de nem azt, ami annak előkészítésére szükséges. Az többé nem tisztán katonai ügy és ma sokkal inkább mint régen a politika tág terébe tartozik. A „honvédelmi politikának“⁷ fogalma jellemzi legjobban a mai időnek ezt a ténykedését. Annak a munka-

⁶ Erre a könyvre való tekintettel szükséges a hadművészet fogalmának korlátozása.

„Katonai hadviselés“ és „hadművészet“ megállapítás szerint nemcsak a szárazföldi hadviselésre, hanem a légi- és tengeri hadviselésre is vonatkozik.

A légi- és tengeri hadviselés megtárgyalása túlhaladná ennek a könyvnek a keretét és mivel a szerző szárazföldi tiszt, ez nem is az ő feladata. Ezért a további fejezetekben hadművészet alatt mindig csak a szárazföldi katonai hadművészetet, hadászat alatt a szárazföldi hadászatot és harcászat alatt a szárazföldi csapatok harcászatát értjük. A tengeri hadviselés kérdéseit nem tárgyaljuk, a légi hadviselést pedig csak ott, ahol vonatkozásban áll a szárazföldi hadviseléssel vagy arra különös befolyással van.

⁷ Erre vonatkozólag a K. L. v. Oertzen „Grundzüge der Wehrpolitik“ című könyve ad felvilágosítást, melyet szerzője 1938-ban újonnan átdolgozott. Hamburg, Hanseatische Verlagsanstalt.

körébe tartozik mindaz, amit a háború előkészítése megkíván.

Tudás és a szabályok ismerete nélkül nem lehet valamilyen művészetet gyakorolni. A katonai hadviselés szabályait és ismeretét hadművészetnek nevezzük.

A hadművészet alatt manapság, ha hadászatról van szó, az ütközetek és csaták a háború céljaira való felhasználásának művészetét és tudományát, míg a harcászat alatt a harcoló erők, a csapatok és fegyverek az ütközetben való tervszerű alkalmazásának és együttműködésének mesterségét és tanát értjük.

Mielőtt megkezdjük a célok és módozatok, a hadászat és harcászat eszközeinek jellemzését, meg kell említenünk az államférfi feladatát képező hadviselés és a hadvezér ügykörébe tartozó, vagyis a katonai hadviselés kölcsönös viszonyát.

Említettük már, hogy a háború célját az államférfi tűzi ki és ő alkotja azt a politikai alapot, mely szerint a hadvezér megoldja feladatát. Utóbbi ezzel elősegíti a politikát és megteremti azt a katonai helyzetet, amelyet az államférfinak ki kell használni. E szerint világosak a kölcsönös hatások és semmiféle zavart vagy nehézséget nem okoznak. Moltke megállapította, hogy ilyen módon hat döntően a politika a katonai háború kezdetére és befejezésére.

Milyen azonban a politika, vagyis az általános hadviselés (hadvezetés) befolyása háború közben a katonai hadviselésre? Vitákat és félreértéseket idézett elő mindenkor az erre a kérdésre való felelet és különböző szempontból válaszolt erre több ízben az államférfi és a hadvezér is. Amíg az államférfi és a hadvezér egy személyben egyesült, súrlódások nem mutatkoztak, láthatatlanok maradtak a külvilág és az utókor előtt, önmagával intézte el ezt egyetlenegy ember. De gyakran napfényre kerültek egyenetlenségek, ha az államférfit és a hadvezért két személy képviselte.

Legismeretesebb a Bismarck és Moltke közötti összetűzés 1870-ben, amely arra bírta Moltket, hogy elbocsátását kérje. Nagy önuralmat tanúsított, amikor az ügy kedvéért később félretette a kérvényét. Az ok a következő volt: A vezérkar főnökének a király előtt tartott előadásainál Bismarck 1866-ban jelen volt, de mert Moltke szükségesnek látta, hogy kato-

nai terveit a legnagyobb titokban tartásuk, 1870-ben Bismarckot ezekhez az előadásokhoz nem hívták meg. Bismarck, aki ezáltal az egész háború felett sehogy sem, vagy legalábbis nem idejekorán tájékozódhatott, ebben sérelmet látott. Arról is panaszkodott, hogy a haditudósítások fogalmazásánál nem jutnak kellő érvényre a politikai szempontok. Amikor a sedani győzelem után felvetődött a kérdés, hogy Paris felé vonuljanak-e vagy sem, komoly összeütközésre került a sor. Bismarck ellenezte ezt. Attól félt, hogy az elszakadt és egymás ellen harcoló francia pártok egyesülnek majd a főváros veszélyeztetésének hírére, és Ő szerette volna továbbra is fenntartani a belső viszályukat és a vele járó védtelenségét. Katonai szempontból helytelennek tartotta Moltke a hadműveletek megszakítását és az ő felfogása győzött. Amikor Paris bombázásáról volt szó, másodszer kerültek komoly ellentétbe. Bismarck félt a semleges hatalmak beavatkozásától és Paris ostromának gyors befejezését kívánta. Az elhamarkodott eljárást Moltke ellenben katonailag igen aggályosnak tartotta és csak akkor akarta megkezdeni a város lövetését, ha rendben végrehajtotta katonai előkészületeit. Amikor azután később a hadvezér közvetlen tárgyalásokba bocsátkozott Paris védelmezőjével, hogy a katonai helyzet ecsetelésével a főváros gyorsabb átadására bírja, harmadszor merült fel komolyabb nézeteltérés közöttük. Mert Bismarck kapott igazat, Moltke arra az elhatározásra jutott, hogy lemondását kérje.

A világháborúban is merültek fel ilyen viták, pl. a tengeri erők von Bethmann-Hollweg birodalmi kancellár által indítványozott visszatartása, továbbá a merülő naszádok korlátlan harcának végrehajtásáról szóló vita és végül 1917-ben a Reichstag békehatározata. A történelem, a világháború ellenfeleinknél is, sok ilyen példát ismer, de túl terjedelmes volna azoknak felsorolása. Az előbbieket bőségesen elegendők elméleti szemlélődésre.

A mindenkori döntéstől függetlenül következik ezekből, hogy az elsőséget joggal követelheti a politikai hadviselés, így kell tehát értelmezni Clausewitznak a következő érvelését is: „Képtelenség a politikai szempontot a katonainak alárendelni, mert hiszen a háborút a politika szülte.“ Tehát csakis a katonai szempontnak a politikai szempont alá való

rendelése lehetséges, „az az értelmiség, a háború pedig csak az eszköz, és nem fordítva.“ Amennyiben a külpolitikáról van szó, ebben az alapigazságban senki sem kételkedik már. Ue nézzük csak a bel- és gazdasági politikát. Itt már közelebb fekvőek a kételyek. Ludendorff tábornok szerint Clausewitz előbbi kijelentésének így kellene hangzani: „A háború más eszközzel folytatott külpolitika“ és ennek kiegészítésére még szükségesnek tartja hozzáfűzni: „A külpolitikának a háborút kell szolgálni.“ Ludendorff tábornok „Der totale Krieg“⁸ című könyve tisztán csak erre a kérdésre vonatkozólag a következőket állítja: „Halomra kell dönteni Clausewitz minden elméletét. A háború és a politika a nép életfenntartását célozza, a nép életakarátának leghatalmasabb megnyilvánulása pedig a háború. A politika szolgálja ezért a hadviselést.“ A hadvezérről egy másik helyen így szól:⁹ „Határozza meg a politika irányvonalait, amelyeket a politikának a háború érdekében be kell tartani.“ Itt ellentétek látszanak. A történelem tanulsága azonban az, hogy a politikát illeti a fölérendelés. Hogy visszatérjünk előbbi kérdésünkre, vajjon a bel- és gazdasági politikára is érvényes ez? Kétségtelen, hogy az általános hadviselést mind a bel- és a gazdasági, mind a pénzügyi- és társadalmi politikának is kell szolgálni. Ezek befolyásolják legjobban az általános- és katonai hadviselést. Nagyon is érthető manapság, hogy a katonai hadviselésnek a gazdasági helyzetre tekintettel kell lenni (nyersanyag, ellátás). Senki sem vonja kétségbe, hogy döntő lehet a pénzügyi helyzet és befolyással lehet a katonai hadviselésre a belpolitikai helyzet is. Szerencsétlenségünkre a világháborúban már tapasztaltuk ezt. A hadjárat külpolitikai okokból indulhat meg meghatározott irányban, vagy időben — például, hogy szövetségessé nyerjük valamelyik semleges államot — de gazdasági okok is törvényt szabhatnak a katonai vezetésnek, mint például egy kőolajvidéknek vagy iparterületnek az elfoglalása vagy megvédelmzése. Belpolitikai körülmények is kényszeríthetnek olyan katonai vállalkozásokra, amelyek katonai szempontból inkább elmaradhattak volna, például ha katonai siker által akarjuk emelni a saját

⁸ 10. oldal.

⁹ 115. oldal.

országunk hangulatát. Ez így volt és így marad minden időben.

Az, hogy az államférfinak, a politikának, a katonának engedi át az elsőszókat, ne legyen szószólója annak, hogy a politikai vezetés a hadvezér munkájába szükség nélkül belenyúljon. Ha ennek a mondatnak utolsó szavára helyezzük a hangsúlyt, akkor Moltke¹⁰ szavai ma épúgy érvényesek mint előbb: „A politika ne tolkodjék a hadműveletekbe.“ Saját magán uralkodva, Moltke megcáfolta azt a mondatát, hogy a háborúban a hadászat, vagy a mi értelmünkben a katonai hadviselés, legyen teljesen független cselekedeteiben a politikától.

Ha már békében a politikus katonai vonatkozásban, a katonának pedig politikai vonatkozásban megtanul gondolkozni, ezek a nehézségek mind meg fognak szűnni. Akkor meglesz az összhang, amelyet az általános és katonai hadviselés kölcsönhatása követel. Mert a háború célját és végeredményét szolgálják mindketten, hogy megtörjék az ellenség erejét. Intő példaként feljegyeztünk két kijelentést: Az 1870—71. évi háborúban von Blumenthal tábornok megjegyezte: „Semmi közünk a szövetségi kancellár politikájához.“ A világháború után Bethmann-Hollweg így nyilatkozott: „Maguk a háborús események kényszerítették ki azt a viszonyt, amely a politikai vezetés és a szárazföldi és tengeri hadműveletek között kialakult. Lehetetlen, hogy a katonai laikus katonai lehetőségeket és méginkább katonai szükségességeket merészelve elbírálni.“ Téves felfogásokat tartalmaz mindkét kijelentés.

Ha Bethmann-Hollweg arra akart rámutatni, hogy átsiklott a politikai túlsúly a hadvezetéshez, akkor az a tanulság következik ebből, hogy helyes államvezetés mellett az államférfi helyébe lépjen a hadvezér és pótolja őt. Az államférfit követni és pótolni egyébként a hadvezér feladata. Minden más megoldás egészségtelen.

Hadászat és harcászat.

Ahogy már megállapítottuk, a hadművészet magában foglalja a hadászatot és a harcászatot. „Az ütközetnek a

¹⁰ A. a. D. 50. oldal.

háború céljaira való felhasználásának tudományát“ — és mi hozzáfűzzük még — művészetét, hadászatnak, a harcoló erők a harcban való tervszerű alkalmazásának és együttműködésének mesterségét és tanát harcászatnak nevezi Clausewitz. „Kriegführung“ című könyvében a következő fogalmat magyarázza v. d. Goltz tábornagy:¹¹ „Általánosságban a hadászat a nagy viszonylatban való intézkedésekkel foglalkozik, melyek arra szolgálnak, hogy a fegyveres összeütközést a legkedvezőbb feltételek mellett kezdjék meg a csapatok. A fegyverek döntésére alkalmazott minden ténykedés pedig a harcászat. A hadak vezetéséről szóló elveket hadászatnak, a csapatvezetés szabályait harcászatnak nevezik.“ „A tömegeknek a harctéren való mozgatásának művésze“ a hadászat, mondja a napóleoni hadsereg egyik vezérkari tisztje és Clausewitz tábornoknak kortársa, Jomini francia tábornok. A hadászatnak a harcászathoz való viszonyáról von Moltke vezértábornagy következőképpen nyilatkozott: „A hadászat a kiségitések rendszere. Több, mint tudomány a hadászat, mert a tudás gyakorlati életbe való átvittele, az eredeti vezérgondolat változott viszonyok szerinti továbbfonása, a legnehezebb feltételek nyomása alatti cselekvés művésze. A hadászat a józan ész alkalmazása a hadviselésnél: alapelvei alig haladják túl az egészséges észjárást, értékük annak helyes alkalmazásában rejlik. A minduntalan változó helyzetet kellő érzéssel felismerni és ezután szilárdan és körültekintően a legegyszerűbben és legtermészetesebben cselekedni a lényeg. így művészetté válik a háború, persze olyanná, amelyet sok tudomány szolgál. Mint minden művészetet, a háborút sem lehet elméletből, hanem csak tapasztalatból megtanulni. Mind a művészetre, mind a háborúra nem vonatkoznak általános irányelvek, egyikükben sem pótolhatja a szabály a tehetséget. „A hadászat“, folytatja Moltke,^{11a} „a hadseregek irányításával és azoknak a csataterén való csoportosításával megadja a harcászatnak a harchoz való eszközöket és a győzelem valószínűségét. Másrészt minden ütközet eredményét magáévá teszi és azon tovább épít. A harcászati győzelem azonban háttérbe szorítja a hadászat követelései, azoknak most alkalmazkodtok kell az újonnan teremtett helyzethez.“

¹¹ Berlin, 1895, v. Deckers Verlag, 23. oldal.

^{11a} A. a. D. 241. oldal.

Ha nagy katonáknak eléggé sikerült is eme fogalmak magyarázata után, elméletben tisztázni a hadászat és harcászat közti különbséget, mégis meg kell állapítani, hogy a gyakorlatban nem olyan egyszerű azoknak elhatárolása. Ennek azonban jelentősége nincs, mert nem a tudós okoskodó koponyája remekel bennük, hanem a művész, a tett embere. A hadművészet legkorábbi idejére nem bírnak ezek a fogalmak teljes érvénnyel. Mégegyszer megkíséreljük más módon megvilágítani a fogalmakat. A harcászat területébe tartozik az ütközet és a csata, vagyis a döntő hatású nagyobb ütközet, illetve az időben, térben és kihatásban összefüggő ütközetek sorozata. Hadászat a hadjárat, vagyis több ilyen csatának egy és ugyanazon harctéren való összekapcsolása.

A „hadműveletek“ és „a hadműveleti elhatározás“ kifejezéseket gyakran használják mint a hadászat mellékfogalmát. Szigorúan véve a haderők csatára vezető mozdulatait hadműveletnek hívják. Ezalatt többnyire a közben megvívott harcokat is értjük. Tökéletes elhatárolást a nyelvhasználat itt nem ismer. A további tisztázást az alábbi táblázat célozza:

	Milyen agymunkát követel	Milyen keretben hajtják végre	Kinek az ügykörébe tartozik
Az ütközet	} harcászati	a legkisebb kötelelőktől kezdve a hadosztályig és hadtestig	} alsó vezetés
A csata		hadtestek és hadseregek	
A hadjárat	} hadműveleti	hadseregek, hadserégsoportok és a haderő részei*	} középső vezetés
A katonai háború	} hadászati	az összes haderő	} felső vezetés

* Az ütközetben és a csatában természetesen közreműködhetnek más haderőknek egyes kötelékei is. pl. légi erők.

Hadászat.

Minden hadászati cselekvés célja, hogy az általános haditerv keretében katonai eszközökkel letörjük az ellenség ellenálló erejét, öt hosszabb ideig vagy meghatározott időpontig megakadályozzuk harci eszközeinek használatában, míg aláveti magát akaratunknak. A hadászati cselekvések tárgyaiként elsősorban az élettér, valamint mindennemű erőforrások nevezhetők, de mindenekelőtt az ellenség hadereje, amelynek feladata ezt az életteret és ezeket az erőforrásokat megvédeni. Cél ezért legelőször az ellenséges haderők megsemmisítése lesz, amikor is megsemmisítés alatt az ellenséges haderők lehető legnagyobb harcképtelenség elérését értjük, nem pedig a harcoló emberek feltétlen megölését vagy elfogását és az anyag teljes szétrombolását vagy elvételét. Ilyen értelemben megsemmisítő hadásatról beszélünk. Végcélja a győzelem, a döntést kereső csata. Az összes hadászati eszközök is ezt szolgálják.

Delbrück hadtörténésztől és tanártól származik ezzel elnevezéssel a kifárasztási hadászat elnevezése. Erről sokat vitatkoztak és sok félreértés történt még a viták során. A hadviselés eme módját Clausewitz is említi, amikor az ellenség kifárasztásáról, annak fokenkénti kimerítéséről beszél. Ez helyén van akkor, mondja Clausewitz, ha nem elegendő az akarat és a katonai erő a nagy katonai döntésre.

Nem a saját győzelem által elért döntés a célja, hanem az ellenség ellenálló akaratának kimerítése a háború hosszú tartama által, hogy az ellenséget így bírják engedésre. Delbrück a szemrehányások ellen, amelyek ezért az elméletért érték, azzal védekezett, hogy ezalatt nem a „lendület és erő nélküli hadviselést“ értette, hanem az ellenség „mindenféle csapásokkal és károsításokkal“ előidézett megpuhítását és gyengítését, úgyhogy végre szívesebben fogadja el a győzelem feltételeit.

Melyek tehát a hadászatnak, a hadviselés művészetének, az eszközei? Legelőször is a katonai haderő, annak számbeli-, erkölcsi- és anyagi értéke. Ez kifejezésre jut a vezetők tudásában, a vezetők és a csapat szellemében, a kiképzésben, felszerelésben és szervezésben, szóval a harcképességben. Az idő és tér is összefügg a harcképességgel. Az idő tekintetbe jön

mint időtartam és időszak, a tér mint kiterjedés és alakulás, A hadvezér nélkülözhetetlen szerszáma ezért az óra, a nap-tár, a térkép és a mérle (Maßstab). A haderők a hadvezér akarata szerint térben és időben érvényesülnek. Ez az akarat azonban szemben találja magát az ellenség akaratával és ennek tekintetbe vétele a legnehezebb hadvezéri művészet.

A hadászat alakjai a mozgás és a harc. A mozgásból ered a harc és az megint újabb mozgásnak a feltétele.

„Így tehát minden nagyon egyszerű a hadászatban“, írja Clausewitz, „de azért nem minden olyan könnyű. Amikor az állam helyzete egyszer meghatározta, hogy a háború mire legyen képes és milyen legyen, a hozzá való utat könnyen megtaláljuk. De erős jellemmel kívül világos és biztos ész kell ahhoz, hogy változatlanul kövessük ezt az utat és végrehajtsuk tervünket anélkül, hogy ezer indítóok ezerszer el ne térítsen attól. Ezer ember közül, aki kiválik vagy értelmiségével, vagy éles eszével, vagy merészségével, vagy akaraterejével, talán nem akad egy sem, aki egyesítené magában mindazokat a tulajdonságokat, amelyekkel a hadvezéri pályán kiemelkedne a közepességből.“

„A hadvezért nem nevezik ki, hanem arra születni kell.“ (Schlieffen gróf). Nagy munka vár mégis a született hadvezérré is, hogy tapasztalatokat szerezzen és megtanulja mindazt, ami már egyszer hozzátartozik minden művészethez. Mert sokoldalú az alkalmazása és különböző az értékelése a mozgásnak és a harcnak, mint a hadászat alakjainak. A művésznek is ismernie kell az anyagának és szerszámának a minőségét és sajátosságát és kell, hogy műszakilag uralja azokat, ha gondolatait meg akarja velük valósítani. Az utasítás, amelyet a hadvezér az államférfitől kap, minden hadászati cselekvés alapja. Abból származik a feladata és annak teljesítése az általános hadviselés alapja. Végrehajtása azonban mindig a katona hatáskörébe tartozik. A feladat nagyon különböző lehet: az ellenség gyors leverése, haderejének megsemmisítése, az ellenség megsemmisítő szándékának az elhárítása és a halogató, a döntést kerülő harc. E szerint készíti elő a haditervét (hadműveleti tervét) a hadvezér és választja az eljárást. A „mérlegelendő helyzeten“ kívül azonban sok mindentől függ még a katonai haditerv. Legfőképpen a saját szándéktól és a saját akarattól, amely az adott feladat

végrehajtásából ered. Ehhez jön a saját erő, a tér és az idő értékelése, végül az ellenség akaratának és erejének felbecsülése. Mindez nem olyan könnyű, mint ahogyan látszik, mert a megítélés helyességére támpont rendelkezésre nem áll, legalább is a harc előtt nem. Teljes bizonytalanságban kell cselekedni. „Háborúban az egyedüli alap a valószínűség kipuhatolása, amire saját rendszabályaink támaszkodhatnak“ jelenti ki Moltke¹² a győzedelmes hadvezér. „Az ellenséges főerővel való találkozáson túl,“ — folytatja Moltke, „egyetlenegy hadműveleti terv sem terjed ki. Egy, a hadjárat folyamán az eredeti elgondoláshoz ragaszkodó, minden részletben előre megfontolt következetes végrehajtásban csak a laikus hisz. Az összes, a háborúban egymást követő cselekedetek tehát nem előre átgondolt végrehajtások, hanem a katonai megérzés hirtelen elhatározásai.“ Napóleon egy ízben azt állította, hogy soha nem volt hadműveleti terve. Ez kétségtelenül túlzás, de tulajdonképpen semmi más, mint amit Moltkétól hallottunk.

Egyedüli biztosítékként csak a hadvezér hajthatatlan akaratát áll minden háborús esemény bizonytalansága felett.

A felvonulás a saját haderő első mozzgatása. Ez jelenti a csapatok elindítását, gyülekeztetését és készenlétbehelyezését a hadicselekmény bevetésére. A felvonulás ismét csak a végrehajtandó katonai hadiszándéktól, a hadműveleti tervtől és a műszaki lehetőségektől függ. Mint a honvédelem politikájának katonai ténykedése, ezt legújabbban a mozgósítás előzi meg. A felvonulás az egész háború lefolyására döntő befolyással van. „A haderő eredeti gyülekeztetésében elkövetett egyetlen hiba is már alig jóvátehető az egész további hadjárat alatt.“¹³ (Moltke.)

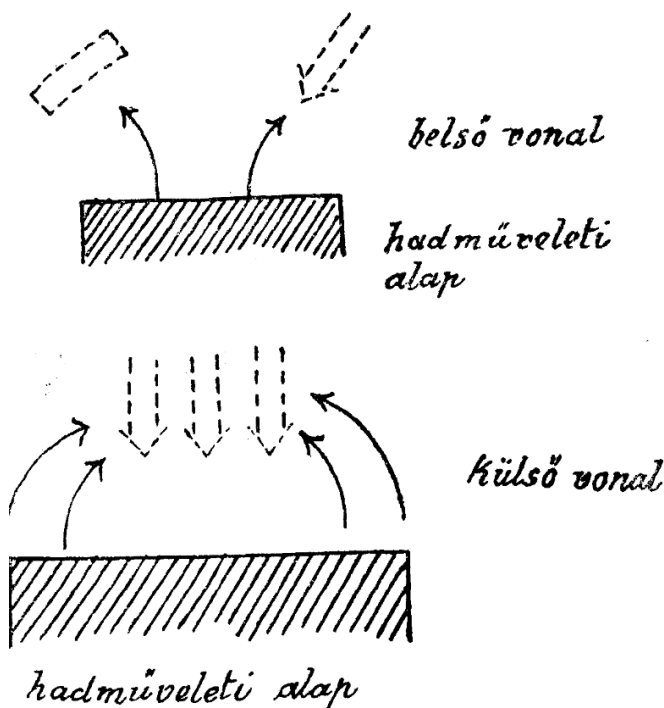
A felvonulást biztosítani kell. Mert a felvonulás többnyire az ország határain belül történik, annak biztosítását általában a határvédelem látja el. A határmenti erődítmények is ezt a célt szolgálják. Természetesen minél gyorsabb felvonulásra törekszünk, hogy megelőzzük az ellenséget a hadműveletek bevezetésében és hogy rákényszer-

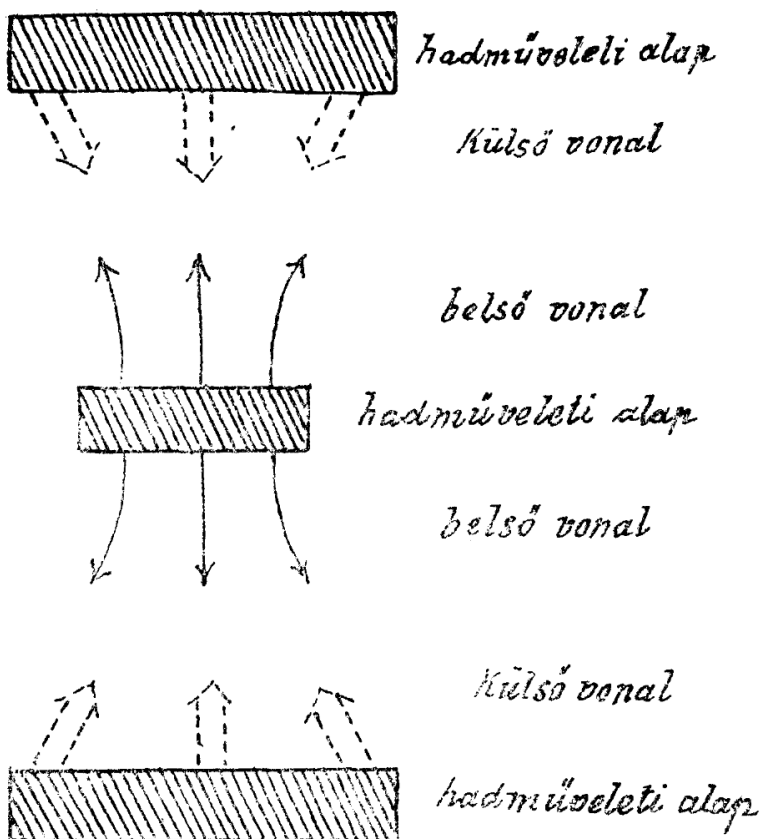
¹² a. a. D. 77. és 78. oldal.

¹³ a. a. D. 77. oldal.

ríthessük cselekvésünk törvényét. Vannak „merev“ és „mozgékony“ felvonulási tervek. Merevek akkor, ha már jóval előbb meghatározták azokat időben és térben; mozgékonyak, ha a háború kezdetén fennálló helyzet szerint lépnek életbe.

A hadműveletek a befejezett felvonulás után kezdődnek, esetleg a felvonulás alatt is: ezek a csatához való mozgások, illetve harcok. A felvonulás az ellenséggel való találkozáshoz vezet, aki szintén megkezdte mozdulatait, vagy védelemben várja be az első harcot. A hadműveletek fogalmához tartoznak még a hadműveleti vonal és a hadműveleti alap mellékfogalmak. A saját birtokunkban lévő területet, ahonnan a haderőnk megkezdte mozdulatait és ahol az emberi és anyagi erőforrásaink (lőszer, felszerelés, élelmezés stb.) találhatóak, hadműveleti alapnak nevezük. A hadműveleti alaptól kiinduló mozdulatok útja és iránya a hadműveleti vonal. A hadműveleti alap és a hadműveleti vonal közötti viszony szerint ismerünk belső és külső vonalon végrehajtott hadműveleteket. Sok magyarázat helyett az alábbi vázlaton ábrázoljuk ezeket a fogalmakat.

A haderők mozdulatait biztosítani kell, vagyis meg kell azokat óvni a meglepetéstől. A nagyobb kötelékek ezért kisebb osztagokat küldenek ki a biztosítandó irányba. A biztosításra gyakran a pihenésnél is szükség van. A felderítés mindig a legjobb biztosítás. Felderítés alatt az ellenség kikutatását, szemrevételezés alatt a terep megvizsgálását értjük. A vezér elhatározásai a felderítésen és a szemrevételezésen alapulnak.

A hadászati cselekmény célja a győzelem; ezt csak harccal lehet elérni. Hadászati és harcászati értelemben a csata szükséges. A csata csak akkor kerülhető el, ha a megelőző mozdulatok folytán az ellenség oly kedvezőtlen helyzetbe került, hogy csata nélkül is kész ellenfelének akaratát elfogadni. Manapság ez ritka eset. „Az államok sorsát a csaták döntik el,” írta Nagy Frigyes tábornokai részére és Moltke¹⁴ tanai szerint ⁵a csata hatalmas eszköz

¹⁴ a. a. D. 259. old.

az ellenség ellenszegülő akaratának letörésére.“ A csata nélküli fegyveres háború a múlté. Szerintünk ez a hadművészet elfajulása.

A hadászat művészetéhez tartozik, hogy a legkedvezőbb térbeli és időbeli körülmények mellett bocsátkozzunk csatába és azt az ellenségre rákényszerítsük akkor, amikor a lehető legkedvezőtlenebb helyzetben van. Ebből a szempontból minden hadvezér a csata általi gyors döntésre fog törekedni. De rossz hadászat az, ha csak a harc miatt keressük a csatát. A siker legyen valószínű és emberi számítás szerint legyen kilátás a győzelemre. „A harcászati győzelem csak akkor döntő, ha azt a hadászatilag helyes területen arajjuk.“ (Moltke.)¹⁵ Ehhez túlsúly szükséges. Ez nemcsak a számbeli túlsúlyt jelenti, hanem általában a hatást is és magában foglalja az összes erkölcsi és anyagi tényezőket. A csatához sohasem lehetünk *elég* erősek. Minél erősebbek legyünk általában, de főképp a döntő helyen, volt Clausewitz alapelve, amely ellen büntetlenül nem vétkezhetik senki. A túlsúly törvénye többnyire tartalékok viszsztatartását követeli. Mert rendszerint az győz, aki még tartalékok bevetésére képes, vagy a végén olyanok felett rendelkezik. Ez vonatkozik a hadviselés erkölcsi és anyagi részére is.

A támadás, az offenzíva, abból az akaratból ered, hogy legjobb időben, legalkalmasabb helyen és lehető legnagyobb erővel döntésre törekszünk. Ez egyaránt érvényes a katonai hadviselés legnagyobb és legkisebb viszonyaira. A támadás az egyik alapforma, a védelem másik. A harc minden más alakja ebből a két alapformából származik. A támadás az ellenség elébe megy, hogy keresse a döntést; a védelem bevárja az ellenséget. A támadás a háború legelső törvénye, a védelem a második. Mert elképzelhetetlen a védelem támadás nélkül. A védelem legközelebbi célja a saját erők kímélése, a támadás célja az ellenséges erők megsemmisítése. A támadás végrehajtásánál fogynak, gyengülnek és elhasználódnak a saját harceszközeink. Ebből következik, hogy a védelem a könnyebb és magában véve az erősebb forma. Ezért legyen erősebb a támadó, ha a vé-

¹⁵ a. a. D. 204. oldal.

delem felett győzni akar. Így tehát a gyengébb a védelmet fogja választani, az erősebb a támadást. Erő és gyengeség azonban nem csupán számértékek, a harc minden eszközét, mind az anyagit, mind az erkölcsit, számításba kell itt venni

A támadás magában rejtí a kezdeményezés előnyét, az ellenségnek megszabja a cselekvés törvényét és azt hátrányba szorítja. Az összes erkölcsi tényezők a támadás oldalán vannak. „A támadás lelkesíti a katonát, erősíti őt, felébreszti az önbizalmát és megfélemlíti az ellenséget. A megtámadott magánál mindig erősebbre becsüli a támadót“, mondja Gneisenau.

„A támadás előnyei világosak és maradandók. Az, aki saját elhatározásából támad, maga állapítja meg azt a törvényt, amelynek kell, hogy alávesse ellenrendszabályait az, aki a támadást bevárja. A támadó világosan szem előtt tartja a *célt* és saját maga választja az utat, amellyel azt el akarja érni. A védőnek ki kell találni a támadó szándékát, meg kell fontolni a védelem módját. Az egyik már elhatározásra jutott és bízik tetteiben, a másik pedig bizonytalanságban várakozik.“ (Moltke.)¹⁶ A védelemnek ennek ellenére csak az az előnye, hogy meghatározhatja a támadó részére a harc területét és egyes esetekben, ha sok tér felett rendelkezik, az időt is. A támadó mindjobban eltávolodik hadműveleti alapjától, a védőre ez nem vonatkozik. Minél jobban előrehalad tehát a támadó, annál nehezebb helyzetbe kerül, a védő helyzete ellenben nem változik. Az idő a támadó terhére számít, a védőnek az csak nyereség. A támadás e szerint, amíg győzelmet nem aratott, megakadhat és végül védelemmel végződhetik. A védőre nézve ez most az alkalmas időpont arra, hogy támadásba menjen át és ezáltal maga keresse a döntést, miután arra törekedett, hogy kímélje az erejét addig, amíg a támadó a maga erejét a támadással felemésztette. A védelem csak ilyen eljárás mellett döntő hadászati forma. A támadás marad, ahogyan Moltke mondja, „az egyenes út a cél felé“, mialatt a védelem „a kerülő út“. A vezetés nagy művészetéhez tartozik még annak az időpontnak a felismerése, hogy mikor szűnik meg a támadó

¹⁶a. a. D. 324. oldal.

túlsúlya, hogy idejekorán készenlétbe helyezkedjék az eddigi védő és megindítsa ellentámadását. „A megtorlás csillogó kardjának“ nevezte Clausewitz az ilyen ellentámadást.

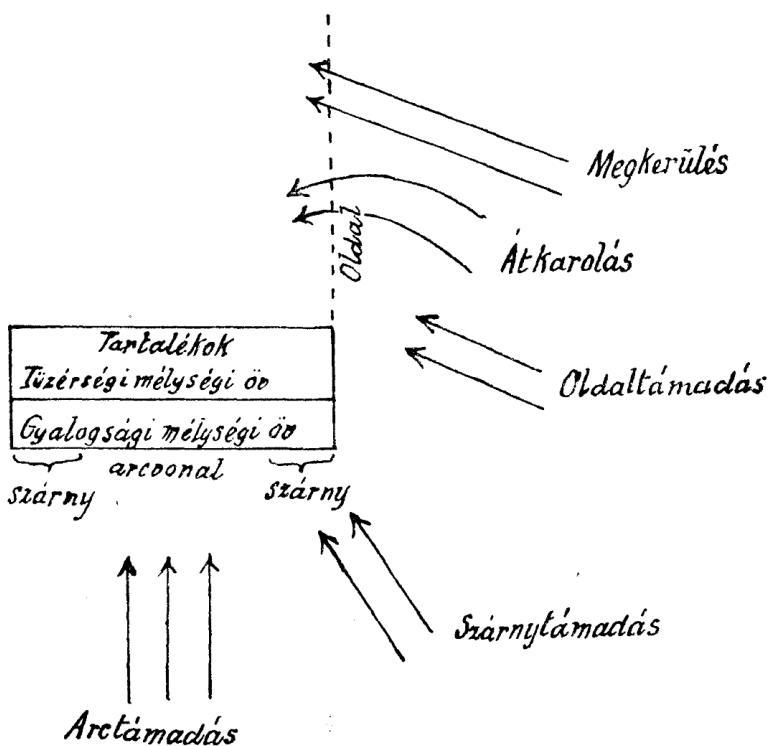
A számbeli túlsúly ugyan alaptörvény és ez ellen ne vétkezzen senki, aki győzni akar, de az nem zárja ki annak lehetőségét, hogy gyengébb erővel is megtámadhatjuk és megverhetjük az ellenséget. Az anyagilag és számbelileg gyengébb csapat vezetésének művészetében, vagy csapatainak katonai erkölceiben rejlik akkor a túlsúly. El ne felejtjük azonban, hogy a legtöbb győzelmet mégis csak túlsúllyal vívták ki. Éppen az a vezetés nagy művésze, hogy a mindenkori döntő helyen számbeli túlsúlyt teremtsen, ehhez persze tisztában kell lenni azzal, hogy a döntő hely hol van.

Különböző elnevezései vannak a támadásnak, az offenzívának, a szerint, hogy milyen irányban támadjuk meg az ellenséget. Arctámadásnak nevezzük akkor, ha az ellenséget arcban támadjuk meg, szárnytámadásnak, ha az ellenség egyik vagy mindkét szárnya ellen irányul támadásunk és ha az inkább mélyebben az ellenség oldalát éri, oldaltámadásról vagy átkarolásról beszélünk. A megkerülésnél az ellenséget arcban egyáltalán nem, vagy csak annak egyik részén egész gyenge erővel kötjük le, mialatt az erők zöme őt megkerüli, hogy csupán ezzel a mozdulattal helyéből kimanővrózzuk.

Az arctámadásnak legcsekélyebb a kilátása eredményre. Különösen nagy túlsúlyt követel, mert az ellenség legerősebb része felé vezet. Rendszerint nem az ellenség feletti győzelemmel végződik, hanem annak arcban való visszaszorításával. Kedvezőbben alakul már az a támadás, amelyet az ellenség egyik, vagy mindkét szárnya ellen irányítunk. Szárnyainak visszakanyarításával megadhatja az ellenség az eshetőséget az oldaltámadásra, vagyis az egy-, vagy kétoldali átkarolásra. Az átkarolás kilátásait jobban kell értékelnünk, mert ennek a támadásnak az iránya hat az ellenség hátsó összeköttetéseire, azaz annak hadműveleti vonalára. Minél inkább kialakul az átkarolás az ellenség oldalába, annál jobban nő a támadóra az a veszély, hogy őt karolják át. Ugyanaz vonatkozik a megkerülésre is. Szükséges ezért, hogy erős tartalékok kövessék az átkaroló-

vagy megkerülő támadást, hogy egyrészt elhárítsák ezt a veszélyt, másrészt azért is, hogy minél messzebb és minél tovább folytathassuk az átkarolást vagy megkerülést. Az átkarolásnál mindig szükséges az arctámadás is, hogy az ellenséget arcban lehetőleg nagy erővel „lekössük“ és ezáltal megnehezítsük, vagy megakadályozzuk az átkarolásunk elleni rendszabályait. Az átkarolás koronája a bekerítés. Ez ritkán sikerül és erőben nagy túlsúlyt követel. Az újabb kor hadtörténetében Sedan és Tannenberg erre fényes, de talán egyedülálló példák.

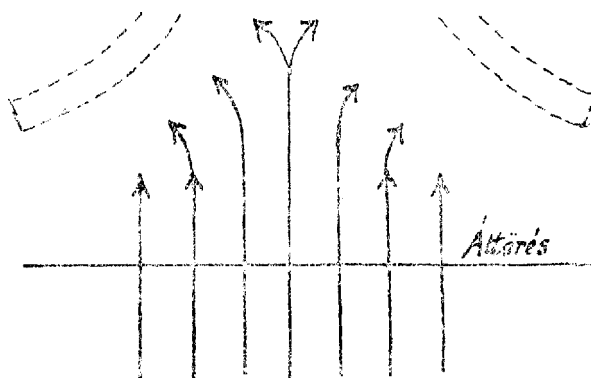
Ha az átkarolás nem lehetséges, mert az ellenség oldalát nem lehet megtámadni, pl. áthatolhatatlan akadályokra támasztja mindkét szárnyát, vagy más okból keresztülvihe-

Megjegyzés: A szárny az arcvonalnak egy része, annak a vége. Oldal, a szárnytól hátrafelé számított mélység.

tétlen, akkor a támadó meg fogja kísérelni, hogy mesterséges úton teremtsen ilyen oldalakat az ellenségénél. Ehhez az ellenség arcvonalának áttörése szükséges. Az áttörésnek

csak akkor van igazi eredménye, ha olyan mélyen törtük át és olyan szélességben szakítottuk fel az ellenség arcvonalát, hogy utána az elválasztott részeket egyenként megverhetjük. Az áttöréshez is erős tartalék szükséges, hogy a kezdő eredményt kibővíthessük a végső sikerig.

A támadás és a védelem lényegének leírásánál mint hadászati alaptörvényt említettük a túlsúly megteremtését általában és főképp a döntő helyen. A döntő helyen való túlsúlyt katonai nyelven „súlyképzésnek“ nevezik. A támadásnak legyen tehát súlya, ha eredményt akar elérni. A második alaptörvény a meglepés, ami első sorban a támadásra vonatkozik. Az ellenség térben és időben való megtévesztése annak meglepését eredményezheti. Tehát azáltal lephetjük meg, hogy lehetőleg sokáig bizonytalanságban hagyjuk afelől, hogy hol és mikor indul meg a döntő támadás. Ennek előfeltétele és legalkalmasabb módja, a mozgékonyság és gyorsaság. Ez mindenekelőtt vonatkozik az erőknek a támadáshoz való odaszállítására és azoknak a csatában való alkalmazására.

Ha teljes átkarolást, vagy bekerítést nem érhetünk el, a támadás eredménye a megvert ellenséges erők üldözésében rejlik. Csak az biztosítja végleg a győzelmet, de megkívánja a saját erők legvégső erőmegfeszítését is. „Az ember és a ló utolsó leheletéig“ való üldözés a hadtörténelemben éppolyan ritka eset, mint a sikerült bekerítés. Itt is látjuk megint a támadás előbb esetelt egyre gyengülő erejét.

Az elhárítást, a katonai hadviselés döntést kereső alakjában, védelemnek nevezzük. Lényege a meghatározott térnek hosszabb időre való megtartása addig, míg a támadó kimerült és ereje annyira megcsappant, hogy a túlsúly többé nem az övé és az eddigi védő megkezdheti saját támadását, vagyis az ellentámadást.

A védelem jellege tehát nem a mozgás, hanem az álló harc. A védőállás olyan legyen, hogy a támadó ne tudjon mellette elhaladni, azt megkerülni és a védőt ezáltal mégis mozgásra kényszeríteni. Gyakran előfordul, hogy a védő kitér a támadás elől, hogy a támadót ezáltal a védelemhez kiszemelt területre kényszerítse és támadását a védő által kívánt időben ott kezdje meg. Az ilyen kitérés többnyire területileg korlátozva van. A tartalékok különösen fontosak a védelemnél, sőt azáltal, hogy a védő csak a támadó szándékaihoz szabhatja cselekedeteit, döntő szerepet játszhatnak. Gyakran támadólag alkalmazza azokat. A súlyképzés szabálya a védelemre is érvényes, meglépésre azonban itt ritkán kerül sor.

Offenzíva és defenzíva, támadás és védelem a hadászati cselekvés két alapformája. A valóságban ez a két forma nem annyira ellentétes, mint ahogyan azt elméleti fejtegetéseinkben magyaráztuk, hanem inkább állandó a kölcsönhatásuk. Az általánosan defenzív hadviselésnél, ahol csak a fenntartásra törekszünk, szintén alkalmazhatjuk az offenzívát, sőt kénytelenek is leszünk arra, ha nem akarunk lemondani a védekezésről. A védelem megtakarítja azt az erőt, amelyet más helyen a túlsúly képzésére és támadásra felhasználhatunk. A támadás és a védelem fogalmának magyarázatánál már említettük, hogy a támadás maga is védelemben mehet át és gyakran át is fog menni.

Az offenzíva és a defenzíva — utóbbi akkor, ha támadással folytatódik — a döntésre, a saját győzelemre és az ellenség megverésére törekszik. Győzelemnek nevezzük a Katonai cselekvés eredményes befejezését. Ebből következik, hogy a győzelem relatív fogalom, amelyet a kitűzött céltól nem lehet elválasztani. Az a támadás, amely az ellenség megsemmisítésére irányul, más győzelmet követel, mint a védelem, amely csak elhárítani akar. Némely esetben

győzelem már valamelyik harcterület meghódítása is lehet, máskor pedig csak az ellenséges erők tökéletes veresége.

Az egyik esetben már a csata elvesztése jelenthet Tereiséget, míg más esetben vereség csak az elvesztett hadjárat és megint más alkalommal csak az elvesztett háború. A vereség, sokkal inkább mint a győzelem, erkölcsileg is megtörténhetik, mert az a küzdő fél, aki már legyőzve érzi magát, anélkül hogy valóban legyőzték volna, vereséget szenvedett már a harc feladásával. De a kitűzött céllal a vereség is arányban áll. Amilyen különféle lehet a győzelem eredménye, ugyanolyan különböző lehet a vereség kihatása is.

Eddig arról a katonai hadviselésről volt szó, amely keresi a döntést és arra felhasználja a két alapformát, a támadást és a védelmet.

Figyelembe veendő még az a katonai hadviselés, amely nem keresi a döntést, azt inkább meg akarja akadályozni, előle ki akar térni. Az ilyen katonai hadviselés okai majdnem mindig a saját gyengeségben rejlenek. A gyengébb akkor iparkodik elkerülni a döntést, ha azt egyáltalán nem, vagy még nem keresheti. Itt a kifárasztási hatászat fogalmára emlékeztetünk. Célja a saját erő kímélése, az ellenséges harci erő lehető legnagyobb csökkentése és az időnyerés. A halogató katonai hadviselésnél is lehetségesek támadási hadműveletek, sőt néha szükségesek. Az ilyen támadások azonban sohasem szolgálják a hadászati döntést, nem keresik az ellenség megsemmisítését, hanem semmi egyéb mint zavaró- és elterelési vállalkozások, korlátozott célú támadások, amelyek mindig saját akaratunkból vezetnek vissza a védelemhez. A kitérés, a döntés érlelése előtt idejében és tervszerűen végrehajtott visszavonulás, a leghasználtabb módok egyike. Határát a térben leli. A korlátlan kitérés soha, a nagy kiterjedésű kitérés csak ritkán lesz lehetséges, mert az erőforrásokról való lemondást jelenti. A halogató hatászat a döntést kereső hatászatnál sokkal nagyobb művészet. A korlátozott eszközökkel rendelkező gyengébb fél harca ez.

Végre utalunk arra a helyzetre, amely akkor áll be, ha a döntést keressük, arra törekszünk, de nem érhetjük el; ha kiegyensúlyozódnak az erők és a túlsúly hiánya miatt lehetetlen a döntés. Ez az állapot minden valószínűség szerint csak bizonyos ideig tarthat és akkor más, nem katonai vo-

natkozású, pl. szellemi vagy gazdasági hadieszközök döntik majd el a háborút. Ilyenkor megmerevedik a hadászat és elesik egyik elemétől, a mozgástól, és hadászatról a szó szoros értelmében többé nem beszélhetünk. A mozdulatlanság nem vezethet katonai döntésre. A háború eldöntésére ebben a helyzetben, az erők legmesszebbmenő kölcsönös felhasználásának ellenére, a nem katonai eszközök jutnak szerephez.

Harcászat.

A „hadászat és a harcászat“ fejezetében már megmagyaráztuk a két fogalom közötti különbséget és megvizsgáltuk, hogy mennyiben függenek egymástól. Ezt a két területet azonban teljesen különválasztani a valóságban nem mindig lehetséges. Nemcsak hogy az egyik feltételezi a másikat, hanem azok gyakran egymásba olvadnak. A most következő elméleti szemlélődésre ismételjük a fogalom magyarázatát: a harcászat a harc és a mozgás végrehajtására vonatkozik, magában foglalja tehát azt a művészetet és azokat a tanokat, amelyek a csapatok és fegyverek ütközetben való tervszerű alkalmazását és együttműködését célozzák. Magában foglalja még az összes intézkedéseket és cselekvéseket is, amelyek közvetlenül összefüggenek a harccal, *tehát* menetet és pihenőt, felderítést és biztosítást, végül a fegyverek és felszerelés utánpótlását a harcmezőn. A csapatok megalakulásához, szervezéséhez és azok nagyban való ellátásához mind a harcászatnak, mind a hadászatnak semmi köze. Ez a honvédelmi politika területébe tartozik. A harcászati cselekvés célja maga a harc. Ezt a célt a hadászat tűzi ki részére, épügy mint a politika állapítja meg a hadászat célját. A kitűzött cél szerint különböző lehet a harcászat cselekvése: az ellenség megsemmisítése támadás által, annak védelemmel való kifárasztása, halogató harccal kivonhatjuk csapatainkat a döntés elől és menetekkel és visszavonulásokkal új harc-feltételeket teremthetünk.

A harcászat módozatai függenek a vezető és a csapatok kiképzési fokától, kiképzésük lehetőségétől és technikai körülményektől; nyíltan és rejtve befolyásolják azokat még a nemzeti jellemvonások és a nép faji és műveltségi állapota.

A harcászat módozatai, amelyekből hiányoznak a szilárd fogalmak, az eszközöktől függnnek, amelyek alatt az embert és az anyagot értjük, vagyis együttesen a harcoló csapatot. Világos, hogy a rövid ideig és rosszul kiképezett csapat más harcmódot alkalmaz, mint a hosszú ideig és jól kiképezett csapat: hogy elavult anyaggal ellátott alakulatok másképp harcolnak, mint a korszerűen felszerelt kötelékek, hogy a szellemileg eltompult csapatot másképen kell vezetni, mint olyat, amelyik magas műveltségű és értelmes emberekből áll.

E könyv második részében lévő, a hadművészet történetére való visszapillantásból kivehetjük, hogy idővel és időszakonként változtak és fejlődtek a harcászat módozatai.

Bizonyos, hogy tartósak a harcászat alapigazságai és szabályai, de az alkalmazásukat befolyásolja a kor és az eszköz.

A harcászat formái olyanfélék mint a hadászaté és sok tekintetben egyeznek alakjaikban, csak más, alacsonyabb színvonalon mozognak.

A harcászatban is megkülönböztetjük a harcot és a mozgást, amelyek feltételezik és kiegészítik egymást és ebben a keretben még szorosabb kölcsönhatásban állnak. Maga a harcászati harc tűzből és mozgásból áll, mely utóbbi előreviszi a tüzet az ellenség soraiba. Itt is minden harcászati cselekvés alapja a feladat, amely kiindulópontja a helyzet megítélésének és az oly fontos harcászati elhatározásnak. Döntő fontossággal bírnak a feladat végrehajtására az ellenségről szóló hírek, amelyeket a felderítés szerez meg és amelyekből í ki kell hámozni az ellenség magatartását és erejét. Fontos továbbá a harcterület mérlegelése, amikor is vizsgáljuk, hogy a terep előnyös-e vagy hátrányos a saját feladat megoldására és az ellenség szándékára. Szükséges a saját csapatok erejének, csoportosításának és állapotának ismerete és végül időbeli és térbeli számítások megejtése. Ezekből a megfontolásokból ered az elhatározás, amelyet intézkedésekben és parancsokban kell kifejezésre juttatni.

A harcászat formái a korszaktól függnnek és általában megfelelnek a hadászat módszereinek. Támadással akarjuk megverni az ellenséget és őt a csatatéren tönkre tenni, ahol harccal nem sikerült az ellenséget megsemmisíteni, ott a támadást üldözéssel kell folytatni. A harcászat keretében szín-

tén ismerünk arctámadást, áttörést, oldaltámadást és átkarolást. A megkerülésre ritkán van alkalma a harcászatnak, az inkább a hadászat területébe tartozik. A támadás célja különös esetekben korlátozott is lehet, vagyis tágabb értelemben a védelemmel kapcsolatos. Az elhárítás bevárja az ellenfél támadását és ha azt meg akarja hiúsítani, akkor az elhárítást ma védelemnek nevezzük. Ha az elhárítás nem törekszik döntésre, akkor kitér időben és térben, vagyis halogató ellenállást fejt ki.

A döntés előli kitérés a harcnak, a támadásnak, vagy a védelemnek félbeszakítása, amelynek folytatása a harcnelküli, vagy harccal való tervszerű visszavonulás.

A csaták és ütközetek különböző harcmódjait gyakorlatban ma már a harcászatban sem lehet szétválasztani, azok egymásba folynak és kiegészítik egymást. A harcászati vezetés művészetéhez tartozik az, hogy megtaláljuk és alkalmazzuk a mindenkor leghelyesebb módot a kitűzött cél elérésére. Mind az előre és hátra menetelések, mind az oldalba való eltolások olyan harcászati mozdulatok, amelyek harchoz vezetnek és a biztosítást elővéddel, utóvéddel és oldal veddel teszik szükségessé. Az összes mozdulat zárt rendben, vagy többé-kevésbé széttagolt alakzatban történhet. E szerint beszélünk tagozódásról (kisebb, zártrendű alakulatokra való szétbontakozás) és fel fejlődésről (harchoz való fejlődés).

A visszatartott részek a tartalékok. A tartalék a győzelem tőkéje, mert lehetővé teszi a vezetés részére, hogy döntő befolyást gyakorolhasson a harcra.

A harcászat területébe tartozik végül a csapat ellátása lőszerrel és anyaggal. Hogy azt milyen mennyiségben utaljuk ki és hogy az a kellő időben elérje-e a csapatot, szintén a vezetés egyik eszköze a harc befolyásolására.

Az előbb a hadászatnál fejtegetett alaptörvények a harcászatra is vonatkoznak. Az alkalmazásuk azonban, ha ezektől különbözik is, nem csekélyebb művészet. Tévesen gondolják sokan, hogy a hadászat művészet, a harcászat pedig mesterség. Bizonyos, hogy mindig több jó harcászatra van szükségünk és több olyat találunk is, mint hadászt. Minden tenyészetben akad sok tehetség és kevés lángész, nagy alkotó és kis mester, olyan, aki ismer és olyan aki nem ismer

határt. A teljesítményeik és terveik szerint mérik őket, de sok gondolat nem válhatott tetté, mert elrejtette a sors és nem nyílt erre alkalom.

Tér és idő.

A tér és az idő olyan elemek, amelyekben harcicselekmények játszódnak le és amelyekben a vezetés akarata mozgatja a haderőket. A saját szándék és az ellenség várható cselekedetei a legfontosabb tényezői az elhatározásnak. A hadművészetben a tér és az idő meghatározható és kiszámítható, de nem a saját akaratunk szerint határozzuk meg és alakítjuk azokat, hanem inkább az adott helyzetből számítjuk ki.

A hadművészet a teret mint méretet, de mint alakulást és formát is ábrázolja. Tág és szűk terek, nagy és kis távolságok nagymértékben befolyásolják a katonai hadviselést, megváltoztatják annak rendszerét és döntenek a módok alkalmazásában. Ami az egyik esetben helyes, az hiba lehet a másik esetben, tisztán a tér befolyása folytán. A tér legyőzésének lehetősége — mind a haderők mozdulatai, mind a fegyverek hatása által, de a jelentések és a parancsok közvetítésében is — jellemzi a hadművészet mindenkori módját.

A tér mint alakulás és forma nem kevésbé fontos, rányomja bélyegét a hadszínterekre és legnagyobb mértékben befolyásolja a harci cselekvéseket. A terep alakulása, annak növényzete és megművelése, a vízelosztás, sőt egyes területeken a földgömb belseje, a föld kincsei is kihatnak. „Ahány különböző terep van, annyi különböző zászlóalj lehetséges“, mondta Nagy Frigyes.

A térkép mint a terep képe, minden hadviselés nélkülözhetetlen segédeszköze. Hegységek elválasztják és megnehezítik a mozgást, az elszállásolást és az ellátást, de megkönnyítik az elhárítást és gátolják a támadást. A síkságnak ellenkező a hatása. Vízfolyások és mocsarak olyan akadályok, amelyek hátrányosak a támadásra, de a védelemre nézve előnyösek. Erdők és nagy hegységek megnehezítik az áttekintést és hol a szándék előnyére, hol annak hátrányára befolyásolják a fegyverek hatását. Számításba kell venni az éghajlatot és gyakran a terepalakulások kihatását és azok-

nak növényzetet is. A föld kincseihez kötött iparvidékek, valamint a fővárosok és a kultúra központjai, mint erőforrások védelmi- és támadási tárgyak, határozott irányt adhatnak a hadműveleteknek.

Állandó törekvése volt az emberi és gépi erőnek az, hogy a tér alakulását megváltoztassa, annak erős részeit még jobban erősítse, a gyenge részeket még jobban gyengítse. Legjobban jut ez kifejezésre a különböző erődítmények építésénél.

A téi- melleit az idő a másik fontos tényező, amellyel számolni kell a hadművészetnek. A saját akaratunkra való tekintettel és az ellenség cselekvéseinek figyelembe vételével, az időt is ki lehet számítani és meg lehet állapítani. Az egyidejűség mind a hadászatban, mint a harcászatban a harc-cselekmények egyik alapja. Jelentéktelen a döntésre kiszemelt erők térben való összpontosítása, ha ezt az idővel való egyezés nem egészíti ki. A fegyverek egyidejű alkalmazása is gyakran az eredmény előfeltétele. Itt figyelembe kell venni azt, hogy a hadászatnak nagyobb időmértékekkel kell számolni mint a harcászatnak. Az idő mint tartam befolyásolja az összes mozdulatot, a harcot és annak kihatását, a győzelmet és a vereséget. Épolyan jelentősége van az időnek a testi- és lelki erőkifejtés meghatárolásánál. Lényeges szerepet játszik végül az idő, mint időszak. Mint olyan befolyást gyakorol az időjárásra és a talajra, hosszú és rövid napokat eredményez, fokozza és gyengíti az erőt és az ellenállást. A nappal és az éjjel pedig egyaránt kihat a harc-cselekményekre és az emberek cselekedeteire.

A vezér és a katona részére a tér és az idő meghatározására szükséges eszközök a térkép és a körző, a naptár és az ora: ha meg is tévesztik néha számításaikban, gondolataiknak és cselekedeteiknek mégis fontos tényezői.

A technika jelentősége.

Mindaddig amíg háborúkat vívunk, a győzelemhez való eszközök nem nyugszanak csupán a vezér képességeiben, hanem a haderők felszerelésében is. Ez a felszerelés fontos a mozgásra és a harcra, azoknak végrehajtására és vezetésére.

Az összes ilyen célokat előmozdító gépies segédeszköz, ebben az értelemben technikának nevezzük. Sorsdöntő a technika a katonai hadviselésben, mert megváltoztatja annak alakját és sok esetben meghatározza annak harcmódját, döntően befolyásolja a haderők összeállítását és szervezését.

A véletlen és a szándék itt ugyanazt a szerepet játssza. Technikai újítások és találmányok, amelyek az élet rendes körülményeiből erednek, vagy amelyeket az általános életszükségletek kívánnak vagy keresnek, a hadművészet szolgálatába lépnek. Más technikai találmányok a hadművészet követelményeinek köszönhetik keletkezésüket és csak később kerültek általános használatba. A katona kötelessége, hogy minden kínálkozó technikai lehetőséget megvizsgáljon, értékeljen és kihasználjon, hogy létesítését és fejlődését követelje és előmozdítsa. A technika feladata pedig az, hogy mindig tovább kutasson és működjön, hogy ezzel előteremtse a katonának a győzelemhez való legnagyobb“ lehetőséget, a technika területén való fölényt. A katona iparkodjék ezért a technikai hatások mértékét és határát áttekinteni, hogy uralhassa az eszközöket. Az összes technikai hadieszközök sorsa az, hogy hamarosan elavulnak, mert minden eszköz elleneszközt szül. A fejlődés ingája e szerint szüntelenül ideoda leng, a katona és a technikus dolga, hogy a lengések fokát mérjék, éri ékeljék és esetleg siettessék. A hadviselő felek között ritkaság lesz a technika minden terén való teljes egyensúly. Ahol azonban ez bekövetkezik, ott annál ragyogóbban uralkodik majd az a szellem, amelynek hiánya az összes technikai eszközök halálát jelentené: a harcos és a vezetők szelleme!

A katonai erkölcsök értéke.

„Nem a harcászat módja dönt, hanem a harci szellem“. Minden időben érvényes igazságot hirdet Frigyes Károly porosz herceg ezekkel a szavakkal: „A győzelem és a vereség felett alapján véve nem a fegyverzet dönt, sem a fegyverek alkalmazása, vagy a hadászati és harcászati gondolatok alapelvei, hanem a katonai erkölcsök tényezői“.

A haderő harci erényeiben és a hadvezér hadi géniusában testesülnek meg azok. Végtelen tág terület ez, amelyet még itt sem lehet eléggé kimerítően megtárgyalni.

A hadseregek harci erényeit mindig más mértékkel mérték az idők folyamán. Ezek az erények a nép, vér és faj szerinti tulajdonságainak és kulturális állapotának az eredményei. Az úgynevezett magasabb kultúra ezért még távolról sem *jelenti* a magasabb harci értéket. A bátorság és edzettség, a kitartás és ügyesség, a lelkesedés és szilárdság, az engedelmesség és a bajtársi érzés mindig olyan erények, amelyeknek megvan az értékük. Az ilyen értékek megteremtése és fenntartása nem a hadművészet feladata, hanem a honvédelmi politika nevelési ágára tartozik. A hadművészetnek már ezeknek létezésével kell számolnia. De nem elég, hogy egyszerűen tudomásul veszi azokat. Az igazi vezető és hadvezér olyképpen veszi számításba az ilyen erényeket, hogy hasznára fordítja azokat és valamelyik más téren való gyengeségét egyenlíti ki velük, de oly képen is, hogy mint művészetének egyik legdrágább kincsét iparkodik azokat ápolni és fejleszteni. Sok intézkedésre lesz szükség, de sok intézkedést el is kell majd hagyni, tisztán csak az erkölcsi állapotról, a harci szellemre való tekintettel. Már Clausewitz is ¹⁷OA^a intett attól, hogy a csapat szellemét annak hangulatával össze ne tévesszük. Az igazi vezér ismeri a szellemet és a hangulatot, de uralja is azokat; csak a gyenge vezér engridi magát befolyásolni.

A hadsereg harci erényei hasznavehetetlen értékévé válnak, ha nem a vezér géniusza irányítja azokat. Ez nem csupán a hadvezérre vonatkozik, mint a haderők legmagasabb vezetőjére, hanem minden vezetőre, bármelyik keretben vagy helyzetben legyen is az.

„A háborúban jellemtulajdonságok többebb nyomnak mint az ész“ írta Moltke¹⁷ gróf vezértábornagy. .Bátorság és merészség, szilárdság és kitartás, a felelősség készsége, amelyhez csatlakozzék az erős akarattal párosult határozottság, egészséges becsvágy és a dicsőség szeretete, őszinteség es becsületérzés, öntudat melletti szerénység, keménység és jószág egyaránt mind olyan tulajdonságok, amelyeket az

¹⁷ a. a. D. 313. oldal.

igazi vezér és hadvezér nem nélkülözhet. Azonban az észbeli erő se hiányozzon. ítélőképesség és áttekintés, önálló és alkotó észjárás, öntevékenység-, fantázia, megfontoltság, emberismeret és a képesség emberekre hatni elengedhetetlen tulajdonságok, amelyek alapos tudásra kell hogy támaszkodjanak. „A tökéletes hadvezér csak gondolatban létezik“ mondta Nagy Frigyes és nem is akad senki, aki a jellem és az ész összes, magas értékeit egymagában egyesíti. Lényeges csak a kimagasló egyéniség, az egész férfi, aki az akaratát végre tudja hajtani. E mellett a férfi mellett működjenek segítő társak, akik ellátják tanáccsal, tetteit bevezetik és végrehajtják és a végrehajtást ellenőrzik; enélkül még a legnagyobb akaraterővel rendelkező lánghévíz sem képes dolgozni. Ezek a segítőtársak nagyértékű vezetési eszközök, amelyek a műszaki vezetést, a parancsadás technikáját úgy kell hogy uralják, mint a harcos a fegyverét. A vezér személye mellett azonban törpüljenek el. „A vezérkari tisztnek a nevei maradjanak ismeretlenek“ (von Seeckt vezérezredes), mert a haditanács még soha nem aratott győzelmet.

MILYEN VOLT A HÁBORÚ TEGNAPIG ?

„A lángész cselekedete legyen a legszebb szabály és az elmélet ne tegyen egyebet, minthogy megmutassa azt, hogy miképen és miért van ez így“.

Clausewitz.

A hadművészet mindig korszerű. Csak abból érthetjük meg, ha tudjuk, hogy milyen célokat szolgál és milyen feltételekre talál. Politikai és gazdasági, szellemi és műszaki, erkölcsi és világnézeti alapok alakítják a háború és a csata képét. A haditechnika előfeltételei meghatározzák a kötelek felállítását és szervezését és megszabják a hadviselés rendszerét. A törekvéseiben korlátlan vezetési akarat határait a mindenkori idők körülményeiben leli.

Az elmúlt háború képét megkíséreljük ábrázolni, hogy meglássuk ebből a múlt idők hadművészetének alapelveit. Ennél az alkalomnál nem kerülhetjük el az alapok megemlékezését és azoknak a férfiaknak a dicsőítését, akik elősegítették a hadművészetet, rányomták a bélyegüket és eltöltötték szellemükkel. Ez a kép nem lesz mindig tiszta és minél távolabb fekvő időről lesz szó, annál elmosódottabbak lesznek a korvonalai, ami a bemutatásánál nem játszik szerepei. Minél jobban közeledünk a jelen korhoz, annál tisztább lesz a kép, annál jelentékenyebb lesz annak tanulsága a jelen időre és a jövőre.

Nem szorul bővebb indokolásra, hogy ennek a könyvnek céljára való tekintettel a visszapillantásnál csak a nagy vonalakat kutatjuk. Azon sem lehet változtatni, hogy csak a jelenkor szemével pillanthatunk vissza az elmúlt időkre. Nem olyan hiábavaló, mint ahogyan látszik, ha gyakran túlhal-

dott dolgokat mutatunk fel. A hadászat és a harcászat új fogalmak, amelyeket nem lehet olyan egyszerűen alkalmazni az előbbi idők hadművészetére. A könyv első részében felsorolt alapelvek sok esetben nem érvényesek a régebbi időkre, mert akkor más előfeltételek álltak fenn. A múlt idők hadművészetének bemutatásánál ennek ellenére messzire Tiszanyúltunk, hogy rámutassunk arra a változásra, amely idáig megtörtént és hogy ebből megvizsgáljuk, hogy fennáll-e olyan fejlődés, amely megmutatja nekünk az utat a múltból a jövőbe.

„A valódi műveltség abban áll, hogy arra szoktassuk eszünket, hogy hogyan kell gondolkozni, a helyett hogv teletömjük fejünket azzal, hogy mit kell gondolni“. (Fuller tábornok).¹

A múlt feletti áttekintés ilyen értelemben váljék javára a jelenkornak és a jövőbe vetett pillantásnak.

A családok és törzsek harca.

Csekélyek azok a források, amelyekből megtudhatunk valamit az elődeink harcmódjáról. Saját feljegyzések persze nem léteznek és a római források nem nyújtanak tökéletes biztonságot. A csatákról szóló elbeszélések mindig arra hajlottak, hogy az ellenfelet számban és tudásban lehetőleg igen nagyra értékeljék, hogy a saját győzelmük dicsőségét annál jobban csillogtassák. De egyes támpontok mégis találhatók. Az ősgermán hadak a családhoz voltak kötve. Az összes szabad és hadra fogható férfiak fegyvert viseltek és harcoltak. Százanként tagozódtak és a legidősebbik vezette őket. E szerint bizonyos szervezésük volt, de fegyveres kötelekekről nem lehetett szó. Háborút a későbbi idők értelmében nem viseltek. Egyeseknek vagy családoknak a vérbosszúja, a föld meghódítása, vagy az ilyen meghódítások elhárítása, voltak a harchoz való alkalmak. A fegyverek egyszerűek voltak, különösen a legkorábbi időben, amikor még ismeretlen volt a vas. Kő, csont és tűzben keményített fa képviselték annak a kornak technikáját. A vadászat, amely az életfenntartást

¹ „Emlékek egy őszinte katona életéből.“ 398. oldal, Rowohlt Verlag Berlin.

szolgált, később pedig a rómaiaknak a példája, megadták az ösztönt. Senki sem tudja, hogyan készítették a germánok vasból és bronzból a fegyvereiket és hogy honnan tanulták ezt a mesterséget. Már 100 évvel Krisztus előtt, a cimberok és teutonok harcainál, ismeretes volt a sisak és a paizs, a kopja és a csatabárd, a tör és a kard. Lovasságról is tudunk, amely nyíllal és íjjal, dárdával és karddal harcolt. Kockázatos volna azonban a germánok hadászatáról beszélni, ha ezalatt határozott harcmódot értünk. A hagyományokból csak az ék alakfát ismerjük, amelyet kanfejnek is neveztek. Ez több soros tömeg lehetett, elől háromszögű, hátul pedig inkább négyszögű alakkal. A legerősebbek és legbátrabbak, bizonyára a vezetők, legelői harcoltak. Az bizonytalan, hogy ez a tömeg magában a harcban egyenkénti harcokra oszlott-e fel, vagy hogy ebben az alakban zárt betörést hajtottak-e végre az ellenség arcvonalába. Az egyenkénti harcokra való feloszlás és a hátsó soroknak az utánatódulása valószínűbb.

A lovasok és gyalogharcosok vegyes harcát is a hagyomány közli velünk, amikor is a gyalogharcost a lovas magával vitte, vagy a gyalogharcos a lóhoz kapaszkodva a lovasal szaladt. Az elhárításhoz szélesebb alak volt szokásos, a phalanx. A támaszt szekérvárak képezték. A csatát megelőzte a harci ének, a „baritus“, amely harci lelkesedésbe hozta a küzdőket. Döntő volt a testi erő, a lökés súlya. Ennél a harcmódnál a harcban való vezetés persze hiányzott, hogy az a harc előtt meg volt, azt bizonyosra vehetjük, mert a csel és a meglepés gyakran játszott szerepet.

A későbbi időkben, a népvándorlásoknál, már választékosabb harcosokat látunk. Ezek bizonyára a legfiatalabb és legerősebb férfiak lehettek, akik vállalták ezeken a vonulásoknak a biztosítását. A harcmódok azonban alig változtak, a politikai, természetgazdasági és kulturális viszonyok ezt nem tették szükségessé.

A lovasok és lovagok harca.

A népvándorlás befejezését jellemzi az államok első tartós alapítása. Még a VIII. században is látjuk a nép általános felfegyverkezését a szászok, friezek és longobardokkal, Franciaországban pedig a merovingáknál. Ezeknek az

államoknak a létesítése szükségessé tette a politikai alapításuk biztosítását. Az új birodalmak kiterjedése es a gazdasági követelmények — földművelés, állattenyésztés — nem engedték többé, hogy minden fegyverfogható férfi hadiszolgálatot teljesítsen. Lehetséges az is, hogy a letelepedés után némileg csökkent a harevág. Így aztán mindinkább bandériumok alakultak, amelyek átvették a fegyveres szolgálatot és a hadviselést. Többnyire jómódúak voltak azok, akik nem maguk munkálták a földet és nem maguk látták el a házi munkát. A birodalom kiterjedése és a gyakori felkelések gyorsan mozgó csapatokat tettek szükségessé, így a lovasság, amely ugyan előbb is létezett már, lassanként túlsúlyba került. Azáltal hogy a fegyverzet és a ló költséges volt, még szűkebb lett a fegyveres nép köre. A selejtezés kényszerűségből történt. Hivatásos harcosok keletkeztek és ezekből létesült az a harcosrend, amely a lovasból a lovagot alakította. Az ilyen hadseregek győzték le Martell Károly alatt 732-ben az arabokat Tours mellett. Ennek a csatának a sikere volt az oka annak, hogy a gyalogharcos mindinkább háttérbe szorult. A pénzzel való megjutalmazás akkor nem létezett, a hivatásos harcos a zsákmányon kívül földet kapott hűbérül, ezzel kötelezték hadiszolgálatra. Ilyen hűbéres lovasokból keletkeztek a lovagok, akik fokozatosan társadalmi renddé fejlődtek és saját maguknak külön szokásokat, valamint a becsületükre külön szabályokat alkottak. Virágkoruk körülbelül 900-tól 1250-ig tartott. A császár harcait a hercegekkel ők vívták meg, ők vettek részt az olaszországi hadjáratokban és a Szentföld keresztes hadjárataiban és ők háritották el a törököt és a mongolt. Meghódítottak idegen területet, ahogy a német lovagrend Poroszországot hódította meg.

A lovasok és lovagok fegyverzete a lándzsa és a hosszú lovaskard volt. Az ember és a ló vértete a páncélingből és lemezpáncélokból állott. A fejét a sisak védte. A kézi íj mint távolharc eszköz kezdett érvényesülni és a várak és városok ostromlására ostromgépeket használtak, amelyek feszítő erővel röpítő gépként működtek. A legnagyobb haladást a lőpor alkalmazása jelentette. Már a XIV. században találunk lövegeket és rövidesen utána, a XV. században, kézi lőfegyvereket is.

A haditechnika hatalmas változása esik tehát a lovas- és lovagseregek idejére, amely körülbelül 1500-ig tartott. A nagy technikai haladás ellenére, nem állapíthatjuk meg a harcászat változását. A lovagharcok úgymint előbb, egyenkénti harcok maradtak. A csapatkötelék fogalmát nem találjuk sehol. A „Gleve“ (annyit jelentett mint: lándzsa) csak a lovak és annak kíséretéből állott, amelyhez még segítők és bizonyára kiegészítő harcosok is tartoztak. Voltak kisebb és nagyobb, zártabb „Glevek“, de téves volna azokban harcászati szervezést megállapítani. A csatához való rendelkezés esetenként történt. Már az egyes lovagok nagyon különböző és változó fegyverzete sem engedett volna állandó kötelékeket. A körülbelül egyforma fegyverzetű harcosokat tehát minden egyes alkalommal csoportonként állították az arcvonalba. Ennek az arcvonalnak különböző szélessége volt. A lovagok szerették, ha az minél szélesebb volt, mert dicsőséget találtak abban, ha minél előbb ronthattak az ellenségre. Ez a dicsőség azonban harcászati gyengeség is volt, mert az általános harc kavarodásában minden alárendeltségnél többet ért a lovagoknak a személyes győzelem. Harc előtt minden seregnél parancsnokot neveztek ki és zászlót is kapott az a sereg; egyedül ez utóbbi biztosította az összetartást, ha neki-lovagoltak az ellenségnek. Az akkori zászlónak még nem volt meg a mai jelentősége, inkább jelzés és tábori jelvény volt az, a szó régi értelmében. Egyébként lovak-lovag ellen harcolt. Az átszárnyalásra való törekvés már kimondott támadó harcászatra vallott. A kiegészítő harcosok a lovagok közt harcoltak. Gyakran előfordul a „Kére“ elnevezés; ez az ellenséges vonal áttörése utáni hátrafordulást és visszanyargalást jelentette. Tartalékokról alig hallani. A lovasseregek sajátossága a majdnem sík és szilárd harcterületet kívánta. Ahol ez nem volt és ahol később az ellenség várakban és a városok falai mögött keresett menedéket, ott a lovagok harca döntésre többé nem volt alkalmas. Ezért nem lehetett egészen lemondani a gyalogharcosról. Zsoldosokat toboroztak, akik nem a lovagok fegyvereit használták, hanem az ostromgépet szolgálták ki. A védelem jelentősége fokozódott és a lovagseregek általi döntés mindinkább ritkább lett.

Nagyon elterjedt tévedés az, hogy a lőpor feltalálása és a lőfegyverek alkalmazása eltüntette a lovagseregeket. A lo-

vagok inkább maguk is használták már a lőfegyvereket. A lovagi intézmény hanyatlása és a „Landsknecht“ rendszerrel együtt új hadművészetnek a keletkezése, más körülményekből ered. A büszke lovagrend erejét belülről megtörte a lovagok életében lassanként beállt erkölcsök elfajulása. A gazdasági és politikai állapotok is sokat változtak. Felfedezések és találmányok, kereskedelem, ipar és szorgalom gazdaságilag hatalmassá tették a városokat és jólétet biztosítottak a polgárságnak. Megindult a pénzüzlet. A hűbérrendszer pedig ezzel elvesztette az értelmét és a lovagok, akiknek csak földjük volt, de pénzzel nem rendelkeztek, már pénzügyi okokból is tönkre mentek. Politikailag aztán a hatalmukban meggyarapodott városok és hercegek közé kerültek. A városok és hercegek olyan módba kerültek, hogy zsoldosokat tarthattak, azaz harcosokat, akik zsold ellenében űzték mesterségüket. A lőfegyverek jelentősége nőtt, az ostromlások szaporodtak, a védelem tudatosan harcmóddá vált. Védelem alatt akkor a támadásnak csupán tétlen bevárását és a csatáról már kezdettől fogva való lemondást értették. Az elhárítás az erőkkel takarékoskodott. Amikor aztán Svájcban, a lótenyésztés nélküli országban, az ősgermán szokás szerinti népfelkelés a morgarteni (1315) és sempachi (1386) csatákban lovasseregeket győzött le, mert a lovagokat részükre kedvezőtlen terepen kényszerítették harcra, a gyalogharcosok tekintélye és értéke emelkedett. A lovagok, akik ismét lovasok lettek, ugyan most sem szorultak ki teljesen a hadművészetből, de a jövőben felülkerekedtek a gyalogharcosok az úgynevezett Landsknechtek.

Ez volt az idők fordulata, ez a szellemi, politikai és gazdasági változás; velük együtt változtak a harc jelenségei is, mert a hadművészet mindig korszerű.

A Landsknechtek harca.

A német hadviselés történetében most tűnnek fel először zárt csapatkötelékek. Először alakult ki a harcászat a mi értelmünkben, vagyis a fegyverek tervszerű alkalmazása és együttműködése az ütközetben. Miksa császárra, akit a nép „az utolsó lovagnak“ nevezett, jobban illett volna a Lands-

knechtek alapítójának elnevezése. Az ő megbízásából toborozták a tábori kapitányok (Feldhauptmannok) a zsoldosokat. Frundsberg „az összes német Landsknecht kedves apja“ a legismertebb volt köztük. Akik ezentúl zsoldért és dicsőségért fegyvert fogtak, nem mondhatnók, hogy a legerkölsőbb alakok voltak, de derék harcosok, akik megszokták a rendet és alávetették magukat a fegyelemnek. Először keletkezett a kölcsönös kötelezettség a hadat viselő személy és a harcos között, és a szerződésekből — amelyekből később a hadicikkek lettek — lefektették a kölcsönös kötelezéseket és jogokat. Így létesültek alakulatok, még nem a harcra, inkább csak az együvé tartozás kedvéért. Mert az ezred elnevezés (Regiment) csak a tábori kapitány (Feldhauptmann), mint a legelső személy (Obrist) uralmát jelentette és a „Fanniéin“ az ezred egy részét képezte. A harcászati alkalmazásra csak a meglévő fegyverek szerint tagozódtak. A hosszú kopja és a kéz íj, később a muszkéta, volt az első gyalogos fegyvere. A lovasság egymagában külön fegyvernem lett, és mint különlegesség a pattantyúsok (Arkeley) egészítették ki a harc képét. A szekérvárak, mint a gyalogharcosok támasza és zárt tömegekben mint harci szekerek is, Hannibálnak az elefántjaira emlékeztetnek és a későbbi harcok elődeinek látszanak. A régi ostromgépek helyére lövegek és azok mellé tűz és lángszórók léptek, miáltal az akkori idők harca tökéletesen megváltozott. A harcmódok egyszerűek voltak, a zárt rendek már léteztek. A négyszög, amely ugyanolyan mély volt mint széles, különösen alkalmas volt az elhárításra, mert a rövid fegyverrel ellátott harcosok annak belsejét töltötték ki és a hosszú kopjával felszereltek a külső sorokban álltak. A támadáshoz jobban kiterjeszkedtek, mert így, mondja az abból az időből származó hadiszabály, jobban tudták az ellenséget túlszárnyalni. Az oldalalokban lövészek csatároztak és biztosítottak; az elő- és utóvéd is szabály volt már. Kitérés és ellenlökés, átkarolás és színlelt támadás, tüzelőkészítés és tüztámogatás ugyan meg nem a mai értelemben szerinti szilárd harcmódok voltak, de mégis már alkalmazott tanok és eljárások, amelyeket már a tízezret is elérő seregeknél látunk. A hadművészet megindult és a könyvnyomtatás lehetővé tette, hogy annak szabályait és nézeteit leszögezzék és terjesszék. Háborúkat vívtak meg és

döntéseket harcoltak ki, de annak a birodalomnak az uralkodását, amelyben soha nem tért nyugvóra a nap, nem bírta fenntartani az a hadsereg, amely még a hadművészet kezdetén tartott.

A zsoldosok harca.

A népfelkelés kötelezettségéhez, az ősgermán védelem rendszeréhez, még nem találták meg az utat. Nem volt az a politikai hatalom, amely el merete volna azt rendelni és a sokfelé szétforgácsolt viszonyok nem is voltak alkalmasak ehhez. Még sokáig tartotta magát a zsoldos rendszer, a minden nemzeti és vallási alap nélküli harcosintézmény, a hadakozó urak meghatározott vagy tetszés szerinti időre bérelt hada, Csak a zsold kötötte a zsoldost, ha az kimaradt, fellázadtak. A zsákmány pótolhatta azt. Olyan idő volt az, amikor „a háború táplálta a háborút“, amikor a hadak a saját törvényeik szerint éltek. így tehát a hadművészet is az elfajulás jeleit mutatja. Hibás volna azonban ezt elítélni, mert a hadi élet a tükörképe a politikai életnek, az pedig akkor szét volt forgácsolva, gyenge volt és idegen a népnek. Ekkor tűnt fel a hadművészet láthatárán az a férfi, aki képviselte a kor szellemét, Moritz von Oranien. A humanisztikus műveltség eszménye a hadviselés terén is az ókori művészetre vetette tekintetét és megtalálta a módját annak, hogy orvosolhassa a túl laza szervezést és a tűzfegyverek túl csekély kihasználását, így merült fel a XVI. század közepe körül az a fogalom, amelyet a német hadművészet eddig nem ismert: a gyakorlatozás, a súlykolás (Drill). A „Fähnleinből“ századok lettek és a lovasokat svadronokba foglalták össze. Újabb fontos lépés történt: a tiszt állást létesítették; a harcot és a kiképzést, az iskolázást és a katonai közigazgatást erősen kezébe vette a tiszt. Mint segítőtársa, az altiszt lépett melléje. A szigorúbb fegyelem megengedte a harcoló arcvonalak szélesebb kiterjedését, amely azért volt szükséges, hogy a tűz fokozottabb lehetőségét kihasználhassák. Ezzel nőtt a mozgékony-ság, mert az egyes harci kötelékek kisebbek lehettek. Bizonyos mértékben az egyes mozdulatok könnyebb végrehajtása következett be és a harcászati alakjai gyarapodtak. A széles és mélységnélküli harcalakok bevezetésével a szárnyak, az

oldalak és a hát veszélyeztetése nagyobb lett. Ezért több egymás mögötti sorból állott a csata front, ami lehetővé tette azt, hogy jobban a mélységből harcolhassanak. Azokat a részeket, amelyek nem mindjárt elejétől kezdve keveredtek a közelharcba, el lehetett tolni, miáltal a harc kimenetelére való befolyás is lehetségessé vált. A tartalék fogalma, ha ugyan még csak a kezdet kezdetén volt, már alakot öltött. A csata vezetőjének szerepe mint előharcos, ezennel megszűnt és ezentúl az arcvonal mögött irányította a csatát. A harc új jelensége a szellemi vezetés lett.

Gusztáv Adolf, Svédország királya folytatta Moritz von Oranien munkáját és azt bizonyos tekintetben be is fejezte. Védkötelezettségen alapuló nemzeti csapatot alapított. A Landsknecht rendszerről a nemzeti hadsereghez való átmenet jelei mutatkoznak. A svéd védelmi alkotmány végrehajtása lehetővé tette a hadsereg szilárd megszervezését. Az ezredből harcos alakulat lett és először használták a „zászlóalj“ (Bataillon) elnevezést, mint a szilárd szervezés megjelölését. Mint az utászcsapat elődeit akna-, sánc- és hidászszázadokat állítottak fel. Végül kifejlődött a kevert fegyverek, azaz a mai fogalom szerint az egyesített fegyverek harca. Nemcsak ókori példák, nem tisztán az egyes államokban létező szerencsésebb védőpolitikai körülmények ösztönözték a hadművészet e változását, a technika is nagyban elősegítette ezt. A hadviselés eme korszakában nem jegyezhetünk fel alapvetőbb újítást, mint a lőpor és a könyvnyomtatás feltalálását. Döntő haladás történt: a puskánál és muszkétánál a kánóc helyett, amely meggyújtotta a lőport, a zárat alkalmazták. A kerékszár követte a csappanos zár. A lövés megbízhatóbb kiváltása, a fokozottabb tűzkészültség és a gyorsabb tüzelés voltak ennek a következményei. Ugyanilyen mérvben javult a lovasság kézi lőfegyvere, a pisztoly. Töltényfajta is keletkezett, ami szintén haladást jelentett és lehetővé tette az ösztütet. A tűzéség sokkal mozgékonyabb lett és a lövegek hordtávolsága, valamint a tűz gyorsasága nőtt. A gyalogság kísérő ágyút kapott, hogy jobban előkészíthesse a támadás lököerejét. A lovasság a lándzsát használta, némely század, a vértések (Kürisser), kardot, pisztolyt és karabélyt viseltek, a dragonyosokat pedig lovasított gyalogságként alkalmazták. A lőfegyver túlzott értékelése időn-

ként tévútra vezette a lovasságot; mesterséges mozdulatok, a „csiga“, mely által sok pisztolylövést lehetett az ellenségre leadni, bénították a lovasroham lendületét. A svéd hadseregben azonban hamarosan rátértek a helyes útra.

Ezek szerint az 1550 és 1700 közötti idő észlelhető haladást mutat fel a csapatok mozgékonyságában és belső megszilárdulásában és lényeges fegyvertechnikai újításokat és értékes tanulságokat látunk a hadművészet terén. Ámbár ebbe az időszakba egy végnélküli és borzasztó háború is esik, még sem találunk sok olyan csatát, amelyek a hadászat mai értelmében döntőek lettek volna. A csata többnyire már eldőlt, mielőtt a fegyverek és emberek utolsó erejét harcra vetették volna, rendszerint már az ellenség erkölcsi fölénye maga volt a döntés. A hadseregek — amelyek már jóval felülmúlták a tízezret — hosszú időn keresztül és sok fáradtsággal kiképezett nem politikai vállalkozóknak a költséges intézményei voltak. Azokat nem lehetett a megsemmisítő győzelem kockázatának kitenni, mert a sok pénz kárba vesztett volna és további lehetőségekre nem lett volna kilátás. Ezért, amennyire lehetett, elkerülték a harcot, amelyet úgyszemint a saját ügyükben viseltek és amelynek minden politikai célkitűzés nélkül sem iránya, sem kihatása nem volt. A hatalmat és dicsőséget — sok harci cselekvésnek a rugóját — harc nélkül is elérhette az, akinek csapatai voltak, amelyekkel befolyást gyakorolhatott a politikára azáltal, hogy az ellenséghez vezette át a seregét. Megerősített helyeket szálltak meg, ahonnan kisebb csapatok elkalandoztak az ország belsőjébe, hogy élelmet szerezzenek maguknak. Az ilyen háború, amely csak az öncélt szolgálta és amelynek irányt adó politikai háttére nem volt, nem termelhetett a mai értelemben szerinti hadászatot. Ahol pedig a hadászat vezetőakarata hiányzik, ott könnyen mesterkedéssé fajulhat.

A királyok harca.

A harmincéves háború kimenetele, melyben a zsoldosrendszer elérte tetőpontját, de egyúttal legnagyobb erkölcsi hanyatlását is, megpecsételte a birodalom tehetetlenségét; a Habsburgok már csak mint uralkodóház játszottak szerepet. A nagy birodalmi hercegek önállósága gyarapodott, de mel-

lettük tengődtek olyan, kisebb politikai alkotások is, amelyek alig érdemelték meg az állam elnevezését. A birodalom nagyjainak hatalmi tervei természetesen hatalmi eszközöket követeltek. A hadakozási tudomány fejlődésének súlya átsiklott a megerősödött abszolút államokra. Poroszország katonakirálya alatt ennek a fejlődésnek jelképe lett.

A hadseregek szervezése nem sokat változott. A hosszú háború után mindenki elszegényedett és minden kézre szükség volt, hogy kijavítsák a károkat és előkészítsenek egy újabb virágkort. Ehhez jött még az egész lakosság érthető ellenszenvé az olyan katonaság iránt, amely a saját törvényei szerint élve, fosztogatva és gyújtogatva vonult át az országon. Megmaradt tehát a toborzás és azzal együtt a hosszú ideig szolgáló zsoldoskatoná. Új és döntő lett azonban annak az államhoz való kapcsolata. A tiszt az államnak kötelezte le magát. Hadicikkek szabályozták a harcos kötelességeit, akit, ellentétben az eddigi zsoldoshoz, ezentúl katonának nevezünk. Miután az államot szolgálta ez a katona, az állam bizonyos mértékben gondoskodott is róla és iparkodott őt szolgálati idejének lejártá után az államba beilleszteni. A polgár viszonya egyrészt a paraszttal, másrészt a katonával szemben megjavult, önként csak kevesen mentek a királyi ezredék soraiba és a legtöbb katonát „külföldön“ toborozták, ámbar a kerületi hatóság a „belföldiek“ bevonulásáról is gondoskodott. A tisztikar javarészt a vezető rétegekből, az ország nemességéből került ki.

Külsőleg is megváltozott a hadsereg képe. Az egyenruha, melyet már Gusztáv Adolf vezetett be, általános lett. Az állandó hadsereg katonái kitüntetésnek vették annak viselését.

A szervezésben külsőleg nem sok változott. A hadseregek többnyire 100.000 emberen alul maradtak, fenntartásuk nehéz, felállításuk költséges volt. De az alakulatok egyöntetű és szilárd alakot öltöttek; az ezred, a zászlóalj, a század és a lovasszázad harcászati és közigazgatási egységek lettek. A súlykolás (Drill) fokozódott, mert ezek a birodalom minden részéből összeszedett egyének feszes fegyelmet kívántak, békében és háborúban egyaránt. Szökések napirenden voltak. Ezeket csak pontos felügyelettel, szigorú fenyítő rendszerrel és a csapat erős kézben tartásával lehetett megakadályozni. A potsdami őrségváltás volt az akkori idők katonás maga-

tartásának mintaképe; sokat gúnyolódtak felette, de később megbámulták, amikor ez a magatartás harcban is bevált.

A technika kevés újdonságot hozott. A szurony feltalálása lehetővé tette a döfő- és lőfegyver egybekötését, mert eddig a kopjásra és a muszkétásra egymás mellett volt szükség, most pedig feleslegessé vált a kopjás. A muszkétás mellé e helyett a gránátos lépett, kézigránáttal felszerelve. A tűzhatást továbbra is tökéletesítették azáltal, hogy fokozták a tüzelés gyorsaságát egy töltény félének, valamint a kőzárnak és a töltővesszőnek a bevezetésével, ösztüzet, habár nem célzott lövésekkel, gyakrabban és szabályosabban lehetett leadni mint előbb. A tüzéség még mozgékonyabb lett és a lövegek úrmérete nagyobbodott.

Így tehát ebben az időben, ha nem is tökéletes változás, de mégis tetemes haladás történt a harcászat területén. Kialakult a tűz harcászata, a tűz és a mozgás összekötése azáltal, hogy a csatasorokon belül az egyes részek — zászlóaljtól kezdve a szakaszig (Peloton) — egy — másután leadták az ösztüzet és az ilyen Ösztüznek a védelme alatt a többiek előre nyomulhattak. A arcvonalak ezért még szélesebbek és még laposabbak lettek, amiért az akkori idők harcászatát „lineáris harcászatnak“ nevezik. A sík és fedetlen terep legalkalmasabb volt az ilyen harcmódra és a hadművészethez tartozott az is, hogy a lehető legkedvezőbb terepet válasszák a harchoz. A tüzéség útegekbe egyesítve, a gyalogság ösztüzevel együtt, előkészítette a támadás lökését. A hétéves háború csatáiban már 1—2 órai tüzelőkészítést találunk. Egyes lövegeket a gyalogsághoz osztották be. A támadásnál és az elhárításnál ezek voltak a gyalogság tüzerejének fő képviselői. A tüzfőlényt a lökés előtt kellett kiharcolni. Sok vita folyt abban az időben arról, vajjon melyik nyeri el a győzelmet, a golyó vagy a szurony és Nagy Frigyesről az akkori idők felülmúlhatatlan mesterétől nagyon ellentétes nézeteket találunk erre vonatkozólag. Eleinte valami szükséges rossznak tartotta a tüzelést és leginkább azt szerette volna, hogy a gyalogság vállra vetett puskával támadjon. Később azonban ő is elismerte a tűzhatás értékét és kedvelte is azt.

A lovasság teljesen visszatért a lovasrohamhoz és gyakran eldöntötte a csatát azáltal, hogy a tüzzel megpuhított

ellenségre rárontott. A hadművészetnek eme korszakában már érvényhez jutott az egyes lövészek tüzelése, akik az ütközetet bevezették és azt a szárnyon kísérték.

Mindebben nincsenek lényeges újítások. Új volt azonban a támadás módszere. A „ferde csatarend“ harcászata — amelyet már az ókor hadművészete is jól ismert — ismét feltámadt. Az akkori időnek több értelmes katonája azt csak arra valónak tartotta, hogy felébressze a lineáris harcászatot. A ferde csatarend alap gondolata abból áll, hogy a csata vonalát úgy állítjuk fel és vezetjük az ellenség felé, hogy azt a szárnyat, amellyel a döntést keressük, erősebbé tesszük és az előbb veszi fel az érintkezést az ellenséggel, míg a gyengébb szárnyat hátrafelé lépcsőzzük, vagyis visszatartjuk. Így az ellenség felől nézve az arc vonal párhuzamosnak látszik a megtámadott arc vonalhoz viszonyítva. A ferde vagy rézsútos felállítással azonban a valóságban súlyt képezünk, amelytől a győzelmet várjuk. Az előfeltétel az volt, hogy az ellenséges arc vonalnak azt a részét is, ahol a döntést nem keressük, támadásunk által lekössük, ami által megakadályozzuk, hogy erőket onnan a döntő szárnyra eltoljanak. A harcászati és hadászati szárny- és oldaltámadás alaptörvénye ez, egészen a mai időkig. Ennek a módszernek a követelménye az igen jól begyakorolt hadsereg volt. Ezzel az eljárással még a túlsúlyban lévő ellenséggel szemben is kereste a Nagy Király a győzelmet, az bizonyos, hogy nem mindig sikerrel. Legjobban diadalmaskodott a ferde csatarend a Leuthen melletti csatában.

Ha minderre visszatekintünk, leszögezzük, hogy ismét az ellenség megsemmisítésére a csata által, a győzelemhez és döntéshez való akarat kerekedett felül a hadművészetben.

Ezzel a hadászat területét is érintettük. Ez a XVII. század végen és a XVIII. század elején bizony elég rosszul nézett ki. Abban az időben és még később is, a hadsereg megővése és a csata elkerülése volt a hadászati jelszó. Csak

olyan emberek, mint Jenő herceg, Nagy Frigyes, XII. Károly svéd király és Braunscliweiigi Nándor herceg találtak vissza a hadászati rendszer ősalapjához, a megsemmisítés gondolatához. Ezért törekedett a Nagy Király állandóan arra, hogy mindig alkalmazhassa a ferde csatarendet, ezért hangoztatta, hogy az ellenséges országba kell vinni a háborút, és ezért serkentette állandóan tábornokait arra, hogy a háborút röviden és élénken vezessék. A politikai helyzet terveinek nagy részét megakadályozta, mert a politikai defenzíva, amelyre Frigyes hadviselésének *legtöbb* évein keresztül kényszerült, többnyire nem engedte meg a hadászati offenzívát. A harcászati győzelemre azonban mindig törekedett és ha nem is a háborút, de legalább is legtöbb hadjáratát eredményesen fejezte be. Frigyes hadászatának megvilágítása szükségessé tenné, hogy hadjárataival bővebben foglalkozzunk, ehhez azonban hiányzik itt a hely. Mint minden, nagy ész, ő sem cselekedett sablonok és merev szabályok szerint, hanem mindenkor a helyeset kereste és meg is találta. Hatalmas teljesítmény volt ez, mert állandóan túlsúly ellen harcolt, ami döntő a király hadászatának megfigyelésénél. A túlsúly ellen pedig kitartott még kétségbeejtő helyzetekben is, mert végrehajtotta az utolsó lehetőség a súlyképzés gondolatát. „Ha csatát akartok nyerni, akkor mennél több csapatot kell öszevonnotok, mert azokat sehol jobban alkalmazni nem tudjátok. A kis eszű mindent meg akar védeni, a józan ember csak a lényegre néz, kivédi a nagy csapásokat és túri a kisebb bajt, hogy elkerülje a nagyot. Aki mindent meg akar védeni, nem véd meg semmit.“ Így még a védelemben is a súlyt domborította ki és oktatásának legjobb példáját akkor adta, amikor feláldozta saját fővárosát azzal a bizonyossággal, hogy annak sorsát más helyen a csata dönti el. A belső vonalon vezetett hadműveleteivel találta meg mindig a csatához való alkalmat. A mozgás szabadságát és a kezdeményezést mindig fenntartotta magának, még akkor is, ha az elsőbbséget az ellenségnek engedte át, amikor ezt szükségesnek tartotta.

Frigyesnek nem érlelődött meg minden terve, nem bizonyította tettel, minden tudását. Ez a legerősebb bizonyítéka annak, hogy harcai túlsúly elleni harcok voltak és rendszere „a kiségitések rendszere“ volt, ahogyan Moltke később a ha-

dászatot elnevezte. Az akkori hadviselés nézetein még a király sem tudta magát túltenni. A költséges, nehezen kiképezhető hadseregeket nem lehetett olyan könnyen a megsemmisítésnek kitenni. A raktárakból való élelmezés megnehezítette a hadműveleteket és az út- és terepviszonyok silányabbak voltak a mostaniaknál. Alapjában véve Frigyes háborúit is a politika döntötte el. Aki ezt mint katona sajnálná vagy kifogásolná, az nem fogta fel a háború lényegét, nem érzett semmit a politikai és a nemzeti élet nagy összefüggéséből. A katonai lángésznek a politika uralma alatt is elég *tág* tere nyílik, hogy babérokat arathasson. A politikai és a katonai hadviselés Frigyesnél egy kézben összpontosult* csak az ő észjárása adta meg a célt és az irányt, ami az akkori idők jellege.

Megkezdődött a hadakozás tudományának rövid időszaka, amelyben annak fejlődését jellemzik: Napóleon, Gneisenau, Moltke, és Schlieffen. ők képviselik a csúcspontot, de nem akarjuk eltitkolni, hogy akadtak olyanok is, akik mélyen alattuk maradtak.

Nagy Frigyeset gyakran félreértették halála után. Az akaratával, szellemével és csapatainak felülmúlhatatlan magatartásával kivívott győzelmei halála után nem értek többé sokat. Az utódai nem tartották érdemesnek, hogy tanait kövessék. A tartózkodását, amelyre a politikai körülmények kényszerítették, az elővigyázatosságát, amelyre harcias természetének ellenére a politika felismerése rávette, a hadászati lángész legnagyobb megnyilvánulásának tartották utódai. Győzelem nélküli csaták, kulcspontok, vonalak és helyek körüli manővrírozások lettek a Nagy Frigyes utáni szellem vezérgondolatai. Mértani műveletek és mesterkéltségek léptek a megsemmisítés gondolata helyébe, és az, hogy a hadseregeket győzelemre teremtették, feledésbe ment a terep túlértékelése folytán. Poroszország számára az 1806. évi szerencsétlen kimenetelű hadjárat volt ennek következménye.

A nemzetek harca.

Közben feltűnt egy új csillag, de nem Porosz-Németország felett. Napóleon harci szelleme mint a fergeteg seprét végig nyugaton. A harcászat és hadászat teljesen új képet

nyert. Új idők kezdődtek, megváltozott a hadművészet, mint ahogyan az csak a XV. és XVI. század fordulóján történt és mint ahogyan az körülbelül egy évszázaddal később újból megisméltődött. Ez a változás nem a technikából indult ki. A napóleoni csatákat, lényegtelen haladásoktól eltekintve, ugyanazokkal a fegyverekkel vívták meg, mint Nagy Frigyes háborúit. A harci cselekmények újításainak okait a hadakozás tényezőiben találjuk. Forradalmasították a világnézeteket és politikai gondolkodást. A francia forradalom eszméje, nem minden jóézésű polgár öröme, az általános védkötelezettséget szülte. Nem Franciaországban, hanem Poroszországban hajtották ezt végre tulajdonképeni formájában; sajátos párhuzama annak a másik történelmi ténynek, hogy Napóleon legyőzésében — nem a hadművészetét, hanem a harchoz való akaratát értjük — Poroszországnak is része volt.

A zsoldost, aki az államhoz volt kötve, követte a hazáját védő katona, akinek országa és nemzete iránti kötelezettségei voltak. A szökésektől való aggodás, mint a hadakozás korjellege, tárgytalanná vált. A kibontakozott rendben való harc most lehetséges volt. Frigyes korában is voltak lövészek és csatárok, de azok harcászati rendszert nem képviseltek. Most a kibontakozott harcmód, amelyet először az amerikai szabadságharc alatt tapasztaltak ki és figyeltek meg, lett az új harcászati rendszer. Nem tisztán és nem mindenütt csak azért, hogy azt alkalmazzák; szükségből kényszerültek rá. A francia forradalom első katonái buzgón törekedtek arra, hogy betartsák az egyenes vonalakat, amelyeket az elavult szabályzat előírt. Ahhoz azonban jó kiképzésre volt szükség, ez pedig időbe került és idő erre nem volt. Úgy mentek tehát előre, ahogyan tudtak és nemsokára értelemmel kihasználták a terepnek azokat az idomait, amelyeket életösztönből felismertek. Ezeknek a vonalnak hiányzott a támadó ereje és a lökés súlya, ezért erős csapatoszlopokban keresték ennek kiegyenlítését. A harcászati egységek eddig mindig csak egy fegyvernemből álltak. Az a három főfegyvernem, amely már előbb is, régóta együttműködött a harcban, most szervezetszerűleg egy egységet képezett. Megalakult a gyalogságból, tüzérségből és lovasságból álló hadosztály. A napóleoni időkben először tűnt fel a hadtest, mely azonban csak a háború

tartama alatt létezett és erejében és összeállításában változott.

Napóleon tüzér volt, eredeti fegyvernemét jól tudta alkalmazni. Oszlopai lökésének súlyát előkészítette a tüzérségi tűz súlya. A Valmy melletti csatában (1792. szeptember 20.), amelynél Goethe is mint néző jelen volt és amelyet Napóleon látnoki szemmel, mint a történelem fordulópontját ismert fel, mindkét oldalról több mint 10.000 lövést adtak le, ami az akkori időben óriási számot jelentett.

A tüzérség tüzével és a gyalogság támadó lökésével tömeget alkotni, ez volt Napóleon új harcászata. Ahhoz előbb fel kellett deríteni az ellenség gyengéjét. Szükséges volt továbbá, hogy rést lőjjenek az ellenségbe, „bunkózásnak“ hívták azt több mint száz évvel később.

A szétforgácsolást kerülni, minden erőt a döntő helyen összpontosítani, volt Napóleon harcászati eljárásának alapelve.

Ez vonatkozik a francia háborús császár hadászatára is. Így gyülekeztette a csata előtt erőit, így lettek győzelmei gyakran az áttörés eredményei. De a megkerülést és átkarolást is kereste és érvényesítette ott, ahol több kilátást ígért ez a módszer. A kettős átkarolástól azonban tartózkodott. Elgondolása szerint az a szétforgácsolás veszélyét rejtette magában. Magától adódik ezekből az alapelvekből, hogy a tartalékok csatadöntő szerepet játszottak. Azok adtak tartós erőt a lökésnek, azok voltak az első siker kihasználásának feltételei és az üldözéshez való eszköz.

Ez az eljárás mesterkélttség nélküli, egyszerű és nyers volt, mint a politikája, mint ő maga. Az összes szép mértani számítás halomra dőlt, minden kényszeredett megfontolás hasztalan volt ilyen erővel szemben. De a legrosszabb volt a tétlen várakozás, amikor a másik félnél a féktelen győzniakarás tombolt.

A hadaknak ez az Istene is hajótörést szenvedett: legyőzték. Nem azért, mert többen voltak; Napóleon hadseregei elérték a 400.000-et. Nem művészete hanyatlása által; 1814-ben jobban remekelt mint valaha. Bizonyos, hogy törekvésének mértéktelensége is hozzájárult bukásához, hogy az orosz harctér kiterjedése erejét felemészítette. Győzelmet aratott felette legértékesebb ellenségének harci szelleme, a po-

rósz vezér, Blücher harci lendülete és mindenekelőtt Gneisenau génusza és a porosz csapatok szelleme és erkölcsi ereje. Nagy tragikum fonja körül ennek az isteni adományokkal elhalmozott katonának sorsát. Szellemének utóhatása azonban változatlan erővel befolyásolja még a mai katona gondolatait is.

A Napóleonnal szemben kifejtett ellenállásból ered Scharnhorst ereje, aki a császár legyőzésére megteremtette a hadsereget, Gneisenau kitartása, aki az erre való eszközt megszervezte és Clausewitz lángelméje, aki a nagy haditervet kigondolta.

Scharnhorst vágyakozása ellenére egyetlenegy napra sem tudta átvenni a parancsnokságot. Az ő műve azonban, a nemzeti hadsereg, győztes maradt az akkori idők csatáiban. Gneisenau nem volt hadvezér, sem az akkori, sem a mai idők értelmében, ő a mai kor vezérkar főnökének mintaképe volt. Az ő szelleme és akarata kiegészítette Blücher tetterejét és a győzelemben való hitét.

Gneisenau gondolatainak szabad és alkotó szárnyalását nem lehetett szabályok és rendszerek közé szorítani. Ő kereste a győzelmet és megtalálta rá azt az eszközt, amelyet a mindenkori helyzet nyújtott. Sohasem pihent, mindig biztatott, folyamatban tartotta a hadműveleteket és merész megfontolásai nagy eredménnyel jártak, mert csak egyet akart, az ellenség megsemmisítését. „Hogy az ellenséges haderő tönkretéve mindig a földolog, hogy a csatához erőket össze kell fogni és hogy minden hadjáratot különféleképpen lehet szerencsésen befejezni“, ezek voltak az ő nagy alapelvei. „A hadászat a tér és az idő alkalmazásáról szóló törvény. Kevésbé fukarkodom az egyikkel mint a másikkal. Teret visszanyerhetünk, időt soha,“ volt egy másik, a feladatára vonatkozó észrevétele. A legnagyobb mértékben dicsérőleg nyilatkozott róla Moltke, amikor azt mondta: „Az ő teljesítménye nagyobb az enyémnél, vereség után győzelemre vezette a hadsereget“.

A szabadságharcok utáni idő az államok politikai megerősítését szolgálta, az állami élet régi értelemben vett kiépítését. Politikai reakció indult meg, amely a francia forradalom szabadelvű eszméi ellen irányult és nem utoljára azok a politikai irányzatok ellen, amelyeket az általános védkötele-

zettség ébresztett fel. Aki mint szabad férfi a legnagyobb veszedelemben védte a hazát, aki hozzájárult ahhoz, hogy Poroszország és Nemei ország áldatlan sorsa ismét jobbra fordult, az joggal gondolhatta, hogy igénye van ahhoz, hogy a politikai életben közreműködhessék, vagy, hogy ott meghallgassák. Az alkotmányért való harcok, a szabad vélemény elnyomására való törekvés, az a megszegyenítő bánásmód, amelyben sok igazi hazafi részesült, mind ismeretes jelenségek, amelyek főképp Metternich osztrák államkancellár nevéhez fűződnek. Erre csak azért mutatunk rá, hogy körvonalazzuk a hadművészet további fejlődésének hátterét. Sajátságos, hogy Poroszország, a szabadságharc kezdeményezője, katonai ideáljaiból és igazi nagy katonái gondolataiból merítette erejét és mégis amikor a politikai törekvések visszafelé irányultak, előbbi erőforrásait nem tudta többé kihasználni. Mert a hadseregben is az úgynevezett „copf” jutott mindinkább uralomra és minél jobban haladt az idő, annál inkább mutatkozott nemcsak a megállás, de a visszafejlődés is. Harcszerű gyakorlatok helyébe parádés harcászat lépett, szabad és értelmes kiképzés helyébe inkább idomítás és a haditapasztalatok életrevaló alkalmazását, lélekölő egyöntetűség váltotta fel. Sok nagy és tevékeny katona fáradzott ugyan a haladás érdekében, de a porosz hadseregben még nem nagyon szívesen látták a „Jakobinusokat”.

Ezekben az években a világtól félrevonulva írta meg Kari von Clausewitz tábornok a háborúról szóló legnagyobb és legjelentősebb művét, amely befejezetlen maradt és halála előtt nem volt a nyilvánosságnak szánva. Amíg megértették és méginkább amíg feldolgozták, sok év telt el. Ez a „Vom Kriege”, című munka, melynek az első részéből sok marandó értékű mondást idéztünk, még ma is alapismereteiben, sőt nagyrészt szövegezésében is ugyanúgy érvényes, mint száz évvel ezelőtt. Mindaz, ami a keletkezése idején fennálló állapotokra vonatkozik, persze ma már túlhaladt dolog, de az alapfogalmak még ma is érvényesek és mindig azok is maradnak. A politika és katonai hadviselés összefüggése itt domborodik ki először nagyon világosan. Hogy ezt időnként nem vették figyelembe vagy elfelejtették és ha ezáltal bajok történtek, nem szól Clausewitz gondolatainak igazsága ellen. E könyvünkben mindig súlyt fektettünk annak hangoztatá-

sára, miszerint a fegyveres döntés mint a háború törvénye, az ellenséges haderők megsemmisítésére való törekvés és a túlsúly elérésére való iparkodás, sok más tantétel mellett, a legfontosabb tényezők a hadviselésben. Amit Clausewitz a háborúhoz szükséges szellemi és erkölcsi erőkről kifejtett, az egyedülálló és felülmúlhatatlan.

Későn ismerték fel és értették meg Clausewitzet. Az ő munkája csak akkor kezdett gyümölcsözni, amikor a német birodalom egyesítése érdekében viselt háborúiban egyik győzelem a másik után szegődött a németek zászlói mellé. Amit Clausewitz átgondolt, az Moltke alatt tetté vált.

Ha a politikai háttér egyelőre semmi alkalmat nem nyújtott a hadművészet fejlesztésére, annál nagyobb befolyást gyakorolt arra a technika haladása.

A kakasos puskazár, a gyutacs és mint legfontosabb, a Dreyse által feltalált gyújtószeg voltak a nagy újítások. Ezzel az új hátul töltő puskával, mely minden testhelyzetben lehetővé tette a töltést, annak nagy tűzgyorsaságával, fokozott lőtávolságával és végül vont csövével győzött 1866-ban a porosz gyalogság. Kisebb javításoktól eltekintve (ismétlő puska, füstnélküli lőpor) ez a puska alapvonásaiban még mindig használatban van.

Hasonló úton haladt a tüzérség a löveg fejlődésében. A sima csőből lett a huzagolt csövű hátultöltő löveg. A golyó helyébe lépett a lövedék. Ebben az évszázadban mutatkoztak a csatatereken a technika területén elért előnyök, így 1866-ban a porosz gyalogsági puska fölénye az osztrák puska fölént, 1870-ben a francia puska fölénye a poroszé fölént, viszont a német tábori löveg fölénye a francia löveg fölént. A műszaki csapatok jelentősége nőtt. Új különleges fegyvereket rendszeresítettek, mert az általános technika a hadművészet szolgálataiba állította haladásait: távcsövet, gőzgépet, kerékpárt, távirót és később a távbeszélőt.

Az általános védkötelezettség következtében gyarapodott a harcosok száma és ezért új szervezés vált szükségessé. A hadosztály, mint a három főfegyvernem harcászati összefoglalása, megmaradt és most már békében is felállították a hadtesteket. A gyalogságnál bevezették a hármastagozást zászlóaljakra, a lovasságot nagy kötelékekbe (lovas hadosztály)

vonták össze és a tüzérséget könnyű és nehéz tüzérségre osztották.

A legfontosabb szervezési elhatározás azonban a Landwehr értékei felletti vitánál történt. A Landwehr a szabadságharc óta, nem mindig megérdemelt dicsfényel körülvéve, az idők folyamán nem bizonyult a harcra eléggé alkalmasnak. I. Vilmos nagy érdeme, hogy ezt idejekorán felismerte, így lett a tényleges hadsereg, elegendő hosszú kiképzés mellett, a haderő gerince.

Nagy Frigyes lineáris „lökésharcászata“ (StoíStaktik) el-tűnt. Az 1812-ből származó szabályzat, tömör és egyszerű rendelkezéseivel, lényeges haladást jelentett egykor, ezt követte 1847-ben az új szabályzat, amely a békeidők revű-szerű harcászata által befolyásolva, sok tekintetben visszafejlődést jelentett. Ennek ellenére a gyalogság zászlóalj oszlopából lassanként a század oszlop keletkezett, mely a mozgékonyabb vezetést engedte meg. Lövészek rajban, mögöttük a kétsoros szakasz; így támadt 1870-ig a gyalogság. Az arcvonalak szélesebb kiterjedése, a tűz jelentőségének fokozása, nagy lőtávolságok, még mélyebben tagozott alakzatok a lökés végrehajtására és az alsó vezetők nagyobb önállósága, jellemzik a gyalogság harcmódját. A tűz nagyobb értékeléséből, nagyobb lett a védelem jelentősége. A lovasságnak, visszatérve a széles, lapos alakzatban végrehajtott lovasrohamhoz, haditapasztalatra volt szüksége, amíg teljes értékű felderítő csapatá fejlődött. A lovasság később, nem szívesen ugyan, de gyalogharcot is folytatott, ha arra szükség volt. A tüzérség, egységes tűzhatása miatt, a gyalogság mögött még mereven „nagy ütegekben“ összefogva, nyílt állásokban tüzelt.

A túlságosan békebeli befolyások leküzdése után, gondos és értelmes kiképzés mellett, amely inkább nevelés, mint súlykolás volt, a porosz-német csapatok oly hadsereggé váltak, mely katonai értékével, ha ugyan erős veszteségek mellett is, 1864, 1866 és 1870/71-ben felejthetetlen győzelmeket aratott. Olyan tömeghadsereg, amely már a milliót is elérte, kiváló tisztikar által vezetve és arra nevelve, hogy ne sablonosan kövesse a merev parancsokat, hanem azokat értelemszerűen hajtsa végre, volt a győzelmi eszköze Moltke tábornoknak, annak a

férfinak, aki kimagasló személyiségének bélyegét rányomta az akkori hadművészet korszakára.

Szorgalommal és értelemmel megkezdték a vezérkar oktatását, még mielőtt Moltke a porosz hadsereg vezérkar főnöke lett volna. Annak a hadseregnek lett a vezére, amelyet az ő érdemei folytán becsültek legjobban a világon. Előbb a hadművészet nagy mesterei voltak azok, akik példájukkal hatottak, de voltak eszes, és néha szűk látókörű sematikus férfiak is akik tanítottak. De az igazi iskolázásra nem volt idejük a nagy mestereknek — mert hadat viseltek — az utódaiknak pedig nem volt meg ahhoz sem az idejük, sem a személyiségük súlya. Moltke pedig hadat viselt, győzelmekeket aratott és iskolát alapított. Ő Clausewitzra támaszkodott, de elég szabad és független volt ahhoz, hogy vasszorgalommal saját magából merítse a szükséges ismereteket.

Eleinte nem volt elég tekintélye, de a király azt megszerezte neki és végül, mint három háború győztese elnyerte mindenki tiszteletét és bámulatát.

Merev szabályokat Moltke nem ismert. Részére a hadászati „a kiegészítések rendszere“ volt. „A háborúban az a fő, hogy a nélkül, hogy változtathatatlan szabályokhoz kösse magát az ember, minden tényleges esetben legcélszerűbben cselekedjék.“¹ Tőle is származnak tartós értékű tanok. Főelvének tartották az erők csatához való egyesítését a csatatéren, ellentétben Napóleonnal, akinek a hadseregek egyesítését a csata előtt tulajdonítják. Bizonyos, hogy Moltke a saját elvei szerint vívta ki a legnagyobb győzelmeit. Más tanokat is hirdetett és oktatott, de az azokhoz való merey ragaszkodást mindig elutasította. Átkarolást célzó, külső vonalon végrehajtott hadműveleteket mesterien mutatott be. Königrüitz és Sedan felülmúlhatatlan példák erre.

Moltke nagyságát abban látjuk ma, hogy felismerte idejének jelenségeit és azokat zseniálisan áttekintette. Nemcsak a múltra szól az, ha szüntelenül megállapítjuk, miszerint a hadművészet korhoz van kötve. Ennek felismerése a jelen időre még fontosabb. Most kell helyesen értékelni az idők jeleit, azoknak eszközeit a hadművészetre hasznosítani, a haladó eszmékből csak azt utasítani el, amit beható vizs-

¹ Milit. Korrespondenz 1866.

gálat után értéktelennek találtunk, előrelátni, követelni és megteremteni a győzelemhez való eszközöket. Az ilyen értékelésnek Moltke mindig a példaképe marad. Jobb magyarázat erre, ha rámutatunk egyes példákra.

A vasutaknak az a képessége, hogy a tervszerű felvonuláshoz és eltolásokhoz gyorsan tudtak szállítani, az hogy a vasútvonalak iránya hadászati lag kedvező volt, és hogy a szilárd alapú útvonalak állandóan gyarapodtak, a hadműveletekre nagyon kedvező feltételeket teremtettek. Moltke mesterien használta ki azokat. Azt a lehetőséget, amelyet a távíró az állandóan növekedő hadseregrészek vezetésére nyújtott, Moltke új vezetési rendszer létesítésére használta fel, úgylly intézkedéseit és utasításait az összhelyzetre való tekintettel késedelem nélkül lehetett foganatosítani. A harcmezőt már csak ritkán lehetett szemmel áttekinteni, a hadműveleteket pedig egyáltalán nem. Tévedésekben és csalódásokban ugyan nem volt hiány, de rövidesen megértették az alvezérek ezt az új módszert. A felelősségnek ezzel szükségessé vált megosztása a vezetők új nemzedékét nevelte. Szikrázó észjárás és tömör parancsadás mellett tervszerűség és nyugodtság jellemzik ennek a lángeszű hadvezér biztos vezetését. Moltke azonban olyan előnyben részesült, amilyet egyik utóda sem tudott a maga részére elkönyvelni.

Moltke a hadviselésnél mindig túlsúlyban lévő erők fellett rendelkezett, túlsúlyban volt számban, anyagban és tudásban. Azoknak az embereknek az érdeme volt az, akiket mindaddig az ő nevével együtt fognak említeni, amíg a németek hódolattal és hálával emlékeznek meg erről az időről. Ezek voltak Roon és Bismarck. Amíg Roon a harcra való erőket szervezte meg a hadvezérnek, addig Bismarck a politikai előfeltételeket teremtette meg ezekhez a győzelmes háborúkhoz. Az államférfi és a hadvezér közötti súrlódások ismereteseek, de Moltke háborúinak megindulási- és véghelyzeteivel szemben ezek nem jelentenek semmit. A Moltke korszak háborúiban ma a hadászati események tiszta képeit látjuk, azok előfeltételeikben, végrehajtásukban és befejezésükben klasszikusak. Államok közötti háborúk ugyan, amelyek nem érintették az egész népet összes életkinyilatkozásaiban, amelyeket azonban olyan nemzet viselt,

amely megértette, hogy a népek határtalan bizalma a hadvezér legbiztosabb alapja.

Ennek az időnek a háborúi külön fejezetet jelentenek. Olyan tiszta katonai képet mutatnak ezek, amelyet Nagy Frigyes előtt még nem és 1871 után már nem látunk. A világháborúnak más képe volt. Amíg 1870/71 az utolsó ragyogó csillag volt a hadművészet tiszta égboltozatán, addig az 1914-től 1918-ig tartó küzdelem végtelen nagy férgyet égnek tűnik, amely elsötétítette az égboltozatot és csak átmenetileg villantott fel itt-ott egy világos és vakító fényt.

Új idő kezdődött ezzel a háborúval, amelyben még résztvettünk. Lehetséges, hogy bennünket németeket ennek a küzdelemnek áldatlan kimenetele különösen megijesztett. De a többi ember is nagyon megérezte, milyen végtelen nehéz lett mindaz, amit ma a „háború“ szó jelent.

Eme rövid háborúk ujjongó győzteseinek „éljen“ kiáltásai távoli, ismeretlen, majdnem túl éles harsonaszónak hangzanak. Mi tompább hangokat vélünk hallani, ha valaki háborúról beszél.

A népek harca.

Három rövid győzelmes háború után, amelyeket Moltke vezetett és Bismarck a birodalom alapítására kihasználta, következtek évek és évtizedek, amelyeket olyan gazdasági fel lendülés jellemez, amilyenre még nem volt példa. Németország földművelő államból átalakult iparállammá. A technikai vívmányok túlhaladták mind azt, ami eddig létezett. Szociális feszültségek keletkeztek, megerősödtek és a politika kihasználta azokat. A szabadelvűség, a francia forradalom gondolatvilágát követő tünet, annak legmérgesebb ellenfelében, a marxizmusban éleződött ki. Az erők eme bomlását a belpolitikai államvezetés nem volt képes megakadályozni, mert a belső államvezetés formája, az alkotmányos monarchia, mindjobban a széthúzó parlamentáris erőktől függött. Ettől szenvedett a honvédelmi politika is. Nem lett a Reichstag által a hadvezér rendelkezésére bocsátva ami szükséges, hanem az ami elviselhető volt. Bismarcknak, a birodalom nagy alapítójának és irányítójának el kellett távoznia. Az ilyen eszmékkel átítatott birodalom külpolitikai helyzete

is rosszabbodott. A „nagy férfi“ utódai nem voltak képesek arra, hogy uralják azokat a nehézségeket, amelyek a birodalom körül tornyosultak.

Moltke utódai részére ezek a viszonyok a munkájuk és elgondolásuk alapjának teljes megváltozását jelentették.

Amíg Moltke túlsúllyal számolhatott, mert az erős államvezetés számára, a Reichstag akarata ellenére is, előteremtette a szükséges eszközöket és mert a bölcs és erős külpolitika távoltartotta a háborgatásokat, addig Schlieffen, Moltke legnagyobb utóda, az előtt a nehéz feladat előtt állt, hogy a háborút túlsúly ellen, két arcvonal felé készítse elő, még hozzá olyan szövetségesekkel, amelyeknek katonai erejük nem látszott oly szilárdnak mint Németországé és amelyeknek a politikai magatartása nem látszott minden helyzetben befolyásolhatónak és biztosnak.

Olyan súlyosak voltak ezek a feltételek a hadművészet alkalmazásánál, hogy döntően befolyásolták a vezérkar tervezéseit.

Németország részére a hadviselés ezentúl a túlsúlyban lévő ellenségek elhárítását jelentette. A hadászati alaptörvény ismét a belső vonalon való hadművelet lett. E harc lényege abból áll, hogy az ellenség szétválasztását kihasználva, előbb az ellenség egyik részét támadjuk meg, hogy azt megverjük, míg az ellenség másik részét a fennmaradó erővel hárítjuk el és addig akadályozzuk meg a megtámadott rész harcába való beavatkozását, amíg ott eredményt értünk el, hogy aztán az eddig elhárított rész ellen fordulhassunk, hogy azt megverjük. Köztudomású, hogy ezt a nehéz kérdést 1914 előtt úgy döntötték el, hogy a német hadsereg zöme előbb a közelebb álló nyugati ellenséget támadja meg és azt egy nagy csatában megverve, utána az addig elhárított keleti ellenséget támadná meg. Amíg eszerint a német hadászat alaptörvénye a belső vonalon való és a belső Vonalból való harcra épült, addig Schlieffen részére mint hadműveleti alaptörvény a külső vonal szerepelt. A nyugati támadó hadjárat és a keleti elhárító hadjárat keretében a csata eldöntését átkaroló, lehetőleg kétoldali átkaroló támadással akarták keresni. Ez volt leegyszerűsítve a porosz vezérkar főnökének, Schlieffen gróf vezértábornagy tantétele. Az ő vállait nagyobb felelősség terhelte, mint amilyet német

katona valaha békében viselt, a túlsúly elleni győzelem nehez felelőssége. E mellett milliós hadseregeket kellett mozgatni és vezetni, olyan tömegeket, amilyenek a világ fennállása óta még soha harchoz nem sorakoztak.

A vasutak, amelyeket részben hadászati szempontból építettek ki, eddig nem létező, ismeretlen méretű mozgatási eszközt képviseltek. A távbeszélő és a szikratávíró áthidaltak teret és időt és eddig ismeretlen vezetési eszközzé váltak. Gépkocsi, léghajó és repülőgép a hadművészet megváltoztatását tették valószínűvé. Az ilyen hatalmas seregtestek vezetési technikája teljesen új volt és a legpontosabb iskoláztatást kívánta; ennek a harcoló tömegnek az élelmezésepedig olyan szervezési feladat volt, amilyen eddig nem fordult még elő.

A háború képe végül még műszaki szempontból is megváltozott. A tüzérő, amely 100 év alatt mindjobban előtérbe jutott, különösen a géppuska és a gyorsüzelő löveg által fokozódott, mely utóbbinál a hátrasikló cső különös haladást jelentett. Ehhez jött még a füstnélküli lőpor és az erős robbanó hatást kifejtő lövedék. Az irányzó eszközök annyira tökéletesedtek, hogy a tüzelés fedett, földi figyelők által be nem látott tüzelőállásból, vált lehetségessé. A nehéz tüzéség és a tábori tüzéség alkalmazása majdnem egyenlő lett; előbbi olyan mozgékonyra vált, hogy képes volt a gyalogságot követni. Az általános műszaki találmányok, távbeszélő, gépkocsi és légijármű kezdtek a harcászatra befolyást gyakorolni. A tömeglökőharcászatból a tömegtűzharcászat lett. A harcok nem folyhattak le olyan gyorsan, mint az előző háborúkban, mert a hordtávolság és tűzgyorsaság által korábban kezdődött és lassabbodott a támadó mozgása a döntő lökésig. Az elhárítás ereje, amely állandóan növekedett a lőfegyverek bevezetése óta, most még jobban fokozódott, a fegyverek összműködése pedig tökéletesebb lett és tervszerűen kiépült. A háborúkat, amelyek a Moltke-féle hadjáratokat követték, a Búr háborút, az Orosz-japán háborút és a Balkán háborúkat, tervszerűen kiértékelték. Ma már kétségbe vonhatjuk azt, hogy elegendő volt-e kiértékelésük. Hogy milyen végtelen nehéz a kiértékelés, azt azok a katonák tudják, akik ismét ilyen kérdés előtt állnak. A jövő hadművészete feletti kérdésre való válasznál mindig az a döntő,

hogy helyesen ítéljük-e meg a jelen és a jövő fegyvereit. A géppuska hatásáról és az elhárítás megerősödéséről a mandzsúriai 1904/05. évi háború fontos adatokat nyújtott. A hosszantartó állásharc és a nagyveszteségű támadások olyan jelek voltak, amelyekből a világháború katonái tanulhattak volna, de amelyeket nem vettek észre. Hatással csak a saját tapasztalatok voltak.

A háború előtti német szabályzatok jók voltak. Megfeleltek annak, amit a jövő háborúban követeltek a csapattól, azaz a támadásnak. Az elhárítást elhanyagolták, jobban mondva a csapat nem vette eléggé figyelembe. Ez hiba volt, amely kellett, hogy megbosszulja magát. Ha a gyors támadó csapások szükségességével számítottak, miután a háború előtti helyzetben az volt az egyedüli mód, amelyet lehetségesnek tartottak, akkor a támadásban való kiképzésnek bizony a legnagyobb jelentőséget kellett tulajdonítani.

Minden háború kezdete keserű tapasztalatokat és meglepetéseket hozott; ezt még a legtehetségesebb katonának legmerészebb képzelete sem tudta megakadályozni. Lényeges az, hogy a vezetés és a csapat szellemi ruganyossággal bírjon, hamarosan okuljon és az a szellem töltse el mindkettőjüket, amellyel a visszacsapásokat legyőzhesse.

Hogyan vonult hadba 1914-ben a német hadsereg?

Milyen harcászati nézetek uralkodtak? Hogy állták meg azok a próbát? Az erre való felelet fontos, mert csak abból érthető a háborúban történt változás és mert csak ebből alkothatunk magunknak fogalmat a jövő háború képéről.

A gyalogság sűrű rajvonalat képezett a támadáshoz, két lépés térközzel az emberek között. A cél az volt, hogy minél nagyobb legyen a tüzerő hatása, mert úgy vélték, hogy a fődolog a tűzfölény elérése. Ezt a tűzfölényt a gyalogságnak a tüzéséggel együtt kellett kiharcolnia, hogy ezzel kikényszerítsék a lökéshez való megközelítést. Ez körülbelül 600—800 méternél kezdődött. Addig a gyalogság zárt szakaszokban, lépésben vagy ugrásszerűen haladt előre. De gyakran a tűzharc alatt sem hajtották végre kisebb osztagokban, csoportokban és tagpárokban az ugrásszerű előrehaladást, mint ahogyan a szabályzat azt követelte, hanem szívesebben szakaszban. Ez tetemes veszteségeket okozott, amelyek nagyobbak voltak, mint amennyit a saját tűzhatás megengedett

volna; mert az ellenség golyózáporának olyan hatása volt, amelyet senki sem becsült fel helyesen. Ez volt a háború első nagy meglepetése, amely azonban nemcsak a német gyalogságot, hanem annak ellenfelét is érte. Amikor megakadtak a támadások az ilyen nagy elhárító hatástól, azt hitték, hogy a hézagok feltöltésével újból előre lehet lendíteni a csapatot. Ez is tévedésnek bizonyult. Nem puskával felszerelt emberekkel, sem egyes tűzzel, hanem csak gépekkel — géppuskák és lövegek tüzével — lehetett az ellenséget lefogni és így a támadást folytatni. A tűztámogatás fogalma keletkezett, amely eddig ilyen értelemben nem volt ismeretes. De a tűztámogatás sem volt képes arra, hogy elérje a tűzfőlényt olyan értelemben, hogy leküzdje az ellenséget. Azt mindig csak lefogni lehetett, még pedig soha az arcvonal egész kiterjedésében, hanem csak egyes részeken, a döntő helyeken. Ott aztán olyan bőségesen kellett a lövedékeket az ellenségre zúdítani, hogy ezáltal a fedezékekbe kényszerült és nem lőhetett. A gyalogság és a tüzérség legszorosabb együttműködésének szükségessége sokkal jobban mutatkozott, mint ahogyan azt békében feltételezték. A gyalogság további tapasztalata az ásó volt. Mennyien voltak, akik az ásót az első meneteknél mint szükségtelen terhes szerszámot csendben „elvesztették“ és azután az első ütközetben nem győzték azt a főzőedény fedelével vagy ujjakkal pótolni. A tüzérséget is nagy meglepetések érték. A nyílt állásokból való tüzelés csakhamar megsemmisítésre vezetett. Rövid idővel a háború megkezdése után, tüzérséget csak fedett állásokban lehetett találni, ott nehéz volt az ütegeket felismerni és leküzdni. Az a nézet, hogy a harc bevezetése tüzérségi párbaj lesz — ahogyan ez szabály volt 1870-ben — helytelennek bizonyult. Ügy véltük, hogy ha legyőztük az ellenséges tüzérséget, akkor azt kikapcsoltuk a harc további folyamatából és a saját tüzérségünk hatását teljes mértékben az ellenséges gyalogságra fordítjuk. Hamarosan kitudt, hogy lehetetlen a saját gyalogságot az ellenséges tüzérségi tűztől megszabadítani. Csak későn kezdték meg repülőmegfigyeléssel, a torkolattűz és az elsütés hangjának bemérésével az ellenséges lövegek tüzelőállásának megállapítását. A tüzérség teljes megsemmisítésére ez sem bizonyult elegendőnek és a háború végéig legcélszerűbbnek tartották, már kez-

dettől fogva, a tüzérség zömével az ellenséges gyalogságot lefogni, hogy ezzel utat törjenek a döntő fegyvernemnek, a saját gyalogságnak. Ez végül ahhoz a túlzott állításhoz vezetett, hogy „amit elfoglal a tüzérség, azt megszállja a gyalogság.“ Világos, hogy az ilyen eljárás mellett az ellenséges tüzérséget figyelmen kívül hagyni nem lehetett, mert az legfontosabb célként a támadó gyalogságot lőtte.

Bizonyos, hogy a hallatlan lendület, amellyel a német hadtestek támadtak, nem tévesztették el hatásukat az ellenségre. Az ellenség bizonytalan tüzelése ennek volt az örvedes következménye. De a támadási hajsza, amelytől mai joggal annyira óvnak bennünket, mégis hozzájárult az igen súlyos veszteséghez, amely ugyan minden kezdő háborúnak a jele, mégis a jövőben intő példaként szolgáljon a vezető részére.

Lassankint inkább tervszerű támadó eljárás fejlődött ki. Előreküldték terepkutatókat és járőröket, felderítették ezekkel, amennyire lehetett, az ellenség helyzetét, kicsalták az ellenség tüzelését, hogy azt azután lefoglalják tüzérségi- és géppuskatűzzel és így, állandóan fedezékeket ásva, az ellenség közelébe furakodtak és a végén rohamra indultak. Az ilyen rohamra gyakran nem került sor, mert vagy megakadt a támadás a rohamtávolságon, vagy az ellenség erkölcsileg leküzdve és tönkrelőve elhagyta az állását.

A német hadsereg támadásra nevelkedett, mert ezt a hadászati helyzet követelte. A mellett úgy látszott, hogy a technika barátjának és ellenségnek egyformán osztogatta az adományait, így tehát csak a lendület eredményezhette a főlényt. Ezáltal elhanyagolták a védelmet. Annak a harcmódnak tartották, amely nem hozza meg a döntést. A döntés azonban kellett. Ez pedig ál okoskodás volt, mert a legerősebb támadási műveletnek is szüksége van az erőket megtakarító elhárításra a nem döntő helyeken. Az még hozzá sok esetben az előfeltétele a döntő támadáshoz való erők összpontosításának. A győzelemnél senki sem vette át szívesen a segéd szerepét. Csak maga a győzelem hoz dicsőséget. Így tehát nem sok kedvvel gyakorolták a védelmet.

De ebben a harcmódban való legnagyobb gyakorlat sem óvott volna meg bennünket azoktól a tapasztalatoktól, amelyeket a háború nemsokára ezen a téren is hozott. Ahogyan a

támadásnál mérvadónak tekintettük a lineáris tűzhadászatot, úgy az elhárításnál is ezt tartottuk szem előtt. A mélység itt sem létezett. Egy vonalból, amelyben összefogták az egész gyalogsági tűzerőt, kellett az ellenséges támadást elhárítani. Ezzel ugyan hatalmas tűz fogadta az ellenséget, de az ellenségnek is megkönnyítették, hogy tűzét erre az egy vonalra összpontosítsa. Az előre való kiterjedést, előretolt állások által sem alkalmazták. Lehetőleg messzire terjedő kilövést követeltünk a gyalogság számára. Hamarosan kitűnt, hogy változások szükségesek.

A legnagyobb csalódás azonban a lovasságot érte. Kiképzése mindenekelőtt a lovasrohamra volt beállítva, a gyalogharcot nem kívánatos melléktűnetnek tekintették. A gyorstűzelő fegyverek elhárító ereje itt is súlyos leckéket osztogatott. A lovasroham már csak a felderítő harcban a legkisebb osztagban volt alkalmazható.

Amíg tehát az újabb kor tüzélfegyvereinek a minden oldalról lebecsült elhárító ereje sok harcászati változást eredményezett, addig az arcvonalak megmerevedését okozó állásharc a világháború legnagyobb meglepetéséhez vezetett. Ez az állásharc, amely nyugaton 1914-ben, keleten nem sokkal később kezdődött meg, a háború első fordulópontját jelentette.

Az állásharc határozott befolyást gyakorolt a harcászatra és a hadműveletekre, a szervezésre és a hangulatra, az egész hadviselésre még a katonai vonatkozású dolgokon túl is. Az összes katona nagy gondja volt és maradt, a hadvezér réme, akinek szüksége volt a döntésre és azt nem érhetette el többé. Még ma is fenyegető falként látjuk, amelybe gondolataink beleütköznek, ha a jövő fejlődését kutatjuk.

Tétlenül feküdtek egymással szemben a csapatok az állásokban, amelyekben a támadás összerogyott vagy amelyekben azt elhárították. A merev vonal nem sokat változott. A lövészgödörök árkokká fejlődtek, megközelítő utak létesültek és kis fedezékek épültek a földben vagy annak felszínén, amelyek alig védtek a tábori tüzérség telitalálatai ellen. Akadályokat állítottak fel, közvetlenül az állás előtt, szintén vonalban és mélység nélkül. A gyalogosból árkász lett, de a tüzér is megtanulta azt, hogy beássa magát. Imitt-amott megkísérelték, hogy újabb rohamozással mozgást hozzanak a

megmerevedett arcvonalba. Ez főképp a nyugati ellenségünknek volt a szándéka, mert a háború az ő országában telepedett le, Németország pedig keleten döntő csapásra törekedett és ezért nyugaton elhárításra szorult. Az ilyen támadásokat csak a lőszer legnagyobb mértékű felhasználásával lehetett bevezetni. A pergőtűz 1915-ben született. Az ilyen tűz elpusztította az árkokat, lapos teknőket csinált belőlük és feldúlta a földet. Érdekes volt-e az a fáradságos munka, hogy árkokat ássanak, azokat rendben tartásuk és ápolásuk? A repülő mindkét oldalon új fegyverre fejlődve, látott mindent és irányította a tüzérség lövéseit. A rohamozó gyalogságot már csak a legközelebbi távolságon lehetett elhárítani, amikor is az ellenség tüzérségi tüzét a hátsó vonalainkra kellett irányítani, hogy a saját gyalogságát ne veszélyeztesse.

Így lemondtak a nagyobb távolságokra való kilövésről, kivonták magukat a földről való betekintés elől, az állásokat az ellenségtől ellenkező irányban fekvő lejtőre fektették és csak meglepetések ellen biztosították magukat előretolt őrsökkel. A régi gránátosok által használt kézigránát lett a gyalogság fegyvere a közelharcra, a többit elvégezte a tüzérség: „zárótűzet adott le és az állást elreteszelte tüllel, ha azt a gyalogság világító rakétái követelték. Aknavetők, meredek röppályájú fegyverek, amelyek csak a várharconak voltak szánva, segédkeztek ebben. A géppuskák pedig tüzérséggé váltak, ha hátsó állásokból közvetve tüzeltek. A gyalogos vízszint a mélységbe szállt, hátsó állásokat épített, amelyeket megszállt, hogy elreteszelje az ellenség támadását.

A támadó csak akkor indult támadásra, ha hatalmas tüzérség az ellenség állását már elpusztította, ha „megszállhatta“ azt, amit „elfoglalt“ részére a tüzérség, az a segédfegyvernem, amely mindinkább főfegyvernemmé vált. Ezalatt a gyalogság az ellenség közelébe furakodott, olyan közel, amennyire csak lehet, mindig a földben, rohamállásban fedezve magát, hogy aztán egy utolsó ugrással a szétrombolt állásba betörhessen.

Új harci eszköz tűnt fel, a gáz. Eleinte nagy palackokból fújták ki, ha a szél iránya az ellenség felé vezetett, később aknavetőkből és lövegekből lőtték az ellenségre. Így került használatba a gázálarc, amely ettől fogva nélkülözhetetlen kísérője lett a világháborúnak, ugyanolyan fontos mint a

puska, az ásó és a kézigránát, ugyanolyan életszükséglet, mint a kenyér és a zsír.

A „burkolás“ szilárd fogalommá vált. Arra szolgált, hogy egyes tárgyakat vagy tereprészeket megóvjunk a repülő, vagy annak fényképezőgépe által való felfedezéstől. Ezt befedéssel vagy tarka színekkel való befestéssel értük el.

Aki azt gondolta, hogy a lövedékek ilyen záporában, a napokig tartó tüzérségi tűz hatása után, az összes védő mind elpusztult és hogy a támadó gyalogsága kényelmesen besétálhatott a védők állásaiba, az nagyon csalódott. Az ilyen támadás is megakadt. Valahol életben maradt valamelyik géppuskának bátor kezelőlegénysége, valahol egy egészen fiatal hadnagy maga köré gyűjtötte az utolsó puskákat és ezek ellenálltak. Elkeseredett küzdelem után tisztességesen fogságba jutottak, de utána hátullévő részek, tartalékok, ellenlökéssel visszavetették a támadót, aki most már nem élvezte saját tüzérségi tömegének támogató hatását, hanem saját magára volt utalva. Ha nem is vetették vissza, mégis szétzúzódott a támadás a tartalékok elhárításán, amelyek a réieszállást szállták meg. Csak néhány kilométerre fordult föld volt az eredménye az ilyen támadásoknak, sohasem az áttörés, a mozgás, amely egyedül vezet a győzelemhez, így jártak a franciák és az angolok, de így jártak a németek is, akik a szimbólummá vált verduni csatában hiába fáradoztak azon, hogy magukhoz ragadják a győzelmet.

Utána következett a Somme-csata, mint a hadművészet második fordulópontja ebben a nagy küzdelemben.

Elvileg ragaszkodtak a támadás eddigi módjához. Meglepetés nélkül, legnagyobb anyagi hatással akarták egymásután szétzúzni az állásokat. Lassan, de legnagyobb biztonsággal akarták magukat a harcterületen átrágni.

A repülők harcban való alkalmazása új volt. Nagy számban, mint a ragadozó madarak csaptak le a felzargatott német csapatokra. Az eredmény csekély volt és nem állt arányban a felhasznált tömeges eszközökkel, mindenekelőtt nem hozta meg az áttörést, a győzelmet. Bizonyos, hogy most a gyalogság harci erejében érezhető, legalább is időnkénti, lankadás állott be. Verdun és Somme rengeteg sok vérbe került. Az elhárítási mód azonban tovább fejlődött, még nagyobb lett a mélység, még több a tartalék és még

erősebb a támadó rendszer. Az ellenséges tűz előtt kitértek; ha lehetséges volt előre, a támadó felé. Ellenlökésekkel és el-lentámadással kiverték a betört támadót. Egy és ugyanazon védőövbén küzdöttek ugyanazért a védőövért. Négy és fél hónapig tombolt a Somme melletti csata, az „anyagcsata“.

Rövid időre beállt aztán a csend. A csend nem jelentette a békés életet, ellenséges tűz nélkül. A Nagy Frigyes idejében szokásos volt téliszállásokat nem ismerte az új hadmű - részét. A csend alatt azt értették, hogy nem volt nagy csata. Kisebb vállalkozások az állások kijavítására, az ellenség nyugtalanítására vagy annak csoportosításának és csapatai felváltásának felderítésére, gyakran történtek. Ezekre a vállalkozásokra, amelyeket rajtaütésszerűen, rövid tűzcsapások után, korlátozott céllal hajtottak végre, külön eljárás fejlődött ki. Megalakult a „roham csapat“; bátor, válogatott emberek közössége, az ilyen feladatra külön kiképezve, akiket az elhárító harcban a lehetőség szerint kíméltek. Ennek az új harci rendszernek legnagyobb alakulata a rohamzászlóalj volt; tan- és kiképzési csapat egyaránt, a német katonáknak a színe-java. Kézigránáttal, puszkagránáttal, gránátvetővel, lángszóróval, nehéz géppuskával, aknavetővel és gyalogsági ágyúval tervszerűen együttműködve, a különböző fegyverhatások legpontosabb alkalmazása mellett rontottak az ellenségre. Ez egyelőre szükségmegoldás volt, mert a verduni és Somme melletti csatában kimerült a gyalogság és nem volt mindig képes az ilyen vállalkozásokra.

A csapatot pedig, amennyire lehetséges volt, ezekben a hónapokban az új elhárítási eljárásban képezték ki. A leg-rövidebb időn belül új szabályzat létesült, „Az elhárító csata“, amelyben tömören és világosan foglalták össze a haditapasztalatokat, de mert az újabb fegyvereket is megtárgyalták benne, kissé hosszadalmas lett. A rendeletekkel szabályozott mozgékony mély elhárítás lépett tehát a lineáris elhárítás helyébe. Nem harcoltak többé mereven egy vonalban, egy vonalért, hanem ruganyosan, kitérve, korlátok között, engedve, hogy erős tartalékokkal, a beavatkozásra hivatott hadosztályokkal, helyrehozzanak kedvezőtlen helyzeteket. A védelem célja nem volt többé a minden áron való ragaszkodás a terephez, hanem az ellenség legnagyobb megkárosítása a legkisebb saját veszteség mellett. Keletkezett az

„előterep“, a gyéren megszállt öv. amelynek feladata az első lökés felfogása és az ellenséges tüzérségi tűz szétforgácsolása volt.

Erre a támadóeljárásra jellemzők az 1917. évi tavaszi harcok. Erős tüzérségi előkészítés — nem olyan időtartamban, mint a Somme mellett — de azért még mindig rettenetes hevességgel, előzte meg a támadást. Utána pontosan óra szerint szabályozva, mint a vasfüggöny egy tűzhenger hőmpölygött a támadó gyalogság előtt, amely többé-kevésbé gyorsan, de egészen mereven az ellenségbe hatolt. A tank feltűnése a világháború harmadik fordulópontját jelenti. Ebben a harci eszközben a tűz és a mozgás már nem volt szétválasztva, hanem térben és időben egyesítve, mért a mozgó páncél oltalmazta azokat. Ezekkel a szörnyeteggel, amelyek mint az ősvilág állatai gördültek át a szétlőtt harcterületen, akarták a védő géppuskáit mind egy szálíg végleg megsemmisíteni. De ez sem hozta a remélt eredményt. Amikor túl voltak az első meglepetésen, a harckocsikkal is elbántak, amíg nem nagy tömegekben vetették azokat harcba. A szétforgácsolt alkalmazásuk hibás volt; tömegesen bevetve azonban teljesen megfelelték a várakozásnak. Ez a tömeges bevetés 1917 novemberében Cambrai mellett történt.

Ismét feljegyezhetünk egy fordulópontot. A még olyan hosszú tüzérségi előkészítés sem vált be. Ennél a rendszernél hiányzott a támadás alaptörvényének egyik tényezője, a meglepés. Az ilyen pergőtűz előkészületeit nem lehetett eltitkolni. De most ismét felmerült a meglépésnek a lehetősége. A tüzérség közepesen hosszú tűzcsapása! néhány száz harckocsi betörése követte. A kezdősiker nagy volt és a támadó vesztesége tetemesen csekélyebb. Hogy ez az első nagy harckocsitámadás még sem vezetett az angolok által remélt áttöréshez, az összvégrehajtásban rejlett. A tartalékok, főképp a lovasság, amelyek a lökés folytatására és az arcvonal szétszakítására voltak készenlétben, elkéstek és túl lassan haladtak előre. Itt is „elreteszelték“. A páncélelhárítás, amely eddig még kevésbé és nem tervszerűen fejlődött, mint új harcrendszer lépett fel. Újból feléledt a lövedék és páncél közötti harc, amely azonban a világháborúban nem fejeződött be. A harckocsi, amelyet Németország nem ismert fel idejekorán, ezentúl mindjobban uralta a harcmezőt.

A Chambrai melletti csapást hamarosan visszafizették. Új támadási módszerrel sikerült az elvesztett területet visszafoglalni. Ámbár harcok nélkül, itt is nagy szerepet játszott a meglepés. A gyalogezredekhez beosztott kísérőütegeknek nagy sikerük volt a közvetlen együttműködésben. A gyalogság több hullámban támadt és az elől lévő hullámok olyan mélyen nyomultak be az ellenség állásaiba, amennyire lehetett, míg a következő hullámok a fennmaradt ellenállási fészkeket küzdötték le. Nem hosszú összefüggő vonalakban, hanem rohamosztagokban rontott a gyalogság az ellenségre, nehéz fegyverei által hatásosan támogatva, amelyek lépcsőzetesen követték.

Nehéz harcokkal telt el az 1917. év, de tapasztalatokkal bőségesen gyarapodott. Az ellenség balsikerei-mindenekelőtt megerősítették a német csapatok önbizalmát. A döntés éve közeledett. Az ellenségnek nem sikerült az évek óta megmerevedett arcvonulat ismét mozgásba hozni, hogy azután a győzelemhez jusson. Most ugyanezt a német hadsereg kísérelte meg. Az új szabályzat „a támadócsata” ismét összegyűjtött innen és túlról is minden tapasztalatot és pontos adatokkal szolgált az ellenséges állásrendszeren keresztül vezető szabványos támadáshoz. Több órán át tartó, igen erős tüzérségi előkészítés, amely minden feltűnő belövés nélkül, meghatározott számítás szerint csapásszerűen kezdődött és amelynél robbanó- és gázlőszert felváltva használtak, előzte meg a rohamot. Ezután támadott a gyalogság, eleinte nagyon sűrűn felzárkózva, hogy az ellenség zárótüzét kikerülje, erős támadó élekkel mélyen behatolt az ellenséges állásba és átküzdötte magát a többi, őt kísérő fegyverek legszorosabb együttműködésével. A tűzhenger gyorsan haladt előre, hogy fel ne tartóztassa az elől lévő támadó hullámokat. Ahol eredményt értek el, a „puha helyeken”, ott súllyal utána löktek. Szabályozva volt ugyan minden, de azért ki-domborodott a harcászati vezetés is.

Ilyen módon olyan betörések sikerültek az ellenség arcvonalába, amilyeneket eddig még nem értek el. De azok is véget értek, amint ellenséges tartalékok beavatkoztak. A népek nagy küzdelmének utolsó felvonását 1918 júliusában ellenségeink vezették be, a Villers-Cotterets erdőből meginduló nagyszabású ellentámadással. Itt is megint a meglepés volt

az eredmény előfeltétele, a harckocsi pedig a hozzá való eszköz. A lényeg azonban a német katona kimerülése volt Fogytán volt az erőnk!

Nagyot változott a harcászat a négy és fél évi háború alatt. Azokból a formákból, amelyekkel a német hadsereg 1914-ben hadba vonult, nem maradt semmi. A vonalból mélység lett és az egyes fegyvernemek tűzharcából, a fegyverek együttes harca.

A technika diadalmaskodott. A lőszerszükséglet mérhetetlenül emelkedett. A gyalogság, amely a puskával és néhány géppuskával vonult ki, most kézigránáttal, puska-gránáttal és gránátvetővel, számos könnyű és nehéz géppuskával és aknavetővel tért vissza. A lovasság leszállt a lóról, átvette a gyalogság fegyvereit és jó időre félrerakta a lándzsát. A tüzérség jelentősége soha nem sejtett mértékben fokozódott. Lövegei legkülönbözőbb űrméretben szerepeltek és hatásuk lehetőségét legjobban a tüzelésnél felmutatott nagy tűzgyorsaság jellemzi. A lovat részben a motor, részben a vasút pótolta. A légelhárító tüzérséget újonnan fejlesztették; külön gyalogsági ütegeket rendszeresítettek. A kötött léggömb és a tüzerrepülő nélkülözhetetlen figyelőeszközzé váltak. A tüzérség lövészete „bűvészet“ lett, nehéz számításokkal, méregetésekkel és teljesen új segítőeszközökkel, mint pl. a hang- és fénymérés. Az utászok szakemberek lettek földalatti, nagyszabású rombolásokban, utak és állásrendszerek, akadályok és hidak, duzzasztók és torlaszok építésében. A híradócsapat tökéletesbítette a vezetőeszközöket, a távbeszélőtől a rádióig, a fényjelzőtől a jelentőkutyáig és a postagalambig. Külön foglalkozás lett a lehallgatás és fölelés. Mindenekelőtt új fegyverek keletkeztek: a harckocsi, a gáz és a légi fegyvernem. A tiszta légi megfigyeléshez hozzájött még a harc a levegőben és a harc a levegőből géppuskákkal és bombákkal. A tökéletes újjáfejlődés kezdete ez, amely még ma sem fejeződött be.

Így változott meg a harcászat a technika folytán, az úrból szolga lett. Az anyag, akár bőségesen volt, akár szűkében, uralta a csatateret és a dolgozószobát. Az ember által feltalált és kezelt gép majdnem kiszorította feltalálóját.

A hadművészet pedig, amely eddig hol az embert és hol az anyagot ésszel irányította, gúzsba kötöttek látszott.

Ettől a hadászat sem maradt érintetlen.

Ha megkíséreljük tömören ecsetelni a világháború hadászatát és hadműveleti ha re vezetését, vissza kell nyúlnunk az egyes felek hadicéljaihoz.

Az Entente hatalmaknak világos pozitív céljai voltak: Németország megsemmisítése, annak kikapcsolása mint katonai- és kereskedelmi hatalom, Elzász-Lotaringiától és a gyarmatoktól való megfosztása és a keleti tartományok meghódítása, továbbá az Osztrák-Magyar monarchia és Törökország megsemmisítése. Ezek a célok kétségen kívül követelték a hadászati offenzívát. Ezzel szemben a Központi hatalmaknak csak fenntartásukra volt gondjuk, a politikai céljaik tehát defenzív természetűek voltak és maradtak is.

Vájjon a defenzív politika követelte-e a defenzív hadászatot is? Erre talán igennel lehetne válaszolni akkor, ha mindkét fél ereje egyensúlyban lett volna. A gyengébbek a Központi hatalmak voltak, ami nem annyira katonai, hanem inkább gazdasági téren jutott kifejezésre és ez a körülmény más eljárást követelt. Ha bevárják a megrohanást, agyonnyomják őket és mindjárt kezdettől fogva kénytelenek a cselekvés szabadságát az Ententenak átengedni. Még az idő is a Központi hatalmak ellen fordult és az ellenség mellé szegődött. A Központi hatalmaknak gyorsan kellett a döntést keresni, ezért volt szükségük a hadászati offenzívára. De azt az összes arcvonalon egyidőben végrehajtani lehetetlen volt, ehhez hiányzott az erő. Ezért kellett a belső vonal felhasználásával először az egyik ellenséget megtámadni, a másikat pedig elhárítani és csak akkor nekimenni, ha az elsőt már megverték. Ezen a gondolon épült fel a Schlieffen-féle terv. Az első csapás a nyugati ellenség ellen irányult, hogy ott történjek meg a döntés. Akkor következett volna a keleti ellenség. Amilyen egyszerűnek látszik ez a terv, olyan nehéz volt a végrehajtása. A katonai terv teljesítése nemcsak eddig példanélküli feladatot jelentett, hanem a szövetségeseket is úgy kellett beilleszteni ebbe a tervbe, hogy annak tiszta alapvonalai el ne ferdüljenek. Hogy őszinték legyünk, ez nem sikerült.

Az Entente részéről egyszerűbb volt a terv. A külső vonalon akarták a Központi hatalmakat megtámadni, átkarolni és agyonnyomni. Ha egyidőben hatott volna ez az általános

offenzíva az összes arcvonalon, nagy lett volna az eredményre való kilátása és megzavarta volna a Központi hatalmak alaptervét.

A Központi hatalmak felvonulása a nagy offenzív hadművelethez a német hadsereg zömét a nyugati határra és azon túl is vezette. E nagy hadműveleteknek az volt a célja, hogy a nyugati ellenség északi szárnyát az északi irányból meginduló nagy átkarolással megverje, amíg a déli szárnyat leköti. Keleten Keletporoszország védelmére csak kisebb erők maradtak, amelyeknek szintén offenzív hadműveletekkel kellett végrehajtani feladatukat. A nagy helyzetnek kicsiben való kiadása volt ez. Ausztria-Magyarországnak is két arcvonal felé kellett háborút viselnie és a belső vonalból először Szerbiát akarták megverni, hogy azután Oroszország felé fordulhassanak. Az idő itt még jobban sürgetett mint a németeknél. Ha Oroszország kész a támadásra, még mielőtt Szerbiát legyőzték, akkor ez a terv többé kivihetetlen lett volna és akkor az osztrák-magyar hadseregnek a közös haditerv értelmében defenzívában kellett volna bevárni a nyugaton való döntést. Az osztrák-magyar vezérkar főnöke a Szerbia elleni offenzívára határozta el magát, ennek végrehajtását azonban az oroszok korábbi előnyomulása megakadályozta, de ennek ellenére Oroszország ellen is részben offenzívát folytatott.

Az oroszoknak nem volt választásuk. Feladatuk világosan megkövetelte az offenzívát. Kérdéses csak az erők elosztása lehetett. Úgy határoztak, hogy erők zömét előbb az egyelőre erősebb ellenség, Ausztria-Magyarország ellen, vetik harcba.

A világháború minden arcvonalon támadással kezdődött. Még ott is, ahol a hadászati defenzíva a helyén volt, offenzív hadműveleteket hajtottak végre. Hatalmas tömeghadseregek indultak egymás ellen és ebből a mozgásból határmenti csaták fejlődtek.

Nyugaton, a német déli szárny Lotharingiában támadt. Az erős északi szárny egyúttal Belgiumon át Franciaországba hatolt. A francia tervek teljes végrehajtására nem került sor. Joffre ott akarta megtámadni a német haderőket, ahol rájuk akad. így tehát mindjárt Lotharingiában támadt, míg a német északi szárny ellen csak később jött folyamatba a tá-

madás. A német hadseregek előnybe kerültek és azoktól függtek most Joffrenak az intézkedései. Joffre kellemetlen helyzetbe került, később azonban megtalálta a cselekvés szabadságát és augusztus végén defenzívába ment át. Lotharingiában megakadt a német offenzíva. A német északi szárny támadása tovább haladt, amit német részről helytelenül minősítettek üldözésnek és amiért nem volt elég feszes a vezetés. A Marne mellett sikerült Joffrenak a visszavonulását megállítani és ellentámadásba átmennie. A terep és a kedvező vasútvonalak megengedték ezt neki. A Schlieffen-féle átkarolási tervből, erők hiányában áttörési kísérlet lett, amely megghiúsult. A német északi szárny közepe defenzívába szorult és ez visszavonulásra vezetett. A német nyugati hadseregnek fel kellett adnia a tervét; Schlieffen alap gondolata, a nagy erős átkarolás nem járt sikerrel, a háború első fejezete nem hozta meg a döntést. A Központi hatalmak további hadviselésének alapja megsemmisült és a Németországra és szövetségeseire oly drága idő győzelem nélkül múlt el.

Nyugaton megkezdődött a második felvonás, a tengerhez való versenyfutás; mindkét fél túlszárnyalásban kereste a győzelmet, két nagy támadás összeütközött és felmorzsolódott. Közben Keletporoszországban végbement egy mesterien végrehajtott támadás. A belső vonalon vezetett támadásokkal teljesen sikerült a hadászati defenzíva. Ausztria-Magyarországnak a Szerbia elleni hadjáratát ellenben be kellett szüntetni és az oroszok elleni harcok balsikerrel jártak; a cs. és kir. hadsereg érzékeny vereséget szenvedett. De Oroszország is beszüntette a támadásait. Ez alkalmat adott arra, hogy 1914 őszén Sziléziából új hadművelet induljon meg Dél-lengyelország felé, amely támadólag végrehajtva, szintén csak a hadászati defenzívát szolgálta. Erre ismét egy remekmű következett; a leggyorsabb átcsoportosítás után az új lökés Thorn felől. Az oroszok arra kényszerültek, hogy támadásaikat szüntessék be és védelembe menjenek át. Limanovánál egy osztrák-magyar győzelem az oroszok támadását a déli szárnyon meggátolta. Ezzel keleten is mindkét oldalon felmorzsolódtak az erők; itt a Központi hatalmak voltak eredményesek, de az ellenség megsemmisítését nem érték el itt sem, mert ahhoz hiányzott a nyugaton remélt győzelem.

Azonban mégis defenzív sikert jelentett, amely a Központi hatalmak átkarolását egyelőre hatástalanná tette.

Az 1914/15. év fordulóján mindkét félnél befejeződtek a hadműveletek, megszűnt a mozgóharc és megkezdődött az állásharc hosszú arcvonalával, szabad szárnyak és oldalak nélkül. A háború új fejezete kezdődött.

Közben Törökország a Központi hatalmak oldalára lépett, ami Oroszországra nézve jelentékeny veszélyt jelentett.

Falkenhayn tábornok, aki most a német legfelsőbb hadvezetés élére került, újabb döntést keresett nyugaton. Keleten, ahol döntést nem kerestek, de további offenzív hadműveletekkel sakkban kellett tartaniuk az orosz, 1915-ben jelentékeny eredményeket értek el. Ezek kárt okoztak az orosz hadseregnek, azt visszaszorították és megakadályozták támadási szándékát. Ez megint csak a defenzív hadászatnak a mindenkor érvényes offenzív végrehajtása volt. Az itt első ízben sikerült hadműveleti áttörés megint mozgást idézett elő, de a végső eredmény csak az arcvonal visszaszorítása volt, mert az egyedüli, még szabad szárnyon, az oroszok északi szárnyán nem voltak hadműveletek. Később itt is újból megmerevedett az arcvonal.

Az Entente a Gallipoli félsziget ellen megindított vállalkozásával veszélyeztette Törökországot, a nyugati arcvonalon pedig különböző helyeken támadt, de minden eredmény nélkül. Olaszország az ellenfél oldalára lépett. A Központi hatalmak pedig, az oroszok elleni támadások után Szerbia meghódításához fogtak.

Az 1915 év végén Németország eléggé nagy eredményeket mutathatott fel, de ezek mégsem hozták meg a döntést; az elhárítás újból győzött.

Az Entente az 1916. évre általános offenzívát tervezett, amely nyáron a Somme mellett, Macedóniában, Olaszországban és az orosz arcvonalon egyidőben vette volna kezdetét. A Központi hatalmak is keresték a döntést, de vezetőik elgondolásai nagyon eltértek egymástól. Hindenburg-Ludendorff előbb az oroszokkal akartak végezni, az osztrák-magyar vezérkar főnöke Olaszországot szerette volna legyőzni és von Falkenhayn tábornok ragaszkodott ahhoz a gondolathoz, hogy a döntés csak nyugaton történhet. Verdunre indított támadással akarta elérni azt, hogy a franciák

elvérezenek. Szellemüket akarta tönkretenni, erejüket pedig felőrölni és nem az arcvonal gyengéit, hanem inkább az erősebb részeit kereste. Szándéka meghiúsult. Az Entente terveit ugyan jelentékenyen megzavarta, de a Somme melletti csata mégis a tervezett időben kezdődött, megszüntette a németek támadását Verdunre és a végtelenségig gyengítette a német hadsereget. Az osztrák-magyar hadsereg Tirolban a saját hadjáratát folytatta, szintén eredmény nélkül. Az oroszok pedig kényszerültek ezáltal egy tehermentesítési támadásra, amely azonban túl korán indult meg azt osztrák-magyar arcvonal ellen. Így egyik offenzíva, maga után vont a másikat, egyik offenzíva megszüntette a másikat, amíg végül a Központi hatalmaknak sikerült 1916-ban Romániát legyőzni. Az elhárítás és ezzel együtt most Németország, ismét győzött.

Az Entente az 1917. évre újból tervezett egy általános döntő offenzívát nyugaton, Olaszországban, Oroszországban és Saloniki körül.

A Központi hatalmak csak elháríthattak. Nyugaton az első offenzívának nem volt hadműveleti eredménye, a másodiknak sem; a francia hadvezér eltűnt. Olaszország mindent elkövetett, hogy véghezvihesse az áttörést. A német elhárítás — amely az új, előbb magyarázott alapelvek szerint történt — megállta a helyét. Egymástól külön-külön véghezvitt támadásokkal fejeződött be az év, de nem hozta meg a döntést, melyet a Központi hatalmak most már nem is kerestek. A Cambrai melletti harcokocsicsata teljesen új támadási módszereket mutatott be, de megint eredmény nélkül.

A Központi hatalmaknak helyzete mindig veszélyesebb lett. Oroszország ugyan kilépett az ellenség soraiból, de Amerika viszont, ellenünk lépett be a háborúba. A gazdasági nyomor fokozódott. A merülő naszádok háborújának nem volt meg a remélt hatása. Az idő nagyban dolgozott az Entente részére.

Ugyanolyan indokokból mint a háború elején, Németországnak addig kellett keresnie a támadás általi döntést, amíg az ellenség nem érhetette el erejének tetőpontját. A sors fordulatát most egy erős támadástól nyugaton remélték. Ha az nem vezetne célhoz, addig ismételnék, míg szét nem verik az ellenséget. Az Entente azonban 1918-ban lemondhatott a

döntésről, azt biztosra vehette, Amerika új erővel jelent meg és mert volt ideje, bevárhatta az 1919. évet.

A német támadásnak sikerült ugyan az áttörés, el tudta választani az angolokat a franciáktól, de az ellenség tartalékai előtt megakadt. A következő támadások is soha nem látott eredményeket mutattak fel, de a hadászati döntés még mindig elmaradt. Az E'ntente elhárította az összes lökéseket, hogy aztán maga kezdje meg azt a nagy ellentámadást, amely alatt összeroskadt a német arcvonal. A háborút nyugaton nem lángelméjű hadművelet fejezte be, hanem ax arcban való visszaszorítás örölte fel a csapatokat, amelyeknél a katonai erkölcsök részben megrendültek. Amikor a távoli szövetségesek összeomlottak, Németországnak sorsát is megpecsételték.

A gazdasági nyomás és a propaganda hozzájárultak ahhoz, hogy a világ legjobb hadseregét legyőzte a tömeg és térdre kényszerítette az anyag. A megfigyelések sokasága miatt a nagy háború hadászati tanainak kutatására kicsinek bizonyul ez a fejezet. A világháború nem nyújt nekünk csupa új tanulságot, többnyire azoknak az igazolása, amelyeket már az első fejezetben, mint az értelem alapját, felsoroltunk. De bizonyításuk is értékes, mert útmutatóul szolgálnak azoknak az érveléseknek, melyeket a jövőben használunk majd fel következtetéseinknél.

Az első nagy tantétel az, hogy a hadászat a politikától függ, vagyis a katonai hadviselés az általános hadviseléstől. Csak adott politikai feltételből lehet hadászati cselekvést levezetni. Amilyen különböző az egyik, olyan változékony a másik. A visszapillantás a háború kezdetére és a háború befejezése utáni helyzetre, világosan mutatja ezt. Súlyosak a szövetséges háború politikai körülményei. Az egységes haditerv hiányzott a Központi hatalmagnál, felső irányításnak a hatása alig volt érezhető. Az Kntentenál is csak a legvégső veszély teremtette meg az egységes fővezérséget. A katonai hadviselés mellett, a gazdasági- és szellemi hadviselés is nagy mértékben szerepel. Ezek győzelemhez segíthetnek, vagy a vereséget okozhatják, szóval döntőek lehetnek. Mindkét hadviselő félnél fennállott a megsemmisítés gondolata, de időnként a kifárasztás szándéka határozta meg a terveket,

erre vonatkozólag egyrészt a háború kezdete, másrészt Falkenhayn tervei példának tekinthetők.

A hadászati offenzíva, amelyre mindig törekedtek, a végén nem hozta meg a sikert, legalább is nem tiszta formában; a defenzívából kiinduló ellenoffenzíva 1918-ban ki tudta küzdeni a győzelmet. A hadászati defenzíva e szerint egyenértékű az offenzívával, feltéve, hogy nem marad a pusztá elhárítás mellett, hanem ellenoffenzívában látja célját. A hadászati defenzíva időben és térben korlátozva, az offenzíva szükséges kiegészítése volt.

Az az akarat, hogy az ellenség cselekvési törvényeit megszabjuk, sok helyzetben hatásosnak bizonyult. Az egyik cselekvés maga után vonja a másikat és az előre meghatározott tervet minduntalan megzavarja az a másik terv, amelyik az előbbit megelőzte. A hadászat, „a kiegészítések rendszere“, Moltkenak igazsága, újból bebizonyult.

A hadászati tervek végrehajtásánál mindenekelőtt három tényező döntött: a tömeg, a technika és a nagy terek. Ezeknek uralása volt a katonai hadviselés művészete.

A hadseregek óriási méreteket öltöttek. Amíg Napóleon hadseregei még legfeljebb 600.000 emberből álltak és Moltke győzelmeit az egy milliót alig túlhaladó hadsereggel aratta, addig a világháborúban több milliók küzdöttek egymás ellen. Az ilyen tömegek mozgatása már maga művészet volt. Vasutak és gépkocsioszlopok ma nélkülözhetetlen segéd-eszközök nemcsak a felvonulásra, hanem a hadműveletek vezetésére is. Egész hadseregeket tolnak el, hogy a különböző hadszíntereken mindig új súlyképzéssel keressék a győzelmet.

A terek is, ahol hadat viselnek, iágultak. A hadszíntér többé nemcsak országokat foglal magában, hanem világrészeket. Az arcvonalak a mérhetetlenségig terjednek ki és azáltal, hogy tengerekre és hegységekre támaszkodnak, csökkennek a hadműveleti lehetőségek. Ezáltal megint szűkebbek lettek a terek. Szabad szárnyak és nyitott oldalak, mindinkább eltűntek. A nagyobb távolságról való átkarolás, már csak a háború kezdetén lehetséges. Később az áttörésnek kell szétszakítania az arcvonalakat, hogy ezáltal szárnyakat és oldalakat teremtsen. Viszont a távolható fegyverek szaporodása, azoknak további újítása és az a lehetőség, hogy tar-

talékokat gyorsan szállítsanak a veszélyeztetett helyre, megkönnyítik az áttörés megakadályozását. Ezek a tartalékok a mélységi övből végrehajtott támadással visszavetik a betörő csapatot és elzárják vagy elreteszelik a hézagot. A fegyverek fokozott hatása meghosszabbítja a harcok tartamát, időt enged az elhárításnak, gyorsabban és jobban emészti fel a támadó erejét. Gyors döntések nincsenek többé. Napokig és hetekig tartó súlyos küzdelem jellemzi a csatát. Már nem mozgások töltötték be a háború legtöbb idejét, hanem harcok, amelyek jóformán négy és fél évig tartottak, mindig újból elérték a tetőpontot, „nagy csatákká“ fejlődtek és utána ismét kisebb harcokká apadtak.

Az új fegyverek új képet adtak a csatának. A légi haderő csökkenti a meglépések lehetőségeit, megengedi az ellenség szándékainak és mozdulatainak idejében való felismerését, azoknak ellenőrzését és csökkenti a bizonytalanságot. A fokozott mozgási lehetőségek előmozdítják a meglépetést. Új vezetési eszközök, távbeszélő, távíró (hughes), szikratávíró, gépkocsi és repülőgép mint jelentő- és parancsközvetítő, megengedik, hogy a vezető akarata gyorsabban váljék tette és nagy térben is lehetővé teszik a feszebb és egységesebb vezetést.

A harcosok, fegyverek és az anyag utánpótlása nehezebb. Megnehezíti azt a csatához szükséges óriási mennyiség, viszont megkönnyítik a javított és gyorsabb szállítóeszközök. A hátsó összeköttetések mindkét arcvonalon rövidebbek lesznek, megszakításuk nehezebb, de a légi zavarás lehetősége érzékenyebbé teszi azokat.

A támadás, a háború előtt a győzelem üdvözítő eszköze, vesztett hatásából. A löfegyverek visszataszító ereje elsősorban az elhárítás javát szolgálja. A támadásnak nagyobb erőre van szüksége, mert könnyebben emésztődik fel az erő és nagyobb mélységet követel, hogy tartósabban hasson mind az átkarolásnál, mind az áttörésnél. A lineáris hadászatból a mélységi hadászat lesz. A súlyképzés alapelvét mindjobban figyelembe kell venni. A támadó nagyobb ereje és nagyobb mélysége azt eredményezik, hogy az elhárításnak is mélyebbnek kell lenni, ami által a vezetés is rugalmasabbá válik. Arctámadások, még inkább mint ahogyan azt a há-

ború előtt gondolták, tisztán csak az arcvonal visszanyomáshoz vezetnek.

Ennek ellenére látjuk, hogy a döntés elérésére mindig a támadást választják és hogy az az elhárításon állandóan meghiúsul. Az új támadó fegyver, a harcokosi, még nem hozza meg a kiegyenlítést. Ennek a fegyvernek a lehetőségeit még nem merítették ki.

Azáltal, hogy az átkarolást az áttörésnek kell megelőznie, a harcászat kezd uralkodni és végül a hadászat előfeltételévé válik. A harcászati siker a hadműveletnek többé nem befejezése, hanem kezdete. Ha nem vezet szabad mozgáshoz, akkor keresztülvihetetlenek az összes hadászati tervek és hadműveleti gondolatok. Csak a mozgásban rejlik a győzelem. Így tehát a háború végén nem uralkodik többé a hadvezér szelleme és akarata, hanem a tömeg és az anyag. Nem hadműveleti háború ez, amelyet Moltke 1870-ben klaszszikus formában vezetett, hanem az anyagháborúnak és a népek küzdelmének alakja. A háború maga pedig abszolút alakot öltött. Nemcsak hadseregek harcolnak, hanem népek. A háború mindenkit érint; mélyen belenyúl az egyes emberek életébe és átfogja a nép összességét. Mindenki harcol, mindenki szenved és minden eszköz a háborút szolgálja. Nincsenek személyes vagy tárgyi kivételek. A háború totális, ismét megsemmisítés a cél, úgymint az őskorban, csak más eszközökkel és más célokból. Ismét feléled a régen elmúlt harcok kegyetlensége.

Tenger sok kérdést lehetne intézni ennek a fejezetnek a tanulmányozása végén. Új igazságok-e ezek vagy tévedések? Befejezés-e vagy kezdet az, amit a nagy háború mutat nekünk? Választ adhattak-e már erre a világháború utóhangjai, az 1920. évi orosz-lengyel háború vagy a harci események a távol keleten, Afrikában és Spanyolországban?

Ezekre a kérdésekre a választ keresni annyit jelent, mint a jövő háborúját kutatni. Ez a következő fejezet feladata legyen.

Most, hogy áthatoltunk a hadművészet területén, állandó átalakulásokat, folytonos változásokat találtunk. Vájon következetes fejlődés-e ez?

A háború a kultúra jelensége, a mindenkori idők képe.

A családok és törzsek háborújától, az osztályok háborúin át, az államok és népek háborújáig egy vonal vezet. E vonal mentén tágulnak a terek, szélesednek az arcvonalak, tökéletesednek a fegyverek. Vájjon ezt nevezzük-e a háború lényegének ?

Bizonyára csak külső alakjában.

A háborúk céljai nem mutatnak fejlődést. Támadó- és elhárító háborúk mindenkor léteztek. A megsemmisítés és a fenntartás, mint a háború alapgondolata, a politikai körülmények szerint változott. Elszigetelt háborúk és szövetsége* háborúk váltják fel és követik egymást. Háborúk, amelyekre a becsület kényszerített vagy amelyek elkerülhetetlenek voltak, gazdasági és vallásháborúk váltakozva töltik be az időket.

A háború mint a politikának más eszközökkel való folytatása, a háború mint a politikai eszmének kifejezése, mint a kultúra képmása, mint a kor jelensége, részünkre az egyik nagy tanulság.

A másik nagy tanulság az, hogy a harcászat a technika folytán változik és hogy a hadászatot a harcászat átalakítja.

A hadvezér lángesze és katonai géniusza, a csapat szelleme és annak katonai erényei adnak tartalmat és súlyt a háborúnak. Ez végül a harmadik tanulság.

Ez a három tanulság legyen a vezérfonalunk, ha már megkíséreljük, a jövő háború utáni kérdésekre a feleletet megadni.

Világos, hogy ez a felelet tökéletes nem lehet, reméljük és óhajtjuk azonban, hogy nem jutunk teljesen tévútra.

MILYEN LESZ A JÖVŐ HÁBORÚJA ?

„Meg kell kísérlnünk, hogy helyes előrelátással megelőzzük az alakuló dolgok fejlődését, hogy ezáltal olyan előnyt szerezzünk, amelyet az ellenségünk nem tud többé behozni. Ezt a teljesítményt követeli tőlünk a jövő“,

von Bernhardt tábornok.

Sötét a jövő; emberi szem nem képes rajta átlátni, emberi gondolat nem tud rajta áthatolni.

Merészségnek látszik a jövő képére vonatkozólag kérdést intézni és elbizakodottságnak erre válaszolni.

Minden katonai cselekvés a múlton alapul, a jelen időben alkot és a jövőre épít.

A hadművészet mint ismeret céltalau akkor, ha csak a múltnak tudománya és nem szűri le abból a jövőre vonatkozó tanulságait.

Az ilyen tanulságok nem eredményezhetik a tökéletes igazságot, nem lehetnek megdönthetetlen törvények, de jóslások se maradjanak, mert akkor nem tanulságok. Kutassák a multat, vizsgálják a jelent és tűzzenek ki célt a jövőre.

Ehhez munka, ítélőképesség, éles látás és fantázia szükséges.

A múlt tapasztalatai olyan ismereteket nyújtanak nekünk, amelyek fokozzák a jelen időre szükséges ítélőképességünket és megmutatják nekünk az utat a jövő talányainak megfejtésére.

Igen gyakori mondás, hogy „a jövő háború mindig ott kezdődik, ahol az előző véget ért“. Veszedelmes állítás ez! Könnyebb volna a gondolkodó katona munkája, ha ez így volna. Hiába való volna akkor olyan kérdést feltenni, mint

amilyen ennek a fejezetnek a címe. Minden kutató békemunka felesleges volna akkor. Csak arra volna szükség, hogy gondosan elrakkjuk az utolsó háború tapasztalatait és ha ismét elhangzik a harci kiáltás, akkor előszedjük azokat. Aki pedig a következő háború kezdetét úgy értelmezi, hogy minden kutatás és okoskodás csak fércmunka marad, hogy semmi kísérlet és fantázia nem elegendő arra, hogy a jövő homályát csak némileg is tisztázza, az megfosztja a katonát nevelése javától, a bizonytalanban való cselekvésnél szükséges bátorságtól és az akaratába vetett hitétől.

Elkerülhetetlen, hogy néha tévútra ne térjünk. A vezetés és a csapat mindig csalódásoknak az áldozata lesz. Még a legtehetségesebb hadvezér sem fogja megérni azt a szerencsét, hogy a jövőt kutató összes gondolata megvalósuljon, hogy a bizonytalanba vetett számításai hiba nélkül egyezzenek.

Egyetlenegy háború sem kezdődik azonban ott, ahol az előző véget ért. Minden halad; így tehát a hadművészet alapjai és jelenségei is.

A politika mint a háború megindítója, mindig új feladatok elé állít, még ha a célok a régié maradtak is. A nép védőképessége szüntelenül változtatja az alakját, a módzatát és azzal együtt a haderőt is. Az emberi ész nem nyugszik, találmányok és felfedezések soha véget nem érnek és ezért a hadviselés eszközei sem jutnak soha végérvényes formához. A tér és az idő, mint a hadviselés tényezői nem egyforma mennyiségek. Mint alak és mérték állandóan változtatják befolyásukat, amit számításba kell venni. Az emberek is minden időben mások, más a vezető és mások azok, akiket vezetnek. Felfogásuk és teljesítőképességük, akaratuk és ellenállóképességük, törekvésük és tudásuk esetről-esetre módosul.

Egyetlenegy új háború sem kezdődik ott, ahol az előző véget ért. Olyan változások történnek a kettő között, amelyeket minden téren előidéz a haladó élet.

Az utolsó háború tapasztalatait kutatni nem haszatlan, mert csak azokból meríthetjük a béke tanulságait. A jövő céljainak kutatása egyedül a tapasztalaton és tanulságon épülhet fel.

Haditapasztalatok, béketanulságok és fantáziák.

Tapasztalatok élményekből keletkeznek; élmények azonban még nem tapasztalatok. Élmények egyszeriek, még ha ismétlődnek is. Tapasztalatok pedig szellemileg kiértékelt élmények. Tapasztalatok szabályt állítanak fel, azt akarják bizonyítani, hogy bizonyos feltételek mellett bizonyos jelenségek visszatérnek és hogy akkor bizonyos cselekvések szükségesek és helyesek. Tapasztalatok elveket állítanak fel; elveket, de nem sematikus törvényeket. A tapasztalat tanít, a törvény határoz.

Tapasztalatok nem ölelhetnek fel mindent, hanem csak egyes területeket érinthetnek. Van hadászati, harcászati, szervezési, lélektani és sok másféle tapasztalat.

Az ember szerezhethet ugyan tapasztalatokat, de azok elvvé csak akkor válhatnak, ha azokat, egyforma vagy hasonló feltételek mellett, több olyan egyén szerezte meg különböző helyzetekben, aki ítélőképesség felett rendelkezik.

Veszedelemes és helytelen, ha tapasztalatok veszendőbe mennek. De tapasztalatok meg is merevedhetnek megváltozhatatlan tantételekké, holt betűvé válhatnak és ez nem kevésbé veszélyes és hibás. Tapasztalatok ne idézzék fel a múltat, hanem szolgálják a jövőt, miért is folytonos felülvizsgálatra szorulnak, hogy nem változtak-e a feltételek. Ez a felülvizsgálat pedig a jelen idő ismeretein és a jövőben való kutatáson alapul. A jelen kor ismeretei azonban nehezen szerezhetők meg akkor, ha a hozzá való eszközök hiányoznak. A háború utáni első években ezt nagyon megérezte a német katona. Nem azért, mert elvesztettük a háborút. A vesztett háborúk jobban ösztönzik a vizsgálgatást mint a győzedelmesek, nem engedik a pihenést és kényszerítenek az elmélkedésre. A nyert háború pedig magában rejti a győző elbizakodottságának veszélyét. A mi helyzetünk azért volc nehéz, mert esztelen parancs megfosztott bennünket minden korszerű eszköztől, elvette tőlünk a felülvizsgálat legegyszerűbb lehetőségeit. így tehát mindazt, amit kísérletezéssel tapasztalhattunk volna, pusztán csak fantáziánkra volt bízva. Német sajátosság segített ennek a hiánynak az enyhítésén. Arra persze nem volt képes, hogy teljesen kiegyenlítse. A Reichswehr törekvése mutatja, hogy felismertük

a gyengeségüket; szerencsénk és hitünk segített bennünket abban, hogy azt legyőzhessük.

A jelenkor ismereteit elsajátíthatjuk a békében tartott oktatásokból és azoknak a háborúknak a tapasztalataiból, amelyeket a mi békeidőnk alatt mások vezetnek. Utóbbiak azonban mindig csak kézzelfogható dolgokat hasznosíthatnak és azt is csak korlátozott mértékben. A löveg hordtávolságát megállapítani béke idején is lehet, a lövedék hatását ellenben már csak korlátozott mértékben, mert annak erkölcsi benyomását nem tudjuk kitapasztalni. A jármű teljesítőképességét kipróbálni ellenséges behatás nélkül is lehet, de hogy beválik-e, arról csak hosszabb harctéri használat után lehet bírálatot mondani. Zavarok, amelyek haditapasztalat szerint valószínűek, békében is feltételezhetők. Hogy azután még nagyobb zavarokat várhatunk-e, még nagyobb akadályokat kell-e leküzdeni, ezt előre senki sem tudhatja. A lélektani jelenségek pedig nyílt kérdések maradnak, azokat még a leggondosabb megfontolással sem lehet megjósolni.

A mások által vezetett háborúk sem nyújthatnak teljesen tiszta képet ezekről a jelenségekről. Tanulásaik a saját háborús tapasztalataink és a saját békekipróbálásaink között fekszenek és többnyire csak egyesek megfigyelésein alapulnak. Nem szabad azokat lekicsinyelni, de túl komolynak sem vehetjük, ahogyan az rendszerint történik. A világháború előtt viselt háborúk tanait legtöbb esetben nem értékelték eléggé, különben jobban felismerték volna a géppuska jelentőségét és előbb érezték volna az arcvonál megmerevedésének veszélyét. Azért olyan nehéz ez az értékelés, mert nem könnyű megítélni azt, vajjon általánosan érvényes tapasztalatok ezek vagy különleges viszonyokról van szó, amelyeknek okai a hadszíntér, a háborút viselő felek tulajdonságaik, szervezésük vagy kiképzésük sajátosságaiban fekszenek.

A jelenkor felismeréseit a fantáziának kell kiegészíteni. A fantázia nem terv nélküli elmélkedés, nem fantasztikus törekvés, amely elveszti a talajt a lába alól. A képzelőtehetőség olyan adomány, amely megengedi, hogy megérezzünk valamit, gondolatban átéljünk valamit, de leginkább, hogy előrelássuk, gondolatban elképzelhessük, hogy hová vezethetnek, vagy hová kell hogy vezessenek a fejlődések. Fantáziával rendelkezni a katona részére annyit jelent, hogy el-

képzhesse a jelenkor eszközeinek fejlődését és harcszerű kihatását olyformán, hogy ebből levonhasson következtetéseket a jövőre.

E szerint a képzelőtehetség olyan adomány, amelyet nem lehet megtanulni, amelyet csak felkelteni lehet és továbbfejleszteni. Nem pótolhatja ugyan a tapasztalatokat és nem teszi feleslegessé az ismereteket, de kell, hogy mind a kettőt kiegészítse és szárnyrakeltessen gondolatokat, hogy azok tovább szállhassanak a józan ész határáig.

Mindig három pontra kell támaszkodnunk, ha a jövődő háború alakja után kérdezősködünk. Ezek: a tapasztalat, az ismeret és a fantázia.

A hadművészet legyen korszerű. Minden háború a politikai gondolat megnyilvánulása, jelenségeiben pedig a kultúra képmása. A múltra való visszapillantásnak ez volt az egyik nagy tanulsága.

A harcászat, azaz a fegyverek és csapatok harcban való alkalmazása a technikától függ, de a technikával együtt változik a harcászat művészete is. A hadászat pedig a harcászattal módosult, ámbár ugyanazok maradtak az alapismertei. Ezt feljegyezhetjük második tanulságként.

A harmadik tanulság pedig az, hogy a szellem dönt.

Annál a kísérletnél, hogy a jövődő háborúról feltett kérdésre válaszoljunk, állandóan szem előtt kell tartanunk ezt a három tanulságot. Érdeklődnünk kell a hadművészet hátterei, eszközei és alakjai után és iparkodnunk kell az indítóokok mélyére hatni.

Aki a jövődő háború után kérdezősködik, az egyszersmind a mai hadművészet felől is érdeklődik. Mert az egész mai hadművészet a jövő háborúja után igazodik, a mai hadművészetnek ez a kizárólagos értelme és célja. A ma és a holnap között határt vonni e szerint nehéz volna, fontos csak a haladás, mert a megállás sehol sem jelent olyan visszafejlődést, mint a hadművészetben. Megdönthetetlen ismeretek itt époly kevésbé léteznek, mint örökké érvényes tapasztalatok, a fantáziának pedig határa nincs.

lisztázásra szorul még a további kérdés is. Szemlélődéseink értelmében hol végződik a múlt, hol kezdődik a jelen és hol veszi kezdetét a jövő? A múltra való visszapillantás befejeződött a világháborúval. Nem mindenütt pihentek az

óta a fegyverek. Lengyelország 1920-ban létéért küzdött Szovjetországgal. Keletáziában kétszer került sor a fegyveres összetűzésre, olyan háborúra, amelyet az egyik fél hivatalosan nem minősített háborúnak. Olaszország fegyveres erővel szerzett magának impériumot. Spanyolországban tombol a polgárháború, amelynek jelentősége és kihatása az ország határain messze túl halad. Fejtegetéseink értelmében a multat jelentik-e ezek a harci események és értékeljük-e ilyenképen a tapasztalataikat és tanulságaikat? A'agy már a jelenkor-e ez és még nem alakultak ki teljesen a tanulságai? Vájjon nyerhetünk-e egyáltalán belőlük tapasztalatokat és tanulságokat a jövőre?

A válasz nem könnyű, legalább is nem minden tekintetben. Mert ezeknek a háborúknak az előfeltételei sok tekintetben mások, mint azok voltak, amelyek mellett a világháború, az utolsó nagy fegyveres összetűzés, végbement. Ezzel nem lehet és nem is akarunk bírálatot mondani a történelmi és politikai jelentőségük felett. A vezetés és a harcoló csapat teljesítményeiről sem akarunk véleményt mondani. A kérdést és feleletet csak olyan értelemben kíséreljük meg, hogy képet alkothassunk magunknak a mai és a holnapi hadművészetről.

Ebben a tekintetben az 1920. évi lengyel-orosz háború inkább a világháború folytatásának látszik. A fegyverek hatása változatlan maradt és a harci kötelékek felszerelése inkább silányabb és tökéletlenebb, mint a világháborús csapatoké. Mert a lengyel kötelékek még nem voltak rendezve, az orosz hadosztályok pedig már nem. Nagy térben aránylag kis harci egységek harcoltak. Ezáltal lehetőségessé váltak olyan hadműveletek, amilyenek a világháborúban már lehetetlenek voltak és amilyeneket a jövő háborúban alig várhatunk.

A keletáziái harcokat olyan terek jellemzik, melyeknek kiterjedései nehezen képzelhetők el európai fogalommal és melyeknek széttagolását műutak, utak és vasútvonalak által nem lehet összehasonlítani európai viszonyokkal. Annyi tér, olyan kevés közlekedési vonallal a mi világrészünkön nem is létezik. A fegyverzetet, a felszerelést és a szervezést, legalább a kínaiak részéről, még távolról sem lehet összehasonlítani az európai hadseregekével.

Abesszínia meghódításával a hadszíntérnek teljesen eltérő kulturális viszonyain kívül, látjuk az egyik oldalon az olaszok kiválóan felszerelt, megszervezett és vezetett korszerű hadseregét, a másik oldalon pedig tökéletlen haderőket, amelyeket manapság a kontinensen nem is találunk.

Spanyolország harcai még leginkább megfelelnek a jövőendő háború elképzelésének. Ezt bizonyítja a hadszíntér kultúrája és mindkét fél korszerű felszerelése fegyverrel és harci eszközökkel. Ezeknek a harcoknak a sajátosságai és egy általunk viselendő háború között itt is találunk különbségeket. A csapatok száma és az anyag mennyisége csekély és a fegyverek alkalmazása nem felel meg mindig azoknak a követelményeknek, amelyeket a korszerű nagy hadseregek harca támasztani fog. Az, hogy tekintettel voltak az ország jövőjére, legalább spanyol nemzeti oldalról, befolyásolta a vezetést, ami minden polgárháborúban előfordul. A spanyol háború ennek ellenére, minden bizonnyal alkalmas a korszerű fegyverek hatásának kipróbálására és annak tanulmányozására feltétlen értékes. Az új harcászati és hadászati tapasztalatokkal szemben azonban tartózkodóbbak lehetünk. A spanyol harctéri események összes megfigyelése, főképen a külföldi irodalomban, eddig mind arra az eredményre jutott, hogy a világháború tanulságai gyakran bebizonyultak és soha nem változtak.

A legújabb hadiesemények ilyenféle szemléléséből látjuk a háború általános feltételeinek döntő jelentőségét: a hátteret.

A hátterek.

Ne várja senki, hogy a jövőendő háborúk előzményeit tárgyaljuk majd a következő fejezetben. Azt nem is sejtethné senki.

Ne készüljön senki arra, hogy egy közeli háború jóslásába kezdünk. Háborút ne kívánjon senki és ne is jósolja azt senki.

Ki kételkedhetik azonban abban, hogy a jövőben is a háborúhoz nyúlhat a politika, ami emberemlékezet óta végső eszköze volt a politikának.

Ha tehát megkíséreljük azt, hogy felmutassuk a jövő háború háttereit és feltételeit, akkor csak általános megállapításokról lehet szó, amelyeket kikutatni ugyanolyan kötelessége a katonának, mint az ilyen háborúra való szakszerű előkészület.

A sors háborúi.

A történet legnagyobb tanulsága az, mondja egy ismert történész, hogy a történelmen senki sem okul. Vájjon a jövő háborúra is érvényes-e ez? A látszat az, hogy a világháború tanulsága, jobban mondva annak elvesztése — mert ki nem vesztett a világháborúban? — mindenütt erősen hat. Ha imitt-amott ismét felbukkan a háborús hangulat, mégis túl súlyos intelem volt az 1914/18. évek világégése ahhoz, hogy ma és a következő években újból kezdődjön ilyen háború és hogy megismétlődjék az ilyen háborúba való belesodródás. Amíg él az a nemzedék, amely saját személyén tapasztalta a világháborút és vezető állásokat foglal el, minden elképzelhető eszközzel meg fogja akadályozni a népek harcának megismétlését; nem fognak főképp egyhamar kiváltani kisebb események nagy következményeket, hanem csak igazán nagy okok. Hogy fennállanak-e ilyen okok, arról itt nem vitatkozunk. Itt csak azt akarjuk állítani, hogy a jövőben nagy kiterjedésű háborút csak valóban sorsdöntő esetekben viselnek majd: életszükségletekért és létérdekekért. Ebből az állításból a katona arra következtet, hogy az ilyen háborút aztán tényleg a nemzet minden erejével viselik, az ész és az akarat minden eszközével, a legnagyobb szenvedéllyel és annak hevessége sem marad majd el a nagy háborútól. A „totális háború“ megnevezés jelszóvá vált. Könnyedén odavetve, alig észrevehető a benne rejlő végtelen erőmegfeszítés, amely kihat a cselekvésekre és megnyilatkozik a szenvedésekben. Magában véve ez nem újdonság, előbbi háborúkban is, ha döntő kérdések miatt viselték azokat, latba vetették minden erejüket. Csakhogy akkor nem volt erre alkalmas minden erő és eszköz, nem volt benne része a nép minden rétegének. Az utolsó évtizedek technikai lehetőségeinek kihasználása mérhetetlenül befolyásolja a háborút. A népnek a politikába való beleolvadása által, az alattvalók politikailag érző

és cselekvő állampolgárokká váltak, amiért is a háború mint a politika folytatása, a nemzet minden tagjának saját ügyévé vált. A technikai lehetőségek kihatása által előidézett gazdasági összefonódás eredménye, hogy ennek a gazdasági láncolatnak a résztvevői, vagyis minden dolgozó ember, a nemzetnek többé-kevésbé fontos tagjává vált. Ez nem jelenti azt, hogy mindenki, bármelyik helyen is, köteles működni és hogy mindenkinek minden szenvedésben részt kell venni. Ez csak bizonyos erők meghatározott célokra való feszes összefoglalását és szervezését jelenti.

Összességében ez mégis minden erő harca az összes erő ellen.

A vélemények mind egyeznek abban, hogy ennek következménye csak a jövő háborúk hosszú tartama lehet. Bizonyos, hogy a hadviselőeknek ez nem lehet és nem is lesz soha kívánatos. Mindkét fél törekszik majd a hadiállapot megrövidítésére és hogy elérje azt, a legradikálisabb eszközökhöz fog nyúlni. Ha aztán a legvégsőbb eszközökhöz nyúl az egyik fél, ugyanezt teszi majd a másik is, ami az előbb említett elkésredett küzdelemhez fog vezetni. Nagy tévedés az a hit, hogy éppen a korszerű hadifegyverek az ellenség gyors legyőzésének, a rövid, csapásszerű háborúnak feltételei. Eddig még minden fegyver ellenfegyverére talált. Azoknak gyors fejlesztése és tömeggyártása, a mai nemzetgazdálkodási rendszer mellett nem ütközhet olyan nehézségekbe, mint az előbbi időkben. Csak műszakilag, vagy vegyszertileg nagy fölényben lévő fegyver birtoklása, olyan ellenséggel szemben, akinek erre való ellenfegyvere nincs, jogosíthat a rövid háború reményére. Amennyire azt át lehet tekinteni, egyetlenegy nemzetnek sincs birtokában ilyen fegyver. Nem tudjuk azonban, hogy mégis létezik-e ilyen fegyver, amelyet érthető okokból teljesen titokban tartanak. Viszont a technikai fejlődések lényegéből ered az, hogy nem maradnak ismeretlenek a műszaki haladás lehetőségei, mert az egyik lehetőség a másiktól folyik. A tudomány nemzetközi összefonódása túl nagy már ahhoz, minthogy olyan felforgató újításokra lehetne számítani, amelyek csak az egyik fél előnyét szolgálnák. E szerint mindig bizonyos egyensúly áll be, amely technikai lehetőségek alkalmazása mellett, annál jobban juttatja majd kifejezésre a szellemi és lelki erőt. Ez a megállapítás

ne vezessen arra a gondolatra, mintha elérték volna a korszerű fegyvertechnika határait. A hadieszközökre vonatkozólag a világháború, az általános műszaki fejlődésre vonatkozólag a háború utáni idő, arra tanított bennünket, hogy a „lehetetlen“ nem létezik. Lehetséges, hogy a jövő nemzedékek olyan fegyverekkel és eszközökkel fognak harcolni, amelyekről ma még fogalmunk sincs és azokat ma el sem tudjuk képzelni. Természetes, hogy a mai hadművészet csak a manapság létező eszközökkel foglalkozhat; de hogy azokkal foglalkozzon, az kötelessége. Komolyan törekedjen rugalmasságának fenntartására, hogy minél előbb átalakulhasson, ha ma még ismeretlen eszközöket feltalálnának.

A jövő háborúi szövetséges háborúk lesznek, de nem lehetetlen, hogy azért előfordulhat két állam, vagy nép közötti küzdelem is. Ilyen „elszigetelt“ háborúk akkor válnak majd lehetségessé, ha tényleg csak kettőjüket érinti a hadicél, vagy az alárendelt jelentőséggel lesz az általános nagy politikára, de akkor is, ha nagyon félreesik a hadszíntér a nagy politika metszésvonalaitól. A nagy háborúk azonban, amelyekről államok és népek léte függ, a sors háborúi, szövetséges háborúk lesznek. E mellett szól a gazdaság jelentősége a mai hadviselésre. Az Egyesült Államokon és Oroszországon kívül talán egyetlenegy állam sincs, amelyik a hadviselés minden gazdasági szükségletével rendelkezik. Ezeken az államokon kívül hadigazdaságilag egyik sem „autark“. Minden más ország behozatalra szorul és hadviselés esetén szüksége van a szövetségesek segítségére. Állításunk mellett, hogy a jövő háborúi szövetséges háborúk lesznek, szól még a mostani időben keletkezett nagy hadi fegyver, a légi hadető. A kontinenst és tengert átfogó hatásának lehetőségei megteremtették a határos államok támogatásának fokozott lehetőségét ma és a jövőben. Ezzel nagyobbak és könnyebbek lettek a szövetségzés lehetőségei és érthetetlen volna, ha a támogatásnak ezt az új lehetőségét nem használnánk ki legnagyobb mértékben. Olyan országoknak, amelyeknek eddig csak egy veszélyeztetett arcvonaluk volt, most több arcvonal felé vezető háborúval kell számolniuk. Nem szükséges többé, hogy az arcvonalak a határ mentén húzódjanak, olyan tájékon és távolságban lehetnek azok már, amire eddig nem számítottunk.

Fegyver nélküli döntés?

Könyvünk első fejezetében, a fogalmak tisztázására való fejtegetéseinkben megállapítottuk, hogy a hadviselés általános fogalmat jelent, katonai hadviselés alatt pedig, gazdasági és szellemi hadviselés mellett, mellékfogalmat értünk. A világháborúra való visszapillantás megmutatta, hogy a szellemi és gazdasági hadviselés eszközei nem voltak lebecsülendő hatással a küzdelem kimenetelére. „Németország megnyerte a csatákat, de elvesztette a háborút.“ Ezt az állítást sokszor hallani, ami többnyire arra a következtetésre vezet, hogy csupán gazdasági indokokból és az ellenséges propaganda miatt vesztettük el a háborút. Ki csodálkozna azon, ha kialakulna a jövőre az a vélemény, hogy nem a katonai hadieszközök kölcsönös harca hozza meg a döntést, hanem a lelki befolyásolás és a gazdasági nyomás. Vájjon nem az állásharc hiúsította-e meg a haderők mozgatásának minden lehetőségét és azzal együtt a győzelem kivívását és nem lesz ez majd ugyanúgy a jövőben is? A jövőre vonatkozó ilyen kérdésre egyértelműleg válaszolni lehetetlen. Csak a múltnak megfigyeléseiből vonhatnánk le tanulságokat, amelyeken megállapíthatnánk, hogy általánosságban érvényesek-e vagy sem. A katonai haderők egymás elleni harca az előbbi időkben tetőpontját döntő csatákban érte el, amelyeknek a katonai erők megsemmisítése által meg kellett törni az ellenség harci akaratát is. Ilyen megsemmisítő csaták nem voltak olyan gyakoriak, mint ahogyan gondolnánk. Königgrätz és Sedan éppolyan szórványos jelenségek, mint Kannae és Waterloo. A világháború előtti háborúk zömét éppoly kevésbé döntötték el egyetlenegy döntő csatával, mint magát a világháborút. A katonai harceszközök mellett régente is jelentős szerepet játszott a blokád, a hadviselők befolyásolása és a politikai harcmódok nem katonai harci eszközei. Nagy Frigyes és Napóleon sem voltak kisebb mesterek a nem katonai győzelmi eszközök kezelésében mint Wilson és Northcliffé. Mind a világháborúban, mind előbb sem jelentették a csatamező véres győzelmei mindig az ellenséges hadsereg megsemmisítését. Döntő jelentőségűek voltak már akkor is, ha magukban rejtették a megsemmisítés veszélyét, ha komolyan fenyegették az ellenség fővárosát és

országreszek vagy az ellenállás erőforrásainak elvesztését. Amíg az ellenség erőforrásait másképp nem lehet megvédeni mint katonai erőkkel, vagyis a fegyveres erő alkalmazásával, addig továbbra is döntő marad a katonai fegyverek eredménye. Azzal is érvelhetünk, hogy az ellenég ellenálló ereje és erőforrásainak védelme ellen nem katonai eszközökkel is harcolhatunk, azonban ilyen eszközök nem hozzák meg a döntést soha. A fegyverek utolsó lökése szükséges, hogy ilyen eszközök sikerét kihasználhassuk. Dr. Lasswell Harold, a csikágói egyetem politikai tudományok tanára megerősíti ezt a megállapítást „Propagandatechnik im Weltkrieg“ című könyvében, amikor is a világháborúnak az Entente általi megnyerését jórészt a propagandának tulajdonítja. Lasswell könyvében kijelenti, „hogy Wilson szavaiban mi volt a szónoki és színészi teljesítmény és mi a higgadt megfontolás eredménye, az akkor tisztázódik majd, amikor már majdnemi elfelejtették a világháborút. Működése propaganda szempontjából minden esetre mesteri volt. Wilsonnak szüksége volt arra a méregre, amelyet buzgó propaganda emberek addig csepegtettek egy megtántorított nép ereibe, *amíg fegyveres erővel legyőzhették.*“¹ Miért nem elégedtek meg az Entente régi hatalmai az Egyesült Államok propaganda és gazdasági segédeszközeivel? Miért kellett nekik a német nép végleges legyőzéséhez az Egyesült Államok fegyveres segítsége? Nem lebecsülendő segítséget jelentenek a propaganda eszközei a hadviselés részére, különösen amióta a rádió minden házba behordhatja a politika mérgét és a hangszóró talán még a csatamezőn is pótolhatja a röpcédulák ledobását. Propaganda eszközök esetleg visszatarthatnak egy népet attól, hogy belépjen a háborúba, vagy arra is bírhatják, hogy más állam szövetségese legyen. Megbéníthatják a harci kedvet és a győzniakarást. Szükségük van azonban tárgyilagos alapra. Az állandóan a Központi hatalmak hátrányára eltolódó erőviszonyok (vagyis a katonai erők) egyik leghatásosabb alapja volt az Entente-propagandának a világháborúban. A propaganda ellenpropagandát váltott ki. Az ellen-

¹ A mondat részét aláhúzta a szerző.

propagandát saját népünk befolyásolásával érhetjük el. Ennek is kell hogy alapja legyen; a katonai sikernél erősebb és szilárdabb alapot erre bajosan találni.

Hasonló a gazdasági hadieszközök értékelése. Ezek sem új tünetei a világháborúnak. Csak a térbeli méreteit, kontinensekre való kiterjedéseit, kíméletlen kegyetlenségeit és minden érték összefoglalását nem érték el előbbi időkben. Olyan segédeszközök voltak ezek, amelyeket egész teljességükben vetettek be akkor, amikor a katonai harceszközök az alapot erre megteremtették, amikor fegyverrel meggátolták a német hadseregek győzedelmes előretörését. Ezek többnyire csak akkor juthattak érvényre, amikor már megtörtént a fegyveres döntés. A jövőendő háborúban már az első órákban megkezdődik a gazdasági nyomás és nem várják be a katonai döntést. A gazdasági blokád pedig nem lehetséges, amíg a tengeri uralmat meg nem szerezték, hacsak meghatározott területekre és bizonyos időtartamra is. A levegőből való behatás gazdasági erőforrásainkra csak katonai eszközökkel, a légi haderővel, lehetséges; behatásuk csak akkor lehet döntő, ha az ellenség légi hadereje a saját elhárító erőnket, a légvédelmet, legyőzte, vagy bizonyos időtartamra és meghatározott térben lefogta.

Amíg katonai eszközökkel való légelhárítás létezik, addig a győzelem elkerülhetetlen előfeltétele, hogy azt katonai eszközökkel leverjék.

Elméleti szemlélődéseknél jobban mutatják ezt az egész világon észlelhető tények. Nincs olyan állam vagy nagyhatalom, amely csak azért mondott volna le hadseregének felállításáról, mert a nép és élettér biztosításáért jót álltak volna propaganda és gazdasági szervek. Mindenütt készen állnak hadseregek, hajóhadak és légi haderők, hogy megvédjék nemzetük életét. Amíg értékek és tulajdonok vannak, amelyeket érdemes megvédeni, addig lesznek katonai hatalmi eszközök, amíg pedig katonai hatalmi eszközök léteznek, addig meg fogják védeni ezeket az értékeket. Ameddig katonai eszközökkel védjük tulajdonunkat, addig ellenségeink katonai eszközökkel fognak harcolni védelmünk legyőzésére és amíg véderőnk fenntartásáért küzdünk, addig döntőek lesznek ezek a harcok nemzetünk életére.

Légiháború vagy földiháború?

A légifegyverek hatalmas fejlődése a nagy háború után, mely alatt még csak kezdetleges állapotban voltak, azt a kérdést vetették fel minden országban, hogy a földi haderő nem felesleges-e a jövőben, vagy legalább is döntő szerepet játszik-e még. Igen mérvadó és komoly katonák arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a jövőben a légi haderő egyedül, vagy legalább is túlnyomó részben abban a helyzetben lesz, hogy a háborút eldöntse. Ezt a felfogást, melyet először és leghathatósabban Douhet olasz tábornok képviselt, soká és legkomolyabban izgatta az összes gondolkodó katona kedélyét. Nagyjában Douhet felfogása a következő: a szárazföldi és tengeri haderők a jövőben is megtartják értéküket, de nem lesz többé döntő szerepük. A földön ezentúl már csak a védelem létezik, a támadás ellenben és azzal együtt a döntés, csak a légi haderők által történhet. A légi haderő a „térbeni fegyvernem“, amely minden földi ellenállást harc nélkül megkerülhet, minden célt, minden ellenálló erőt a földtől függetlenül elérhet és megsemmisíthet. Az összes megerősített állás és terepakadály értéktelenné vált, megnagyobodtak a hadszínterek. Idő és tér könnyen uralható. A légi haderő abban a helyzetben van, hogy olyan kiterjedésben, súllyal és tömegben hajtsa végre a támadást, mint amire addig képtelenek voltak a földi fegyvernemek. A légi haderő megsemmisítheti az erőforrásokat, még mielőtt a földön egy puskalövés is eldőrdült volna. Képes az ellenség fővárosát, a legfontosabb lakóhelyeket, az ipart és a gazdasági közlekedési vonalakat eltalálni és az ellenséget anyagiilag és lelkileg annyira leküzdeni, hogy többé nem képes, vagy nem alkalmas ellenállásra. A háború eldöntése ezzel gyorsabban történhet mint valaha földi erők által; a háborúk tehát rövidebbek lesznek. Hogy ezekkel az eszközökkel elérhessük a nagy célt, ki kell küzdeni a légi fölényt, vagyis meg kell akadályozni az ellenséget, hogy a saját légi haderőjét használja. Szükséges, hogy ezért légi harcokban megverjük az ellenséges légi haderőt, vagy a repülőtereken megsemmisítsük, továbbá, hogy annyira lefoglaljuk az ellenség iparát, hogy lehetetlenné váljék az elvesztett légi haderő pótlása. Douhet szerint a saját ország ekkor nincs többé kitéve

ellenséges támadásoknak és zavartalanul kibontakozhat a saját támadó erőnk. Ilyen értelemben szükségesnek tartja Douhet a légi haderő kiépítését amennyire csak lehetséges és a földi és tengeri haderő fenntartását és fejlesztését csak olyan mértékben, hogy a légi háború bázisát biztosítsák. Ez aztán, Douhet szerint, lényegesen egyszerűsítene a fegyverkezés problémáját és csökkentené a költségeket.

Az akkoriban szabadfegyverkezésű államokban Douhet tanainak sok híve akadt. Apostolainak némelyike tanain még túl is ment és javasolta a földi és tengeri haderők megszüntetését. Óriási légiflották fantasztikus képeit rajzolták, ahol a hadsereg régi fegyvernemei és a tengerészet egységei mint a légi fegyvernem részei szerepeltek: kis repülőgépek tömege mint légi gyalogság, hatalmas tengeri repülők, páncélozva és a legnehezebb bombákkal és ütegekkel felszerelve, mint tüzérség, vagy légi cirkálók.

Az évek folyamán elcsendesedtek Douhet tanai, amelyeket úgy ismertek fel, amik tulajdonképen voltak, túlzások és téves számítások. Kétségtelen, hogy a légi fegyvernem ma még a kezdetén tart, ámbár messzire túlhaladta már a világháború teljesítményeit. Bizonyos az is, hogy a légi fegyvernem ma a haderő egyenrangú részét képezi és mert képes térben gyorsan haladni és földi akadályokat átrepülni, döntő hatással lehet és lesz is. Ilyen értelemben úttörőek voltak az olasz tábornok érvelései. Három dologban téved azonban: először, feltételezi az állásharcot mint a földi háború legyőzhetetlen harcmódját. Másodsor, abszolút fogalmat lát a légi fölényben. És harmadszor, lebecsüli az akadályokat, melyek a természet által keletkeznek. Későbbi fejezetünkben rátérünk még az állásharc kérdésére, annak lehetőségére és legyőzésére. A légi fölény megszerzésére megjegyezzük a következőt: tévhit az, hogy az ellenséget kényyszeríteni lehet a légi fölényért való harcra. A légi fölény fogalma hasonlít a tengeren való uralomra. A tengeren sem lehet abszolút uralmat kivívni; az csak bizonyos időre és bizonyos térben lehetséges és csak ott, ahol az ellenséges hajóhadat megverték és csak addig, amíg a vereség tart. Ugyanez érvényes a légi térre is. Ha az ellenség el akarja kerülni a

döntő légi harcot, a támadó erre nem kényszerítheti. Ki akadályozhatja meg azt, hogy az ellenség sok repülőtérré elossza légi haderejét, azt éjjel áthelyezze és megtévesztési-, burkolási- és elhárítási lehetőségeket teremtsen, amelyek legalább is a támadó szétforgácsolását eredményezné. Ki gátolhatja meg az ellenséget abban, hogy amikor a légi fölényt harccal akarják megszerezni, ő a maga részéről ne hajtson végre más terekben hasonló támadásokat. A levegő mégis csak a három, dimenziók tere. Nincs abszolút légi fölény, amelynek tartama van. Amit nem lehet megszállni, azt huzamosan nem lehet megtartani. A természet is határt szabott Douhet terveinek: az időjárás és a súly törvényében. Igaz, hogy óriási haladás történt, amely megengedi a vakrepülést és azt, hogy felhők fölött is bombákat dobhassanak a földre, de a háborúban nincsen mindig jó idő a repüléshez. A bombázás technikai lehetőségei soha nem sejtett fokra emelkedtek, de a találati biztonságot mégis mindig a repülő magassága fogja befolyásolni; mert az ellenhatás régi törvényét a légi harcnál sem kapcsolták ki. A légelhárítás nem szünetel és olyan magasságba kényszeríti a támadót, ahonnan a hatás jelentékeny korlátozást szenved. Tehetetlen marad végül a legjobb és legerősebb légi fegyvernem is, ha elvonják tőle hatásának bázisát. Ez a bázis mindig csak a föld marad, ahová a repülőgépek vissza kell térni, hogy új erőt merítsen további mozgására és hatására.

Senki sem vitatja azt, hogy a légi fegyvernem a „függőleges átkarolás“ lehetőségével és a tér és idő uralásával megváltoztatta a háború képét, mint azt eddig egyetlenegy fegyvernem se tette. Arra a kérdésre azonban, hogy légi- vagy földi háború, csak egy válasz lehetséges: légi és földi háború!

A haderő egysége — amely a földi-, tengeri- és légi haderőből áll — a jövő háborúra éppolyan törvény, mint a nagy hadieszközök egysége, a katonai-, szellemi- és gazdasági hadieszközök. Az ellenség ellenállását leküzdeni, haderejét megsemmisíteni és erőforrásait tönkre tenni mind a háború célját szolgálják. Minden eszközt a sajátossága szerint kell harcba vetni; a cél azonban ugyanaz: a győzelem!

Kis vagy nagy hadseregek?

A világháború után néhány évvel, a hadművészet újabb nagy kérdése foglalkoztatta a katonák gondolatait, olyan kérdés, amely inkább a szervezés területébe tartozik, de a fegyverek alkalmazásából indul ki és mint a szervezés problémája ismét odavezet vissza, a kis és nagy hadseregek felletti vita,

A vitás kérdés kiindulópontjai különbözök, azoknak megoldásai azonban, akik felvetették azt a kérdést, mind egy célhoz vezettek, a kis hadseregek képzéséhez. Feleslegesnek látszik, továbbra is ezzel a kérdéssel foglalkozni, mert az összes nagy hadseregekkel rendelkező állam gyakorlatilag elvetette a kis hadseregek kérdésének forradalmi megoldását. Mert azonban ennek a problémának a megvizsgálásánál a jövőendő hadviselés kérdéseit érintjük, nem mehetünk el mellette szó nélkül. A kis hadseregek pártfogóinak egy része Douhet és híveinek tanaiból indult ki, abból a meggyőződésből, hogy egyedül csak a légi fegyvernem dönti el a háborút! Úgy vélik, hogy a hadsereg tisztán csak a védelem alárendelt szerepét tölti majd be és szükségtelennek tartják ezért a hadsereget a világháború és az azelőtti idők méretében. Ezt a felfogást megcáfoltuk már az előbbi fejezet általánosságban említett ellenvetéseivel. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy Douhet tanait elsősorban olasz hazájára szabta, ahol a hegyes vidéken vezető határok megnehezítik, sőt majdnem lehetetlenné teszik a hadműveleteket és ahol az aránylag rövid országhatár, tisztán védelmi feladatot feltételezve, talán indokolja a kis hadsereg felállítását. Hogy a nagy hadseregek feleslegesek, azt semmiképpen sem lehet indokolni ott, ahol nagy kiterjedésnek az ország határai.

Sokkal figyelemre méltóbb a kis hadseregek pártfogói másik része, akik a mechanizálás és motorizálás előharcosa! körül gyülekeztek és akik közül Fuller tábornok a legismeretesebb. (A mechanizálás alatt értjük az eddigi harccsapatok, mindenekelőtt a gyalogság, legmesszebbmenő pótlását páncélozott, motor által mozgatható harccsapat által. Motorizálás alatt értjük az ember és a ló mozgásának pótlását a motor ereje által.) A teljes mechanizálás és motorizálás hívei az állásharc megfigyeléseiből indulnak ki. Alapul veszik azt a

tanulságot, hogy még a leghatalmasabb tömegnek sem sikerült meghozni a csata katonai döntését, mert a korszerű fegyverek elhárító ereje, főképp a géppuskáké, nagyobb volt mint a nem páncélozott fegyverek támadó ereje. A harcokban, amelyet Anglia annak idején titoktartási okokból tanknak (benzintartálynak) nevezett, látják a valóságos és döntő lehetőséget a páncélnélküli géppuskák elhárító erejének leküzdésére. Az emberek hatalmas megtakarítására számítanak a harckocsi által, amely a páncél védelme alatt egyesíti a nagy tűzerőt és a leggyorsabb mozgást, miáltal fokozott támadó hatás mellett az emberi veszteségek lényeges csökkenésére következtetnek. Azt gondolták, hogy számos mechanizált, nagy támadó erővel rendelkező egység megteremtésével elérhetnek gyors és rövid harci- és egyúttal háborús döntéseket. Ilyen harcmód mellett könnyebb lesz majd a hátsó összeköttetések megzavarása és veszélyeztetése és ezzel esetleg sok véres győzelmet pótolhatnak vérnélküli manőverekkel. További előnyt még abban látnak, hogy az ilyen mechanizált hadsereg költségei csekélyebbek lehetnének, mint a régebbi tömegseregeké. A mechanizált hadseregek előharcosai e szerint nem a számot tartják döntőnek, hanem a hatást, amely részükről elválaszthatatlan a páncélos harckocsitól. Ezek után a régimódi nagy tömeghadseregek nemcsak hogy nem szükségesek többé, hanem a fegyveres döntés értelmében nem is lehetségesek. Hasznavehetetlen tehernek nézik, amely sokba kerül és nem használ semmit.

Hasonló, ha nem is egyforma feltételekből indulnak ki a teljes motorizálás képviselői. A tömegseregek mozdulatlanságában látják a nagy háborúnak hiányzó vagy mégis nagyon késői döntés első okát. Nem a szám túlértékelése ellen fordulnak elsősorban, hanem a tömeg mozdulatlansága ellen. A fokozott mozgékonyssággal akarták elérni a manőverező képességet és annak lehetőségét, hogy hamar képezhesenek túlsúlyt a mindenkor döntő helyen, vagy a saját támadás sikerére, vagy az ellenséges támadás elhárítására. A fokozott mozgékonysságra természetesen nemcsak a szilárd alépítményű utakon volna szükség, hanem a rossz utakon és a nyílt terepen is. A teljes motorizálás pártolói a harcoló csapat gyorsabb és ruganyosabb bevetésének lehetőségéből kö-

vetkeztetnek arra, hogy fölöslegesek a minden fajtájú nagy hadseregek.

Fejtegetéseink keretében nem lehetséges, de nem is szükséges, hogy ezeknek a legfontosabb tantételeknek számos válfaját is tárgyaljuk. Lényeges csak az alapgondolat bemutatása volt.

Az alapgondolatok sok igazságot tartalmaznak és a mechanizálás és motorizálás „fanatikusainak“ nem kis érdemük marad, hogy tisztázták ezeket a kérdéseket, amennyire ez békében lehetséges. Nem teljesülhet azonban minden reményük, mert állításuk egy részét nem lehet minden ellenvetés nélkül elfogadni. Osztzkodnak Douhet sorsában, de érdemeiben is. Hogy mennyiben valósultak meg gondolataik, mennyiben teljesültek be jövendöléseik, azt a mai fegyverekről szóló fejezetünkben fogjuk majd tárgyalni. Itt csak arra akartunk rámutatni, hogy állításaik nem mindenben igazak, főképp abban nem, hogy a jövőben csak kis hadseregekre lesz szükség.

Jellemző, hogy a mechanizálás és motorizálás nagy pártolói Angliában találhatók. Érthetővé teszi ezt az a körülmény, hogy hazájuk védelmi politikai helyzete folytán elsősorban légi haderejük és flottájuk hívatott az ország megvédésére. Anglia, amely expedíciós célokra szánta hadseregét és arra, hogy szövetséges kontinentális hatalmakat harcban támogasson, más hadsereget tarthat magának, mint szárazföldi országok. Angliának soha nem lesz szüksége olyan nagy hadseregre, mint azoknak. Nagy kiterjedésű országok, ha hosszúak a határaik, más követelményeket támasztanak.

Nem vethetik alá magukat ilyen korlátozásoknak, mert azzal kérdésessé teszik országuk biztonságát. Mechanizált kötelékeket nehezen lehet alkalmazni az elhárításnál. A mechanizálás és motorizálás előnyeinek elismerése mellett szerepet játszik még, hogy nagyon sok ilyen kötelékre volna szükség, hogy mennyi az a „sok“ az relatív fogalom. Ezzel együtt jár, hogy ilyen mechanizált hadseregek felállítása gazdasági nehézségekbe ütközik és azt a veszélyt rejti magában, hogy a géptömegek elavulnak. Mechanizált hadseregek technikailag állandóan korszerű állapotban

való fenntartása még a leggazdagabb országnak is sok gondot okoz

A vitás kérdés fejtegetésénél felmerülnek technikai kérdések, amelyeket nem hallgathatunk el. Első sorban említjük a világháború óta teljesen újonnan létesült páncélelhárítást, amely jóformán lépést tartott a páncélozott támadó erő fejlődésével, ám bár bajosan fogja megvalósítani az 1918 végén tervezett elgondolásokat. A lövedék és páncél közötti küzdelem újból kezdődött. De ha valamikor befejezést nyernek az elhárító technika alapelvei, akkor nem lesznek többé olyan előnyök, mint amilyet 1917 és 1918-ban a tank jelentett. A vita technikai részéhez tartozik még annak megfontolása, hogy a mechanizálásnak és motorizálásnak határt szab a terep alakulása, növényzete és megművelése. Hegységek és terjedelmes erdőségek, széles vízfolyások és mocsarak komoly akadályok. Az úthálózat fontos szerepet játszik; a hidak teherbírása sokszor döntő. A sötétség is bizonyos mértékben határt szab a páncélos erőnek és végül nem minden állam által megoldható feladat ilyen motortömeg ellátása üzemanyaggal. Nem vitatjuk azt, hogy technikai tökéletesítések sok ilyen akadályt képesek-e kikapcsolni és a határokat bővíteni. Azt sem tagadhatjuk, hogy a mechanizálás és motorizálás folytán óriási módon változott a harceljárás, a harcászat és a hadászat. A régi tömeghadseregek teljes pótlása kis mechanizált és motorizált hadseregek által azonban merész következtetés, amely valószínűleg nem teljeseedik be soha. Ezt akartuk kifejezésre juttatni.

A legkiválóbb katona körül, akit Németország és a XX. század világa ismert, von Seeckt vezérezredes neve körül csoportosul a kis hadseregek előharcosainak harmadik csoportja. Érvései azt az aggodalmat juttatták kifejezésre, hogy a nagy háborúban túl nehézkesek lettek a tömeghadseregek és csak nagyon körülményesen lehetett azokat mozgatni. „A tömeg mozdulatlan lesz; nem tud többé manővrozni, teli át nem képes győzni, csak lehengerelni tud“¹ A kis és erősen felszerelt hadseregek ezért a hadvezér mentsvárai. A vezérezredes nézete szerint az országot

¹ Gedanken eines Soldaten, 86. old.

ezenkívül azonnal biztosítani kell nagyobb katonai erőkkel és továbbá rendelkezésre kell hogy álljon egy felfegyverezett néptömeg védelmi célokra és a döntő hadsereg felállítására. De a döntést csak a kis mozgékony hadsereg hozhatja meg, amely képes cselekedni, még mielőtt megérkezett volna a tömeg. Pénzügyi okokat is sorol fel von Seeckt vezérezredes. Túl költségesnek mondja manapság a nagy és jól felszerelt hadseregeket. Hasonlóan mint az egész haderőt, az ipart is leggyorsabb készenlétre és tömeggyártásra kell beállítani.

Abból a feltevésből indul ki von Seeckt tábornok, hogy az ellenség is elhatározza magát hadseregének ilyenféle át-szervezésére. Mi lesz azonban akkor, ha ezt nem teszi? Vagy ha vereséget szenved a kis hadsereg és azt a tömegekből lassan fel kell tölteni vagy pótolni?

Nehéz a vezérezredes nézeteit megcáfolni. Forradalmi nézetének az előfeltétele itt nem mechanikai, hanem szellemi okon alapszik. Tény az, hogy ma még egyetlen hatalom sem fogadta el a Seeckt féle alaptörvényt, de mindenütt észlelhető annak felismerése, hogy szüksége van a vezetésnek különös harci erőkre, hogy mozgás által biztosítsa a győzelmet. Ez a tan is tovább fejlesztette az elmélkedést; csak a jövő háború mutathatja, hogy mennyiben valósul majd meg.

Mint egykor, ma is látunk a népek védelmére nagy hadseregeket felfegyverezve. Elismerjük, hogy azok részei felszerelésben, fegyverzetben és mozgékonyágban nem állanak mind egy színvonalon. Úgy látszik tehát, hogy e tekintetben egyelőre a közélet választották mindenütt és megoldatlan kérdés maradt a kis vagy nagy hadseregek elmélete. Erre majd a hadművészet mestere fog válaszolni, amikor sikert aratott és elgondolásával eltalálta a szervezésnek azt a formáját és azt az eszközt, amely erőt ad a győzelemhez.

A mai fegyverek.

Aki meg akarja érteni a ma és a jövő hadművészetét, mindenekelőtt vegye figyelembe az általa alkalmazott eszközöket. Ezek az eszközök első sorban a fegyverek. Ha itt fegyverről beszélünk, akkor nemcsak a fegyvert és annak technikai működését értjük, hanem a fegyvernemet is, vagyis azt

a köteléket, amelybe hatásánál fogva sorol. Minden harcászati cselekvés alapja a fegyverek hatása. A hatás helyes felbecsülése nem zárja ki a harcászati hibákat, de annak hibás értékelése kell, hogy helytelen harcászati gondolkodásra vezessen.

A fegyverek kétféleképp hatnak: mint lőfegyverek és mint szúró- vagy szálfegyverek. A tűzhatás képes lefogni, visszataszítani és megsemmisíteni. A lökés hatása kiegészíti és befejezi a tűzhatást, kihasználja azt és megsemmisítő erejénél fogva döntően hat a harcban.

A hatást az ellenségig kell juttatni, úgy hogy soraiban érezhető legyen. Alapja a mozgás, feltétele a mozgékonyosság. A mozgékonyosság megint kétféle lehet: gyorsaság és ruganyosság.

Vezetés és rend nélkül tervszerűtlen a mozgás. Célszerű szervezés nélkül nincs tervszerű mozgás. így tehát a harcászati cselekvés további feltétele a szervezés, úgymint a beilleszkedés és az alárendelés.

Aki a mai fegyvernemek után érdeklődik, annak előbb meg kell vizsgálni a hatásukat, mozgékonyságukat és szervezésüket. Ez a vizsgálat csak a harcászati cselekvés két alakjában történhet: a támadáson és az elhárításon. Ha tehát a fegyvernemek hatását, mozgékonyságát és szervezését kérdezzük, akkor egyúttal azt is kérdezzük, hogy milyen legyen a teljesítményük a támadásnál és az elhárításnál és erre a két alapvető alkalmazási módra való tekintettel, melyek az egyes fegyvernemek erős oldalai és melyek a gyöngéi?

A jövőndő hadművészet utáni kérdés magában foglalja a fegyverek fejlődési lehetőségeit, megint csak a hatásra, mozgékonyásra és szervezésre való tekintettel, de magában foglalja az új fegyverek létesítésének lehetőségét is.

Ilyen szemlélődésnél nem hagyhatjuk szó nélkül azt a vitát sem, amely folyik a fegyvernemek rangsorolásáról együttműködésükről és arról, hogy a hadművészet eszközei között mi az értékük.

Gyalogság.

Amióta hadakoznak, amióta hadseregek fennállnak, azóta létezik a gyalogharcos, a gyalogság, a hadseregek fontos, rendszerint döntő része.

A nyugat hadművészetének története legnagyobb részben a gyalogság története. A világháború befejezéséig való fejlődését már vázoltuk a múlt hadművészetére való visszapillantásban. Ebben az utolsó nagy háborúban a gyalogság úgy megváltoztatta a képét, mint eddig még soha. A puskával és oldalfegyverrel felszerelt csapatból, melyhez segédfegyverként még egynéhány géppuska tartozott, a világháború folyamán sokféleképen felfegyverzett fegyvernem lett. A harc kényszerűsége olyan változásokat eredményezett, amelyeket a háború *előtt* senki sem sejtett. Ámbár a világháborúban, különösen ellenfeleinknél, sokhelyütt elterjedt az a nézet, hogy a gyalogság többé nem döntő fegyvernem, hogy ezt a rangot, a fegyvernemek közötti első helyet, átengedte a tüzérségnek, amely „elfoglal“, amíg a gyalogság csak „megszáll“, mégsem következett be a gyalogság elhanyagolása. Nagy vita indult meg a háború után arról, hogy a gyalogságnak nem kellene-e átadni az elsőbbséget a páncélos fegyvereknek. A gyalogság fontosságát ez azonban nem érintette és sehol — legalább az akkor szabadfegyverkezésű államokban — a gyalogságot nem csökkentették. Gondosan ápolták a nagy háborúnak azokat a tapasztalatait, amelyek a gyalogság felfegyverkezésére vonatkoznak. És most egyetlenegy korszerű hadseregben sincs fegyvernem, amelyet olyan sokféleképen fegyvereztek volna fel, mint a gyalogságot.

A régi kézfegyverek, a puska és pisztoly, az oldalfegyver és kézigránát, még ma is a gyalogos alapfelszereléséhez tartoznak. De ezek nem maradtak a gyalogság főfegyverei. Ezt a szerepet átvette a géppuska, amely lényegesen rövidebb idő alatt, sokkal több lövedéket képes az ellenségre löni. Így lett a könnyű géppuska a puskás század fő tüzelő fegyvere. E mellett a nehéz géppuska a gyalogság legfontosabb segédfegyvere, amely technikai irányító eszközökkel és közvetett tüzeléssel fedett állásokból is kifejtheti tömeghatását. A géppuska lényege a lapos röppálya, a gyors tüzelés és az, hogy kis célt mutat. Ilyen tulajdonságok mellett a géppuska a páncélnélküli mozgásnak legveszedelmesebb ellensége, mert fedezékbe kényszeríti azt és ott lefoglalja. Fedezékben, vagy fedezék mögött lévő ellenséget azonban nem képes megsemmisíteni. Inkább elhárító, mint támadó fegyver, mert hatása is inkább visszataszító, mint támadó. Ennek kiegészítésére szük-

séges lett olyan fegyver, amely az ellenséget fedezékben és fedezék mögött is eltalálhatja; a meredek röppályával rendelkező lőfegyver, amely a fedezékbe és mögéje is tud hatni. A korszerű hadseregek gyalogságát ezért ellátták különböző hordtávolságú fegyverekkel, amelyek meredek röppályával rendelkeznek. Aknavetőknak, illetve gyalogsági ágyúknak a lőtávolsága 3—4 kilométer, különböző űrméretű gránátvetők 200—3000 méterig hatnak, innen pedig a kézi-gránát távolságig a puska gránátot használják, amelyet rendszer puskából lönek ki. A kézi-gránát hatótávolsága (10—50 m) attól függ, hogy milyen testhelyzetből dobják. Ezek a fegyverek robbanóhatásukkal nem képesek az ellenség megsemmisítésére, annak teljes harconkívül való helyezésére, legfeljebb telitalalat által. Átütő erejük sem olyan nagy, hogy félig-meddig kiépített fedezékeket átüssenek. Repeszhatásuk azonban mégis olyan nagy, hogy lefoghhatja az ellenséget addig, amíg a gyalogság lökő ereje kiaknázhatja ezt a hatást a közelharcban, vagy amíg a közelharc veszélye arra bírja az ellenséget, hogy feladja az ellenállást.

Az új, igen hatásos harci eszköz, a páncélos fegyvernem megjelenése követeli, hogy a gyalogságnak, az elől harcoló fegyvernemnek, megfelelő elhárító lehetőségei legyenek. Ez az oka annak, hogy ma a páncéltörő ágyú is a gyalogság egyik fegyvere. A páncéltörő ágyú hatását és alkalmazását egy következő fejezetben fogjuk megbeszélni. A saját feldejtésre a gyalogság lovasok felett is rendelkezik.

Az ásó harci eszköz, amelynek egyformán hasznát veszi a támadás és az elhárítás is. Fontos, hogy a gyalogos fedezéket ásson magának az elhárításnál, de a támadásnál is, mert az ideiglenesen megszakított mozgásnál így védi magát.

A fegyverek hatását az ellenségig kell juttatni, tehát az legyen mozgékony. A gyalogság saját erejével mozog, gyalogol. Segédeszközök nélkül nem lehet a gyalogság menetütemét fokozni. Óránkénti 6 kilométernél, nagyobb menetteljesítményeknél 4—5 kilométernél többet még soha nem lehetett a gyalogságnál elérni. A ló, amely külön járműveken húzza a gyalogság segéd fegyvereit, szintén határokhöz van kötve. Távolságokat akkor lehet fogatolással behozni, ha a legelői lévő küzdő vonalat hátul követő segéd fegyverekkel meg akarjuk erősíteni, vagy támogatni. A menet gyorsaság

fokozását azonban ezzel nem érhetjük el, hacsak a korszerű lovasságot nem tekintjük gyalogságnak, amivé bizonyos tekintetben mind jobban fejlődött. A gyalogság mozgását csak azáltal fokozhatjuk, hogy motorizált kötelékben szállítjuk. Ezt különböző nagyságú gyalogsági kötelékekkel megkezdtek már majdnem minden hadseregben és fogatolt járművek helyett, gépjárművekkel látták el őket. A menet gyorsasága ezáltal jelentősen nagyobb lesz és a csapatot a harc kezdetéig legnagyobb mértékben kíméli. Már 250 kilométeres napi menetek is lehetségesek, míg a nem motorizált gyalogság csak ritkán képes napi 30 kilométernél nagyobb átlag teljesítményekre. Kérdéses, hogy ezáltal elérünk-e nagyobb ruganyosságot is. A motorizált gyalogság először is kötve van a szilárd és nem szilárd építményű utakhoz és terepjáró járműveknél félig-meddig sík terephez. A menetoszlopok túlságosan meghosszabbodnak és ezáltal légi támadásokkal szemben különösen érzékenyek lesznek. Ha pedig egyszer ütközethez száll a gépjárművekről, némely tekintetben hátrányba szorul a gyalog menetelő, fogatolt járművekkel rendelkező gyalogsággal szemben. A segéd fegyverek nehezebben tudják követni és a nem lovasított alsó és középső vezetők harcvezetése körülményesebb. Ott, ahol szó van arról, hogy harc képes gyalogegegyeségeket gyorsan harcba vessünk, azokat eltoljuk, vagy az ellenségtől elszakítsuk, nagy előnyöket nyújt a motorizált gyalogság. A gyalog menetelő gyalogságon belül csak a páncélelhárító egységek motorizáltak. Mint a páncéljárművek elhárító fegyverei nagy mozgékony-ságra van szükségük.

Minden fegyvernem szervezése harci céljának feleljen meg. A gyalogság feladata, támadásban a tüzet az ellenséghez juttatni, tüzét és lököerejét annak soraiba előre vinni és az állását elfoglalni; az elhárításban az ellenséget tüzellel és ellenlökéssel megsemmisíteni és saját állását megtartani. Ehhez a fentemlített fegyverekre van szüksége. Ezek szervezése olyan legyen, hogy biztosítottnak lássék a gyorsan ható együttműködésük. A gyalogságot azért mindenütt az utolsó egységig ellátták a különböző hatású, egymást kiegészítő fegyverekkel. A gyalog-, vagy puskás századoknál nemcsak puskát és géppuskát találunk, mint előbb, hanem bizonyos mennyiségben meredek röppályával tüzelő, kisebb ür-

méretű fegyvereket is. Három vagy négy ilyen század egy zászlóaljat képez, amely ezen kívül még egy géppuskás, vagy nehéz gépszázad felett is rendelkezik, ahol még a nehéz géppuska mellett meredek röppályával tüzelő közepes űrméretű fegyvereket találunk. Három zászlóalj rendszerint egy ezredet alkot, amelyhez egy aknavető, vagy löveg század és egy páncéltörő egység tartozik. A páncéltörő ágyúkat gyakran beosztják a zászlóaljakhoz is. Híradó egységek és felderítő eszközök, többnyire lovas szakaszok, egészítik ki a korszerű gyalogság képét. A légénységi szállító kocsikkal vagy pótkocsival felszerelt motorkerékpárokkal motorizált gyalogság is rendelkezik ilyen vegyes fegyverekkel. E mellett sok hadseregben különleges kötelékeket is találunk, pl. géppuskás zászlóaljakat, amelyeknek lényegében csak egy fegyverből áll a felszerelésük, de azon kívül páncéltörő és felderítő eszközökkel is rendelkeznek. Ezek csak különleges célokra alkalmasak és többnyire a magasabb vezetés egy-égei.

A gyalogság harcmódja a világháború óta alapjában véve nem változott. A mélységből való harc alapelve maradt mind a támadásnál, mind az elhárításnál.

A támadásnál az a fő, hogy a tüzérség támogatása mellett, oly közel és oly fedetten ahogyan csak lehetséges az ellenség közelébe juttassuk a gyalogság fegyvereit, vagyis ameddig csak lehetséges, kerüljük a veszteségeket, hogy a gyalogság harci erejét a támadásnak arra az idejére tartogassuk, amikor annak harcba vetése szükségesnek látszik. Ez az időpont akkor áll be, amikor az ellenség ellenálló erejét a segéd fegyverekkel, elsősorban a tüzérséggel egymagunkban legyőzni nem tudjuk. Akkor működésbe lépnek a gyalogság nehéz segéd fegyverei, hogy addig fogják le az ellenséget lapos és meredek tüzükkel, amíg érvényre juthat a gyalogság lököereje, amíg az első vonalban lévő gyalogos, a puskás és a kézigránátos be nem hatol az ellenséges állásba, hogy azt elfoglalja. Tehát minél később lép működésbe az egyes harcos, annál jobb, minél továbbra halaszthatják a puskás századok tüzelésük megkezdését, annál jobban feleltek meg feladatuknak a segéd fegyverek. De minél közelebb furakodik a gyalogság az ellenséghez, annál nehezebb lesz a biztos támogatása a tüzérség és a hátrább harcoló gyalogsági fegy-

verek által. A legnagyobb nehézséget okozza az ellenség állása előtti utolsó 200—300 méter. Itt szükséges, hogy saját magán segítsen a gyalogság. Változtathatatlan törvénnyé vált ezért manapság a meredek röppályával rendelkező könnyű és közepes fegyverek beosztása, itt csak két lehetőség van, vagy megakad a támadás, összeroskad az elhárító fegyverek hatása alatt, vagy saját eszközeiből merít annyi erőt, hogy közelharcra juttassa a gyalogost. Vitás kérdés az, hogy jövőbeni csatákban lesznek-e közelharcok. A fegyvernemek értékelésénél később még rátérünk erre. A világháborúban nem volt annyi közelharc, mint ahogyan azt a háború előtt feltételezték. Ennek az oka főképp a csapatok akként! vezetésében található, hogy az átkarolások és megkerülések gyakran feleslegessé tették a közelharcot. Nagy szerepet játszik itt az erkölcsi ellenálló képesség is. Nem minden csapat olyan harcedzett, hogy a kiállót sok életveszély után, megkockáztatja még az ember-ember elleni közelharc utolsó döntését is. A közelharc kerülését végül még a géppuska minden várakozáson felüli elhárító hatásában kereshetjük, amely nem engedte, hogy a támadó az utolsó döntésig közeledjék és amely aztán azokhoz az állásharcokhoz vezetett, ahonnan — tisztán gyalogos szempontból ítélve — csak a meredek röppályával rendelkező fegyverek hatása által szabadulhattak. A közelharc a jövőben is lehetséges lesz. A jövőben is arra fognak törekedni, hogy az ellenséges ellenállás egyes részeit megtörjék azáltal, hogy vagy tönkre lövik, vagy átkarolással elűzik. De a közelharc lehetősége mindig fenn fog állni. Vitán felül áll, hogy ennél a közelharcnál nem a szálfegyver lesz a legfontosabb, hanem inkább a legközelebbi távolságról leadott lövés és a kézigránát legkisebb távolságra való dobása.

Egyes hadseregekben azt a nézetet vallják, hogy erre az utolsó lökésre a gyalogság saját erejéből már nem képes; ehhez feltétlenül a harcokosi támogatására van szüksége. Ezt a kérdést majd a páncélozott fegyverekkel együtt tárgyaljuk. Mindjárt előre bocsátjuk, hogy nem mindig és nem mindenhol lehetséges harcokosit harcba vetni. Olyan gyalogság, amely nézetünk szerint nem képes többé a saját erejéből való támadásra, legnagyobb részt elvesztette az értelmet.

Az elhárításnál a gyalogság hasonló elvek szerint harcol, mint a támadásnál. Az elhárítás le akarja küzdeni a támadást, rövidebb-hosszabb ideig meg akarja tartani az állását, mindig újból meg akarja állítani a támadó, vagyis a tűz és lökőerejével közeledő ellenséget mindaddig, amíg végleg lehetetlenné válik annak mozgása. Ez a feladat háramlik nagy távolságoknál a tüzérségre, aztán a gyalogság nehéz fegyvereire, mindenekelőtt a géppuskákra, míg végül a legkisebb távolságokon a géppuskákkal együtt maga a gyalogos csatár lép harcba. Itt is látjuk ismét a kölcsönös kiegészítés és együttműködés képét, csak más célból.

Első pillantásra nem mutatkoznak a gyalogság részére mélyebbre ható, vagy nagyobb változásokat okozó fejlődések. A gyalogság pártolóit azonban minden hadseregben sok kérdés foglalkoztatja. A legfontosabb kérdést, a harcokocsik általi támogatást, illetve azok beosztását a gyalogsághoz, itt nem tárgyaljuk, mert ez nem tisztán a gyalogságot érinti. Sok helyen arra törekszenek, hogy a gyalogság tűzerejét fokozzák gyorsan töltő puskák és géppisztolyok bevezetésével. Azt tervezik, hogy ilyen fegyverekkel pótolják a könnyű géppuskákat és fokozzák a csatárok gyorsan tüzelő fegyvereinek számát. Bizonyos, hogy a gyalogság tűzereje nem lehet elég erős. Ennek határt szab azonban a lőszer utánpótlása a harc legelső vonaláig. Ez a lőszer utánpótlás annál nehezebb lesz, minél jobban fokozódik az elhárítás ereje és minél jobban akadályozza az elhárító tüze a mozgást, így tehát a páncél védelme nélkül kényszerűségből fokozott lőszer utánpótlás alig lesz lehetséges. Ez tetemesen több járművet követel, még pedig olyan járművet, amely motor által hajtva megnehezíti az egységes mozgást, még jobban megterheli a menetoszlopot és ezzel nehezkesebbé teszi a vezetést. Úgy látszik, még nem találták meg azt a megoldást, amely a hátrányok kiküszöbölése mellett előnyöket nyújt. A harc nem a megszakítás nélküli tüzelésből áll, hanem inkább hosszabb tűzszünetekből, amelyekre a tüzerő leghevesebb kifejtései következnek. Ezek nem tartanak sokáig, éppen csak addig, amíg hevesebb harcok folynak, amikor szükséges, hogy minél jobban fokozzák a tüzelést. Ez a tapasztalat azonban nem szól a gyorsan tüzelő kézfegyverekkel való felszerelés ellen.

A meredek röppályával rendelkező fegyverek szaporításának ellenben nincs határa. Minél inkább használja az ellenség az ásóját, annál fontosabbak lesznek azok a fegyverek, amelyek a fedezékekbe és azok mögé tudnak hatni. Külön figyelmet érdemel ezért az a gondolat, hogy a gyalogezredhez szervezetszerűleg tüzérséget osszanak be, amely szoros együttműködésben leküzdí azokat a célokat, amelyek a gyalogságnak legkellemetlenebbek. Nem szól ez ellen az, hogy a gyalogság ezzel elveszti az „egyéniségét“. Azt már régen elvesztette. Mert a hatás, a támadási erő a döntő, nem a formai kérdések. Ezt a gondolatot annyira fejlesztették már a külföldi irodalomban, hogy ott már nincs szó egyes fegyvernemekről mint gyalogságról és tüzérségről, hanem egyszerűen csak „ezredkéiről, amelyek a fegyverek egyesítésével, egészen a legalsóbb egységig a harci erő legnagyobb fokát képviselik.

A legnagyobb gondok egyike ma a gyalogos tehermentesítését célozza. A világháború végén a gyalogos már nem is hasonlított harcosra, mert annyi felszerelési tárgyat akasztottak rá. Ezen már sokat változtattak és egynéhány tárgyat már leszedtek róla. A gyalogos tehermentesítése azonban a járművek újabb terhelését és azzal együtt a járművek szaporítását is jelenti ami a mozgékonyt, amelyet mindig fokozni akarnak, megint csak csökkenti. Az egyes ember harcképessége azonban fontosabb ennél.

Hogy enyhítsenek ezeken a nehézségeken, többek között azt javasolták, hogy osszák fel a gyalogságot könnyű és nehéz gyalogságra. A könnyebben felszerelt gyalogság a támadásra szolgáljon, míg a nehéz gyalogságot elhárítási célokra használják fel. Az ilyen megoldás félre ismeri a hadművelleti követelményeket. Hogy hol kell majd támadni és hol elhárítani, azt előre senki sem tudja megmondani. Ilyen merev határokat a hadművészet nem ismer és egyetlen hadvezér sem bírná azokat a korlátokat, amelyeket rá kényszerítene az ilyen szervezés. Merev álláspont azonban az olyan szervezés is, ahol csak az egyöntetűség jut kifejezésre. De a hadseregek tömegeinek egyöntetű alkalmazása még ma is határozott követelménynek látszik.

A gyalogságnak szüksége van arra, hogy fokozzák támadó erejét. A jövőben is ez lesz a legsürgősebb követel-

meny. Hogy erre a célra hasznosítsuk a technika minden vívmányát, állandóan legfontosabb feladatunk maradjon. Aki e tekintetben befejezettek véli a fejlődést, az nem ismeri fel a technika lényegét és a gyalogság értékét.

Tüzérség.

A tüzérség az a fegyvernem, amelyik csak tüzzel harcol. Lökőereje azonban nincsen. Alkalmazásánál és fejlődésénél ez a tény mérvadó.

A tüzérség mindig segítő fegyvernem marad, amely a döntést ugyan előkészítheti, de maga nem dönt soha. Azonban egyszersmind marad az összes segéd fegyvernem között a legfontosabb és legjobban keresett segéd fegyvernem.

A világháború állásharcai idején — különösen ellenfeleink oldalán — gyakran hangoztatták azt, hogy a tüzérség a fő fegyvernem és hogy a tüzérség elfoglalja azt, amit a gyalogságnak csak meg kell szállnia. Látszólag igazolta ezt az óriási mennyiségű lőszer, amelyet a hatalmas anyagi csatákban, napokig tartó pergőtüzrel az ellenség állásaira kilőttek és a tűzhenger, amelynek az ellenségig és azon keresztül utat kellett törni a rohamozó gyalogság részére. De akármilyen nehéz ütegekkel és akármilyen hosszú ideig lőtték az állásokat, mindig akadt valahol, valamelyik árok részben, vagy tölcserben egy bátorszívű gyalogosokból álló hősies kis csapat, amely az ellenséget rejtett géppuskájának tüzével fogadta. A támadó gyalogos jóformán sohasem kerülhette el a harcot. Így lesz ez majd a jövőben is, különösen olyan csatában, ahol a rengeteg löszert nem lehet majd úgy pótolni, mint az állásharcban.

A tüzérség hatása, mind a támadásban, mind az elhárításnál, tüzében rejlik. Ezt a tüzet jellemzi, az erkölcsi hatásától eltekintve, annak hordtávolsága és gyakorlati megsemmisítő hatása (átütő ereje, robbanó- és repeszhatása). A lőtávolságok és űrméretek a világháború óta nem fokozódtak lényegesen. A kis és közepes űrméretű lövegeknél a lapos röppályájuk elmaradtak a meredek röppályával rendelkezők mögött, amelyek minden állásból tüzelhetnek, még meredek lejtők mögül is és kedvező arányt mutathatnak ki a

löveg és *lövedék* súlya között. Ismét eltűnt mindenütt a srappell és a gránát uralja a helyzetet, mert összeköti az átütőerőt a repeszhatással. A tüzeléshez szükséges segédeszközök pedig jelentősen javultak. Az irányzó eszközöket — ollóstávcső, *üteg* szögmérő és a körtávcső — egyesítették minden űrméretre. A megfigyelő lehetőségek nemcsak a levegőből, hanem a torkolattűz és az elsütés hangjának beméréseivel is fejlődtek. A tüzelőállásból való bemérésekben és az időjárás befolyásának figyelembevételében ma már jártas legyen minden tüzér. A megfigyelés nélküli tüzelés, a terv vagy a térkép szerint, ma már nem bűvészet. Állandóan fokozódott a híradóeszközök fejlődése is, amelyek a megfigyelés és tűzfelderítés értékesítésének feltételei. A huzalhoz és a legegyszerűbb optikai segédeszközökhöz jött még a rádió, amely ma a legfontosabb és leggyorsabb híradóeszköz.

A hatásos tüzérségi tűz függ a lövedékek tömegétől, annak a gyorsaságától, amellyel ezt a tömeget az ellenségre lövik és végül az egyes lövedékek tárgyi és erkölcsi hatásától. A szerint, hogy mit akarnak elérni, a tűz módozatai lehetnek: zárótűz, amelynek célja az ellenség elreteszélése, mozgásának megakadályozása, vagy legalább is annak késleltetése. A zavarótűz megzavarja az ellenség cselekvéseit. A megsemmisítő vagy romboló tűz, semmisítse meg, vagy rombolja szét az ellenséget és annak anyagát. Ezt nemcsak a teljes megsemmisítéssel és szétrombolással érhetjük el, hanem már a harcon kívül való helyezéssel is. Téves volna, ha azt gondolnánk, hogy gyorsan és könnyen el lehet érni az ilyen megsemmisítő és romboló hatást. Ehhez tömérdek lőszer és hosszú idő kell, de még akkor is akad munkája a gyalogságnak és nehéz fegyvereinek. Az elért hatás a legtöbb esetben az ellenfél lefogásában, mozgásának, valamint tüzének bizonyos időre való gátlásában áll majd. Ezt elérjük gyakran az ellenfél „vakításával“ is úgy, hogy kikapcsoljuk a megfigyelő lehetőségeit. Félig-meddig kedvező időjárás mellett nagy haszonnal járhat a lövéssel való elködösítés. A legtöbb hadseregben felállítottak ezért külön ködösítő csapatokat, amelyek kis, könnyen beépíthető vetőkkel elködösíthetik az ellenséget.

A tüzérségnek is döntő tényezője a mozgékonyság. Lövegekkel, de mindenekelőtt röppályáikkal mindenhová kö-

vessék a gyalogságot. A tüzérség rendes harci kötelékek keretében ősidőktől fogva fogatolva jár. Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy a motorral való vontatás ma nagy szerepet játszik. Az a törekvés, hogy az egész tüzérség motorvontatásra alakuljon át, nem valósult meg. Ennek az oka először az, hogy a motorizálásnak megvan a határa és másodsorban amit már a „kis és a nagy hadseregek“ fejezetében megkíséreltünk fejtegetni.

Az, hogy a különböző menetsebességű kötelékek mozgása nehézségekkel jár, döntő volt arra, hogy az egész tüzérség motorizálását elejtették. Így tehát a gyaloghadosztályok tüzérsége még ma is fogatolt. Az a tüzérség, amely mint külön csapat vagy tartalék a felső vezetés rendelkezésére áll, az úgynevezett „hadsereg közvetlen“ tüzérség ma már mindenütt motorosvontatású. Itt szerepet játszik a leggyorsabb eltolás vagy harcbevetés. A motorizálásnál előnyösebb a traktorral való vontatás, mint a motoros mozdony, mert az utóbbinál a löveg és a mozdony összekapcsolása folytán az egyidejű mozgás és tüzelés eselik, ami hátrányos. Világos, hogy a traktorok terepjárók legyenek. Vannak végül legnagyobb ürméretű lövegek, amelyek vasúton szállítva nagy menetteljesítményekre képesek, de a tüzelésnél sem távoznak el a vasúti sínektől.

A tüzérségnél a mozgékonyágon kívül, tüznének ruganyossága és a tűz gyorsasága is fontos. A ruganyosság elsősorban a harcászati vezetéstől és tűzvezetéstől függ, e mellett még a gyors híradástól és végül az egyes lövegek technikai fordulóképességétől. A tűzgyorsaság ellenben technikai kérdés, ahol a töltőkészülék, a lövedék súlya, az hogy egyesített lőszert vagy részlettöltetet használnak-e és a nyersanyag szilárdsága játszanak szerepet. Különösen fontos a röppályák hajlékonysága, a lövegek oldalváltoztatási lehetősége, a gyors célváltoztatás és tűzösszpontosítás végrehajtása. Ezek képesítenek arra, hogy bizonyos időre tűzzel árásszanak el bizonyos tereket, hogy ezáltal részben pótolhassák a tüzérség tömegét.

A tüzérség szervezését a tűzvezetés lehetőségeinek alsó határa és harcászati célok állapítják meg. Szerepet játszik a tűz gyorsasága is. Ezek szerint ma a kis és közepes ürméreteknél szabály a négy löveges üteg. Az osztály, amely ma

a vezetési- és tüzegységet képezi, rendszerint három ütegből áll. Több osztály az ezredet alkotja. Magasabb tüzértörzsek, amelyeknek nincsenek állandóan egységek alárendelve, lehetővé teszik a különböző tüzércsapatok harcászati összeállítását. Ennek feltétele az, hogy elegendő híradó- és parancsközvetítő eszközökkel tudják ellátni. Különleges kötetlékekhez beoszthatnak mindenféle bemérő és tüzérségi felderítő eszközöket, mint hang- és fénymérő ütegeket. A német hadseregben megfigyelő osztályoknak nevezik ezeket. A léggömböi való megfigyelést, a léggömb századok végzik. A legnehezebb tüzérséget, mint „közvetlen tüzérséget“ rendszerint motorizálva, ütegekbe és osztályokba foglalják össze. A tüzérség fejlődési lehetőségére teljesen új irányokat alig találunk. Mindig fenn fog állni az a követelmény, hogy a tüzérség még messzebbre hasson, hogy még távolabbra nyújtsa röppályáját. Ennek a követelménynek a légi megfigyelés ellenére, határa van. A „Paris löveg“, amelynek százhusz kilométer volt a legnagyobb hordtávolsága, ebben a tekintetben a világháború legnagyobb teljesítményét jelenti. A hatása azonban mégis korlátozva volt. Ha a legnagyobb, gyakorlatilag alig meghatározott távolságokra akarunk hatni, akkor arra a repülőgépről ledobott bomba legjobban felel meg, mert nagy a hatása és találati valószínűsége is. A tüzérségi lövedék átütő- és robbanó erejére vonatkozólag határtalanok a kívánságok. A legfontosabb követelmény az, hogy korszerű legerősebb erődítmények fedezékeit is átüsse. Kérdéses, hogy ezt elérhetjük-e? Lehetséges, hogy az ellenség „vakításával“ többet érünk el, mint a fedező anyag szétrombolásával. Ehhez jön még az, hogy a lövedék ürméretének növekedése, ami a fokozott hatás feltétele, a mozgékonyság rovására megy. A követelmények itt ellentétesek. Ma is, mint békében rendszerint, előtérben áll a mozgékonyság követelménye. Háborúban többnyire a nagyobb hatást kívánják inkább és így lesz ez a jövőben is. Harcászatilag több az idő háborúban, mint minden békegyakorlatnál. Ezen a gyors döntésre való kívánság sem változtatott. A gyors döntést is alaposan elő kell készíteni és a döntés lehetősége fontosabb, mint annak gyors üteme. Így tehát a jövőben is a nagyobb hatás utáni kívánság háttérbe szorítja majd a nagyobb gyorsaságra való törekvést.

A tűzéség hatása tömeghatás és legfőbb törekvésünk legyen az, hogy azt elérjük. Lehetetlenség azonban, hogy ezt mindenütt és tartósan elérhessük. Ezért egymás után oldjuk meg azokat a tűzéségi feladatokat, amelyeket nem lehet egyszerre megoldani. Ennek követelménye a térbeni és időbeni súlyképzés, a megoldása pedig a ruganyosság és hajlékonyság. Az eszközök, amelyek ezt a megoldást elősegítik, mutatják első sorban a jövő fejlődés irányát. Ezek pedig a jobb megfigyelő eszközök, a tökéletesebb parancsadási- és híradó eszközök, a sok számtani munkát egyszerűsítésére és gyorsítására szolgáló eszköz és a gyorsabb lőszerpótlás lehetőségének megoldása. A jövő tűzéségének első követelménye az, hogy gyorsan és legnagyobb ruganyossággal tömeghatást tudjon elérni.

Páncélos csapatok és páncél elhárítás.

A páncélszapat kimondottan támadócsapat. Aki meg akarja érteni ennek a fegyvernek a lényegét, pillantson vissza annak keletkezésére.

A világháborúban az összes fegyver között a géppuskának volt a legnagyobb hatása. Nagy elhárító ereje megbénította a támadást, megakadályozta azt a gyors döntést, amelyre mindkét fél törekedett és más tünetekkel együtt az állásharchoz vezetett. Minden olyan kísérlet, hogy új, főlényben lévő erővel táplálják a támadást, bizonyos fokig meghiúsult. A támadást megelőző leghatalmasabb tűzéségi előkészítés sem volt képes arra, hogy megsemmisítse, vagy megszüntesse az ellenfél ellenállását; a tűzéségi lövedékek támadás alatti legnagyobb összpontosítása, a gyalogság előtt haladó tűzhenger, a gyalogság útját megkönnyítette ugyan, de annak további harcát már nem volt képes megakadályozni. A tűzéség támogatása a lövegek röppályáinak végén megszűnik. Hogy ez a támogatás meg ne szakadjon, erős tűzéség gyorsan kövesse a gyalogságot. Ha ez nem sikerül, akkor nem történik egyéb, mint az ellenséges állásba való betörés, annak behajlítása, de elmarad az áttörés, amely a mozgáshoz és azzal együtt a győzelemhez vezethet. A támadás egyik feltételét, a túlsúlyt nem lehetett már tartósan érvényre juttatni és a másik feltétel, a meglepés nem jól vagy

egyáltalán nem sikerült. Olyan tüzérségi tömeget és annyi löszert nem lehetett már észrevétlenül az állásokba szállítani, a légi felderítés korában. A gázlövésbe vetett remény hasonló okokból nem teljesült. Ellenfeleink ezért olyan páncélozott járművek építésébe kezdtek, amelyek képesek legyenek, a támadás mozgását azáltal folyamatban tartani, hogy a páncél védelme alatt egyidőben egyesítsék a tüzelést és a mozgást, hogy a tüzet és lököerőt összekössék. A siker nagy volt. Ha az új fegyver nem felelt meg minden követelménynek, annak okát azokban a nehézségekben kell keresnünk, amelyekkel egy új fegyver teljesen meglepetésszerű harcbevételére jár. Gyakran hiányoztak a harcászati előfeltételek az új fegyver alkalmazására és hiányos volt még a többi fegyverekkel való együttműködés.

Meg volt azonban az eredmény: emberrel és anyaggal takarékoskodtak, gyorsan áthidalták a teret és az időt. Azt a kérdést, hogy tűz vagy mozgás, megoldották azzal a válasszal, hogy: tűz és mozgás. Valóban döntő harcászati győzelmeket értek el vele. Hogy azokat hadászatiilag nem tudták kihasználni, más lapra tartozik. Nem szabad elfelejteni azt, hogy említésre méltó elhárítás akkor még nem létezett. Gátat csak a terep természetes alakulása emelt és a sok gránát tölcser, a feldúlt talaj. Hogy ennek az új fegyvernek hatásában mennyire reménykedtek ellenfeleink, mutatja az 1919 évre szóló építési tervük: több mint 25.000 harckocsit akartak harcba vetni. Jelentőségüket Németország nem ismerte fel, vagy csak későn: az 1919 évben 800 tank jelenhetett volna meg a harctereken.

A háború utáni időben sóba nem sejtett mértékben fejlesztették ezt az új fegyvert. A műszaki haladás felsorolása nem ennek a könyvnek célja. A hadművészet megelőlegszik ezeknek a technikai haladásoknak alkalmazásával és ezért elegendő azok nagy áttekintése.

Könnyű, közepes és nehéz harckocsi típusok keletkeztek. Súlyuk ma 3—8 t., 10—12 t. és ezen felül 100 tonnáiig terjed. A terepen való mozgási képességük fokozódott a tökéletesebb hajtószerkezet által. Géppuskák és egyes lövegek beépítésével szaporodott a fegyverzetük. Javultak a látási és tüzelési lehetőségek, emelkedett a gyorsaságuk, tökéletesebb lett a vezetésük, a gázlövés elleni érzékenységük csök-

kent és a páncél erőssége fokozódott. Ezt kiegészítették végül a különleges járművek: a rádió- és parancsnoki kocsik, a vízen úszó harckocsik, hídverő-, lángszóró- és elködösítő kocsik.

Idővel természetesen az elhárító fegyverek is fejlődtek. Különösen kemény lövedékekkel tüzelő nagy űrméretű tankpuskák és különleges tűzérségi lövedékek voltak a háború végén az egyedüli aktív elhárító fegyverek. Ma már különleges páncéltörő ágyúk léteznek (a német rövidítésük „Pak“), melyek gyorsan mozogva különleges lövedékeket a legnagyobb kezdősebességgel és a leglaposabb röppályával lőnek ki. A passzív elhárító eszközök szaporodtak; a cölöp- és vasakadályokhoz jöttek még a dróttekercek és aknák. Csapdák, duzzasztások és elposványosítások, fatorlaszok és mesterségesen előállított meredek lejtők egészítik ki és fokozzák a természetes akadályokat. A harckocsi legnagyobb ellenfele azonban a fölényben lévő ellenséges harckocsi. A páncél és a lövedék közötti harc nem kímélte meg ezt a fegyvert, amely annyira uralta a helyzetet. A páncél védelme és a mozgékonyság ennek a fegyvernek alapja. Ez a két követelmény azonban egymással állandó harcban áll. Minél erősebb a páncél, annál csekélyebb lesz a mozgékonyság és minél gyorsabb a harckocsi, annál könnyebb a páncélja. A páncél és a fegyverekkel, valamint lőszerrel való felszerelés is mindig megterhelést jelent. A harckocsi kimondottan támadó fegyver. Fegyverzete szerint természetesen elhárításra is képes. A harckocsi magassága azonban nem engedi meg az álló helyben való hosszabb tüzelést. Rövid időre az álló harckocsiból való tüzelés lehetséges, sőt kívánatos, mert biztosabban talál. A harckocsi azonban nem képes arra, hogy azt, amit elfoglalt meg is tartsa huzamosabb ideig. Rászorul tehát a gyalogság kiegészítésére és támogatására; ez az alkalmazásának problémája.

A tank gyorsasága a világháborúban 4—5 kilométert tett ki óránként, vagyis a gyalogság képes volt vele lépést tartani. Ilyen lassú mozgás mellett a mai elhárításnak gyorsan áldozatul esne a harckocsi. Viszont ha nem használnánk ki teljesen a gyorsabb mozgás technikai lehetőségét, nem volna értelme a harckocsinak. Nagyjában véve, ma két lehetőség előtt állunk: vagy gépjárművön követi a gyalogság

a harckocsit, tehát egy sebességgel halad mindkettő, ami által más fegyverekből álló kötelékeket is létesítünk, vagy egy nevezőre hozzuk a harckocsi sebességét a lassabban haladó régi fegyverek mozgásával azáltal, hogy az új gyorsabb fegyverek hatását ott fejtjük ki, ahol erre legnagyobb szüksége van a régebbi lassabb fegyvereknek, vagyis szükség szerint lépcsőzzük a harcbavetésüket. Az első esetben a gyalogság a harckocsi segédfegyverré válik, a másik esetben pedig a harckocsi lesz a gyalogság segédfegyvere. Az első esetben a gyalogság szállja meg azt, amit a harckocsi elfoglalt, a másik esetben a harckocsinak kell azt elfoglalni, amit a gyalogság meg akar szállni. Ez az elfoglalás pedig megtörténhetik a támadás kezdetén vagy annak folyamán.

Ezzel azonban nincs kimerítve a probléma. Nagy szerepet játszik annak az arcvonalnak az állapota, amelyet meg akarunk támadni. Ha olyan akadályok terülnek el előtte, amelyeket maga a harckocsi nem képes legyőzni, akkor a gyalogságot illeti az elsőbbség, vagy pedig működésbe kell lépni a tüzérségnek vagy az utászoknak. Ahol ilyen akadályok nincsenek, a harckocsit azonnal harcba lehet vetni.

Döntő a harc és nem a mozgás; az egyik eszköz, a másik cél. A harc elsősorban ama ellenállás ellen irányul, amely gátolja a támadást; ezalatt mindig az ellenséges géppuskákat értjük és későbbi folyamatban az ellenség tüzérségét is. A védő mélysége követeli, hogy a harckocsikat is mélyen tagozva vessük harcba. Itt azonban még az ellenséges páncélelhárításra is kell gondolnunk. Annak kikapcsolása az igazi siker feltétele. A harckocsi támadás tehát több hullámban, különböző mélységű célokkal nekiindul, hogy lefogja és megsemmisítse az ellenséges páncélelhárítást, a tüzérséget és végül a gyalogságot is. A harckocsinak e miatt magának is szüksége van páncéltörő és egyéb nehéz fegyverekre, amelyek hasonlóan mint a gyalogság fegyverei együttműködnek és emiatt a harckocsi csapat szervezése is hasonló a gyalogságéhoz. Könnyű századok géppuskákkal és kisebb páncéltörő fegyverekkel és nehéz századok lövegekkel felszerelve, osztályokat képeznek. Az együttműködés előfeltétele a különleges híradó- és parancsközvetítő eszközökkel való ellátás.

Ezek a harckocsi hatásának lehetőségei. Határai ma elsősorban a tereptől függnék. A harckocsi ma már nehéz terepen is képes mozogni, de bizonyos szélességű és mélységű vízfolyások, mocsarak, nagy kiterjedésű szálerdők, meredek lejtők és nagy helységek olyan akadályok, amelyek még legyőzhetetlenek. Nagy igazságtalanság volna, ha ezekről a hibákról a harckocsi tehetetlenségére következtetnénk. Az emberi mozgás is korlátozott. A kedvező terep marad tehát a harckocsi sikert ígérő harcbevételének feltétele. Ehhez a feltételhez tartozik még a meglepés és a tömegbevetés.

Ennek igazolására figyeljük meg előbb a páncélelhárítást. Mivel a passzív páncélelhárítás lényegében a terep megerősítéséből áll, mindenekelőtt szükséges, hogy ehhez időnk legyen. Ahol erre nincs idő, az elhárítás csak ott lehet hatásos, ahol a harckocsi támadását sejtjük vagy várjuk. A harckocsik támadását ezért gondosan rejtjük. Az aktív elhárításnak csak ott lehet teljes reménye a sikerre, ahol idejekorán helyben van. Ahol a terep kedvező a harckocsi támadásra és erősebb aktív elhárításra szorul, ott bizonyára tömörebben lesznek majd elhárító fegyverek, de a hatásuk azt követeli, hogy az utolsó pillanatig rejtve maradjanak. Különben felismerik és mindjárt az elején leküzdik. Ez nem csak az elhárító fegyverekre szól, hanem az ellentámadásra induló harckocsikra is, amelyeknek hirtelen működésbe lépéséig mindig eltelik bizonyos idő. Az aktív páncélelhárítás mindig valahogyan működésbe fog lépni és annak közvetlen és aktív leküzdése szükségessé válik majd. Minden harckocsi támadás elhárítás által okozott veszteségekkel számoljon. Az ilyen veszteségek után azonban még mindig maradjon annyi ereje, hogy a harc fontosabb feladatait megoldhassa. Ezért szükséges a tömeges bevetés, hogy a mélységből támogathassa a harcot. Kevés harckocsi elfecsérlése széles arcvonalon eredményhez nem vezethet. Ennek a kimondottan támadó fegyvernek a harcbevételénél különösen figyelembe kell venni a támadás alapelveit, a túlsúlyt és a meglepetést.

Ha követeljük is a meglepetést, annak végrehajtása elég nehéz, ha figyelembe vesszük azt, hogy a terep nehézségei a külön szemrevételezést teszik szükségessé, hogy a támadáshoz előbb készenlétbe kell helyezni a harckocsikat, vagyis

a készenlét helyére oda kell vezetni és a készenlét helyét is előbb szemrevételezni kell. A légierők és más fegyverek közreműködése tehát újabb követelménye a harckocsik bevezetésének. Ez azonban már a harcászati együttműködéshez tartozik, amit később tárgyalunk majd meg.

Az új fegyver által sok új kérdés és nehézség merült fel a vezetés és a csapat részére, ami azonban minden új fegyvernél ismétlődik. Helytelen volna, ha e miatt nem vennénk figyelembe a harckocsiban rejlő óriási lehetőségeket. Ne felejtjük el azt, hogy ez a fegyver még csak fejlődése kezdetén áll. Legfontosabb előfeltétele a tömeges bevetés és annak fokozott elhárítása még nem állta meg a próbát. A jelenkor harcaiból sem juthatunk végleges következtetésekre, mert a spanyol háborúban volt ugyan alkalom a tömeges bevetésre, de nem volt meg hozzá a tömeg. Tág tere nyílik ezen a téren a fantáziának és még korántsem fejeződött be a harckocsi fejlődése.

Ilyen fejlődési lehetőségeket első sorban a mozgékony-ság terén kell keresnünk. A sebesség fokozása kevésbé fontos, mert az a mozgás alatt leadott félig-meddig biztos lövésben leli határát. Döntő inkább az, hogy fokozott mércékben legyen terepjáró, vagyis képes legyen akadályokat legyőzni. Ez követeli, hogy hosszabb legyen a harckocsi, mert akkor jobban tud az akadályokon áthaladni mint eddig. Továbbá, képes legyen, mélyebb vízfolyásokon átgázolni és végül nagyobb legyen a mozgékony-sága agyagos, nedves és egyéb nehéz talajon.

Minél nagyobb átütőereje lesz a páncéltörő ágyú lövedékének, annál erősebb páncélra törekszünk. Rámutattunk már ennek kihatására a mozgékony-ságnál, a nehéz fegyverek beépítésénél és a több lőszerrel való felszerelésnél. A Harckocsi legerősebb ellensége ma, a fölényben levő ellen-séges harckocsitípus mellett, az akna. Meg kell keresni a lehetőséget arra, hogy az ilyen aknákat felkutassuk és ártalmatlanná tegyük, nehogy azokat majd páncél nélküli le-génységnek kelljen eltakarítani.

Akkor fogják megoldani mindezeket a technikai kérdéseket, ha tekintetbe veszik az összes technikai haladásokban rejlő szükséges megegyezést és ha mindig újból megegyezésre jut a támadó- és elhárító erők közötti küzdelem. Az

ilyen megegyezés, amely bizonyosan létrejön vagy már létre is *jött*, megengedi majd, hogy újból harcdöntő tényezővé váljon a vezetés. Akkor ismét nagyobb jelentőséget nyernek azok a kérdések, amelyek összefüggnek a harcászati alkalmazással. Az a kérdés merült fel, hogy a harckocsikkal olyan új fegyvernem keletkezett-e, amelyet nem lehet a régi mértékkel mérni és amelyet nem lehet a régi fegyverekhez kötni, anélkül, hogy ne veszítene sajátosságából. Vájjon a saját útján halad-e majd a páncélos csapat a többi páncélozott fegyverrel együtt, hogy ezáltal végül a hadsereg külön nagy, önálló részét képezze, vagy segédfegyver marad-e, amilyenek a világháborúban keletkezett? Ennek a sorsdöntő kérdésnek a válasza függ a technika fejlődési lehetőségeitől, a nyersanyag helyzetétől és az ipar teljesítőképességétől. Ha megkaptuk erre a választ, meg kellene állapítani a technika feladatait is, ami nagy felelősséggel jár. Még senki sem mert erre felelni, mert az írott felelet nem megoldás; erre felelni csak a tett képes. Az összes hadsereg mind a két módszert követi és reméli, hogy egyhamar nem kell a választandó módszer fölött dönteni. Van már olyan hadsereg, mint pl. a francia, ahol több a harckocsi mint a löveg. De itt is eléggé habozva kezdték meg a saját, önálló fejlődést. Anglia, amely a szövetséges hadseregek kiegészítő részének tekintheti saját hadseregét, az önálló fejlődés tekintetében próbálkozásaival legtovább ment, de aztán szintén megtorpant. így tehát mind a két módszert alkalmazzák, mindaddig, amíg a jövő dönt. Vájjon a merészebb megoldás itt is meghozza-e a győzelmet. A történet tanulsága erre vall. De arra is, hogy olyan bátorság kell ahhoz, amilyenel csak a kimagasló férfi rendelkezik. Őrá vár a jövő hadművészete.

Felderítő csapatok és lovasság.

A felderítés, vagyis az ellenség helyzetének megállapítása, a hadműveleti és harcászati cselekvésnek egyik legfontosabb feltétele; a felderítés eredménye a vezetés nélkülözhetetlen alapja. A háború előtt a lovasságot, amely eredetileg tisztán harci csapatnak számított, mindjobban a felderítésre használták fel. A csekélyszámú és még tökéletlen re-

pülógép mellett a lovashadosztályok feladata volt a hadműveleti távolfelderítés, míg a harcászati felderítést a gyaloghadosztályokhoz beosztott lovasezredek végezték.

A felderítés terén alapvető fordulatot idézett elő a motor. A távol felderítés mindinkább a légielő feladata, vagyis a hadsereghez erre a célra beosztott felderítő kötelékeké. A repülő szeme és a fényképező gépének a tárgylencséje messzire bepillantanak a harcoló vonalak mögé és megfigyelik az ellenséges haderő első mozgásait. A légi felderítésnek határa is van; pillanatképeket nyújt és nem tartós megfigyelést. Megállapíthatja, hogy hol menetel az ellenség, hol pihen és hogy hol harcol, de nem tudja megállapítani azt, hogy hol nincs ellenség, pedig a vezetésnek ez is fontos. Az ellenfél erejét sem tudja mindig megállapítani és minden technikai haladás ellenére sem képes éjjel és ködben megállapításokat eszközölni.

A légi felderítés ennél fogva a földről való felderítés kiegészítésére szorul, mert csak az képes kifogástalanul megállapítani azt, hogy valamelyik terepen nincs-e ellenség. Csak a földi felderítés képes arra, hogy hadifoglyok, elesett katonák és egyéb megállapítások által támpontokat szerezzen az ellenséges csapatok összetételéről és elosztásáról, fenntartsa az ellenséggel az érintkezést és felismerje magatartásának és erejének részleteit.

A földi távolfelderítés korán vegye fel az érintkezést az ellenséggel, ha ki akarja egészíteni a légi felderítést. Hogy jelentései jókor érkezzenek és azokat idejekorán lehessen kiértékelni, gyorsan kell jelentenie. Ezt a követelményt csak gyorsan mozgó, motorizált felderítő eszközökkel lehet teljesíteni. Az összes hadseregben erre a célra külön járműveket szerkesztettek, amelyeket általában páncélgépkocsinak (Panzerpáhwagen) hívnak. Feladatuk végrehajtására képesek legyenek hosszú utakat megtenni, nagy sebességet elérni, páncéljuk legyen, és páncéltörő fegyverek felett rendelkezzenek. Mert túlnyomó részt utakon mozog a távolfelderítés, ezért csak részben legyen terepjáró a páncélgépkocsi és ami a nagy gyorsaság érdekét szolgálja, keréken haladjon. Másrészt a torlaszok általi elhárítás gyakran a terepre kényszeríti a felderítő járműveket, ami fokozottabb mértékben követeli, hogy terepjárók legyenek. Hogy gyorsan tudjanak

jelenteni, rádióleadó készülékre van szükségük, hogy tájékoztathassák a felderítés más helyen elért eredményeiről és parancsok közvetítésére rádióvevő készülékük is kell, hogy legyen. A harcászati- és részben harcfelderítést, amelyek a harcban és ütközetben való vezetés alapját szolgálják, olyan felderítő szervek végzik, amelyek a saját kötelékeik elé sietnek. A felderítésre kiküldött osztagok legyenek olyan mozgékonyak, hogy megfelelően megelőzhessék azokat a csapatokat, amelyek részére felderítenek. így tehát motorizált kötelékek felderítő csapatai szintén csak motorizálva lehetnek, amíg gyalog menetelő kötelékeknél ez nem okvetlenül szükséges. De itt is mindjobban kívánják azok motorizálását. Motorizált felderítő járművek, amelyek a harcfelderítést szolgálják, természetesen fokozottabb mértékben legyenek terepjárók.

Amíg még korlátozott a motor mozgása a terepen, addig a ló is mint szállítóeszköz felderítő célokra nélkülözhetetlen lesz. A lovas ma még olyan terepen mozoghat, hová a gépjármű nem jut, számára az is előny, hogy nem kell nyíláson át figyelni és a motorbűgés sem zavarja a hallását. E tekintetben is jelentékeny haladás történt és gyakrabban hangosabb lesz már a ló nyerítése, mint a motor bugása.

Látni és megfigyelni első sorban a felderítés dolga, de ezt gyakran nem lehet harc nélkül elérni. Az ellenség erejét, valamelyik helyiség megszállását vagy egy biztosító csapatot sok esetben csak úgy lehet megállapítani, hogy kicsalják a tüzüket. A felderítésnek gyakran szét kell szakítani az ellenség biztosító fátylát, át kell törni gyenge helyeken, hogy a földön is az ellenség mélységébe tekinthessen. A felderítő kötelékek ezért egyszersmind harci kötelékek is legyenek, hogy saját erejükből oldhassák meg az ilyen feladatokat. Szervezésük, a megoldásra váró feladat szerint különböző. Páncélgépkocsik, motorkerékpáros gyalogosok, kis motorizált lövegek és páncéltörő ágyúk képezik a motorizált felderítő osztagot. Több ilyen osztagot, megerősítve tüzéséggel, harckocsikkal és egyéb motorizált gyalogsággal, nagy hadműveleti felderítő kötelékekké lehet összefogni. Lovasok és kerékpárosok ugyanilyen, vagy hasonló segédanyagokkal, lovasított felderítő osztagokat képeznek. Utászjárőrök

mindkettő részére nélkülözhetetlenek, hogy akadályokat elhárítsanak vagy rombolásokat hajtsanak végre.

A felderítő csapatok általánosságban a gyalogság elvei szerint harcolnak, illetve a gyalogság és a segédfegyverek együttműködésének elvei szerint. A felderítésre legyezőszerűen küldik ki a felderítő csapatokat. Különböző erejű járőrök végzik az első felderítést. Ezeket hullámszerűen követik zárt részek, amelyek harc esetén támaszul és megerősítésül szolgálnak az elől lévő járőröknek.

Ilyen feladatok megoldására, a felderítésre és a felderítő harcokra, alkalmazzák ma a lovasságot, A régi lovas fegyvernemen nagy csorbát ejtettek a haditapasztalatok és a motor fejlődése. Majdnem minden korszerű hadseregben nagyobb lovaskötélékek helyébe motorizált és mechanizált egységek léptek, amelyek a tér és az idő legyőzésében gyorsabbak és kitartóbbak. Csak a keleti államok, ahol gyéribb az úthálózat, tartanak még nagyobb lovastömegeket, amelyek sok hátrányuk mellett — amihez hozzá jön a lónak a gázzal szemben való érzékenysége — azzal a le nem becslendő előnnyel rendelkeznek, hogy képesek hosszabb ideig az ország termékeiből élni. Gyakran találjuk a lovasított és motorizált egységek egyesítését. Ez úgy látszik gazdasági és békebeli szervezési okokból történhetik csak, mert a mozgásra semmiféle előnyt nem nyújt. Az egész köteléknek gyorsasága mégis csak a lassabb rész gyorsasága marad, mert a többieknek ezután kell igazodniuk.

A nagyobb lovesegységek harcmódja a gyalogságéval egyenlő. Lovasított gyalogság ez, amely valamivel mozgékonyabb és a vezetése is rugalmasabb. Fegyverzetük ezért azonos a gyalogságéval.

Az imént ábrázolt felderítő csapatok fejlődési lehetőségei ugyanolyanok, mint a gyalogságé és a páncélos csapaté. A jelszó a motorizált felderítő járművek fokozott terepjárósága és a nagyobb támadó erő. Ehhez hozzá jön még a híradó eszközök a lehetőség határáig való javításának óhaja. Ha a páncélgépkocsi legénységének látási viszonyai javulnak és csökken a gépkocsi zaja, akkor teljesül a felderítés egyik alapelve: látni és hallani, anélkül, hogy észrevegyenek.

Utászok.

A világháború hosszá fedezékvonalai olyan feladatok elé állították a harcoló csapatot, főleg a gyalogságot és tüzéséget, amelyek a háború előtt az utászokra hárultak. Az állások messze elágazó árokrendszerének, fedezékeinek és akadályainak kiépítését mindinkább a fegyvernemek végezték, így tehát felszabadult az utászcsapat különleges, nehezebb munkálatokra, amelyekhez különleges kiképzés kellett. Ez a fejlődés a háború után nagyot haladt. Állások kiépítése, egyszerű akadályok létesítése és kisebb vízfolyások áthatolása, ma már minden fegyvernem különleges kiképzéséhez tartozik.

Az utászcsapat ma még inkább mint előbb, olyan különleges feladatokat old meg, amelyek a haditechnika általános fejlődéséből erednek. A fokozott motorizálás itt különös befolyással volt.

Az utászoknak még ma is az a feladatuk, hogy megerősítsék a saját elhárítást és egyengessék a saját csapat útját, az ellenség előtt pedig zárják el azt. Ezen a téren egy új általános fogalom keletkezett a „műszaki zár“. Az ilyen műszaki zár létesítése és eltakarítása az utászok dolga, amennyiben azt nem lehet azokkal az egyszerű eszközeikkel végrehajtani, amelyek minden fegyvernem rendelkezésére állnak. Műszaki zárat különféle képen lehet létesíteni. Útzárak pl. az úthoz kötött motorizált, vagy fogatolt ellenséges részek mozgásának meggátlására jelentékeny akadályt képeznek. Harckocsi támadások fontos elhárító módszere a terepzár. Átkelési lehetőségek szétrombolásával, egész terepszakaszok elposványosodására szolgáló vízfolyások duzzasztásával, fatorlaszokkal, cölöp- és drótakadályokkal, harácsolts használati tárgyakkal épített torlaszokkal és főképp aknákkal, amelyeknek a fizikai és erkölcsi hatásuk, különösen motorizált ellenségre igen nagy, létesítünk műszaki zárat. Az ellenség által létesített ilyen zárok eltakarítása szintén az utászok fontos és nehéz feladata, mert a legegyszerűbb eszközök, amelyekkel minden csapat rendelkezik, gyakran nem elegendők arra, hogy azokkal gondosan és nagy idővesztésekkel épített zárat eltakarítsunk. Ezeken kívül a folyamátkelés is az utászok lényeges teendője. Kisebb

folyó vizeken tutajzsákok segítségével és más talált anyagból rögtönzötten előállított átkelési lehetőségeken, úgymint feürükön, az utászok segítségével is át lehet kelni. A járművek és gépjárművek átkelése és hidak építése azonban általában utászok közreműködése nélkül nem lehetséges. Az utászok fontos munkaterét képezi végül az útépités nehéz terepen át, különösen motorizált kötelékek és harcokcsik számára. Az utászok szerszámai olyan sokfélék, amennyire lehetővé teszi ezt a haladó technika. Villanyfűrés, sűrített levegő által hajtott fűrő és melegvágó ugyanúgy képezik az utászok felszerelését, mint a villanygyújtó szerkezet és a rákapszolható motor.

Az utászok nemcsak műszaki segédcapat; alkalom adtán éppúgy harcolnak mint a gyalóság, akár védik az általuk létesített zárat, akár biztosítják az ellenség zárainak eltakarítását, akár gyalogságként alkalmazzák Őket válságos pillanatokban. Felszerelésükhöz ezért a gyalogság könnyű fegyverei tartoznak. A műszaki feladatok követelik az utászernőknek a szükséges helyre való szállítását.

Az utászszázlőaljak ezért részben, vagy teljesen motorizáltak már. A tulajdonképeni utász századokon kívül a motorizált hidoszlop és a szerelékklépcső is a zászlőaljhoz tartozik. Az utászok fokozott jelentősége abból látszik, hogy az összes hadseregben a többi fegyvernemekhez képest őket fejlesztették legjobban.

Az utászok fejlődése mindig összefüggésben lesz a technikával és a haditechnika általános haladásával. A rombolásra való és a rombolás helyreállítására szolgáló eszközök is utász eszközök lesznek. Az építőtechnika haladását is felhasználják majd az utászok. Minél jobban hasznosítja a technikát a háború, annál inkább nő az utászok jelentősége.

Híradók.

A vezetés legfontosabb alapja a jelentések és a parancsok, vagyis általánosan beszélve a hírek a felől, hogy mi van és mi legyen. A háborúban használt híradóeszközök mindig azonosak a polgári életben használtakkal. A hadművészet az összes, ezen a téren történt általános technikai haladást szolgálataiba állította. Az új eszközök többnyire a

régiak kiegészítése, amelyeket soha, vagy csak ritkán szorítottak ki. Így tehát még ma is egymás mellett áll a tudomány és a technika legújabb közvetítő eszköze. A jelentőfutó, mint a parancsok és jelentések közvetítője, a jelentőlovas, a kerékpáros, a jelentőkutya és a postagalamb a jelen kor harcában még éppen olyan nélkülözhetetlenek mint egykor; persze csak ott, ahol gyorsaságuk és kitartásuk a célnak megfelel még. A mesterséges fény jelentősége megnövekedett azzal a lehetőséggel, hogy jelentéseket és parancsokat fényjelekkel lehet közvetíteni. Nélkülözhetetlen harci eszközzé vált mindenekelőtt a drótnélküli és dróttal való írás és beszélgetés lehetősége. Nincs ma olyan távolság, amelyet ne lehetne áthidalni a legrövidebb időn belül, ha megvan arra a technikai készülék. Már csak az idő kérdése, hogy a képtáviratozás és a távolbalátás is éppen olyan eszköze legyen a hadviselésnek, mint a távbeszélő és táviró. Nem célja ennek a könyvnek, hogy a katonai híradás technikai részleteit felsorolja és nincs is arra hely. Fejtegetésünk részben csak a katonai vezetés általi alkalmazásukat tárgyalja. A híradóeszközök értéke nagyon különböző, a szerint, hogy melyik harcövezetben használják és melyik fegyvernem alkalmazza. Bővebb magyarázat ehhez nem szükséges. Világos, hogy a gyalogság harcövezetében nagyobb távbeszélő forgalmat fenntartani nem lehet, hogy a gyorsan mozgó páncélkötélek főképp a drótnélküli híradásra szorulnak és, hogy ma nem küldenek jelentőlovast olyan útra, amelyet a kerékpáros tízszer olyan rövid idő alatt tesz meg. A híradó eszköz alkalmazása igazodik tehát ahhoz, hogy milyen hosszú és milyen természetű távolságot kell áthidalnia és figyelembe veszi egyszersmind az ellenséges behatás iránti érzékenységet is. A jelentésnek vagy parancsnak csak akkor van értelme, ha azt gyorsan és biztosan lehet közvetíteni. A híradás gyorsaságát technikai feltételek befolyásolják, annak biztonsága függ az ellenséges tűz iránti érzékenységtől és más zavaroktól, úgymint a lehallgatás és elfogatás lehetőségeitől. Mindenféle rombolással szemben legbiztosabbnak látszik tehát a drótnélküli híradás, itt azonban legnagyobb a lehallgatás veszélye. A dróttal való híradás könnyen szétrombolható, de bizonyos feltételek mellett a lehallgatás veszélyével szemben kevésbé érzékeny.

Ha ilyenképen a híradóeszközök elsősorban a jelentés és parancs közvetítést szolgálják, egyszersmind felderítő lehetőséget nyújtanak az ellenség részére is. Jelentőfutókat és jelentőlovasokat elfogni, hogy tájékozódjunk az ellenség szándéka felől, évszázadok óta szokás volt. Ma épp úgy lehetséges, hogy technikai úton közvetített híreket, technikai úton felfogjunk. Minél szervezettebb a híradó hálózat, annál szervezettebb legyen a híradás felderítése. Ebből következik, hogy a híradás felderítésének elhárítását is meg kell szervezni.

A híradás felderítésének eszközei különfélék. Az ellenséges rádió állomásokat bemérik, megállapítják a telepítési helyét, ellenőrzik az üzemét és felveszik a híreik tartalmát. Távbeszélőn át folytatott beszélgetéseket és táviratokat bizonyos feltételek mellett le lehet hallgatni. Kedvező körülmények mellett saját vezetéseket rá lehet kapcsolni az ellenség vezetéseire. Jelzések és fényjelek, megfigyelése és ellenőrzése is lehetséges. Az egyes hírek, az egyes állomás-helyek és azoknak üzemi szolgálata itt lényegtelenek.

A legkülönbözőbb részleteredmények és az ellenőrzés időtartamának összesítése aztán többnyire tanulságos képet nyújtanak. Fontos itt az, hogy olyan gyorsan történjék a megfigyelések kiértékelése, hogy azokat még felhasználhassa a vezetés, vagyis, hogy még meg lehessen tenni az ellenintézkedéseket és még tette válhassanak a következtetések.

Az itt ecsetelt felderítési lehetőségek elhárítása igen fontos. Az erre alkalmas módszerek épp oly sokoldalúak, mint maga a felderítés. Az üzemen kívül helyezett vezetéseket szét kell rombolni, vagy legalább is megszakítani. Használatban lévő vezetéseket ellenőrizzük a lehallgatás lehetőségeivel szemben. Bizonyos időpontokra és területekre korlátozásokat kell életbe léptetni és különösen veszélyes eszközök használatát bizonyos esetekben be kell szüntetni. A titoktartás lehetősége külön szerepet játszik. A legismertebb a rejtjelkulcs alkalmazása; ezenkívül még a hír jelek, fedőnevek és hullámhosszak változtatása. A megtévesztésre szolgál még a híradó eszközök szándékos meghagyása, vagy tervszerű helytelen felépítése és valótlan hírek leadása. Itt ajánlatos az elővigyázatosság, mert többet árthat ez az el-

járás, ha ügyetlenül hajtják végre, mint amennyit használhatna.

Igen nagy mértéket öltött ma a katonai híradás és sok ember foglalkozik feladatainak megoldásával. A híradócsapat óriási módon fejlődött és személyzetének számaránya a valódi harcosokkal szemben állandóan nőtt.

Az ebben a fejezetben felsorolt fegyvernemek saját használatukra rendelkeznek híradóeszközökkel. A kiszolgálásukra hivatott részeket csapattávbeszélőknek hívják. Ezeken kívül vannak még külön híradó kötelékek, amelyek a magasabb törzseknél teljesítenek szolgálatot. Ezek a híradó osztályok rendszerint távbeszélő- és rádió századokból állnak.

A híradó csapat fejlődésére alapjában véve ugyanaz érvényes, mint az utászokra. A béke idejének hírközlési lehetőségei a háborús célokat is szolgálják. A katona különös kívánsága ezen a téren az, hogy először is a rádióknak a lehallgatás iránti érzékenységét szüntessék meg és a távolballátás lehetőségeit fejlesszék, hogy a katonai vezetés ezt felhasználhassa, anélkül, hogy az ellenség ezzel visszaélhessen.

A korszerű híradó eszközök sajátossága, hogy az ellenségnek majdnem annyit használnak, mint nekünk. A fegyver és ellenfegyver, a támadás és elhárítás ősrégi harcát ezen a különleges területen éppúgy meg kell vívni, mint a korszerű fegyvertechnika területén.

A vegyészeti fegyverei.

A mesterséges köd.

Annak a régi törekvésnek, hogy hasznosítsuk a természet tüneteinek előnyeit a nélkül, hogy azok hátrányait szenvedjük, köszönhetjük a mesterséges köd feltalálását és alkalmazását. Úgymint előbb a fáklya, most pedig a fényszóró és a világító lőszer, bizonyos időre megszakítja a sötétséget és pótolja a nappali világosságot, úgy fordítva a köd az ellenséget ettől megfosztja és korlátozza a látási viszonyait. Ennek az eljárásnak célja többnyire az, hogy cselekvéseinket az ellenség ne vegye észre, vagy a megtévesztés. Ebből két lehetőség következik: vagy elködösítjük a tárgyat, pl. a mozgást, az eltolódást, az előnyomulást vagy visz-

szavonulást, vagy elködösítjük az embert, vakítjuk az ellenséget, hogy fel ne ismerje az ilyen mozdulatokat. Az elködösítés azzal a kátránnyal jár, hogy gátolja annak látását is, aki alkalmazza és csak ritkán terjed ki teljesen a szükséges szélességre és mélységre. Azonkívül az ellenség tüzét nagy mértékben az elködösített részre vonhatja. Többnyire előnyösebb az ellenséget elködösíteni és őt a megkívánt időtartamra vakítani. A saját elködösítés történhet általában hordozható köddobozokkal, ködgyertyákkal, vagy szórógépekkel. Az ellenség vakítását legjobban úgy érjük el, hogy ködlőszerrel löjjük, de kedvező időjárás és szélirány mellett lehetséges az is, hogy a saját első vonalból ködöt fújunk az ellenségre. Bizonyos körülmények mellett végül repülőgépekről is lehet ködöt permetezni. A mesterséges köd alkalmazása mindig függ a szél irányától és erősségétől, a levegő nedvtartalmától és a nap besugárzásától. Ködlövésnél, ha mint célt az ellenség valutasát akarjuk elérni, pontosan ki kell számítanunk a lövések irányát és sűrűségét. A jövőben ott fogjuk alkalmazni az elködösítést, ahol meglépéssel akarunk fialni és főképp a páncélos fegyverek fognak ehhez az eszközhöz nyúlni. De ott is, ahol nem várhatunk eredményt a robbanó lőszerrel való lövéstől, mert az a terület ahová hatni akarunk, aránylag túl nagy a rendelkezésre álló lőszerhez, vagy mert a repesz- és átütőhatásnak ellenállnak az erős fedezékek. Az ellenség vakítása különösen jó eszköz lesz arra, hogy tűzhatását bizonytalanná tegye és szétforgácsolja. A mesterséges köd már régi találmány, a világháborúban csak újra alkalmazták. Nagy szerepet fog játszani a jövő harcokban.

Az ilyen vakításnak az elhárítása nehéz, mert saját eszközökkel a ködöt magát elhajtani nem lehet. Az erős tömegtűz az egyedüli lehetőség hatásának csökkentésére. Nem szorul bővebb magyarázatra az, hogy ezt csak költséges és bizonytalan szükségmegoldásnak tekintjük.

A gáz.

Az államok közötti megegyezések már régen arra törekedtek, hogy megakadályozzák a mérges gázok alkalmazását. Még ma is léteznek ilyen megállapodások. A külföldi irodalom tanulmányozásából azonban világosan kitűnik, hogy majdnem az összes idegen állam foglalkozik azzal a

lehetőséggel, hogy a gázt harci eszközként alkalmazza. Még hozzá az egyes államok legfelsőbb parancsnokságainál különleges osztályok is léteznek, amelyek behatóan foglalkoznak ezzel a kérdéssel. Külön elhárító eszközöket készítettek mindenütt és elhárító rendszereket próbáltak ki. Az ilyen elhárítás csak akkor tölti be célját, ha tisztában vagyunk a támadás módszerével. Ezért itt sem hagyhatjuk figyelmen kívül ennek a harci eszköznek a méltatását.

A füstölő és égő tárgyaknak felhasználása olyan régi, mint maga a hadművészet, főképen az ostromnak a művésze. Ott, ahol a lövedékkel többé hatni nem tudtak, megkísérelték, hogy az ellenséget a fedezékeiből „kifüstöljék“, így lett a gázból is fegyver, amikor csődöt mondott a tűzérési lövedék robbanó hatása, amikor nem lehetett teljesen megtörni az ellenség ellenállását még a legnagyobb tűzérési tűzzel sem.

Az alkalmazott gáz vegyi előállításának részletezése nem lehet feladata szemlélődéseinknek. A hadművészet tanulmányozásának keretébe csak annak hatása és felhasználása esik. A gáz hatása kétféle lehet: először bénító és kábító, vagyis csak rövid hatású; másodsor pedig a lövedékhez hasonlóan, sebet *ejtő* és ölő, vagyis hosszabb időre érzeteti hatását. Nagy vita támadt a háború után, hogy a gáz alkalmazása valóban olyan kegyetlen-e, vagy, hogy talán nem emberségesebb-e mint a lövedék és annak szilánkjai. Figyelemre méltó vizsgálatok megállapították, hogy az egészségnek a gáz általi rongálása távolról sem volt olyan nagy és tartós, mint a véres sebesüléseknél és hogy igen csekélyek voltak a gáz által előidézett halálos esetek. Ez a megállapítás minden bizonnyal helyes. Tagadhatatlan azonban, hogy a gázt rendkívül kellemetlen fegyvernek tekinti minden katonára, mert többnyire szagtalan, szemmel észre nem vehető módon és alattomosan támadja meg az embert. A hatása abban áll, hogy erősen ingerli a szemet, az orrot és a légzési szerveket, vagy marja a bőrt és ezáltal képtelenné teszi a harcost fegyverének használatára, vagy fegyverének használatában erősen gátolja azáltal, hogy erősen megnehezíti mozgulatait és megfigyeléseit. A gáz közvetlen hatása abban nyilvánul, hogy olyan terephez tapad, amelyen át kell haladnia a harcosnak. Ilyenkor ugyanolyan hatásnak van

kitéve a harcos, mintha közvetve gázzal lőnének rá. Nemcsak az emberre, hanem az élelmiszerekre, sőt még a lóra is erősen érezteti a hatását. E szerint a gáz támadó fegyver akkor, ha az ellenséget lefogja vagy megsemmisíti és elhárító fegyver, ha valahol leülepszik és ezáltal elzáró hatást fejt ki.

A technikai alkalmazási módszerek lehetnek: a gáz palackszerű tartályokból való kifúvása, ami ma már alig lehetséges, annak járművekről, vagy repülőgépekről való permetezése és végül a gázzal töltött lövedékekkel és bombákvaló kilökése.

A gáznak, mint harci eszköznek az elhárítása a mai katonára külön tudományt jelent. A legismertebb és általában legbiztosabb eszköz a gázálc, amely a megfertőzött levegőt átszűri. Nem védi azonban a test részeit, amelyek védetlenségük a maró és égető hatással szemben. Ez ellen vannak védőruhák, amilyeneket azonban a harcoló katona nem tarthat állandóan magánál. Különösen zavaró a gáz hatása a lóra; valóban használható álcot a ló részére eddig még nem találtak fel. A vegyi ellenszereket, amelyek a maró hatást megszüntetik feltalálták már, de azoknak a veszélyeztetett helyre való szállítására külön intézkedés szükséges.

Más elhárító eszközök a szervezés és harcászat területébe tartoznak. Az óvóintézkedések, az időjelző szolgálat és a megfigyelési lehetőségek (gázfigyelő, gázjelző). Harckocsikat és erődítményeket is lehet már gázmentessé tenni. A gázzal fertőzött terep kerülése, nagy kötelékek mozgásánál a ritkább alakzatok alkalmazása, a harcászati ellenrendszabály. Első sorban a gépjármű alkalmas a gázzal fertőzött terep veszély nélküli áthatolására. Mindenekelőtt nem szabad elhanyagolni a csapat nevelését. A „gázfegyelem“ olyan fogalom, amely ma a katona kiképzéséhez tartozik.

A világháborúban használt gázok összetétele és hatása ma már köztudomású. Ezek ellen a ma használatban lévő gázálcok és védőruhák biztosak. Komoly szakemberek mindig újból azt állítják, hogy új vegyi összetételek nem léteznek. De mind a technika, mind a vegyészet nem ismer még határt és ezért lehetséges, hogy ezen a téren különös titoktartással őrzik az új találmányokat. Meglepetések nem lehetetlenek. A légi fegyvernem számbeli növekedése által

nagyon sikeres harci eszközzé válhat, az a háborúban alig alkalmazott módszer, hogy előrenyomuló, vagy pihenő csapatkötelékekre mérges folyadékot permetezzenek.

A légi erő a hadsereg keretében.

Az összes fegyvernem közül a légi fegyvernem fejlődött legjobban a világháború után. Ma már sok államban nem áll szervezetszerűleg egy parancsnokság alatt a szárazföldi hadsereggel és a tengeri haderővel, hanem a haderőnek olyan része lett, amelyre külön feladatok hárulnak a hadviselésnél. A légi háború, amely legalább is a háború kezdetén külön hadművelési törvények alá esik és amelynek célja az ellenség földi-tengeri- és légi hadereje, de főképp az ellenséges országban lévő erőforrások.

A légi háború viselését itt nem akarjuk tárgyalni. Az alapelvei és módszerei ecsetelését szakszerű leírásoknak engedjük át. Itt szó lesz a légi erők közreműködéséről a hadsereg keretében, a hadsereg vezetésével és csapataival való együttműködéséről.

A légi erő közreműködése négy különböző területre terjed ki: felderítés, harc, összeköttetés és szállítás.

A földi harc ma elképzelhetetlen légi felderítés nélkül. A repülő szeme és a fényképezőgépe idejekorán és gyorsan szállítják a vezetésre szükséges első alapot, ellenőrzik az ellenség magatartását, megállapítják az erőelosztásban történt változásokat és a tüzérségi tűz megfigyelésének nélkülözhetetlen segédeszközét képezik. A légi felderítés ezen felül fényképpel kiegészíti a térképet, megmutatja a terep növényzetének változásait és a harcterületnek emberi kéz által végrehajtott megerősítéseit, mint földmunkákat, árasztásokat, akadályokat stb. A felderítés ma már nincsen korlátozva nappali órákra, az éjjeli felderítés lehetőségeit állandóan fejlesztik. Éjjel még inkább mint nappal, csak pillanatnyi helyzeteket mutathat a légi felderítés, de még sem becsülendő le nagyobb mozgások megállapításánál.

A légi erő a hadsereg keretében harcban, a repülőgép géppuskáinak tüzevel és bombák dobásával fejti ki hatását. Ezekkel a fegyverekkel a repülőgép minden elérhető ma-

gasságban tud hatni, de nagy hatást tud általa kifejteni, hogy alacsony támadást intéz a cél ellen. A meglepés, a támadás sikerének lényeges tényezője, biztosítottak látszik a gyors megközelítés és eltávozás által, az ilyen légi rajtaütések hatása földi célokra különösen nagy. Mint összekötő eszköz parancsok és jelentések közvetítésére a repülőgép ott a leggyorsabb és legjobb segítség erre, ahol különösen fontos, vagy szükséges a közvetítő személyes magyarázata. Az összekötő repülő tehát a jövőben lényegesen megkönnyíti a vezetést és még nagy kötelékek vezetőinek is megengedi majd, hogy a helyszínen érvényesíthessék személyi befolyásukat úgymint régente, amikor a hadvezér még abban a helyzetben volt, hogy áttekinthette a csatateret.

Mint szállítóeszköz annál nagyobb jelentősége lesz a repülőgépnek, minél nagyobb a teherbírása és a felszállási és leszállási lehetősége. Fegyvert, lőszert és más a harcra és ellátásra szükséges cikket sokkal gyorsabban lehet már szállítani. Különleges helyzetekben a harcoló csapat maga is szállítóeszközként használhatja a repülőgépet. Többé nem a jövő fantáziája, hanem ma már valóság az, hogy hatalmas repülőgépek karmai megragadnak egy löveget vagy harcokcsit és leteszik ott, ahol szükség van rá. Az ilyen lehetőségek ma még korlátozottak, mert kevés az ilyen repülőszállító, de ennek legnagyobb mértékben való kihasználását nem zárja ki a jövő. Ami eddig utolsó menekülési lehetőségnek számított, az most már minden hadseregben a kipróbálás tárgyát képezi; egész csapatok leszállása ejtőernyővel. Az „ejtőernyős csapat“ szilárd fogalommá vált. A harcnak a levegőből ily módon való befolyásának lehetőségén nem változtat az, hogy ennek harcászati alkalmazása sűrűn lakott kultúrországokban bizonytalan.

Úgymint mindenütt és mindig a légi erő közreműködése a földi harcokban is ellenhatásra akadt. Ez először is a passzív elhárításból áll, az éjjeli sötétség kihasználásából, a természetes és mesterséges eszközökkel való burkolásból és másodszor a földi ellenhatásból, a léghárító ágyúk és géppuskák tüzeiből és végül alacsonyan szálló repülőknél a könnyű géppuskák és puskák tüzeléséből is. Ma már nincs olyan csapat, amelynek szervezetszerűen beosztott léghárító fegyvere

ne volna és ne volna képes saját „csapatlégvédelmével“ hatni.

De az elhárítás összes lehetősége sem tudja megakadályozni azt, hogy a földön lefolyó mozgásokra és harcokra a levegőből való behatás, megfigyelés és lövetés által, legnagyobb befolyással ne legyen. A sötétség kihasználása a mozgások végrehajtásánál, fedett terep felkeresése, nagyobb kötelékeknek mélységbe és szélességbe tagozott kisebb kötelékekre való szétbontakozása, erre a legfontosabb harcászati ellenrendszabály. Ezeknek a védőintézkedéseknek a vezetésre való kihatását majd felismerjük a következő fejezetekben.

Hogy a légi erő milyen mértékben lesz képes a földi harcoknál közreműködni, az magától a légi erő fejlődésétől függ. Fokozott sebesség, a minden terepen való kedvezőbb fel- és leszállási lehetőségek, nagyobb teherbírás és fokozottabb függetlenség az időjárástól, a követelmények alapvonalai.

A hadsereg részére ez a biztosabb felderítés és jelentés lehetőségét, és a repülőgépnek mint vezetési és szállítási eszköznek fokozottabb felhasználását jelenti. A „független átkarolás“ olyan méreteket ölthet a jövő háborúban, amelyeket ma még nem ismerhetünk fel. Az arcvonal mélységét ez még jobban fokozza. A harcokosi és szállítójármű motorjának együttműködése a harc- és szállítórepülőgép motorjával, olyan harcászati sikerhez vezethet, amely legnagyobb befolyással lehet a harc tartamára és módjára, valamint annak eldöntésére. Lehet, hogy a gép, mint az évszázadunk harceszköze, itt fogja aratni a legnagyobb dicsőségét.

Segédc csapatok.

A korszerű harcok és háborúk az utánpótlás nagy és messzeágazó szervezését kívánják. Egyetlenegy csapat sem képes arra, hogy magával vigye a hosszabb időre szükséges harc- és segédeszközöket. A szükségletek kiegészítésre szorulnak, amelyek az igények szerint különbözők lesznek. A mindenféle szükségletek elkészítése és készenlétben tartása a jól megszervezett honvédelmi gazdálkodás feladata. A „fegyver-

kezes mélysége“ ma a honvédelmi politikus különös gondja. A szükséglet utánszállítása és annak a harcoló csapatokra való felosztása a katona dolga és a hadművészet külön területe, melynek nagy fontossága külön, szakszerű vezetést követel.

A szükséglet ruganyos utánszállítása éppen olyan előfeltétele a sikernek, mint annak a harcban való helyes felhasználása.

Az ellátás kiterjed lőszerre, fegyverre és eszközökre, az ember és ló élelmezésére, ruházatra, felszerelésre, pénzelátásra és számadásra, orvosi és állatorvosi gondoskodásra, a repülőgép és gépjármű üzemanyagára, az elhasznált és elrongálódott anyag helyreállítására, a postaküldemények kézbesítésére és a felesleges tárgyak és sebesültek visszaszállítására.

A már régen ismert szállítási lehetőségek, a vasút és a hajózás, kiegészítésüket találják a motorizált és fogatolt oszlopokban. A motorizálásnak az a lehetősége, hogy a teret gyorsabban lehet legyőzni mint előbb, sok könnyítést hízott, az ellátás területét bővítette.

Számtalan, legkülönbözőbb összetételű és teherbírású oszlop szállítja a szükségleteket a vasúti végállomásoktól a harcoló csapathoz. Külön munkásszázadok gondoskodnak a ki- és átrakodásról és rendfenntartási közegek biztosítják a tömérdek fontos munka súrlódás nélküli lebonyolítását a harcoló arcvonalak mögött. Más alakulatoknak az a feladata, hogy karbantartsák az utakat, vagy újakat építsenek, megint mások biztosítják a közlekedési vonalakat és átrakódó helyeket, amelyeket az ellenség fegyverhatása épügy elérhet, mint magát a csapatot.

A dolgozó katonák hadserege szükséges arra, hogy biztosítsák az arcvonalban harcoló katona ellátását. A gép mint harceszköz itt is érezteti mélyreható befolyását.

A jövő fegyverei.

Fantázia vagy valóság?

Minden időszak tele van reményekkel és álmodozásokkal, de egyszerűs mind aggályokkal és rémképekkel is.

A hadviselés területe, már kezdettől fogva telítve iszonyattal és borzalommal, különösen kedvező talaj a jövőbeni lehetőségek sejtelmére. Tág tere nyílik itt a pacifisztikus és specialisztikus túlzásoknak.

Az összes ország újságjaiban és irataiban megjelenő igények és leírások mindig emlegetik a halál sugarakat, baktériumokat, az emberek által irányított torpedókat és a hatalmas méretű hajókat.

Az ilyen messzire elkalandozó gondolatokat a katona mindaddig el fogja utasítani, amíg azok semmi egyéb mint játékok és féktelen fantáziák. Kételyei azonban ne vezessék arra, hogy figyelmen kívül hagyjon lehetőségeket.

Hogy hol fekszenek a határok, hol kezdődik a lehetőség és hol van vége a fantáziának, azt senki sem képes megállapítani. Egykor a repülőgép és a rádió is lehetetlenségnek látszott. A kutató ész és a véletlenül történt szerencsés felfedezés által már egynéhány álom valósággá vált. Ma is bizonyára léteznek olyan lehetőségek, amelyek még kipróbálva nincsenek, de a jövőbeni siker csíráját magukban hordják.

Nehéz valamit határozottan megjelölni, de rámutatunk a következő jelszavakra: távolbalátás, villamos energiák alkalmazása, távolból való irányítás, további vegyi harceszközök.

Az ilyen gondolatokat mindig a határtalan fantázia szemrehányása érheti, amit nehéz megcáfolni. Ez a célzás csak azt akarja kifejezni, hogy a jövőbeni hadművészet talán rendelkezik már olyan eszközök és lehetőségek fölött, amelyek ma még lehetetlennek látszanak, hogy a hadviselés e tekintetben is a bizonytalanság területe és hogy az e téren való meglepetések a katona szellemi ruganyosságát ne korlátozzák.

A fegyvernemek együttműködése.

A világháború nagy harcászati tanulsága az volt, hogy a siker feltétele csak az összes fegyver szoros együttműködésében rejlik. A vezetés művészete harcban abban áll, hogy a különböző hatású fegyver egységesen hasson az ellenesre.

Nagy vita folyik ma arról, hogy melyik fegyvernemet illeti meg a „főfegyvernem“ címe, melyik a fegyvernemek királya. Ez a vita főleg a gyalogságot és a páncéljárműves csapatot érinti. Erre csak azzal a kérdéssel válaszolhatunk, hogy lehetséges-e ma még, hogy a gyalogság harcokcsik nélkül támadhasson. Az ilyen vita arra jó, hogy tisztázza a lehetőségeket és hozzájáruljon a fegyverhatások helyes felismeréséhez a jövő háborúban. Elkerüli ez a vita azonban azt az alapigazságot, hogy csak a fegyverek együttműködésétől remélhetjük az üdvösséget. Ha számszerint mérjük, akkor kétségtelenül a gyalogság a „főfegyvernem“, mert minden hadseregben ott van a legtöbb harcos. Ha pedig a hatás szerint kérdezzük, akkor egyértelmű választ nem adhatunk. Minden harchelyzetnek más a képe, más a feltétele és más a követelménye a sikerhez. A főfegyvernem akkor mindig az, amelyik meghozta a döntést. Ha azt a gyalogos rohama, a páncél lökése, a tüzérség tüze, a levegőből végrehajtott tűzcsapás vagy valamelyik akadály legyőzése utászok által, hozta meg, akkor a győzelem pálmája illeti a gyalogost, a páncélost, a tüzért, a repülőt vagy az utászt. Nem helyén való itt a hiúság, hanem a közös célra való legnagyobb odaadás, a csatatéren való győzelem.

Az együttműködés követeli az összpontosítást és az elosztást; egyszóval a szervezést. Az összpontosítás hatása szerint célszerű legyen.

A szervezés megállapítása nem a csapatvezér dolga, hanem elsősorban a hadsereg szervezőé. A szervezés pedig *H.* harc, a hadművészet követelményei után igazodjék. Ezért szükséges ebben a keretben a csapatszervezés rövid szemlélődése.

Az egység, amelyben mindenekelőtt a fegyverek együttműködése hatásossá válik, ma majdnem minden hadseregben a hadosztály. A hadosztály áll: több, rendszerint három gyalogezredből, legalább is kilenc könnyű és három nehéz ütegből álló egy, vagy két tüzérezredből, melyekhez tüzérségi felderítő eszközök (hang- és fénymérés) tartoznak. Egy felderítő osztály, egy zászlóalj törzs alatt levő utász század; páncéltörő egységek és híradókötelékek egészítik ki ezt a szervezési egységet. Némely hadseregben különböző erősségű páncéljárműves csapatok is tartoznak a hadosztályhoz.

Ezek a harcegységeken — Hadosztályokon — kívül mindenütt külön hadsereg közvetlen csapatok is léteznek, amelyeket a harc mindenkori szüksége szerint oszthatnak be. Ezekhez tartoznak: könnyű és nehéz tüzéralakulatok, utász-kötelékek, páncéltörő egységek, híradókötelékek, géppuskászázslóaljak, felderítő osztályok, vegycsapatok és szállító- és utánszállító egységek. A számos hadosztály mellett, mint hadsereg közvetlenek, lehetnek még motorizált és mechanizált dandárok vagy hadosztályok, amelyekben nagy páncélkötelékekkel egyesítve motorizált gyalogság és más segédfegyvernem is van, úgyhogy önálló alkalmazásra is képesek. Az ilyen csapatot mindenféle összeállításban és különböző erősségben találunk.

Nemcsak a csapatnak van szüksége a szervezésre, hanem a vezetésnek is. Két vagy három hadosztály képez egy hadtestet, amely még egyes különleges hadsereg közvetlen kötelék felett is rendelkezik. A hadtesteket hadseregekbe, a hadseregeket hadseregcsoportokba foglalják össze. Egyes részekre való felosztásuk nincs megállapítva. A mindenkori harc helyzet mindenkor más összefoglalást és más külön kötelékek alakítását követeli.

A szervezés célja a lehetőleg ruganyos harcvezetés, amely az egységes hatásra törekszik és határát az áttekintésben és vezetési lehetőségben leli.

A vezetés művészetéhez tartozik, hogy a szervezést a harc szükségességéhez alkalmazza. A helyes szervezés és világos parancsadási és alárendelési viszonyok éppolyan eszközök a győzelemhez, mint maga a harc és a csapatok jó ellátása.

A MAI ÉS HOLNAPI HARCÁSZAT.

Vezetés.

A harc az erőszak alkalmazása. A katonai harc a megfontoltan előkészített harceszközök tudatos alkalmazása. Ész és anyag egyesül erre az előkészítésre, de kell, hogy az alkalmazásra is egyesüljön. A gép nem jelent semmit az ember nélkül, aki üzembe helyezi és fenntartja. A legjobb hadigép, a fegyver sem ér semmit, ha nem kezeli olyan ember, aki uralja a kezelését és elszánja magát arra, hogy veszély esetén élete kockáztatásával is tovább kezeli. Harcban, korszerű fegyver nélkül még a legbátrabb ember sem jelent semmit. Így tehát erkölcsi, szellemi és anyagi erők egyesülnek a harc végrehajtására. Az eredményes fegyverhatás feltétele az, hogy minden fegyver egységes terv szerint, megfelelő helyről és megfelelő időben a helyes célra hasson. A harc végrehajtása e szerint megköveteli a tervszerű vezetést.

Ennek a vezetésnek uralnia kell mindazokat az erőket, amelyek itt egyesülnek. Ez nagyon természetesen hangzik. Ami azonban olyan természetesen látszik, az képezi a gyakorlatban a katonai vezető, a tiszt és a magasabb csapatvezér kiképzését. A vezetőnek kell hogy az erkölcsi erőket nevelje, a szellemi erőket serkentse és segítsen az anyagiakat alkotni. Szükséges azonban, hogy neki is legyen erkölcsi ereje, hogy ő is uralja a szellemi erőket és áttekinthesse az anyagi erőket. Nagy feladat ez, ha népét döntő harcában sikerre akarja vezetni. A legnagyobb felelősséget foglalja ez magában, ezt pedig csak egy ember viselheti, a vezető, a parancsnok, a vezér.

De minden katonai vezér az ember és az eszköz támogatására szorul. Így keletkezik a törzs, amelynek különböző az összeállítása. A törzs mindig egy vagy több vezetőtársból áll, továbbá szakértő tanácsadókból és segítőtársakból a különleges fegyverek részére és a szükséges segéd személyzetből.

Ahogy a hadsereg tagozódik hadseregcsoportokra, hadseregekre, hadtestekre és hadosztályokra, továbbá ezredekre, zászlóaljakra és osztályokra és még tovább századokra és ütegekre, a szerint ismerünk hadseregcsoport-, hadsereg- és hadtestparancsnokságokat, hadosztály-, ezred-, zászlóalj- és osztálytörzseket, századparancsnoki rajokat és ütegparancsnoki szakaszokat. Minél nagyobb a kötelék, annál nagyobb a törzs. A század és az üteg beéri néhány altiszttel és legénységgel. A zászlóalj- és osztályparancsnok már segéd-tisztje felett rendelkezik és azonkívül még egy-két tiszt felett, hírek és parancsok közvetítésére. Az ezredtörzshöz tartozik a segéd-tiszt, híradótiszt és egyéb segéderők, fegyver és utánpótlási ügyekre. A hadosztálytörzsnél már vezérkari tisztnek hívják az első segítőtársat, aki mellett egy másik vezérkari tiszt az ellátást vezeti. Ezen kívül még más tiszt mint segéd-tiszt, híradótiszt stb. egészíti ki a törzset. A hadtestparancsnokságoknál és a többi még magasabb törzsnél a felelős parancsnok mellett, mint annak tanácsadója és segítő-társa a vezérkari főnök áll, aki a munkálatokat a törzsben vezeti, és a parancsnokot tehermentesíti a részletmunka alól. Az ilyen segítőtársaknak az a feladatuk, hogy megszerezzék a vezetéshez szükséges alapokat, azokat gyűjtsék és rendezzék és azonkívül, hogy kifejezésre juttassák a vezető akaratát és a szükséges elhatározásokat, szóval kezeljék a vezetési eszközöket.

A vezetés alapjához tartozik elsősorban a kapott parancs, vagyis az illető kötelék mozgására vagy harcára adott intézkedés. Megfontolás után, a terepre, a saját erőre, az ellenség magatartására és az időre és térre való tekintettel, elhatározásra kell jutni és azt parancsok formájába átültetni. Ezt a megfontolást katonai nyelven „a helyzet megítélésének” hívják, amely gyors észjárást, logikus mérlegelést és csak a lényeg figyelembevételét követeli. A helyzetet többnyire bizonytalanság jellemzi. Az előítélet nagyon veszélyes és döntő tényező az ellenség helyes felbecsülésénél a józan ész.

A helyzet megítélésének eredménye az elhatározás. „Teljes erővel világos célt kövessen az elhatározás”.¹ A háború eshetőségei mindig azt az aggodalmat keltik, hogy he-

¹ Német szabályzat „Truppenführung“ 11. oldal.

lyes-e az elhatározás és hogy eredményre vezet-e annak végrehajtása. A vezetés nagy erénye a szilárdság, de hibás az elhatározáshoz való merev ragaszkodás, változott viszonyok mellett. A katonai vezetés művészetéhez tartozik jórészt annak az időpontnak a felismerése, hogy mikor kell új elhatározásra jutni.

A vezető akarata parancs alakjában jut kifejezésre. Az alárendelt csapatok részére az jelenti a harcra való intézkedést, amely itt most újból kiváltja a helyzet megítélését, az elhatározást és a parancsokat. Fontos, hogy az alárendelt vezetőknek az adott parancs keretében cselekvési szabadságot engedjünk, hogy feladatot adjunk nekik, amelynek végrehajtását nem kötjük meg. Világos parancsok szükségesek, rövidek pedig kívánatosak. Minél kisebb a kötelék, annál gyakoribb a szóbeli parancsadás. Az írásban adott parancsok kizárják a félreértést és a kételyt. Azonkívül utólagos pótlásként gyakran szükségesek. A parancs mindazt tartalmazza, amit tudni kell az alárendeltnek, hogy végrehajthassa a parancsot, de annál többet aztán ne tartalmazzon. Könnyebb megértés végett a katonai parancsadási nyelvezet az idők folyamán szilárd formákat öltött. A katonai vezetés sajátosságának megfelel, hogy csak kivételes esetben indokoljuk a parancsokat.

Ugyanazok az eszközök, amelyek az ellenségről szóló híreket, a terep szemrevételezéseket és a saját csapatokról szóló adatokat — szóval a vezetés alapját — a felső parancsnokságoknak megszerezték, továbbítják a parancsokat lefelé is. Ezek az eszközök a mindenkori kötelék szerint lehetnek: jelentőfutó, jelentőlovas és jelentőkutya, kerékpáros és motorkerékpáros, a lovasított segédtsízt épűgy, mint a vezérkari tsízt gépkocsin vagy repűlűgűpen, a drűtvezetűk, fűnyjelzűs, rűdiűhullűm űs vűgűl gűyakra a vezetű maga, aki fűkűp dűntű űs vűlsűgos űrűkban nyomatűkűt ad vezetűi akaratűnak szeműlyes megjelűnűsűvel, űletűnek kockűztatűsűval is.

Felderítűs.

A vezetés legfontosabb alapja a saját feladaton kűvűl az ellensűgrűl szerzett hűrek. Ezek a hűrek a felderítűs eredműnyi. A felderítűs a levegűben űs a fűldűn tűrtűnik, de azon-

kívül más különféle eszközökkel is, mint híradó felderítéssel, hadifoglyok vallatásával és ügynöki ténykedésekkel.

A hírszerzés céljai szerint hadászati-, harcászati- és harcfelderítést ismerünk. A hadászati- és harcászati vezetésre és az ütközet irányítására ezek szolgáltatják az alapot. Ha ugyan különböző célokból vezetjük be a felderítést, annak eredménye mégis az összes célnak egyszerre szolgál. A felderítés bevezetése döntő. Itt is érvényes a súlyképzés törvénye és a kölcsönös kiegészítés alapelve. Tartalék felderítő erők kéznél legyenek, hogy a felderítést mindenkor lehessen bővíteni, sűríteni vagy változott helyzeteknél azt újból be lehessen vezetni. Hacsak a legszükségesebb erőt alkalmazzuk a felderítésre, az mégis legyen olyan erős, hogy hamarosan túlsúlyba kerüljön a felderítési térben. Ámbár a felderítés feladata csak látni és jelenteni, ezt gyakran nem érheti el harc nélkül.

Szabály a felderítés legyezőszerű bevezetése, melyet a helyzet, a felderítő erők nagysága, a terep és az úthálózat szab meg. Járőrök vagy rajok, a távolság szerint lovasítva vagy motorizálva, képezik az első hullámot, amelyet harc esetére támaszként és mint tartalék, nagyobb erők követnek. A terepszakaszokénti előnyomulás megkönnyíti a felderítő eszközök vezetését. Fontos és nehéz a feladat meghatározása; lényegét kihámozni művészet, ami egyszersmind a jó és célirányos eredmény előfeltétele. Szükséges az egyes felderítőeszközök egymásközötti összeköttetésének szabályozása, főképp a légi és földi felderítés között. A felderítő erők legnagyobb gondja legyen a felderítés eredményének gyors és biztos közvetítése. Nem ér semmit a legjobb jelentés sem, ha elkésve, vagy egyáltalán nem éri el azt a vezetőt, akinek szól. A leggyorsabb közvetítés értéktelen, ha helytelen képet nyújt.

A hadászati felderítés elsősorban a légi erő felderítő egységeinek feladata, amelyeket erre a célra a hadsereg parancsnokságoknak alá lehet rendelni. Ezek nagy magasságban (5000—8000 m.), borús időnél mélyebben is, fényképezéssel és megfigyeléssel derítenek fel. Az első eredmény aztán állandóan további ellenőrzésre szorul, újabb repülőek és motorizált erők bevetésével, mely utóbbiak most felveszik az ellenséggel való érintkezést. Így fokozatosan sűrűsödik ez a

felderítés és fokozatosan átmegy a harcászati felderítésbe, amely szintén a levegőből — most már alacsonyabb repüléssel — és a földről is figyeli az ellenség egyes részeit. Gyakran szükség lesz a felderítés területének megtisztítására vadászkülönítmények által. Amikor megvan a harcérintkezés, előtérbe jut a harcfelderítés, amely az egyes fegyvernemek céljait szolgálja, tehát azok vezetik be.

A felderítés lehetőségei mindenkor döntőek voltak a vezetés módozataira. Minél nagyobb a növekedő hadseregekkel együtt a harcok területe is, annál nehezebb lett azoknak a megfigyelése és annál nyomatékosabb lett a messzebb terjedő felderítő eszközök és a hírek gyorsabb közvetítése utáni követelés. A légi megfigyelés és a jelentések drótnélküli közvetítése adják a korszerű felderítés képét. A tér és idő gyors leküzdése manapság annyira megkönnyítette a felderítést, hogy a meglepés lehetősége a legkisebb mértékre csökkent. Ez könnyíti a vezetést, de egyszersmind meg is nehezíti, a szerint, hogy mi a szándékunk. Az ellenséges helyzet idejében való tisztázása nagy nyereség, de saját mozdulataink egyidőbeni leleplezésére hátrányos. Húzások és ellenhúzások gyorsabban követik egymást és szűkebb korlátok közé szorult a cselekvés szabadsága. Ha előbb — még a világháborúban is — a vezető nagy gondja az volt, hogy egy jelentés sem érkezett be, akkor ma és a jövőben az ellenségről szóló hírek tömege esetleg még terhet is jelentenek a vezetőnek. Mert a jelentések fokozódó számával és terjedelmesebb tartalmával növekszik a tévedések és ellentmondások száma is. Az ellenségről alkotott kép sűrűbb lesz, de hogy ezzel együtt tisztuljon is, állandó gondja legyen mindazoknak, akik felelősek a felderítés bevezetésére és végrehajtására.

Biztosítás.

A biztosítás az elhárítás területébe tartozik. Ez az ellenségnek saját helyzetünkbe való betekintését és meglepő támadását akadályozza meg. Pihenés, mozgás és harc alatt egyaránt szükséges. Ellenfelei az ellenséges felderítés és azok az erők, amelyek képesek arra, hogy meglepően támadjanak, tehát ma elsősorban az ellenség légi felderítése és annak különféle motorizált erői.

A biztosítás aktív és passzív lehet. Légi ellenség ellen hatnak a saját légelhárítók és a vadászrepülők, amelyeknek az a feladatuk, hogy megakadályozzák és távoltartsák az ellenséges légi felderítést. Saját kötelékeink kisebb egységekre való széttagolása, minden mozgás és helyzet burkolása természetes és mesterséges eszközökkel és a sötétség kihasználása azt célozzák, hogy az ellenség nehezebben ismerhesse lel saját helyzetünket.

A földi ellenség elleni biztosítást rendszerint azzal érjük el, hogy kisebb osztagokat tolunk a biztosítandó csapat elé. Zárak, valamint páncéltörő fegyverek beosztása fokozzák a földi biztosítást.

Pihenő csapatot előőrsekkel biztosítunk, a menetelő csapatot elő-, utó- és oldalvédekkel, a harcoló csapatot pedig harcolóőrsekkel. Ennek a biztosításnak az értelme az, hogy gyengébb ellenséges támadásokat elhárítson, nagyobb támadásoknál pedig időt és tért nyerjen arra, hogy a saját főerők felvegyék a harckészültséget. A földön való veszélyeztetés ellen a legjobb biztosítás a saját felderítés. De az nem képes hézagok nélkül működni és ezért nem pótolhatja egészen a biztosítást.

A korszerű fegyverek nagy hordereje, a motor által fokozott mozgás gyorsasága és a levegőből való megfigyelés és fegyverhatás lehetőségei, döntően befolyásolják a biztosító rendszabályokat is. Minden nyugvó csapat, régi értelemben még a leghátrább fekvő „mögöttes országrészben“ is, ma veszélyeztetett a légi megfigyelés és támadás által. Az arcvonalt mögötti „utazó menetek“ ma elvesztették békés jellegüket. Utánszállító oszlopok és magasabb törzsek már nem ringathatják magukat biztonságban, akármennyire is légmentesen elzárták az arcvonalt. Mélyen végrehajtott repülőtámadások, nagy magasságból való bombázások és ejtőernyős csapatok rajtaütése, a jövőben a hadműveleti terület és az ország minden szélességében és mélységében lehetségesek; a páncélos erők áttörése pedig megint új veszélyt jelent. Légi támadások iránt különösen érzékenyek a motorizált kötelékek hosszú menetoszlopai, amelyek az utakhoz és azok műépítményeihez vannak kötve, igen kedvező célt nyújtanak és az ellenséges légifelderítés által könnyen felismerhetők. A motorizálás másrészt elősegíti a biztosítást azáltal, hogy gyors

san és messzire előreküldhetjük, vagy eltolhatjuk a biztosító osztagokat.

A biztosítás külön feladatát képezi a nagyobb felvonulások és mozgások leplezése. Tervezése a hadművelet területébe tartozik, végrehajtása pedig harcászati feladat. A megoldás lehet offenzív és defenzív, a szerint, hogy elűzzük és megsemmisítjük, vagy pedig csak elhárítjuk az ellenséges felderítést. A leplezés végrehajtását meghatározza: a leplezés célja, a csapatok helyzete és ereje, valamint a terep. Megtérítési rendszabályok hathatósan támogatják a leplezést. A leplezést régebben nagyobb lovaskötélékek hajtották végre, ma erre a gyors és mozgékony motorizált kötelékek különösen alkalmasak. Egyrészt a felderítés lehetőségeinek haladása, másrészt a motorizált kötelékek gyorsasága nagyobb jelentőséget adnak majd a jövőben a leplezésnek. A hadműveletek bevezetése, ma inkább mint eddig, leplezésre szorul.

A menet.

A mozgás és a harc harcicselekvések, amelyek egymást kiegészítik, összefolynak és egymást követik. A csapatok harctevékenysége tehát jórészt menetelésből fog állni. Menetek történhetnek gyalog, lóháton, vagy technikai szállítóeszközök segítségével. Sokan kételkednek abban, hogy ma a motorizálás korszakában nagyobb kötelékek gyalog menetelése még szükséges és lehetséges-e? A hadseregek teljes motorizálásáról az előbbi fejezetben beszéltünk, az ott tárgyaltakból kitűnik, hogy még nagyobb kötelékek gyalogmenetei sem feleslegesek. Az ember és a ló fizikai erejének határából következtethetjük, hogy gyalogmenetelő kötelékek menetteljesítményei a 100 vagy 200 év előtti idővel szemben fokozódtak. Az a törekvés, hogy a gyalogság által vitt málhát csökkentsek, ez irányban is javított a helyzeten. Mindez főképp a csapat harcképességét szolgálja. A napi 25—30 km meneteljesítményt csak kivételes esetekben és akkor sem tartósan léphetjük túl. Motorizált kötelékek ellenben 200—250 km napi teljesítményre képesek. Hogy ebből a különbözetből milyen következtetéseket vonhatunk le a hadműveletek vezetésére és a hadászati tervekre, ezt később tárgyaljuk; majd.

A harcászat feladata a menetek végrehajtása és erről lesz itt szó.

Menetek végrehajtásánál legfontosabb feltétel mindig az a kérdés, hogy van-e egyáltalán kilátás az ellenséggel való találkozásra és milyen mértékben. A biztosítás feladatainak fejtegetésénél már rámutattunk arra, hogy szükséges a sötétség kihasználása, a csapatok mélységbe és szélességbe való széttagolása, a tagozódás előre, hátra és oldalt, az elővéd, utóvéd és oldalvéd kikülönítése. Ez azt jelenti, hogy gyakoriak lesznek az éjjeli menetek és az ellenség közelében sokszor előfordulnak menetek mezei utakon, vagy út nélkül is. A kilátásban levő harc követelményei által a jelenkor és a jövő menetei egészen más képet nyernek. A fegyvernemek együttműködése és főképp a gyalogságnak ebből az okból nehéz fegyverekkel való ellátása, külön tagozást és vegyes sorrendet tesz szükségessé. Szabály lesz az egész menetoszlop felosztása egyes, minden fegyvernemből és segédfegyverből álló menetsoportokra, amelyek ezáltal gyors harcalkészítésre képesek. „Megerősített gyalogezerdek“, amelyekhez kezdetről fogva tüzérseget, utászokat és más segédfegyvert osztottak be, fogják az ilyen menetsoportok egységét képezni, összetételük ne váljék rendszerré, hanem alkalmazkodják a helyzethez. Különösen fontos kérdés a tüzérseget beosztása. Ez a csoportképzés megkönnyíti a menet végrehajtását és menet közben az elhelyezést, de megnehezíti a harc egységes vezetését, amelyet menet közben különösen a jó híradással és nagyon rugalmas vezetéssel biztosítani kell. Ezt elősegíti még a terepszakaszokéinti és lépcsőzetes előnyomulás.

A hadseregek zömét ma a gyalogmenetelő hadosztályok képezik, amelyek azonban nagyszámú motorizált csapatjármű és motorizált egység felett is rendelkeznek. Nagyon megnehezíti a menet végrehajtását az, ha egy köteléknek az egyes részei különböző gyorsasággal haladnak. A törekvés tehát az, hogy az ilyen kötelékeket lehetőleg ne keverjék motorizált járművekkel, hogy „fajtiszták“ maradjanak. A harchoz követelt mozgékonyág azonban határt szab e törekvésnek. Ennek szükségmegoldása abból áll, hogy a motorizált részek zárt menetsoportban ugrásszerűen kövessék a gyalogkötelékeket. Ezt sem lehet tökéletesen végrehajtani,

mert egyes járművek, mint pl. a törzsek, a híradók és páncéltörők gépjárművei messze elől szükségesek. Ezért a főcsapat és biztosító csapatok közötti távközbe sorolhatjuk azokat; ez megnehezíti a menetet és meghosszabbítja az oszlopokat, ami azonban elkerülhetetlen. A gyaloghadosztály egy úton menetelve ma 25—30 kilométerre húzódik szét. A menetteljesítmény határát tehát az szabja meg, hogy az így menetelő hadosztály képes legyen egy nap alatt az összes csapatait harcba vetni.

A korszerű harcászat különös feladata, a teljesen motorizált kötelékek meneteltetése. Egyszerű a menetintézkedés, ha egyforma gyorsaságú egységekről van szó, ami azonban ritka eset. Motorkerékpáron haladó kötelékek gyorsabbak mint a gépkocsin haladók, azoknak viszont nagyobb a sebességük a hernyóvontatású páncélos járműveknél. A különbséget mutatják a 35, illetve 25 és 10—15 kilométeres átlagsebességek. Az egész kötelék gyorsasága azonban mindig a leglassúbb résznek a gyorsasága. Tehát itt is az egyforma gyorsaságú csoportok képzése és azok terepszakaszonként előrenyomulása a legjobb megoldás. Motorizált kötelékek menet alatt nagyon megnyúlnak, mert nagyobb gyorsaságnál a járművek közötti távköz növekszik. A menetoszlopok nagy íhosszúsága azonban nem jelenti azt, hogy hosszabb időre foglalják el az utat. Az időtartam amelyikre a menetoszlop egy utat elfoglal, a menetoszlop gyorsaságával nem változik. Inkább egyforma marad és csak a megállások hossza változtat azon. Úgyhogy a motorizált kötelék hosszúságát ezért jobb percekben kifejezni mint méterekben.

Menetek vezetése külön művészet. Sok előre gondoskodást követel, az oszlopképzésnél az egyes utak megtételét és sorolási idők kiszámítását és biztosításáról, pihenőkről és összeköttetésekről szóló intézkedést kell előkészíteni.

A menet harchoz, vagy harcból vezeti a csapatot, valamint a harc döntésének, a csatának bevezetése. Végrehajtásától, az időbeni és térbeni megindításától függ a csapat harc-képessége és a nagy terv keretében a csapatok hatása is. Ebben rejlik nagy jelentősége és ez jelenti azt a nagy felelősséget, amely a menetet szabályozó vezetőt terheli.

Támadás.

A támadás hat a mozgás, tűz, lökés és az irány által, amelyben végrehajtják.¹ Lényegét, módozatait és alakjait nagyjában megtárgyaltuk már e könyv első kötetében. Fejezetünk feladata legyen, hogy a korszerű támadás képét bemutassuk.

A túlsúly és a meglepés alapelvei mellett, a támadás sikerére döntő még annak megindítási módja is. Az ellenség arcvonalára indított támadásnak legkevesebb a kilátása sikerre. Hogy győzelemhez vezessen, az áttörésig kell kialakulnia, hogy mesterségesen megteremtse azt a feltételt, amelyet már kezdettől fogva nyújt az oldaltámadás. Egyik, vagy mindkét szárny átkarolása, aminek tetőpontja a bekerítés, nagyobb eredménnyel kecsegtet. A harcászati vezetés művészetéhez tartozik, hogy a harc bevezetésénél, vagy a harc alatt, eltolásokkal teremtse meg a siker előfeltételeit, azaz térben és időben ott hasson meglepésszerűen a túlsúly, ahol gyenge az ellenség.

Vitás kérdés marad az, hogy mennyire lehetséges ma az átkarolás. A kezdettől fogva megindított átkaroló támadásnak csökkent a sikerre való kilátása, mert a javult felderítési lehetőségekkel felismeri az ellenség a támadás szándékát és motorizált járművek segítségével gyorsan szállíthat tartalékokat a veszélyeztetett helyre.

Ma már könnyen lehet nyílt szárnyakat fedni és az arcvonal hézagait elzárni. Még idejekorán a szükséges helyre vezetett kisebb erők is jelentékenyen közreműködhetnek az elhárításnál. Ha az ellenség arcban való lekötése eddig is az átkarolás előfeltételét jelentette, akkor ez most még inkább érvényes. Csak amikor támadással az ellenséget arcban úgy fogjuk le, hogy az átkarolás mellett az áttörés is fenyegeti, látszik elegendőnek ez a lekötés. Ez a veszély teszi bizonytalanná tartalékai alkalmazásában és biztosítja a támadónak a túlsúlyt az átkarolási szárnyon. Ha a támadó túlsúlya kezdettől fogva olyan nagy, hogy a védő képtelen az egész megtámadott rész hatásos megvédésére, akkor lényegesen egyszerűbb a támadó helyzete.

¹ Truppenführung, 110. oldal.

Az átkaroló támadás is eleinte egy arcvonalra akad és attól függ majd a támadás sikere, hogy milyen erős ez az arcvonal. Az itt támadó csapat harceljárása alig játszik szerepet. A következő fejtegetéseinknél tehát lemondhatunk arról, hogy a mai és holnapi harcászati támadás különbségét tárgyaljuk.

Minden harcászati támadást egységesen kell vezetni. A döntés helyén egész erejét fejtse ki és súlyt képezzen. A támadás hatása szétforgácsolódik, sikere elmarad, ha részletcselekményekre oszlik. A súlyt képezzük a döntő helyen való tűzősszpontosítással és keskeny kiterjedésű és mélyen tagozott lököerők bevetésével, amelyeket tartalékok követnek. Nehéz a döntő helyet eltalálni. Gyakran a terep alakulásától függ, amikor is egy uralkodó magaslat jelzi azt, de sokszor a szándék határozza meg. Nem ritkaság, hogy csak a harc folyamán ismerjük fel az ellenség gyenge pontjait. Egyes esetekben határoz a támadó fegyvernem (harckocsi) sajátossága és hogy az milyen mértékben van a terephez kötve. De lehetséges az is, hogy teljes bizonytalanságban képezzük a súlyt és azt át kell helyeznünk a harc folyamán. A támadás szélessége és mélysége a súlyképzéstől függ. Az erőelosztást a harcsávok szabályozzák. A zászlóalj kiterjedése rendszerint 400—1000 méter, a hadosztályé 3—5 km. Minél erősebb az elhárítás, annál keskenyebb és mélyebb legyen a csapatok tagozása; az egymás mellett harcba vetett kötelek vezetési lehetősége képezi az alsó határt. A támadásnak célt tűzünk ki. Ezt a támadó kötelék nagysága, az ellenállás foka és a terep alakulása szerint távolabbra vagy közelebbre állapítjuk meg. De a célnak általában nincs határa a támadás irányában, ha tehát nem akarjuk, hogy ne lépjék túl a kitűzött célt, azt külön el kell rendelni. Különösen fontos, hogy felismerjük azt a pillanatot, amikor a támadás elérte tetőpontját. Ez dönti el a sikert vagy a balsikert; ez a pillanat rendszerint a krízis. Minden annak a helyes értékelésétől függ, hogy erős hatás kifejtésével lehet-e sikert elérni, vagy a balsikert megakadályozni. Ez a legnehezebb elhatározás; ettől függ a csapat erkölcsi állapota és harckészsége a következő harcokra.

A támadás végrehajtása az összes fegyvernem tartós együtműködése, amely módozataiban változik ugyan, de

célja az ellenség megsemmisítése. Azt pedig akkor értük el, ha az ellenség zöme elesett, megsebesült, vagy fogságba került, anyaga elpusztult vagy zsákmányunk lett, vagy meghátrált az ellenség. Az együttműködés a támadás módja szerint különböző lehet, kiindulhat a mozgásból, ami a találkozóharc kezdetén szabály lesz, vagy a készenlétből, amire legtöbb esetben kényszerülünk. Az ellenség ereje, és az elhárítás módja is befolyással lesz a támadás rendszerére. Hogy az ellenség miképpen marad érintkezésben velünk, többek között befolyásolja az is, hogy mi hogyan tartjuk fenn vele az érintkezést. Támadás olyan ellenségre, amely már hosszabb idő óta készül az elhárításra és erősen kiépített állásokban várja azt, más előkészületeket követel, mint a harcmezőre éppen beérkezett ellenségnél.

A találkozóharc támadásának sajátossága, a bizonytalanság a harcnál. Behatóbb felderítésre és kikémlelésre nincs idő, A helyzetet többnyire csak a legelői lévő részek bevezető támadása tisztázza, amelyeknek még mozgásban tűztek ki olyan célt, amelyet a terep alakulása kíván. Gyakran egy magaslat elfoglalása lesz ez a cél. A legelői lévő részek harcából alakul ki aztán az ütközet. Eldöntetlen, gyakran változó helyzetek jellemzik a harc eme fejezetét. Az alsóbb vezetők elszánt rárohanása és merész vállalkozása, idézi elő a további lefolyás feltételeit. A felső vezetés törekedjen arra, hogy az ilyen előnyöket kihasználhassa és az egységes cselekvések helyreállításával a kezdő sikert győzelemmé bővíthesse ki. Rendszerint az a fél jut előnybe, amelyiknél nagyobb a harckészültség, azaz előbb tudott felfejlődni. Gyakran azonban a nagyobb mélységből vezetett harc hozza a későbbi, de utolsó és legfontosabb döntést. A tűzérés korai előrevonása a menetoszlopból fontos rendszabály. A felső vezetés korai beavatkozása biztosítja a tervszerű cselekvést. Támadáshoz való készenléthehelyezés, a találkozóharcnál is lehet célravezető, különösen akkor, ha a harcot bevezető legelői lévő részek széles kiterjedése által tisztázódott a helyzet és a támadás megindulására kedvező készenléti hely áll rendelkezésre.

Ma sokan kételkednek már a találkozóharc lehetőségében és egyes hadseregek kerülnek is. Elriasztja őket a helyzet bizonytalansága és a legelől lévő részek tervszerű, lassú,

terepszakaszonkénti és feszesen szabályozott előnyomulásával keresik a biztos alapot a kilátásban lévő harcra. Ez megköti az alsóbb vezetést, nem engedi meg az adott lehetőségek kihasználását és sok esetben elmulasztja a kedvező pillanatot. Ilyen sematikus és metódikus előnyomulással szemben az előbb ecsetelt találkozó eljárás előnyben van. Éppen a motorizálás és mechanizálás korszakában gyors és elszánt cselekvés a siker előfeltétele. Külön kiképzést követel ugyan, de sok kilátása van a sikerre. A német vezetésnek ez volt mindig az erős oldala. Aki nem fél a találkozóharcotól, az még ma is talál arra alkalmat. A harcok bevezetése és befejezése, a tartalékok szárnyak és oldalakért vívott harcaiból keletkező összeütközések és egyéb helyzetek, továbbra is alkalmat nyújtanak a találkozóharcra.

Ha a felderítés megállapítja, hogy az ellenség jelentékeny előnyt szerzett harckészültségében, vagy hogy elszánta magát az elhárításra, akkor szabály lesz a készenlétből való támadás. Ez a támadás időbe kerül és további tervszerű felderítést követel. Készenlébbe helyezni annyit jelent, hogy megállapított területre előre csoportosítjuk a gyalogságot, ahonnan akkor indul támadásra, amikor nehéz fegyverei és a tüzérség is elkészült arra, hogy ezt a támadást szabályozott tüzzel előkészítsék és támogassák. Megerősített állások megtámadásánál az előzetes készenlébehelyezés mindig szükséges. Tervszerű, nagyon beható felderítés és kikémlelés előzze meg a támadás kezdetét. A gyalogság terepszakaszonként! előnyomulása itt szabály. Szükséges a tüzérség és a gyalogság nehéz fegyverei részére a pontos tűzterv lefektetése és nélkülözhetetlen a legfeszesebb vezetés. A súlyképzés, amely a találkozóharcban csak fokozatosan alakul ki, már kezdettől fogva legyen meg. Az összes fegyvernem együttműködésének jól megfontolt szabályozása és ennek az együttműködésnek térbeni és időbeni megkötöttsége jellemzik ezt a támadási módszert. A vezetésből szervezés lesz és a pillanatnyi helyzetben elveszti cselekvő jellegét. Fontos előmunkálat a lőszernek a szükséges helyre való szállítása és felhalmozása. Világos, hogy ez a szükséges és elkerülhetetlen eljárás nem sok meglepetési lehetőséget nyújt. Annál fontosabb tehát a túlsúly képzése a döntő helyen, ami rendszerint csak anyag tekintetében lesz lehetséges. Hosszú tűz

előkészítés, tűzhenger alkalmazása, harckocsik és repülők tömeges bevetése támogatják a gyalogság harcát.

A támadás lefolyása függ tehát az alkalmazandó módszertől és a megindulási helyzettől. Általánosságban a következő kép alakul ki:

A gyalogság támadása, a gyalogság nehéz fegyverei és a tüzérség támogatása mellett, a gyalogság könnyű fegyvereinek előnyomulásával kezdődik. Gyér alakzatban törekszik a gyalogság az ellenség felé. Ugrásokban, mindig újból beásva magát, közeledik az ellenséges álláshoz. A gyalogsági lökőerőnek előrehaladását folytonosan tartó tűztámogatás biztosítsa. Nehéz gyalogsági fegyverek követik a gyalogságot, ha eddigi állásukból tűzükkel már többé nem támogathatnak. A tüzérség azzal támogatja az előrenyomulást, hogy lövi az ellenség gyalogságát és tüzérségét. Mindenkori céljai az ellenségnek azok a részei, melyek legjobban gátolják a saját gyalogság előnyomulását. Ez a tűz legnagyobb rugalmasságát és a gyalogsággal való legszorosabb összeköttetést követeli. A tüzérségi párbajok ideje elmúlt. Teljes leküzdés csak ritkán lesz lehetséges, a legtöbb amit elérhetünk, csak az ellenséges tüzérség lefogása lehet. Csak igazán erős támadótüzérség képes az összes szükséges feladatot egyidőben megoldani, gyakran tehát csak az egymás utáni megoldást fogja alkalmazni. Fontos az, hogy a gyalogság gyorsan kihasználja a tüzérség hatását. A gyalogság ilyen módon olyan közel furakodik az ellenséghez, hogy a tüzérség már nem tudja teljes erejét kifejteni. Akkor aztán kénytelen saját erejéből, meredek röppályájú fegyvereivel utat törni magának. Általános rohamra, ahogyan azt az előbbi háborúból és még a világháborúból ismerjük, már csak ritkán kerül sor. Az ellenséges állásba való fokozatos beszivárgás és az állás egyes részeinek legyőzése lesz a szabály. Erre következik, állandó további tűztámogatás mellett, az ellenséges mélységi övön való átküzdés, a támpontok és fészkek elleni nehéz küzdelem az ellenség harcövében, amely nem hasonlít többé merev arcvonalhoz, hanem egy ruganyos acélszalaghoz, amely ellenlökések alakjában visszapattan és amelyet csak lassan és nehezen lehet áttörni. Az elhárítás mélységének feleljen meg a támadás mélysége is. Ebből a mélységből kell a támadást „táplálni“, nem annyira emberekkel, mint inkább

fegyverekkel és lőszerrel. A túlsúly megteremtése a döntő helyen, még a legkisebb keretben is, alapja a sikernek.

Sokan kétségbevonják azt, hogy a gyalogság képes még arra, hogy egyedül hajtson végre olyan támadásokat, hogy nem akad-e meg majd a mozgást akadályozó elhárító fegyverek tüzeiben, mindenekelőtt a géppuskatűzben. Itt segítsen a harckocsi, mely páncéllal védett tűz- és lököerejével képes csak egyedül áthatolni ezen az elhárítótűzön. E szerint tehát egyáltalán nem volna lehetséges többé támadás harckocsik nélkül. Ismerjük a harckocsik gyenge és erős oldalait. Az erről szóló vita nem nyer előbb befejezést, amíg egy újabb háború alkalmat nem szolgáltat a kipróbálásra. Kétségtelen, hogy a gyalogság mindig örömmel fogja üdvözölni a harckocsi támogatását és a nagy offenzívák súlypontjain a jövőben mindig harckocsikat fognak bevetni. De lesznek olyan helyek is, ahol annak alkalmazása lehetetlen. Ott a gyalogságnak saját erejéből kell majd a tüzérség támogatása mellett támadni.

Ha harckocsik rendelkezésre állnak, akkor bevetésük a tereptől és attól a körülménytől függ, hogy hány darab és milyen minőségű harckocsink van. Két eset lehetséges. A harckocsik vagy a gyalogsággal együtt törnek be az ellenség állásába, vagy követik a gyalogságot, hogy azt elgyengülés pillanatában előrelendítsék. Hogy melyik eljárás helyes, az függ a tereptől és az ellenség állásától. Az arcvonaltól előtti nagy harckocsi akadályok azt követelik, hogy a gyalogság menjen előre és az utászok kövessék, hogy az akadályokat eltakaríthassák. Nyílt terep megengedi a harckocsik azonnali bevetését. Azok is mindig a legnagyobb mélységben, több hullámban és lépcsőben támadjanak. Az egyes lépcsőknek különböző céljai lesznek; az elől lévő lépcső rendszerint kénytelen lesz az ellenséges páncélelhárítókkal és a tüzérséggel a harcot felvenni, míg a hátsóbb lépcső a gyalogságot fogja támogatni. Mindegyik lépcsőre azonban az a törvény vonatkozik, hogy harcoljon és ne csak hajtson. Nem szükséges, hogy a harckocsik támadása ugyanonnan induljon meg ahonnan a gyalogságé, egyedül csak az ellenségre való közös hatásuk a fontos. Harckocsiknak a támadásnál való részvétele soha nem pótolhatja a tüzérség közreműködését. A harckocsitámadás csak kiegészítheti és áthidalhatja azt az

időt, amikor a tüzérség nem segíthet többé. Saját harckocsik bevetése azonban erősen befolyásolja a saját tüzérség alkalmazását. A tüzérség tűzhatása korlátozott; ha már nem képes arra, hogy tűzével a harckocsik előtt haladjon, akkor azokat a tereprészeket fogja le és reteszelve el, ahol harckocsikkal támadni már nem lehet. A saját harckocsi támadásunkat „el-falazza“, az ellenséges megfigyelést „elhomályosítja“.

A találkozóharcban is gyakran lesz alkalmuk a harckocsiknak fontos pontok gyors elfoglalására és így kedvező megindulási helyzetek megteremtésére.

A motorizált és mechanizált kötelékek támadása szintén ezek az általános elvek mellett történik. A helyzettől, a tereptől és az ellenség magatartásától függ, hogy a harckocsikat azonnal az első lökésre alkalmazzák-e, vagy előbb a harckocsik mellé beosztott motorizált gyalogegységek teremtik meg az alapot a harckocsitámadás megindítására. Ahol páncélos járműveket alkalmaznak, ott azok szabnak törvényt a többi fegyvernemre; ilyenkor azok szerepelnek mint főfegyvernem.

Korszerű támadások gyakran a légi erő közreműködését is követelik. Bevetésük a súlyképzés törvénye szerint történik. Működési területük ott van, ahol a túlsúlyt keresik. Géppuskatűzzel és bombákkal fokozzák a tűzhatást, lefognak és megsemmisítenek. Alkalmasak arra is, hogy pótolják a tömegtüzérséget akkor, ha az előre állást változtat és ezért nem teljes a tűzhatása.

A túlsúly minden támadáshoz szükséges, ez azonban relatív fogalom. Fontos annak tisztázása, hogy hol van ennek a túlsúlynak az alsó határa, mert felfelé korlátozva nincs. A világháború bebizonyította az elhárítófegyverek óriási hatását. Azt is bemutatta, hogy csupán számbeli túlsúly nem vezet sikerre és hogy meglepés, valamint jó vezetés nélkül mindig elmaradt a győzelem. A meglepésen és kimagasló vezetésen felül azonban mégis kell a fölény elérésére támpontot keresnünk. Ma azt tartják, hogy a döntő helyen a gyalogság 2—3-szoros túlsúlyban legyen. A tüzérségnél ez az arány azonban nem lesz elegendő. A támadóerő fokozására esetleg bevethető páncélos járműveket itt nem is vesszük figyelembe.

Támadások soká tartanak. Nagy előkészületeket követelnek és szívós küzdelmet jelentenek az állás minden kis részéért, minden talpalatnyi földért. Hogy ezáltal hatásosabb lesz-e a korszerű támadások döntése, jobban kifejezésre jut-e mint eddig, ezt majd külön fogjuk tárgyalni, amikor megkíséreljük a jövő csata képének ábrázolását.

Elhárítás.

Az elhárítás meg akarja hiúsítani az ellenség támadását, vagy időt akar nyerni. Nagy célja különböző lehet; ezt a könyv első részében tárgyaltuk. Itt most arról van szó, hogy ecseteljük az elhárítást ma és a jövőben és bemutassuk a harcászati elhárítás végrehajtását.

Az elhárítás elsősorban tűzzel hat és csak közvetve mozgással. Utóbbi csak a tüzerőnek döntő helyen való megerősítésére szolgál és nem tartozik úgy mint a támadásnál a harcmód lényegéhez. Az elhárítás jellege az, hogy a kezdeményezés az ellenségtől, a támadótól indul ki, összes harcászati cselekményét tehát az ellenség írja elő és ez képezi az elhárítás vezetésének nagy nehézségeit. Kénytelen a harc eszközök zömét már kezdettől fogva helyhez kötni és a harc befolyásolására nem rendelkezik annyi eszközzel mint a támadó vezetése. A tűz áthelyezése és a tartalékok harcbevetése, egyedüli eszközei. Hogy ezeket helyesen alkalmazhassa szükséges, hogy korán keressen érintkezést az ellenséggel és azt állandóan tartsa fenn. Korán fel kell ismerni az ellenség közeledési irányát, támadásának megindítását és erejének elosztását. Ezek az elhárító felderítés feladatai.

Az elhárítás alapvető hátránya a támadó rendszabályaitól való függő viszony, ellenben nagy előnye a terepnek és annak kihasználási lehetőségének ismerete. A terep nagyban való kiválogatását csak ritkán bízzák a harcászati elhárításra, erre döntő az általános helyzet. Annál inkább harcászati követelmény a szereplő terep megerősítése és kihasználása. A tűzérés és a gyalogság nehéz fegyvereinek nagy tűzhatásának feltétele a jó megfigyelő lehetőségek. Általában ennek szükségessége határozza meg a terepnek az elhárításra való kihasználását. De beleszólása van itt a harcokcsitámadás elleni biztosításnak is.

Az elhárítóállás harcászatiilag értéktelen akkor, ha nem kényszeríti az ellenséget támadásra, vagy ha az ellenség képes arra, hogy azt megkerüléssel legyőzze. Az elhárítóállás gyengéi tehát az oldalai és szárnyai. Nagy előny, ha e miatt olyan terepre támaszkodik, amely járhatatlan, vagy legalább is kedvezőtlen az ellenség részére. Ahol ez nem lehetséges ott legyen képes arra, hogy az ellenség átkarolási, vagy megkerülési szándékát újabb arcvonalrészek képzésével megakadályozhassa a szárnyak visszahajlításával. Ha erre sem alkalmas a terep, szükséges a tartalékok lépcsőzése a szárnyak mögött. Túl erős tartalékok azonban megint az arcvonalban való elhárítást gyengítik.

Mindig szükségesek olyan terepmege erősítések, amelyek látás és tűz ellen védik azokat az elhárítócsapatokat, amelyek az elhárító-tűzzel együtt kivédik az ellenség támadását. Előkészítésüket a rendelkezésre álló idő szabja meg.

A túlsúly megteremtésének és a meglepetésnek alaptörvényei az elhárításra is érvényesek, csak más alakot öltenek. Erőbeni túlsúlyban az elhárító majdnem sohasem lesz, mert hiszen az elhárításnak az a jellege, hogy mint az erősebb harcmódot, többnyire a gyengébb választja. így tehát az lesz a szerepe az elhárítónak, hogy ott képezze a túlsúlyt, ahol ezt követeli az ellenség támadásának iránya, vagy annak erőelosztása. Kifejezésre jut ez a túlsúly az elhárító-tűz összpontosításával és a tartalékok harcbavetésével. Az elhárításnál kevésbé a cselekvés gyorsaságában keressük a meglépést, mint inkább titoktartással és megtévesztéssel. A tűzösszpontosítás és a tartalékok harcbavetése azért természetesen gyorsan történjék. Csak kevésbé érik el az ellenség meglépését, mert rendszerint az kényszerítette ki az ő meglépésével, hiszen az elhárító cselekvései mindig függnék a támadó rendszabályaitól. Az elhárítási rendszabályok titokban tartása, mindenekelőtt az erők és fegyverek elosztása és a terepmege erősítések nagy mértékben szolgálják a meglépést. Ehhez a titoktartáshoz tartozik az állásokról való megtévesztés, színlelt állások építésével és a tűzérési és géppuska tüzelőállások gyakori megváltoztatásával.

A korszerű elhárításra jellemző annak mélysége, amek okát a világháborúban előfordult elhárítások tárgyalásából ismerjük. Háború után még nagyobb jelentőséget nyert ez

a mélység. A fegyvernemek együttműködése, úgymint a támadásnál, fontos szerepet játszik az elhárításnál is. Az elhárítás vezetésének főfeladata, hogy biztosítsa a fegyvernemeknek ezt az együttműködését, hogy lehetőleg hézagnélküli elhárítóúzzal fogadhassa az ellenséget.

Ennek az együttműködésnek a megszervezése az elhárítóharc céljai szerint különböző. De a harc fogalmai sem ugyanazok. Minden hadseregben mások az elnevezések, de lényegében majdnem egyformák.

Ha az elhárítás le akarja győzni az ellenséget, annak túlsúlyát tízével annyira csökkenteni, hogy legalább is elérje az erők kiegyenlítését és egyszersmind törekszik a főlény megszerzésére, vagyis a harc eldöntését célozza, akkor a német szabályok „védelemről“ beszélnek. Ha ellenben csak időt akar nyerni az elhárítás, az ellenséget csak feltartóztatni, a döntések előtt pedig ki akar térni, akkor ez német fogalmak szerint „halogató ellenállás“.

Védelem.

Előbb le akarjuk tárgyalni a védelem végrehajtását. Az a terep, ahol védelemre rendezkedtünk be, az a védőállás, annak legfontosabb részét „főharcterületnek (főellenállási övnek) és ennek az ellenség felé eső határát „főharcvonalnak“ (főellenállási vonalnak) nevezzük. A főharcvonal (főellenállási vonal) előtt törjön meg az ellenséges támadás abban a tűzben, amelyet a főharcterületről (főellenállási öv) rázúdítanak. A főharcterület (főellenállási öv) egy mély öv, amelyben az elhárító fegyverek állanak. Ha megengedi a helyzet és az idő, akkor az elhárítóharc, a legnagyobb lőtávolságok kihasználásával, már a főharcvonal (főellenállási vonal) előtt kezdődik. A hátrafelé elterülő mélységet kiegészítik az előre elterülő mélységgel. Ezt lehetőleg messzire előretolt erőkre bízzák, főképp géppuskákra és könnyű tüzérségre, amelyek az ellenséget minél korábban és minél jobban elől feltartóztatják, kényszerítik a szétbontakozásra és felfélődésre, valamint tüzérségének felvonulására és ezáltal már korán kárt okoznak neki. Motorizált kötelékek erre különösen alkalmasak. Ezek az előretolt erők azonban nem akarják

a döntést kierőszakolni. A halogató ellenállás elvei szerint harcolnak és a tülerőben lévő ellenség előtt kitérnek, nehogy vereségnek tegyék ki magukat. Egyben megtévesztik az ellenséget a védelmi állás hollétéről. Ugyanezt a célt szolgálják a „harcelőörsök“, amelyeket nem nagy távolságra a főharcvonal (főellenállási vonal) elé küldenek és amelyek ellentétben az előretolt állással, nem vívnak önálló harcot, hanem az álláshoz (védelmiálláshoz) kötve vannak. Ezeket a főharc-területről (főellen. övből) tűzzel támogatják olyan állásokból, amelyekben ehhez a bevezető harchoz, lehetőleg elől helyezkedtek el.

Ha sikerült a támadónak mindezeket a késleltetéseket legyőzni és az előretolt erőket visszaszorítani, akkor az elhárítás egységes terve szerint szabályozott tűzbe kerül, amelyet minél előbb kezdenek meg és amennyire lehet a támadás előkészületeire irányítják. Így mindjobban sűrűsödik az elhárító tűz, hogy letörje a támadást. A tűzmegnyitást és a hatást a támadó mélységére az egyes fegyverek hordtávolsága szerint kezdik. Az elhárító fegyverek célja legelőször a támadótüzérség leküzdése és a támadógyalogságnak a készenlét helyén való gyülekezésének megakadályozása lesz. Minél közelebb furakodik a támadógyalogság az álláshoz, annál jobban veszik tűz alá. Mind a támadásnál, mind a védelemben le kell fogni és le kell küzdeni az ellenséges tüzérséget és gyalogságot. A tér és idő éles elhatárolása itt nem lehetséges. Az ellenség mindenkor legveszélyesebb része képezi a legfontosabb célt.

Ha ennek ellenére mégis sikerül az ellenségnek a betörés, akkor a védő törekedjen arra, hogy a betört erőket tűzzel megsemmisítse és ha ez nem vezet eredményhez, ellenlökésekkel kell azokat visszavetni. Megkezdődik a mélységi övben való harc, az állásért való szívós küzdelem, ahogyan azt a támadásnál leírtuk. Nagyobb betöréseket a tartalék azonnali bevetésével jóvá kell tenni. Az ilyen ellentámadásokat a tűz tervszerű összpontosítása előzze meg. A harc eme fejezetében különös jelentőségre jut a harcokosi, amely kimondotan támadófegyver és ezért huzamosabb elhárításra nem alkalmas. A védő tehát tartalékban tartja azokat és eredményesen alkalmazhatja ellenlökéseknél és ellentámadásoknál főképp akkor, ha az ellenség is harcokosikkal tört be. A harc-

kocsik támadásának kivédése elsősorban a páncéltörők feladata. Ezeket lehetőleg zömmel elől, de épúgy mint a többi fegyvert, mélységbe tagozva, fedezékekben készenlétbe helyezik, hogy a harcocsitámadás pillanatában onnan kibújjanak és a harckocsikat megsemmisítsék. A páncéltörő ágyúk részére tüzelőállást találni nem könnyű. Idejekorán legyenek készek a tüzelésre, de minél tovább maradjanak elrejtve, hogy az ellenség támadási előkészületeinek idő előtt áldozatul ne essenek. A terep alakulása és növényzete ott követeli a páncéltörő ágyú bevetését, ahol természetes akadályok a harckocsi ellen nem védenek. Akadályok fokozhatják a harckocsi elleni biztonságot, vagy megteremthetik azt más védőkörletekben azáltal, hogy „csatornázzák“ a harckocsitámadást, vagyis olyan területekre terelik, amelyek páncéltörők által védettek.

A légi erő, amely sajátosságánál fogva inkább a támadásra alkalmas, szintén végrehajthat offenzív feladatokat az elhárításnál. Vadász és bombarepülők megtámadják lehetőleg közvetlen a harc eldöntése előtt a támadó közeledő részeit, készenlétbe helyezett csapatait, tartalékait, tüzérésgét és az állásba behatolt erőit.

A gáz az a fegyver, amelynek főképp az elhárítás veheti hasznát. A támadási terület megfertőzése, sokáig a talajhoz tapadó gázzal, jelentékenyen késlelteti az ellenség támadását akkor, ha gáz- és robbanólőszer lövésével zavarják a fertőtlenítés munkálatait.

Könyvünk első részében eszközölt általános szemlélődéseink említették, hogy az elhárítás csak akkor lehet döntő harcmód, ha a puszta elhárítást követi a támadás, ha visszavág a „megtorlás csillogó kardja“. Vájjon a harcászat keretébe tartozik ez ma? Az elhárítás lényege, hogy azt rendszerint csak a gyengébb alkalmazza. Lehetőleg nagy erőkiegyenlítést akar elérni az ellenség leküzdésével. Nem valószínű azonban, hogy ez a kiegyenlítés az erők olyan nagy eltolódását eredményezhetné, hogy olyan naggyá válna az eddigi védő túlsúlya a visszavert támadás után, hogy ő indíthatná meg most a döntést kereső ellentámadást. Ehhez háromszoros túlsúly volna szükséges, amit megerősítések beérkezése nélkül nem lehet elérni. Ez pedig már a hadművészet hadászati területét érinti, mert a döntést kereső sikeres ellentámadások

csak annak keretében lehetségesek; a harcászat keretében azonban nem.

A támadás megtárgyalásánál megállapítottuk, hogy a támadó túlsúlya háromszorosa legyen az elhárító erejének, amiből következik, hogy a védelem képes lehet majdnem háromszoros túlsúlyt elhárítani. Ennek a számnak persze csak elméleti értéke lehet. Mert a támadó ama művészete által, hogy súlypontoszerűen képezze a túlsúlyt a döntő helyen, az egész arcvonalhoz mérten gyakorlatban eltolódik ez a számarány a támadó javára. Mindenesetre megmarad a jövőre a világháborúnak az a fontos tanulsága, hogy tetemesen megerősödött a védelem. Ez a magasabb értékelés erősen kifejezésre is jut a háború utáni összes szabályzatban és a szakirodalom minden tanulmányában. A védelem alkalmazásával megtakarított erők, a támadás javát szolgálják más helyen és más időben. A jövő háborúban gyakrabban látjuk majd az elhárítást, mint az utolsó száz évben.

A védelem különösen erős módja az, ha a terep legnagyobb mértékben megerősítését már békében előkészítjük. Ezek a szárazföldi erődítmények. A várak régebben a hadművészet külön tudományát képezték. Építésük megfelelt a kor politikai követelményeinek és az elhárítás elveinek.

„Várak“ a régi fogalom szerint többé nem léteznek. Megerősített helyek és hídfők helyébe lépett ma, a világháború tapasztalatainak megfelelően, a mélyen megerősített védelmi öv, amely ugyan összehasonlíthatatlanul erősebben, de ugyanazok az elvek szerint épült, mint a harctereken létesült védelmi állások. Az elhárítóharc a védelem szabályait, a támadóharc pedig a megerősített állások elleni támadás szabályait követik. Az elhárítás ereje megfelel a megerősítésre fordított eszközök mennyiségének. Alapja a páncél és beton. A támadásnak ezért rendkívüli előkészületekre van szüksége. Vitás, hogy a háború eszközei elegendők-e erre. A harcok ma e tekintetben még tehetetlenek és a technika új feladatok előtt áll. A légi erők működésének új tere nyílik, de még a gyalogság legegyszerűbb harci eszközei is új lehetőségekre adhatnak alkalmat. A meglepetésre bízhatjuk csak, hogy a jövő legnehezebb támadásának sikeréhez megtalálják-e az eszközt. Mert különben visszatérhet a végtelenség fokozott formájában a világháború állásarca.

Halogató ellenállás.

A mellett a feltevés mellett, hogy a nagy helyzet megengedi területeknek a feladását, jelentőséget nyer az elhárítás másik módszere, a „halogató ellenállás“. A védelem értelme az, hogy elhárítsuk a támadást. Ez azt jelenti, hogy az állásban szembeszállunk a támadással és azt leküzdjük. A halogató ellenállás azonban kerülni akarja a támadás döntését és az ellenség legnagyobb károsodása mellett időt akar nyerni. Ez maga után vonja a tér feladását is. Halogató ellenállást kifejthetünk ilyenképen saját szándékunkból, vagy az ellenség kényszere alatt. Ez csak akkor lehetséges, ha az ellenség nagy erővel követ bennünket. A halogató ellenállást tehát gyakran alkalmazzák mint a harc bevezetését, de olyan arcvonalakon is, ahol nem keresik a döntést. Amíg a védelmet jellemzi a mély öv, (főellenállási öv), addig a halogató védelemre a vonal jellegzetes. Ezért emlegetnek védelmi vonalakat is, amelyekből harcolnak. A vezetés elve ennél a harcmódnál a szélességben való nagy kiterjedés a mélység rovására. Ez első sorban a gyalogság nehéz fegyvereire és a tüzérségre vonatkozik, amelyek tüzüket visszataszító erejét minél előbb fogják érvényre juttatni. A gyalogság csatáira és könnyű géppuskáira itt lényegében az a feladat hárul, hogy biztosítsák a messzehordó fegyverek tüzelőállásait és figyelőhelyeit. Mivel nem akarjuk bevárni az ellenséges támadás teljes lefolyását, fontos, hogy idejekorán úgy térjünk ki annak, hogy zavartalanul juthassunk vissza. Az ellenállási vonal akkor kedvező, ha jó megfigyelő lehetőségeket nyújt, és megengedi, hogy tüzzel messzire hatassunk a közeledő ellenségre, de egyszersem tegye lehetővé, hogy gyorsan és észrevétlenül elválhassunk az ellenségtől. Mindenféle műszaki záruk megkönnyítik ezt a harcot. A csapatok széles kiterjedése megnehezíti a vezetést, amely e miatt nagyon előrelátó és feszes legyen. Feladatunk legnehezebb része abban áll, hogy megtaláljuk a legkedvezőbb időpontot a harc félbeszakításának elrendelésére. A vezetésre ez nagy felelőséggel jár. Középső és felső vezetőknek feladata az, hogy megteremtsék az alapot a harc további lefolyására. Ehhez szükséges hátrább fekvő felvételi állások és új ellenállási vonalak korai szemrevételezése és megszállása,

a visszavonuló részek magatartásának szabályozása és az ellenség szakadatlan feltartóztatásának biztosítása. A halogató ellenállás idővel hátrafelé mozgó harccá válik, ahol a mindenkori visszavonuló és harcoló részek váltakoznak. Nem helyes tehát, hogy az összes rész tartósan hátrafelé mozog. Nem futás, hanem harc itt a követelmény. A mai fegyverek nagy elhárító ereje nagyon is lehetővé teszi, hogy az ellenálló vonal miatti harc órákig, sőt napokig is eltarsson.

Az egyes fegyverek működése megfelel a védelemre érvényes eljárásnak. Különös jelentőséget nyer itt a páncél-elhárítás, mert a halogató ellenállásra legnagyobb veszélyt a harckocsi támadása jelenti. Gyorsaságával olyan mélyen átlökheti a sekély elhárítást, hogy a halogató ellenállás egymás mögött fekvő harcállásai összeomlanak. Ilyen esetekben ezért gyakran védelembe kell átmenni. Az egy helyen való betörésnek nem szabad hogy maga után vonja az egész ellenállás vonalának feladását, mert ezáltal ellentámadások válnak szükségessé, amelyek döntő jellegük miatt nem kívánatosak. Általában csak ott lesz helyénvaló és szükséges a halogató ellenállás, ahol lényegesen gyengébb erők állnak rendelkezésre. A halogató ellenállás vezetése jelentékeny hasznot húzhat a vegyi harceszközök és a mesterséges kod alkalmazásából, amelyek ott, ahol természetes fedezékek ezt elő nem segítik, megkönnyítik az ellenségtől való elválást.

A halogató ellenállás nagy követelményeket támaszt a csapatokkal szemben. Itt nem kecsegtet győzelem, hanem csak csel és megtévesztésre való rátermettség hozhat érdemeket. Nagy térben kis, magukra hagyott kötelékek kell, hogy szerény sikerekkel elégedjenek meg, amelyek nagyobb keretben, más helyen hasznot hajtanak. Erre a harcmódra nem minden katona alkalmas.

Üldözés és visszavonulás.

Az üldözés a támadás koronája. Akkor kezdődik, ha megvertük az ellenséget, azaz, ha zömével vagyis csapatainak el nem esett és fogságba nem jutott maradékával azért hagyja el a csatateret, mert kénytelen arra. Nehéz felismerni, hogy mikor áll be ez az időpont. Nem mindig kényszerűségből hagyják el a csatateret, vagy kezdik meg a visszavonu-

lást. Ha ez tervszerű előkészítés után az ellenség saját jószántából történik, tehát csak a döntés kerülését jelenti, csak ritkán lehet a másik fél üldözéséről szó. Ilyenkor az ellenség szorongatása lesz a szabály.

Ha az üldözés ilyenképen függ az ellenség magatartásától, akkor megszabja azt a vezetés akarata is, amely az üldözést felveszi vagy legalább is felvenni véli. Az üldözés a tűznek és mozgásnak széles arcvonalon való utánlökése, ami külön az ellenség túlhaladására elindított üldöző osztagok által történik, azaz túlszárnyalás által, azzal a törekvéssel, hogy oldalról vagy éppen hátulról az ellenség elébe kerüljenek.

Korszerű lőfegyverek visszataszító ereje nagyon megnehezíti a hatásos üldözést. Visszavonuló ellenségnek még kis erőkkkel is sikerülni fog az üldöző feltartása. Az üldözésre ezért ma legalkalmasabbak azok a fegyverek, amelyek összekötik a tüzet és a mozgást és legkevésbé érzékenyek a visszataszító tűzhatással szemben, a páncélos- és légi erők. Ebből az okból ma csak ezek az erők alkalmasak a túlszárnyaló üldözésre, úgyszintén motorizált kötelékek is, amelyek párhuzamos üldözéssel az ellenség oldalába és hátába kerülhetnek. Ejtőernyős csapatoknak itt talán a legnagyobb sikerük lehet. Az üldözés vezetését féktelen megsemmisítő akarat fűtse, amely hasson ki az utolsó harcosra is. Szomszédokra és csatlakozásra való tekintet nélkül mindenki nyomon követi a hátráló ellenséget. A tűzérés és a gyalogság nehéz fegyverei erős tűzzel követik, hordtávolságuk határáig, aztán szintén üldözésbe mennek át. A gyalogság könnyű fegyvereivel tartsa fenn az érintkezést az ellenséggel és ne engedje el többé. Az üldözés nyomását sem sötétség, sem terepnehézségek ne gátolják. Tartalékokat oda kell irányítani, ahol sikert értünk el, vagy annak elérésére kilátás van.

Motorizált és páncélos földi csapatok és légi erők erélyes üldözésének a súlyos hatása nagyon megnehezíti a csatatér elhagyására való elhatározást. A harcnak nem tervszerűen és nem nagy megfontolással előkészített félbeszakítása, ma sokkal inkább mint előbb, a megsemmisítésre vezethet. Az ellenségtől való elválást ezért csak akkor keressük, ha ezáltal előnyösebb feltételeket várunk a harcra és ha egy elért siker

vagy egyéb különösen kedvező viszonyok — terep, sötétség — megkönnyítik azt és az előkészületekre elegendő idő áll rendelkezésre. Tűzhatás és műszaki záruk lehetőségei által elősegített körülmények mellett az ellenségtől való elválás azonban sikerülhet.

Leplező csapatok, amelyek színlelik a további megszállást, az ellenséghez tapadnak, ameddig lehetséges és vagy ellenséges támadás esetén, vagy saját elhatározásából, harcolva, vagy nem harcolva visszahúzódnak a felvételi állásba, vagy még azon túl is. Ha az a szándékunk, hogy folytassuk a harcot, — pl. halogató ellenállással — akkor a felvételi állás megszállócsapatai tegyék lehetővé az új védelmi vonal elfoglalását, ha azonban további visszavonulás a szándékunk, akkor a csapat zömének részére biztosítsanak megfelelő távolságot az ellenségtől. Visszavonulási sávok és utak pontos kiutalása és a közlekedés feszes szabályozása fontos. Szükségessé válhatnak ellenlökések, itt is megint főképp páncélos kötelékekkel, hogy feltartóztassák a követő és üldöző ellenséget. Műszaki záruk is megnehezítik az ellenség mozgását. Ha sikerült az ellenségtől való elválás, akkor utóvéddé válnak a felvételi állás csapatai, vagy pedig új hátvédet különítünk ki a visszavonulás biztosítására. Tagozása megfelel az előremenet elővédjének, csak több páncéltörővel és géppuskával látjuk el. Tervszerű mozdulatok hátrafelé a jövőben is fontos eszközt képeznek új harcászati harcfeltételek teremtésére. Bizonyára gyakrabban alkalmazzák majd mint előbb, ha az ezáltal felhagyott területnek a hadviselés tekintetében nincsen jelentősége. De nagyobb figyelmet érdemelnek a jövőben az ilyen kitérő mozdulatok elleni támadások. A kikényszerített visszavonulást a jövőben még inkább fogják kerülni mint eddig.

Különleges harcviszonyok.

Előző fejezeteinkben ismételten rámutattunk azokra a különleges befolyásokra, amelyeket az egyes harcmódokra gyakorolnak az idő, az időjárás és a terep viszonyai. Ha ismétlésnek is tűnik ennek a fejezetnek némely utalása, mégis célszerűnek látszik, hogy újból megnézzük azt a hatást, amelyet ezek a jelenségek fejtenek ki: a sötétség, helységek, erdő, széles vízfolyások és hegységek.

A sötétséget, a légifelderítés fokozott lehetőségei folytán, ma sokkal inkább mint előbb, kihasználják menetekre és mindenféle megközelítési mozdulatokra, készenlétbehelezésekre és eltolásokra, vagyis az ellenség meglépésére. Ha ugyan nagy haladást is mutatnak fel az utóbbi években a sötétségben való felderítés lehetőségei, mégis csak rövid bepillantásokról van szó, amelyek ritkán nyújtanak összefüggő képet. A köd hatása hasonló a sötétséghez, csak azzal a különbséggel, hogy hirtelen felemelkedhetik. Magára a harcra a sötétség gyakran kedvezőtlen; veszélyezteti a harcoló csapatok összefüggéséi, csökkenti a fegyverek hatását, amely részben teljesen meg is szűnhet. A harc erkölcsi benyomásai fokozódnak. Ezért csak a legegyszerűbb harcmódok ígérnek eredményt. A támadásokat nagy gonddal elő kell készíteni, céljukban és kiterjedésükben meg kell határozni és rajtaütésszerűen kell végrehajtani. Az elhárítás viszont annyiban hűz hasznot a sötétségből, hogy részére előnyös a harci terep ismerete és fegyvereinek éjjeli lövésre való beállítása. Az ellenlökések megindítása azonban ugyanolyan nehézségekbe ütközik, mint a támadás. Sikeres éjjeli vállalkozásokat a világháborúban jóformán csak az állásharcban találunk, ahol volt idő az előkészületekre és ismeretes volt a terep. Mozgóharcban kerülték a sötétségben folytatott harcot. Ezt a felfogást azonban nem sokára túl fogja haladni a légi- és páncélerők fokozott hatása. Olyan csapat, amely nélkülözi a saját páncélos erők segítségét, ellenséges páncélos erőktől azonban tartania kell, a jövőben talán gyakrabban mint eddig, támadásra ki fogja használni az éjszakát arra, hogy kivívjon olyan megindulási helyzetet, vagy kisebb sikert, amelyet nappal csak nagy veszteségek mellett képes kiharcolni. Hogy ehhez az éj első vagy utolsó óráit választjuk-e, ez attól függ, hogy időre van-e szükségünk, hogy az éj folyamán berendezkedjünk az elfoglalt állásban, vagy hogy az elért siker kiaknázására a világosságot akarjuk-e felhasználni. Az a közmondás, hogy az éj senkinek sem a barátja, a mai katonára már csak csökkentett mértékben vonatkozik. A jövő katonájára talán már egyáltalán nem lesz érvényes.

Helységek és erdők nemcsak látás ellen védenek, de gyakran légi megfigyelés és tűz ellen is, ellenben magukra

vonják az ellenség tüzét. Páncélerők részére még ma is jelentékeny akadályt képeznek, mindaddig, amíg a harcokosi hengerhatása súly szempontjából korlátozott. A támadó kerülni fogja a helységeket és inkább átkarolással vagy megkerüléssel iparkodik azokat birtokába venni. A védő pedig felhasználja azokat támpontnak és műszaki zárnak. Pihe- nésre a törzsek és csapatok gyakran fel fogják keresni a helységeket, amikor azonban kedvező célokat lát majd ben- nük az ellenség, hamarosan kerülni fogják.

A harc helységeken és erdőkben mindkét fél részére nehéz. Itt a technikai fegyverhatás messzemenően kikapcsoló- dódik. A könnyű fegyverekkel felszerelt harcos jelentőségű növekedik. Járművek mozgását gátolják a helységek és er- dők, csak a szakaszonkénti, szorosan felzárkózott harcot en- gedik meg. De a jövőben is a csaták gyúpontjaivá vál- hatnak, mert elősegítik az elhárítást és jó alkalmat nyújta- nak a terep megfertőzésére.

Folyók és egyéb szélesebb vízfolyások harcakadályokat képeznek. Elősegítik az elhárítást és megnehezítik a táma- dást, mert különleges technikai segédeszközök és beható elő- készületek szükségesek a leküzdésükre. Megtámadásuk ha- sonlít az állások elleni harcra. Beható kikémlés és felderít- és után következik a tervszerű megközelítés és készenlétbe helyezés, utána pedig erős tüztámogatás mellett a szabály- szerű előnyomulás és átkelés. Legkisebb részek könnyű át- kelési lehetőségeken (tutajzsákok és pontonok) előbb átkel- nek a túlsó partra, ott megkapaszkodnak és lehetővé teszik azt, hogy kompokon kövessék őket a gyalogság nehéz fegy- verei, nagyobb osztagok és a könnyű tüzérség. így keletkez- nek a hídfők, amelyek azután jobban kibővítve, biztosítják a hídvérést. A folyamátkelésnek sok gyengéje van, amelyeket az ellenség ki fog használni, mert a folyam elválasztja őt az ellenségtől. Annak elhárítását nem úgy hatja végre, hogy saját partja mentén egyformán osztja el erőit, hanem erős tartalékokkal offenzív módon védekezik. A védőre nézve itt is nehéz, hogy felismerje támadására a kellő időpontot. Ha a támadónak nagyszámú erőit engedi át, az a veszély fe- nyegeti, hogy áttörik. Ha még nem keltek át elegen, tartalékainak támadása nem lesz hatásos. A folyók mint harc- kocsiakadályok nagy értékűek. Nagyobbszabású úszó harc-

kocsik feltalálása nem sokára ezt is megváltoztathatják. A légi erő azonban nagy szerepet fog játszani a folyamatkelelésnél és olyan mértékben fogja fokozni a tűzéréség hatását, amelyet a világháborúban nem tapasztalhattunk.

Hegységek gátolják a tüzet és a mozgást. Az új támadó-fegyverek alkalmazását nagy mérvben kizárják. A könnyen változó időjárás mind a támadóra, mind a védőre további nehézségeket jelent. Döntő a völgyek vonulata, a szorosok és magaslatok, mert ezek képezik azt a harcterületet, ahol a közlekedési vonalakért harcolnak. Ez a küzdelem kis és legkisebb egységek harcaira szorítkozik és ezért különösen nagy követelményeket támaszt a vezetéssel szemben. Kiváltképp veszélyeztettek a nem összefüggő arcvonalak oldalai és a hátuk. A tartalékok bevetése általi befolyást megnehezíti a hegység. Ugyanolyan nehéz a támadóra nézve az, hogy a túlsúlyképzés fontos törvényét kövesse, mint a védőre, hogy ellenrendszabályként tartalékait eltolja. Az erőviszony megváltozik a támadó javára, aki kevesebb erővel beéri, mint a síkságon. Mint az erdei- és helység harcoknál, itt is fokozódik az alsó vezetők elhatározóképeségének jelentősége. Bizonytalanság és a helyzet állandó változásának lehetősége hasonló képet nyújt a hegységben való harcra, mint a síkság találkozó harcáról. Az elhárítás a jövőben is szívesen igénybe fogja venni a hegységet, a támadás pedig kerülni fogja, mert a mozgás nehézségei mégis túl nagyok.

A mai és a jövőendő harcászatra való pillantás bemutatja azt a régi tanulságot, hogy a fegyverek alkalmazása harcban függ első sorban azok hatásától, azután a fegyvereknek vagy lőszerüknek az ellenségre való hatásának lehetőségétől és végül e fegyverek tervszerű bevetését célzó szervezésétől. A harcászati vezetésnek számolni kell ezekkel a tanulságokkal. Eme fegyverek kihasználásában, mozgékonyaságuk alkalmazásában és szervezésük irányításában korlátlan lehetőségeket talál a teremtő ész. Semmiféle kötött szabály vagy kötelező rendelkezés nem pótolhatja azt, amit a harcászati vezetés művészete alatt értünk: a mindig változó helyzet világos és józan megítélését, a harc változásaihoz való alkalmazkodást, a saját elhatározás végrehajtására szükséges erélyt és a győzelem elérésére a törhetetlen akaratot.

HADÁSZATI ÉS HADMŰVELETI KÉRDÉSEK.

Emlékeztetés: a hadászat Clausewitz szerint az ütközetnek a háború céljaira való felhasználásának tudománya és művészete. Goltz szerint a nagy viszonylatban való intézkedésekkel foglalkozik, melyek arra szolgálnak, hogy a fegyveres összeütközést legkedvezőbb feltételek mellett kezdjék meg a csapatok. Moltke szerint a hadseregek irányításával és azoknak a csatatéren való csoportosításával megadja a harcászatnak a harchoz való eszközöket és a győzelem valószínűségét, de magáévá teszi az ütközet eredményét és azon tovább épít. Hadműveletek, ahogyan azt a bevezető fejezeteinkben már megállapítottuk, szigorúan véve a haderők mozgatása. Ehhez a fogalomhoz azonban többnyire a harcok is tartoznak.

Korunk hadászati és hadműveleti kérdéseinek megtárgyalása nagyobb nehézségekbe ütközik, mint hasonló kísérlet a harcászatnál. Mert a hadászati cselekvések előfeltételei a politikán nyugszanak, az pedig változékony és úgy mint az élet maga, pontos szabályoknak nincs alávetve. Azt nem lehet gyakorolni, azt csak át lehet gondolni.

A hadászati cselekvés célja a csata és a csatákban való győzelem. A győzelmet a harcászati cselekvés alakítja. Ezt bizonyos mértékben lehet gyakorolni, de ennek is van határa. Nem lehet békében mindazokat a tényezőket fegyverbe szólítani, amelyek háború esetén a hadászat eszközei. Nem lehet békében mindazokat az állapotokat beállítani, amelyek befolyásolják a hadászati vezetést. Az idő és a tér nem áll olyan mértékben rendelkezésre, mint háborúban. Hadászattal való foglalkozás e szerint majdnem kizárólag agymunka, amelynek rendelkezésére áll ugyan a múlt tapasztalata és olykor a jelen megfigyelése is, amelynek

azonban az alapja mindig marad a jövőt kutató ész és a jövőbe törekvő képzelőtehetség. A hadászati gondolkodás tehát sokkal inkább mint a harcászati, a bizonytalanba irányul.

Másrészt kialakultak idővel hadászati alapigazságok, amelyek minden időben tartós értékre számítanak. Ezek a hadászati gondolkodás irányvonalai, amelyeket mindenkor újból össze kell hasonlítani a mai idők jelenségeivel.

Akinek tehát hadászati kérdéseket kell átgondolni, annak meg kell fontolnia a politikai előfeltételeket, meg kell állapítani annak jelenlegi alapját és meg kell vizsgálni a régi tanulságokat.

A politikai előfeltételekre itt az érvényes, amit a jövő háború háttereinek fejezetében mondtunk. Ezek olyan változók, hogy még ilyen keretben sem lehetségesek közelebbi elmélgedések. Csak egy tényre emlékezzünk: Németországot sorsának jövendő háborúja talán ugyanolyan feladat elé állítja majd, mint egykor Nagy Frigyest és Schlieffen grófot, hogy túlsúly ellen küzdjön és győzzön. Ez a súlyos tény a jövőben is irányítsa gondolatainkat. Ha kegyes lesz irántunk a sors és elengedi nekünk ezt a gondot, ha egy bölcs politika megkönnyíti helyzetünket, akkor kedvezőbb lesz a harc. De gondolataink megfeszítése e nehéz feladat megoldására nem volt hasztalan akkor sem, inkább csak értékesebbé válik.

Mennyiben változott a hadászati gondolkodás alapja? A mai fegyverek és a mai harcászat művészetének megfigyelése adja meg a választ erre a kérdésre. Az erre a célra össze-foglalt megfontolások a következők:

A motor alkalmazásával a levegőben és a földön javultak és fokozódtak a felderítés lehetőségei. A hírek (parancsok és jelentések) közvetítési módjai tökéletesedtek és bővültek a rádió és a repülés kihasználásával.

A motor nagy szerepe a földön és a levegőben meghozta azt a lehetőséget, hogy csapatokat és fegyvereket gyorsan, nagy távolságokra és huzamosabb időre mozgathassunk.

A hadművészetet a tömeg befolyásolja; tömeg a csapatok és fegyverek számában kifejezve és tömeg az egyes fegyverek tömeghatásának értelmében, amelyek mindjobban gépekké váltak és nagy mennyiségű lőszert fogyasztanak.

Nagyobb lett a nem katonai, mindenekelőtt gazdasági harci eszközök kihatása a katonai hadviselésre. A katonai hadviselés kevésbé lett független a totális háború által.

Mik ebből a következmények a harcra és a hadászatra, amely a harcot bevezeti és kihasználja?

A csata képe.

Az ellenség mozdulatait előbb és jobban lehet felismerni a tökéletesebb felderítőeszközök által, mert azok a mélységbe is belátnak. A helyzetmegítélés és az elhatározás ezáltal könnyebb. Saját rendszabályainkról azonban az ellenség ugyanilyen mértékben, vagy esetleg még jobban értesül. A meglepetést, amely a hadászati cselekvésnek is alapelve, nehéz megvalósítani és nagyobb jelentőséget nyernek mindazok a rendszabályok, amelyek a titoktartást, a megtévesztést és a gyorsaságot szolgálják.

Jelentések és parancsok gyorsabb közvetítése közelebb hozza a vezért az eseményekhez. Ugyanezt eredményezi annak a lehetősége, hogy repülőgépen, vagy gépkocsin gyorsan felkeresheti az alárendelt parancsnokságokat, hogy a harc lefolyásáról személyes benyomást nyerhessen. Ha majd katonailag kihasználhatják a távolbalátást, akkor ez még egyszerűbbé válik. A feszesebb vezetés lényegesen könnyebb lesz. Az általános intézkedések helyébe, amelyek nagyjában hosszabb időre fektetik le az általános magatartást, ismét gyakrabban léphet a parancs, amely rövidebb időre szól és inkább részleteket is érint. Ez két veszélyt rejt magában: egyik, hogy felülről beavatkoznak az alsóbb vezetés hatáskörébe és hogy alulról esetleg a saját felelősséget el akarják hárítani. De az előbb említett gyakori eltérés az adott parancstól, ha az események túlhaladták a parancs előfeltételeit, ritkább lesz, mert gyorsabb híradóeszközök állnak rendelkezésünkre. Mindenekelőtt biztosítani kell az egységes cselekvést a szomszédos és távollevő arcvonalakon.

Motorizált és mechanizált kötelékek vezetésének fokozottabb mozgékonyasága által összezsugorodtak a terek és megváltozott az idő mértéke. Mozgások gyorsabban történhetnek és hosszabb ideig tarthatnak. Az ellenség rendszabályaira

gyorsabban lehet ellenintézkedésekkel válaszolni. Motorizált kötelékek még erősen függenek az útviszonyoktól, de a gépjárművek fokozott terepjárósága ezt idővel enyhíteni fogja. A vezetőség legrugalmasabb eszköze a légi erők. Ezeknek alkalmazása jól előkészített földi szervezés mellett különböző arcvonalakon, sőt különböző harctereken is, egy és ugyanazon a napon lehetséges. Kötelékek, fegyverek és lőszer szállítása a súlyképzésre, kedvező útviszonyok mellett könnyebb lett. A súly áthelyezése is jobban lehetséges mint előbb. Ezáltal az a fél, amelyik előnyben van, inkább számíthat a meglépésre, ami azonban nem tart sokáig, mert az ellenfél is gyorsan megteheti az ellenrendszabályokat.

A hadseregeken belül megmaradt a különféle kötelékek különböző mozgékonyasága. Míg a légi erők több száz kilométert repülnek, addig motorizált kötelékek 50—100 és gyalogsapatok 5—10 kilométert tesznek meg. A hadsereg zöme még mindig lassú. Ezek pedig éppen azok a részek, amelyek a döntő harcot vívják. Ebből következik, hogy a jövőben hadműveletek és harcok bevezetése korán, mindenesetre korábban mint előbb, az összes haderő aránylag kis részével kezdődik. Ez arra vezethet, hogy az ilyen bevezető harcok már biztos előfeltételeket teremtenek a döntő harcra és nagy befolyással vannak annak végrehajtásánál. Bevezető harcok és a tömegek döntő harca között ezáltal több idő áll rendelkezésre a csata megindítására, ami azt jelenti, hogy gyakoribb lesz ismét a tervszerűen vezetett csata, mint a mozgócsata, amely mindkét fél főerejének hirtelen összeütközéséből keletkezik. Ez a tény megint Napóleon rendszeréhez vezethet, amely az egész arcvonal végigtapogatásából állott, hogy így megtalálja azokat a gyenge helyeket, amelyek ellen meg akarta indítani támadását. A hadsereg egyes részeinek nagyobb gyorsasága bizonyosan azt eredményezi, hogy a csatához való felvonulás nagyobb mélységben fog történni, már csak azért is, mert az ellenség ellenintézkedései nagyobb mélységet követelnek. Még a világháború elején alkalmazott „lineáris hadászatot“, fel fogja váltani a „mélység hadászata“.

Már említettük, hogy harc alatt gyorsan lehet súlyt képezni és hogy azt más helyre gyorsan át is lehet helyezni. Ez a hadsereg zöme által megvívott döntő harcnak eleinte eddig ismeretlen hevességet ad majd, amely azonban olyan

mérvben fog csökkenni, amilyen mérvben sikerül az ellenség-helyi túlsúlyát kiegyenlítem. Döntő harcokban, ha nem tudnak gyorsan kezdősikert kivívni és ezáltal hosszantartó küzdelemhez vezetnek, az győzhet csak, aki meglepetéssel, legnagyobb ruganyossággal mindenkor a helybeni és időbeni túlsúlyt képes érvényre juttatni. Jövőben a harcok nem hoznak többé olyan gyors és kirívó döntéseket, mint a szabadságharcok és a birodalom egyesülését célzó háborúk hadjáratái. A világháború csatái jelezték már az új fejlődés kezdetét és ez a jövőben kifejezésre jut majd a harcok még nagyobb hevesége és még hosszabb tartama által. Az a nézet, hogy a fegyverek motorizálása és mechanizálása ismét gyors döntéseket tesz lehetővé tévhitnek látszik, mert elfelejti, hogy a gyorsaságban az ellenségnek is része van. Ameddig az egyik fél még hadászati tartalékok felett rendelkezik, amelyeket ma gyorsabban lehet a csatába vetni és a csatából kivonni, addig lehetséges a döntés halogatása. Ha egyenlőtlenül felszerelt hadseregek harcolnak egymással, vagy ha a fegyverkezési ipar teljesítőképességei nagyon különbözők, akkor persze a fölényben lévő fél könnyebben és gyorsabban érheti el a döntést.

További megállapításunk az volt, hogy a hadművészetet a tömeg befolyásolja. Kötelékek tömege, azaz nagy hadseregek a jövőben az egyformán változatlanul nagy vagy kis térben fognak harcolni. Ennek értelme az, hogy a tömegek mozgatása nehezebb lett és hogy a hadműveletek lehetőségei csökkentek, mert a terek jobban megtelnek csapatokkal, mint előbb. Kevesebbek lesznek a hézagok, szabad szárnyak és nyitott oldalak. Ezáltal szélesebbek lesznek az arcvonalak és nagyobbak a mélységek. A csatatérnek nagyobb lesz a kiterjedése és a csatákat jobban a mélységből fogják vezetni. Megnagyobbodott tartalékok a harcok mindjobban „táplálják“ és a döntés ilyen okból tovább tart. Egyes fegyverek tömeghatása sem fogja megrövidíteni a harcot, ahogyan ez esetleg látszik. A tömegtűz megsemmisítő hatását kiegyensúlyozza a fedezékek gyakoribb használata. Ásó és páncélfedezék ma épúgy a csata képéhez tartoznak, mint a géppuska és a gyorstüzelő ágyú. Az elhárítófegyverek nagy hatása lehetővé teszi, hogy tervszerű előkészületek után a döntés elől ki lehessen térni. Nincs kizárva, hogy holtpontra jut mind a két fél mint

a világháborúban. Ma is, meg a jövőben is, az állásharc veszedelme fenyeget bennünket ezzel, épúgy, mint az 1914—1918. években. Mindkét fél kimerülése folytán előidézett harcszünetek, mint azt a világháborúban megértük, az arcvonal megmerevedéséhez vezethetnek. Állásharcot nem akarni és azt csak a hadművészet elfajulásának tekinteni, még nem jelenti azt, hogy azt el is lehet kerülni. Senki sem tagadhatja, hogy szükséges újból mozgáshoz jutni, ismét hadműveleteket folytatni, mert aki akarja a győzelmet, az csak a mozgásban találhatja meg. A harcászati elhárítás ereje megnehezíti azonban a harcászati támadásból eredő mozgást. Könnyebb lesz a mozgást úgy megindítani, hogy az, aki azt akarja, visszahúzódik és területet ad fel, hogy aztán az őt követő ellenséget mozgásban megverje. Ennek az a feltétele, hogy az ellenség érdekében is álljon, hogy kövesse ellenfelét. E mellett nem hadászati, hanem inkább gazdasági és erkölcsi okok fognak szólni. Feltételezi ezt az eljárást az is, hogy a visszavonuló részére jelentéktelen a feladott terület és a velejáró gazdasági és erkölcsi hátrányok szerepet nem játszanak, ami főképp csak akkor lehetséges, ha a háború az ellenség országában folyik. Mert ez a feltétel azonban nem gyakori, a jövő háború képéből, ha csak átmenetileg is, nem lehet elhagyni az állásharcot.

A korszerű fegyverek tömeghatása és az ebből folyó ellenintézkedések még más befolyással is vannak a jövő csatára. Elhárítás és támadás jobban összefolyik, mint az előbbi harcoknál. A támadás mindig akadozni fog, amikor az ásóhoz nyúl a támadó csapat, átmenetileg elhárítássá válik. Másrészt az elhárítás ott válik támadássá, ahol az ellenség részletsikerének meghiúsítására tartalékot vet be, különösen akkor, ha az elhárításnál részt vehetnek mechanizált kötelékek és légi erők is. Támadás és elhárítás egymás mellett is előfordulhat ugyanabban a csatában ott, ahol nincs meg kezdettől fogva és huzamosabb időre a túlsúly és ahol azt helyben és időben mindig újból kell képezni. Ott keli elhárítani, ahol nem lehet támadni. A jövőben a csata a legnagyobb erőkifejtés tömörítését fogja mutatni, de egyben ennek az erőkifejtésnek az elcsendesülését is és ezek hol követni fogják egymást, hol pedig egymás mellett fognak haladni. Olyan csaták a jövőben nem zajlanak le többé,

ahol az egyik félnél csak állandó támadást, vagy csak állandó elhárítást látunk. A megerősített állásokért való harc is ezt a váltakozó képet fogja mutatni.

Ritkák lesznek azok a csaták is, amelyek minden kétséget kizáróan meghozzák a teljes döntést. A harc nem fejeződik be hirtelen; a támadó legnagyobb tömeghatása sem fogja elérni azt, hogy megsemmisítse a védő minden erejét. Az üldözés, mint a támadás fényes befejezése, ritkábban tudja majd a további ellenállást letörni. Mindig maradnak olyan részek, amelyek kétségbeesett elhárításban keresik a menekülést.

A jövő csata képe tehát a hosszantartó szívós küzdelem képét mutatja, amelynél az ellenség ellenállásából kitörrendeznek kisebb, nagyobb darabok. Oly küzdelem lesz, amely ugyan gyengíti az ellenfelet, de nem képes azt első nekilendüléssel térdre szorítani. Nem egyetlenegy csata, hanem csaták és hadműveletek sorozata, talán csak hadjáratok sorozata dönt a győzelem vagy vereség felett. | Mert ma is, meg a jövőben is más, nem katonai erők nagy hordereje nyúl bele majd a csatába. A vas és a benzin a jövőben éppolyan hadászati tartalékot képeznek, mint a gyalogság és a páncélos hadosztályok. Lőszerhiány vagy nyersanyag tartalékok például döntőbbek lehetnek, mint a csapatok bátorsága, vagy a hadvezér vezetési művészete. Harcászat és hadászat, valamint a hadászat és az általános hadviselés közötti határokat e szerint még kevésbé lehet megállapítani mint előbb. Motorizált kötelékek bevetése a csatába éppolyan hadászati cselekvés, mint amilyen harcászati rendszabály. A lőszerrel való ellátás éppúgy érinti a csapatvezetőt, mint a honvédelmi politikust. Területek birtoklásának lehet politikai és harcászati értéke. Harcászati cselekvések megkezdődtek már, amikor még nem fejeződtek be a hadművelleti mozdulatok és folynak tovább, amikor már újakat vezettek be.

A jövő csatái a harcok és menetek, ütközetek és szállítások szakadatlan folyamatai lesznek; széles arcvonalakon és nagy mélységben, a támadás és elhárítás váltakozó hatalmas küzdelmekké válnak. Részletekig vezetett harcok ezek, amelyek nem csupán a hadvezér akaratától és a csapat harci erejétől függnek, hanem a gazdasági viszonyoktól és a politikától is.

Korai bevezetés, hosszantartó küzdelem a előntésért és lassan elcsendesülő befejezés, jellemzik a jövő háborúját. A csatátér üressége túlhaladott fogalom. A harcosok és az anyag tömegei állanak egymással szemben. Győzelem és vereség mint harci fogalmak elvesztették értelmüket, inkább az egész hadviselésre vonatkoznak és most már csak olyan szavak, amelyeket a katonai szótárból a politikus vett át. A jövő háborúk a népek sorsdöntő háborúi lesznek.

A hadműveleti terv.

Még a haderő első felvonulását sem vagyunk képesek megállapítani anélkül, hogy legalább általános vonásokban tisztában ne legyünk előbb a hadműveleti tervvel. Meg kell fontolni előbb, hogy mit szándékozunk tenni a védelemmel és mit a támadással.¹ A hadműveleti tervnek tehát az a feladata, hogy úgy gyülekeztesse és helyezze készenlétbe a haderőt, ahogyan az a háború céljának legjobban megfelel.

A hadműveleti terv számos tényezőtől függ: a politikai céltól, a saját erőviszonyoktól, a haderő erejétől, elosztásától és mozgatási lehetőségétől (vasutak és utak), valamint az ellenséges erők erejétől, elosztásától és mozgatási lehetőségeitől, az ellenség előrelátó szándékaitól, a tereptől és az időtől. Tisztázni kell a hadműveleti tervnek, hogy a háborút hogyan kell vezetni és hogy ezért a haderő mozdulatai hogyan folynak le. Ha ugyan a hadműveleti terv az ellenséggel való első összeütközésen túl soha nem intézkedhetik, a cselekvés alapvonásait mégis nagyjában le kell fektetnie. Fontos itt annak felismerése, hogy mennyire terjedhetnek ki az intézkedések. Ahogyan már a csata képéről szóló fejezetben említettük, utólagos beavatkozások és változtatások ma már inkább lehetségesek, mint ezelőtt. De még mindig érvényes Moltkenek az a tana, hogy az első felvonuláskor történt hibát csak nehezen lehet jóvátenni. Az első felvonulás különösen ma azért olyan nehéz, mert nagyobbak lettek az ellenség mozdulatainak lehetőségei és a jó felderítés ellenére meglepetéseket is rejtenek magukban. Mennél több vasutat és utat

¹ Moltke a. a. Q 77. oldal.

épít az ellenség, annál többféleképp lehet azokat használnia. A határ helyzete és terepalakulása azonban megközelítő támpontot nyújt erre. Sok nehézség ellenére tisztán ki kell fejteni a célt a hadműveleti tervnek.

Első sorban el kell dönteni, hogy az ellenséget meg akarjuk-e verni és meg akarjuk-e semmisíteni, vagy csak elhárítani, felőrölni, vagy kifárasztani. Ennek elhatározása főképp az általános hadihelyzettől és a saját erőktől függ. Erre vonatkozólag époly kevéssé lehet szabályokat felállítani, mint egyáltalán a politikai cselekvésre. Általában a megsemmisítés szándéka fog uralkodni, mert egyedül az hozhatja meg a győzelmet. A kifárasztás hatásait csak az engedheti meg magának, aki katonai gyengesége mellett, nagy gazdasági erő és sok tér felett rendelkezik. Korlátozott időre azonban az is megengedheti magának, aki erejének döntő megnagyobbodását remélheti. — A kifárasztási hatászat mindig csak elkerülhető a vereséget, de győzelemre nem vezethet.

A hadműveleti tervtől függ, hogy melyik hadászati harcmódot válasszuk a nagy katonai haditerv végrehajtásához. Többnyire az offenzívát és a defenzívát fogjuk választanig váltakozva egymás mellett, egymás után és összevegyítve. Erősebb módszer a hadászati offenzíva marad, a defenzíva a gyengébb. Moltke szerint a támadás marad az egyenes út, az elhárítás a kerülő út a megsemmisítés céljához. A világháborúból megmaradt az a tanulság, hogy nem az eleinte minden fél által alkalmazott tiszta offenzíva, hanem a defenzívából kiinduló offenzíva, hozta meg a győzelmet. Mérészség volna azonban, e tanulság felismerésében feltétlen igazságot látni. Egyetlenegy háború sem hasonlít a másikkra és a helyzetek mind különbözők. Helyzetek helyes megítélése és azok uralása a hadvezér művészetéhez tartozik, mert hadászati tudomány nem létezik.

A korszerű hadviselés függ a gazdasági alapoktól, a nyersanyagtól, az ipar teljes erőmegfeszítésétől és a földnek az élelmezésre való tökéletes kihasználásától. Ez arra enged következtetni, hogy a nyugati kultúrországoknak mindig az lesz a törekvésük, hogy a háborút minél előbb ellenséges országba vigyék és ezáltal megsemmisítsék, vagy legalább is megzavarják annak gazdasági alapját, sajátjukat pedig ezzel megvédjék. Ugyanerre a törekvésre vezethet majd az a nagy

gond, hogy elkerüljük a hosszú állásharcot. Csak úgy kerüljük el az állásharcot, ha folyamatban tartjuk a hadműveleteket; meghódított területnek ideiglenes feladásával ezt könnyebben lehet elérni, mint olyan támadással, amely sikerült áttörés után a szabad mozgáshoz vezet. Az ilyen hadműveletekhez nagy tér szükséges, miért is annak korai megszerzése igen hasznos lehet. Ez szintén okot képezhet arra, hogy gyorsan behatoljunk az ellenség országába. A mellett az alapszabály mellett, hogy az offenzíva a hadászatiilag erősebb módszer, az előbb felsorolt gondolatok is alátámasztják azt, hogy a jövő háborúk megint csak hadászati offenzívával fognak kezdődni, amely — ha nem mindjárt győzelemmel végződik — aztán bizonyosan átmehet defenzívába, hogy később ismét támadhasson.

Ha kilátásunk van arra, hogy több arcvonaltól felé kell vezetnünk a háborút, vagy azt biztosra vehetjük, akkor a hadműveleti terv állapítsa meg azt, hogy melyik ellenséget akarjuk előbb megtámadni és hogyan kell a többiekkel szemben viselkedni. Erre sem lehet szabályt felállítani. Az, hogy előbb legyőzzük a legerősebbet, azzal az előnnyel jár, hogy annak veresége után a többiek maguktól feladják a harcot. Ha erre nem vagyunk elég erősek, akkor helyes lehet, ha előbb a gyengébb ellenséget tesszük ártalmatlanná.

A hadműveleti terv különösen nehéz része, az egységes parancsnokság szabályozása és az egységes cselekvés a szövetséges háború esetén. Ennek ideális megoldása, mint ahogyan ezt az összes szövetséges háború és a világháború is megmutatták, soha nem sikerült. Minél hosszabb ideig tart a háború, annál nehezebb külön kívánságokat visszafojtani, hogy ezáltal a cselekvés egysége ne szenvedjen. Ez mutatja, hogy milyen fontos ez a kérdés éppen a háború kezdetén.

A mai és a jövő hadműveleti terv további fontos feladata az, hogy biztosítsa a haderő egyes részeinek egységes cselekvését, egy célra állítsa be őket és határozottan állapítsa meg a hadászati súlyt.

Bizonyos az, hogy a döntéshez soha nem lehetünk elég erősek és hogy az összegyűlt erőt minél előbb hatáshoz kell juttatnunk, ezért még sem feledkezzünk meg arról, hogy tartalékok visszatartásával fenntartsuk magunknak a lehetőséget, hogy azokkal befolyásolhassuk a hadműveleteket és a

tábora további lefolyását. Hosszantartó fegyverkezés által, amely a mozgósítás után is tovább folyik, hadászati tartalékok alakulnak. A mozgósítás a haderő egyes részeinél nem egyformán megy végbe. Légi erők néhány óra alatt harc-képesek. Motorizált és mechanizált kötelékek előbb érhetik el a határt, mint a gyalog menetelők. Már békében meglévő egységek feltöltése után következik az új kötelékek felállítása. A hadászati tartalékok azonban a jövőben nyersanyag raktárakban és az ipar gyártási képességében fekszenek. Az acél és benzin olyan tartalékai lettek a katonai hadviselésnek, mint az ember és a lőszer. Ilyenféleképen számolnunk kell a „fegyverkezés mélységével“, amelynek következménye a hadászat mélysége. Ezek a gondolatok is befolyásolják a mai és a jövőendő hadműveleti terveket.

Azoknak a tömegeknek, amelyekkel talán már holnap megvívják a világ sorsháborúit, nagy térre van szükségük, így tehát hadműveleti alappá válik az egész ország, egész szélességében és mélységében, mindenekelőtt légi hadműveletek szempontjából, amelyek nemcsak önálló céllal értendők, hanem a földi hadműveletekkel kapcsolatban is. Az egész országban minden oltalomra szorul és minden támadási tárgy lesz. A mai hadseregek által elfoglalt szélesség, következménye a hadműveleti vonalak széles, messzeelágazó és változó hálózatának. Az alapok és vonalak védelme több erőt fogyaszt, mint ezelőtt, mert fokozódott a légi erők, az ejtőernyős csapatok és a gyorsanmozgó földi kötelékek általi veszélyeztetésük. Ez a légelhárítók, vadászpülők és számos örkülönítmény feladata.

A felvonulás.

A hadműveleti terv szerint történik a felvonulás, azaz a csapatok olyan formán való készenléthelyezése, ahogyan az a hadműveletek végrehajtására szükséges. Attól függ a felvonulás, hogy eljárása offenzív-e vagy defenzív, hogy hol keressük először a döntést és hogy hol kell a súlyt képezni. Végrehajtására befolyással vannak a szállítóeszközök és a közlekedési vonalak, amelyek átvezetnek az országon. Vasutak itt még mindig a legnagyobb szerepet játsszák. Az álta-

lános motorizálás fokozásával az utaknak nagyobb jelentősége lesz. A jövődő felvonulást a következő tények jellemzik: a légi erők harcra azonnal alkalmazhatók az eddig szokásos felvonulás nélkül; a hazai repülőterekről képesek hatni. Motorizált kötelékeket félig-meddig kedvező békeelosztásnál gyorsan lehet a határra szállítani. De a hadsereg zöme époly kevésbé mozgékony, mint 50 évvel ezelőtt és vasúti szállításra szorul. Ebből következik, hogy a felvonulás többé nem egyseges, időben határolt ténykedés, amely a tényleges egységek feltöltése után egy meghatározott naptól kezdve folyik. Inkább jobban elhúzódik és lefolyása, nem úgy, mint 1914 előtt, az ellenség által kiszámítható. Tehát itt is a mélység fogalma, az idő mélysége jellegzetes. A felvonulás hullámszerű képet mutat. Ezért már nagyon korán kezdődő, erős oltalomra van szüksége. Ennek a felismerésnek természetes következménye az egész országhatár megerősítése és az erődítési öv megszállása már békében. A légi erők azonnali alkalmazásának lehetősége valószínűvé teszi a felvonulás megzavarását. A felvonulás mozgásainak lefolyása alatt sűrűlődások lehetségesek és biztosan várhatók is. Ez teszi szükségessé, hogy a felvonulási tervek mozgékonyabbak és rugalmasabbak legyenek és hogy ne legyenek olyan merevek, amilyenek a világháború felvonulási tervei voltak. Motorizált erőkben túlsúlyban levő ellenség korai készültsége szintén keresztelheti terveinket; a felvonulás gyorsasága ezért ma fontosabb törvény, mint valaha. Hasonló okból kell a felvonulást a saját határhoz egészen közel tervezni. A jövőben a felvonulás annál szabadabban állapíthatja meg az egyes felvonulási területeket, minél jobb összeköttetéssel és minél több szállítóeszközzel rendelkezik. Felvonulni ma a haderő számos részére azt jelenti, hogy sokoldalú alkalmazásra mozgékonyabbnak lenni.

Ha offenzívára vonulunk fel, akkor fontos a gyülekezés és együttműködés előre, a szándékolt irányban, ha azonban a defenzívára történik a felvonulás, akkor mérvadó az ellenség várható támadási iránya.

A háború kezdete.

A külföldi irodalomban nagy szerepet játszik a jövődő háború megkezdésének lehetősége. Azzal számolnak, hogy

a jövőben a háborút nem hivatalos hadüzenettel vezetik be, hanem rajtaütéssel. A háborúnak ilyen rajtaütésszerű megkezdése nem újdonság. Feléleszti ezt a gondolatot a légi erők azonnali harcképessége. Ennek a rajtaütésnek az értelme az, hogy a harcra még nem kész ellenség csökkent felkészültségét kihasználva, megzavarjuk előkészületeit és késleltetjük, vagy megakadályozzuk felvonulását. A támadások céljai ezek szerint az ellenség hadiipara, az összeköttetései, gócpontjai, hadereje és mindenekelőtt a légi ereje. Amilyen kecsesgatóknak és sikert ígérőnek látszik az ilyen rajtaütés, végrehajtása nem olyan egyszerű. A háború kitörését általában megelőzi a bizonyos ideig tartó feszültség, amely alatt hivatalosan elrendelt mozgósítás nélkül készenlétben tarthatjuk a légi erőket és megerősíthetjük a határmenti erődítések megszálló csapatait. A háború rajtaütéssel való megkezdésének a valóságban csak akkor van értelme, ha sikere döntő hatással van a háborúra. Hogy a rajtaütés végrehajtásával sikert érhessünk el, nagy erőkre van szükségünk. A háború rajtaütésszerű megkezdése politikai megterhelést is jelent, amely a háború kezdetén ugyan nem játszik szerepet, de aminek nagyon kedvezőtlen kihatása lehet, ha elvesztjük a háborút. Ez a gondolat is követeli az erők legnagyobbfokú bevetését, hogy a háború elvesztését elkerüljük azzal, hogy kezdettől fogva kedvező feltételekre, vagyis győzelemre törekszünk. Nagy rajtaütő csapatok előkészületeit azonban nehezen lehet ittokban tartani.

A légi harc csapásszerű megkezdése kevésbé nehéz és szabály lesz a jövőbeni háborúban. Mert a jövőben sem keletkeznek háborúk minden átmenet nélkül, hanem előbb elsötétedik a politikai láthatár, a légi erők támadása is előkészített elhárításra fog találni.

Földi haderők betörése, amelynek ezzel együtt vagy rövidesen utána kell történnie, azt a veszélyt rejtí magában, hogy egyenként verik meg a betört részeket, mielőtt még a haderők zöme kész lenne arra, hogy segíthessen. E veszélynek csak olyképen vehetjük elejét, hogy nagy erőkkel hajtjuk végre a betörést, — ami megnehezíti a meglepetést — vagy, hogy azok az első hatás után gyorsan visszavonulnak. Hatásuk ezzel persze nem lehet nagyon tartós. A háborúnak ilyen rajtaütésszerű megkezdése több gondot okoz, mint amilyen

veszélyes. Ennek ellenére gondosan meg kell vizsgálni az ilyen rajtaütések elhárítását szolgáló kérdéseket. Léghárító erők katonai bevetését és vadászrepülők készenlétbehelyezését már említettük. A saját motorizált kötelékeket már békében ott kell elhelyeznünk, ahol az ilyen rajtaütés fenyeget bennünket. Állandóan megszállt erődítési övek és hadászati műszaki záruk előkészítése képezik a további biztosító rendszabályokat. A legjobb elhárítás azonban, mint a vívásnál, itt is a vágás. Külföldön is a saját rajtütésben látják az ellenséges rajtaütések legjobb elhárítását.

Ha ezek a kérdések bizonyos fokig valószínűek is, mégis igazoltnak látszik az a következtetés, hogy nem lesznek többé olyan határmenti csaták, mint 1914-ben. Nyílt határok igen korán a motorizált egységek komoly harcainhoz vezethetnek, amelyek a haderő zömének további harcainak bevezetését képezhetik, azaz olyan hadműveletekhez vezethetnek, amelyeknek lefolyását előre megállapítani nem lehet. De lehet, hogy olyan gyors részletsikert aratnak, amelyet a háború további lefolyása alatt alig várhatunk. Ha erődítmények zárják el a határt, akkor az első nagy áttörési csatához való felvonulással kezdődik a háború. Csak azután következnek majd olyan hadműveletek, amilyenekkel azonnal kezdődött a világháború. Sok rejtvényt találunk itt, amelyeknek megfejtése nagy jelentőséggel lesz a jövő hadviselésére.

Hadászati offenzív hadműveletek.

A hadászati offenzíva a lehető legkedvezőbb körülmények mellett akarja elérni a harcászati döntést. Ez annyit jelent, hogy az ellenség elé kell mennünk, hogy megverjük. A hadászati offenzíva nincs kizárólag a harcászati offenzívához kötve, magában foglalhatja a harcászati defenzívát is, a kicsiben való elhárítást, sőt követelheti is azt bizonyos időben és bizonyos arcvonalakon, vagy arcvonalrészekben. Általában azonban a haderő zömének harcászati támadását jelenti. A hadászati offenzíva vezetése követeli, hogy döntésre lehetőleg nagy túlsúlyt alkalmazzunk, a túlsúly hatását legkedvezőbb irányban és legjobb időben fejtsük ki és a mellett lehetőleg lepjük meg az ellenséget. Ez a leglényese-

gesebb és talán az egyedüli is, amit a hadászati vezetés tehet. Ami a hadászati offenzívának ilyen irányításaiból következik, az a harcászat területébe tartozik. A hadászat csak akkor kezdődik újból, ha ki kell használni a harcászati sikert. Mind a hadászatra, mind arra, hogy a döntésre hogyan kell az erőket egyesíteni, nincs szabály. Az erők csata előtti egyesítésének elvét Napóleonnak tulajdonítják, Moltkenek pedig a csata alatti egyesítést. Minden idő és minden helyzet mást követel. Már magában véve az, hogy két ilyen nagy hadásról a sablonosságot feltételezik, a hadászat lényege ellen szól. Így tehát a jövőre sem lehet törvényt szabni. Ha mindkét fél egymás ellen mozog, akkor az erők egyesülése a csata alatt hozza meg talán legjobban a meglepetést. Abban az esetben pedig, ha az egyik fél már defenzívába ment át, alkalmasabb lehet a másik fél erőinek egyesülése a csata előtt. A támadás irányára vonatkozólag azonban nehéz lesz akkor a meglepés és hatását már csak a döntő lökés időpontjában kereshetjük. Ezt legjobban bizonyítja a világháború állásharcaiból megindított összes offenzíva.

Az irányt, amelyben az offenzívát vezetnünk kell, az offenzív hadművelet módja határozza meg.

Ellenséges arcvonalra irányított offenzívának az az előnye, hogy legrövidebb az útja. De csak akkor indokolt, ha nagy és tartós az offenzív erők túlsúlya, ha ebből a túlsúlyból biztonsággal lehet következni a győzelemre. Akkor is alkalmazható, ha más offenzív irány lehetetlen. A jövőben ez gyakran elő fog fordulni, mert a nagy hadseregek széles kiterjedésük folytán már nem nyújtanak sok szabad szárnyat és nyitott oldalt.

Arcbani offenzíva legtöbb esetben csak az ellenséges arcvonal visszaszorítását fogja eredményezni és gyors döntést nem fog elérni. Alkalmat nyújt az ellenségnek arra, hogy kitérjen, erőinek egyes részeivel feltartóztassa az offenzívát és hogy új, lehetőleg kedvező hadműveleti alapot teremtsen magának. Győzedelmes döntésre csak akkor van kilátásunk, ha óriási nagy a túlsúly és ha az ellenség nem térhet ki olyan okokból, amelyek a terepben vagy gazdasági és erkölcsi körülményekben fekszenek. Ilyen arcbani offenzíva mélységből indítsa meg és tartsa fenn a súlyát!

Arcbani offenzívában az a lehetőség rejlik, hogy más offenzív irányok keletkeztek belőle. A kezdetben arcbani offenzívának megindult támadásnak leggyakrabban hadászati áttörés lesz a következménye. Ez az arcvonaltól függ. Az áttörésre vagy kezdettől fogva törekszünk, vagy kialakul a harcok folyamán az arcbani offenzívából. Hadászati áttörést a jövőben gyakrabban kell majd keresnünk mint eddig, mert a többi módszer lehetőségei — az átkarolás és megkerülés — csak ritkán jöhetnek alkalmazásra. Az áttörés megindítására nagy mélység szükséges, mert nem elég, hogy felszakítsuk az ellenség arcvonaltát, hanem az átszakított hézagot nyitva kell tartani, bővíteni és az így megteremtett szárnyak és oldalak ellen folytatni kell a hadműveleteket. Csak ezekben rejlik az áttörés sikere, amely magában véve még nem hadászati győzelem. Páncélos erők és gyorsan mozgó kötelékek tömege, valamint, nagy légi erők, amelyek az ellenség tartalékai beérkezését megakadályozhatják, erre leginkább alkalmasak, de szükség is van rájuk, mert a harcászati áttörés hadműveleti kihasználásának oly gyorsan kell történni, hogy az ellenségnek többé ne sikerüljön ezt a hézagot elzárni. Aki képes arra, hogy fogalmat alkosson magának arról, hogy a harcászati áttörés kikényszerítésére a fegyverek és a lőszernek milyen tömege kell, aki el tudja képzelni magának azt, hogy csak az áttörési csata területe mennyire tele van az erre szükséges harcászati kötelékekkel, az el tudja bírálni, hogy milyen végtelen nehéz lesz majd a hadászati kibővítésre elengedhetetlen erők gyors és felzárkózott odavezetése.

Ehhez képest kilátásosabbnak és könnyebbnek látszik az a hadművelet, melynek célja az átkarolás. Az ellenségnek egyik, vagy még inkább mindkét szárnya átkarolásával minél gyorsabban akarjuk veszélyeztetni a hátsó összeköttetéseit. Az ilyen átkarolási művelet létrejöhet azáltal, hogy vagy mindjárt kezdettől fogva olyan irányban indítjuk el az erőket, vagy pedig az első hadműveletek és frontális harcok folyamán alakul ki. Kezdetből fogva tervezett átkarolás akkor a legkilátásosabb, ha lehetséges a döntő szárnyon vagy esetleg mindkét szárnyon igen nagy erőket bevetni. Ez pedig ma és a jövőben is azért olyan nehéz, mert

az ellenség hamarosan felismeri ennek célját és gyorsan megteszi az ellenintézkedéseit. Kétségbe kell vonni azt is, hogy az ilyen nagy túlsúlyban levő erők részére, amelyeket kezdettől fogva túlszárnyalva, tehát nagy szélességben és nagy mélységben kell az ellenség szárnya felé vezetni, elegendő teret találunk az előrelátható hadszíntereinken. Az átkarolás kialakulása a frontális offenzívából természetesen ugyanazokba a nehézségekbe ütközik, ha azonban az ilyen átkarolásra gyorsanmozgó erőket eltolhatunk, akkor könnyebb a meglepés. Az átkarolás eredménye, mellékes hogy kezdettől fogva terveztük-e vagy az arctámadásból alakult ki, nemcsak a saját akarunktól függ, hanem ugyanolyan mértékben az ellenségtől is, amelyet átkarolunk. Ha az ellenség nem akarja a döntést és az alól ki akarja magát vonni, könnyen kitérhet. A harcászati elhárítás erős hatása mindég megadja neki azt a lehetőséget, hogy szárnyait hátra kanyarítva új arcvonalat létesítsen. Minden átkarolás feltételezi a támadás általi arcban való lekötést. Arra már rámutattunk, hogy az ilyen arcban való lekötés gyenge erőkkel ma nem nagyon hatásos. Ha az ellenségnek azt az arcvonalát, amelyet át akarunk karolni egyidejűleg arcban nem támadjuk meg olyan nagy erőkkel, hogy az áttörés veszélye fenyegeti, az ellenség mindig abban a helyzetben lesz, hogy arcban erőket kivonjon, amelyekkel az átkarolást megghiúsíthatja és a veszélyeztetett szárnyon új arcvonalat alakíthasson. Ehhez hozzájárul még az, hogy a támadónak ugyanolyan nehéz felismerni azt, hogy mikor leghatásosabb az átkarolás megindítása, mint a védőnek meglátni a döntő veszélyeztetés időpontját. Csak a kiváló felderítés és az a fölényes vezetés, amely az ellenséges helyzetből gyorsan levonhatja a következtetéseket és ezeket cselekvésekkel gyorsan ki tudja használni, képes arra, hogy sikeresen végrehajthasson átkarolási műveleteket.

Amíg az áttörésnél a túlsúly képzése az első követelmény, addig az átkarolásnál a meglepés a legfontosabb. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az áttörésnél elhanyagolhatjuk a meglepést és az átkarolásnál figyelmen kívül hagyhatjuk a túlsúlyt. Az átkaroláshoz azonban nagyobb vezetési művészet szükséges.

Az arcvonalak szélessége és összefüggése a jövőben ki-

zárják a nyugat hadszínterein a hadászati átkarolást. Megerősített vonalak és annak lehetősége, hogy nagy záratat létesítsenek és kiterjedt területeket járhatatlanná tegyenek, megerősítik ezt a jövendölést. Az ellenséget állásából túlszárnyaló menetekkel kimanővrózni a jövőben bajosan lesz lehetséges.

Az offenzív hadműveletek lehetőségeinek és nehézségeinek áttekintésénél, a harcerők megindítására és mozgására következő követelmények érvényesek; az előnyomulás úgy történjék, hogy az átkarolás és az áttörés egyformán lehetséges legyen. Szükséges a ruganyos szervezés. Eltolások a legelőször harcbalépett részek mögé, mindig lehetségesek legyenek, ami az előnyomulás mélységét követeli. A harcászati súlyképzés gyorsan történhessen. A legfontosabb hadászati gondok egyike az, hogy a kívánt helyen elérhessük a harcászati túlsúlyt, ami első sorban attól függ, hogy mennyi csapatot és lőszert bocsátanak rendelkezésünkre. Fontos még a saját szándékaink és rendszabályaink ellenséges felderítés elleni leplezése. Saját részről a siker előfeltétele a korai és erős felderítés. A támadás tetőpontjának felismerése döntő. Állandó vizsgálgatás tárgyát képezze az, hogy a hadműveleti siker harcászati előfeltételei fennállnak-e még, hogy mikor kell új hadműveleti alapot teremteni és hogy hol van a csapat támadóerejének testi és lelki határa. Mert a harcászati győzelmet, amelyet a hadászat vezet be és amelyet aztán kell, hogy kiaknázzon, nem órák, hanem napok és hetek alatt vívják ki. A hadászati megindítás és harcászati végrehajtás közötti határok mindjobban eltűnnek. Az ok és hatás közeledett egymáshoz és tartósabb lett az egymásra való befolyásuk. A hadászati offenzíva, a katonai hadviselés egyedüli döntő módja, a legnagyobb követelményeket támasztja a hadvezérrel szemben.

Hadászati defenzív hadműveletek.

Amíg az ellenség felemészti erejét, megkímélem saját erőmet, hogy ezáltal kedvező harci viszonyokat érhessek el: ez a hadászati defenzíva alap gondolata. Lényeges, hogy a defenzíva végén az ellenséghez viszonyítva erősebb legyek mint az elején. A hadászati defenzíva célja többnyire az,

hogy kitérjünk a döntés elől, hogy azt kedvezőbb feltételek mellett keressük. Egyedül sohasem képes a hadászati defenzíva győzelem elérésére, hanem csak a vereséget kerülheti el. Ha döntésre törekszünk, akkor a defenzíva csak az arra való előkészület lehet és idejében támadásba kell átmennie. Hadászati defenzíva vagy saját szándékból, vagy kényszerből történhetik. Már kezdettől fogva alkalmazhatjuk, vagy a megakadt offenzívából keletkezhetik, vagy pedig a döntés előtti kitérés eredménye. Ennek okai tehát különbözők és a mindenkori helyzetből keletkeznek.

Rendszerint a hadászati defenzíva végrehajtásával a harcászati elhárítást választjuk és mindenekelőtt megerősített védelmi övek és állások kiépítésével, terjedelmes műszaki záruk alkalmazásával és vegyi harcanyagok felhasználásával hasznot fogunk húzni a mai védelem erősségéből. De a harcászati támadást is épúgy alkalmazhatja és kell is, hogy alkalmazza, mint ahogyan az offenzíva átmenetileg felhasználja az elhárítást az arcvonal egyes részein. A hadászati defenzíva erőssége, a harcászati elhárítás erősségében van, továbbá a megjavult felderítésben és a tartalékok gyors mozgatásának lehetőségében. Korszerű légi fegyverek és motorizálás által abban a helyzetben van a defenzíva, hogy az ellenséget már korán, még nagy távolságban feltartóztatja és korlátozott célú támadásokkal és halogató ellenállással hátráltathatja előnyomulása! E szerint a hadászati defenzíva nagy mélységet nyer előre, az ellenség felé, ha erre elég tér áll rendelkezésre, ami azonban csak a hadműveletek elején lesz lehetséges.

Ha a hadműveletek folyamán, vagy befejezésük után átmegyünk a hadászati defenzívába, akkor az ellenség felé fekvő területen mozgások és harcok többé nem lesznek lehetségesek. A vezetésnek lehetőleg erős és mozgékony tartalékai ekkor a legnagyobb jelentőséget nyerik. Ezek az először említett esetben, a hadműveletek kezdetén is, nélkülözhetetlen vezetési eszközt jelentenek, de ott csak később és kedvezőbb előfeltételek mellett kezdik meg döntő szerepüket. Légi erők és páncélos kötelékek itt is nagy számban kívánatosak, mert azokat mozgékonyan lehet vezetni és gyorsan lehet harcba vetni. Ez a két fegyvernem, támadási rendel-

tetésénél fogva, a nagyszabású defenzívát és az offenzívát egyaránt szolgálják.

Ha az ellenség elől való kitérés megelőzi a hadászati defenzívát, döntő az, hogy mennyi terület adhatunk fel. A hadászati vezetést megkönnyíti az, ha a terep birtokolása nem játszik szerepet. Politikai és gazdasági okok itt azonban erősen korlátozni fogják a katonai vezetést. Fontos annak felismerése, hogy meddig lehet kitérni. Ezt a megfontolást pszichológiai okok épúgy fogják befolyásolni, mint a harcászati vezetés okai. Mind a hadműveletek kezdetén, az ellenség előnyomulása alatt, mind az ilyen kitérés manőverek közben is, kedvező előfeltételeket teremthetnek a további lefolyásra a támadó vállalkozások és halogató harcok. Biztosítva legyen az ellenség magatartásának hatásos felderítése. A hadászati defenzíva folyamán a legnehezebb elhatározást az képezi, hogy felismerjük azt az időpontot, amikor át lehet és át kell menni a defenzívából az offenzívába. Ebben mutatkozik a hadvezér igazi művészete, amelynek fel kell ismernie a túlsúly mértékét, törekednie kell a meglépésre és időben meg kell tennie az előkészületeket, hogy a kellő időpontot el ne mulassza. Aki emlékszik arra, hogy a korszerű kötelékek minden mozgékonyasága mellett, milyen nehéz a döntő helyen megteremteni a támadáshoz szükséges túlsúlyt, az meg fogja érteni eme elhatározás súlyát.

A támadás és elhárítás kölcsönhatását a hadászati offenzíván és defenzíván belül már említettük, mint a mai hadviselés jellemzését. Ez legjobban kifejezésre jut a belső vonalon vezetett hadműveletek végrehajtásánál. Az ilyen hadműveletek lényegét már ecseteltük a világháború hadászatának tárgyalásánál. A korszerű fegyverek sok tekintetben fokozott elhárító erejük felismeréséből következik, hogy a hadműveletek azt a részét, ahol előbb az ellenség elhárítását keressük, ma könnyebb végrehajtani. Ne felejtjük el e mellett, hogy a korszerű fegyverek fokozott hordtávolsága által, mindenekelőtt a légi erők majdnem korlátlan hatótávolsága folytán, tágnl az a tér, amelyben vezetik a belső vonalon való hadműveletet. Ezenkívül a támadóharc további tartama is a támadó fél hosszabb elhárítását követeli. Arról van ma tehát szó, hogy az ellenség egyik részét nemcsak huzamosabb

ideig szükséges távortartani onnan, ahol előbb keressük a döntést, hanem nagyobb távolságra is. Fokozott mozgékony-ság, mint mindenütt, itt is megsűkíti a teret és megrövidíti az időt. A megkönnyítések és megnehezítések kiegyenlítődtek, de a méretek megváltoztak.

A hadműveleti és hadászati téren végzett fejtegetések áttekintésénél arra az eredményre jutunk, hogy a hadászati vezetés nehezebb lett. A harcászat és a hadászat érintkezése az eddiginél szorosabb lett, határai nem olyan élesek többé. A csata hadászati felépítése nem ered tisztán a hadvezér akaratából. Befolyásolja azt a harcászati siker, vagy balsiker, amit előre látni lehetetlen. A felépítés ezért fontosságából nem veszít, inkább nyer jelentőségben, mert a hadműveleti felépítésnek nagy túlsúlyt kell teremteni a támadásra, hogy biztosítsa a harcászati sikert. Különbözik meg a hadászati támadás a harcászati támadás nehézségein és a hadműveleti gondolat gúzsbakötésével végződik.

A politika és a gazdaság területéből eredő befolyások fokozódtak és a hadászati cselekvés jobban függ a magasabb érdekektől.

Hogy ez a mindenféle érdekektől függő viszony ne bérítse meg a gondolatokat, hogy biztosítva legyen a cselekvés egysége és hogy jobban kidomborodjék az összhang akarata, sok tényezőnek kell ezek megteremtéséhez járulni és mindezekhez titáni erő szükséges.

Bizonyos az, hogy hadvezérnek születni kell. De a hadvezéri művészet nem csupán adomány és kegy. A munka, az ész gyakorlása és az akarat megszilárdulása egészítsék ki azt, amit ajándékozott a természet kegye. A hadvezér kiválasztása pedig emberileg a legnehezebb feladat.

A KATONATISZT.

„A tett a lényeges.“

von Seeckt vezérezredes.

A mai hadművészet vizsgálása könnyen arra az elképzelésre vezethet, hogy a szellemi vezetés és a vezetés akarata az anyagnak van alávetve, hogy korunk harcai anyagcsatákká váltak, ahol kölcsönösen pusztítják egymást az élettelen tömegek és az ember többé nem harcos és vezető, hanem csak a gépek kezelője. Anyag vagy katonai erkölcs? Technika vagy szellemi vezetés? így hangzanak a túlzás jelzavai és kérdései.

Harcosok és harcok vezetői minden időben használtak technikai eszközöket. Az emberek mindenkor feltaláltak és alkalmaztak technikai harceszközöket, de nem azért, hogy az ellenség harceszközeit elpusztítsák, hanem hogy megsemmisítsék az ellenséget, az embert, aki a maga részéről is technikai segédeszközöket használt. Ezeknek az eszközöknek a hatása állandóan fokozódott, elkészítésük mindig bonyolultabb, kezelésük azonban sokkal egyszerűbb lett. Amit előbb hosszadalmasan kézzel kellett végrehajtani, azt ma géppel végzik el. Nehéz töltési műveletekhez elegendő ma egy könnyű fogás. A gép kezelése ma többnyire csak annak ellenőrzéséből áll. A „technika réme“ inkább csak a feltalálóra és szerkesztőre vonatkozik és nem arra, aki alkalmazza ezt a találmányt és szerkesztést. A gép mint fegyver még ma is szolgálai szerepet játszik. Befolyásolja ugyan a harcot és a mozgást, de mégis csak segít. Csak ott uralkodik, ahol nem értenek a kezeléséhez. Ott azonban, ahol a harcos uralja fegyverét, ahol a csapatvezér azt helyes és egységes hatáshoz juttatja és ahol a hadvezér képes a hatás sikerének kihasználására, ott a legbonyolultabb fegyver is mindig az marad ami volt; a győzelemhez való eszköz.

A tisztre, aki a harc előkészítője és vezetője, fokozott követelményeket támasztanak a harceszközök nagymértékű technikai fejlődésével. A mai idők technikai lehetőségei feltéti áttekintés nehezebb lett, maguk a lehetőségek nagyobbak lettek, határaik bővültek. A lehetőségek és határok feltéti megítélés nehezebb lett. Ma azonban épúgy követeljük az ítélőképességet, mint ezelőtt. Mélyreható tudást feltételez és Követel a tudomány összes ágazatainak lelkiismeretes megfigyelése, valamint a mai kutatások eredményei iránti érdeklődése. Minél nagyobb lesz a tudományaink specializálása, annál nagyobb legyen a tiszt gondja arra, hogy megtartsa az áttekintést. A műkedvelői „mindentudás“ veszélye nagy. A lényeg felismerése nehéz és ezt nem várhatjuk el mindenkitől, de az arra való törekvésünk ne lankadjon el egyik téren sem.

Egy művészet sem dolgozik olyan bizonytalanságban mint a hadművészet. E művészet gyakorlásához való előkészületek egy egész életet is betölthetnek, viszont annak gyakorlása, a tett, csak egy arasznyi ideig tart. Tapasztalatokat nem lehet minden időben szerezni és a ma tapasztaltakat a holnap már túlhaladhatja. Így tehát a tiszt szellemi életében az oktatás a tapasztalat elé sorol. Az oktatás pedig majdnem mindig csak elmélet, amelynek fogalmához az általános nyelvhasználatban a csekélyebb értékelés mellékezte tapadt. Ez ott nem indokolt, ahol kell, hogy az alkalmazott elmélet időközben a gyakorlat helyébe lépjen. Ez az eset pedig a hadművészetre vonatkozik. Az oktatás nem az elvont tudálékosságot akarja eredményezni; az oktatás a gondolatok fegyelmezése; alapja a hozzáértés, célja a tudás. A katonai kiképzés elmélete e szerint nem követel tudós koponyát, hanem iskolázott fejet. Bíró gondolkodás és szellemi ruganyosság a katonai vezető iskolázottságának alap-eleme, követelménye pedig az, hogy uralja az alakokat, tisztában legyen az alapelvekkel és mentes legyen minden sémtől. Erős akarat és következetesség az akarat végrehajtásában, a siker próbái. Ezzel a néhány szóval körülírtuk a szellemi munka oly tömegét, amelynek teljesítésére nem elég néhány nap és hét, amelynek elvégzésére nemzedékek gondolatai járultak és még fognak járulni. Ebben a szellemi munkában is van hagyomány.

Az ész értéktelen, ha az akarat által nem válhat tetté, az akarat pedig hasztalan, ha azt másokra nem lehet rákényszeríteni, így tehát kell, hogy a vezető akarata hasson a harcoló csapatra. Ez nem a technikai összeköttetés kérdése, hanem a személyiség hatásától függ. Ezt a hatást nem nehéz elérni, ha elismert tekintély támogatja. Ez a tekintély pedig szükséges, de ebben bízni a csapat mai sajátosságai mellett már nem lehet. Az egyének és a közösség élete kritikussabbá, szellemileg rugalmasabbá és önállóbbá tette korunk emberét, a jövő harcosát. A katona többé nem akarat nélküli eszköze a metódikus hadviselésnek. De ne is legyen az, mert a jövő harca egész férfiakat követel, akik öntudatosan és önmagukra utalva teljesítik feladatukat a harcosok közösségében. A csatár maga is személyiség már. Akarata, mint a harc végrehajtásának szükséges eszköze, egyszersmind vezetője akaratának mása. Aki alárendeltjeinek akaratát uralni és irányítani akarja, az a vezetésre iskoláztassa saját akaratát. A tisztnek is érteni kell ahhoz, ami a politikában legmagasabb formájában kifejlődött, az emberek vezetésének művészetéhez. Erre elsősorban törekedjék személyes példaadással, egész személyiségének bevetésével. Hogy a vezető ne maradjon szerényen háttérben, ma sokkal fontosabb, mint valaha. Az az ember, aki életének veszélyeztetéseivel segít a harc eldöntésében, kell hogy ismerje vezetőit. Nem az írott parancsok, hanem a példaadás és az emberekhez intézett élő szó segít a harc válságos pillanataiban. Nem a hátul fekvő hivatalszoba, hanem a közeli harcálláspont az a hely, ahonnan a vezetés rákényszeríti akaratát a csapatra. A korszerű híradóeszközök ne tartsák távol a vezetőt a harc területétől. Ezek csak könnyítsék meg neki, hogy hallhasson, láthasson és vezethessen. A tömeglélek ismerete, a csapat megértése és a sorsközösség tudata, a szív és az ész, jellemzik a katonai vezetőt.

A harceszközök uralása, az ész iskolázása és az akarat szilárdítása hiábavaló annak, aki nem érti meg az időt, melyben él.

Aki idegen szerszámnak tekinti a gépet, aki visszakívánja a „rég jó időt“, ahol nem volt még motor, sem rádió, sem harcokosi és gyorstüzelő ágyú, az nem érti meg az idő jelenségeit.

Nem érzi a mai élet dynamikáját az, aki nem dolgozik fáradhatatlanul saját továbbképzésén és észjárásának iskoláztatásán.

Aki közömbös marad a mai idők politikai eseményeivel szemben, aki elzárkózik a mai politikai életünket uraló gondolat elől, az nem ismerte fel a nép életének és küzdelmének nagy összefüggését. Az soha nem fogja megnyerni azoknak szívét, akiknek vezetésére egykor hivatva lesz.

Az a katonatiszt, aki minden technikai esemény után érdeklődik, aki fanatikusan szereti hivatását, kötelmeit és teljesen népének közösségében él, eszményképe lesz annak a katonatisztnek, akit a jelen és a jövő egyaránt megkövetel.

Gyökerezzen erősen népében, csapatának harcközösségét mélyen érezze át, elhatározásaiban legyen önálló és legyen egyszersmind a legfőbb katonai erények és a törhetetlen győzniakarás megtestesítője!

FELELŐS KIADÓ: GERGELY M.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT

A nyomdáért felelős: Wessely Károly igazgató.